

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Alexandru
ODOBESCU
DOAMNA CHIAJNA
și alte proze

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0-03

O 24

Textele au fost reproduse după cartea: A. O d o b e s c u, *Scene istorice. Pseudo-cynegeticos*, ediție îngrijită și note de G. Pienescu, prefață și tabel cronologic de Constantin Culeșan. Ediția a II-a (revizuită). Colecția „Biblioteca pentru toți”. Editura Minerva, București, 1984.

Au fost făcute o seamă de corecturi pur ortografice, date fiind rigoriile unei ediții destinate tineretului studios.

Coperta: *Isai Cîrmu*

ISBN 9975-904-60-2

© LITERA, 1998

TABEL CRONOLOGIC

- 1834 *Iunie 23* }n casele p[rinte=ti de la Curtea-Veche, se na=te, la Bucure=ti, Alexandru I. Odobescu.
- 1844 Alexandru Odobescu devine elev al Colegiului „Sf. Sava“ din Bucure=ti, reu=ind excelent la examen }n fa\`a lui Petrache Poenaru.
- 1850 *Noiembrie* Alexandru Odobescu pleac[la Paris pentru des[v`r=irea studiilor =i devine elevul lui Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet.
- 1851 *Martie 17* A. I. Odobescu prezint[, la Paris, }n cadrul Cercului rom`nilor, conferin\`a *Viitorul artelor }n Rom`nia*.
Mai }n primul num[r al revistei *Junimea rom`n*[, ce apare la Paris, public[, nesemnnt, articolul *Muncitorul rom`n*.
- 1852 *Ianuarie* Apare *Calendarul popular...*, editat de C.A. Rosetti =i Winterhalder, }n paginile c[ruia va publica, f[r[semn[tur[, fragmentul istoric *Fecioara din Orleans*.
August 3 }nso\indu-l pe tat[l s[u, pleac[, }ntr-un voiaj de o s[p-t[m`n[(p`n[la 12 august), la Londra.
- 1853 *Decembrie 11—13* }=i sus\ine examenul de studii ob\in`nd men\iunea „*assez bien*“.
- 1854 *Octombrie 8* }n drum spre \ar[, se opre=te la Kln, apoi la Dresda, Praga, trece prin Pesta =i, pe Dun[re, cu vaporul ajunge la Giurgiu (11 octombrie), de unde se }ndreapt[spre Bucure=ti cu birja.
- 1855 *Mai 28* Public[poezia *Od[Rom`niei*, }n paginile revistei *Rom`nia literar*[, ce ap[rea la Ia=i.

- Septembrie* }n aceea=i *Rom`nia literar*], public] studiul *Despre satira latin*], o demonstra\ie de erudi\ie pu\in obi=nuit]]n presa noastr] literar] la acea or].
- Noiembrie* Public],]n paginile *Rom`niei literare*, poezia }ntoarcerea]n \ar] pe *Dun*].
- 1856 *Ianuarie 6* Pleac] prin Craiova la Turnu Severin,]nso\it de maiorul Racovi\].
- 1857 *Ianuarie 1* Este numit la Secretariatul de stat, =ef al biroului francez, av`ndu-l ca subordonat, printre al\ii, =i pe Grigore Alexandrescu.
- Aprilie* }mpreun] cu C. Cornescu face o excursie la C`mpulung, Pite=ti, Curtea-de-Arghe=.
- August 11* Moare Ioan Odobescu.
- Octombrie* }n revista *Rom`nul* public]]n foileton nuvela istoric] *Mihnea-Vod*] *cel R*].
- 1858 *August 14* Alexandru Odobescu se c[s]tore=te cu Alexandra (Sa=a) Prejbeanu, fiic] natural] a lui Kiseleff, nepoat],]n linie matern], a prin\ilor ru=i Bagration. Dup] c`teva zile, pleac]]n voiaj de nunt] pe un traseu ce atinge Dresda, Berlin, Paris.
- 1859 *Februarie 21* Este numit procuror la sec\ia a II-a a Cur\ii de Apel.
- Iunie 10* }n aceea=i func\ie, trece la sec\ia I-a.
- 1860 *Martie* }ncepe publicarea nuvelei istorice *Doamna Chiajna*]n *Revista Carpa\ilor*, condus] de poetul G. Sion.
- Mai 25* Este numit membru al Comisiei documentare.
- Septembrie 22* Din]ns[rcinarea lui V. Boerescu, ministrul cultelor =i instruc\iunii publice, formeaz],]mpreun] cu A.T. Laurian, I. Maiorescu, I. Br]teanu, P. Cern]tescu, Florian Aaron =i I. Eliade o Comisie de adunare a materialelor pentru formarea unei istorii na\ionale. Comisia]l va avea ca pre=edinte pe A.T. Laurian, iar ca secretar pe G. Sion.
- 1861 *Aprilie* Editeaz] *Revista rom`n*],]mpreun] cu G. Cretzianu, D. Berindey =i P. Iatropol.

- 1862 *Februarie 1* Este numit de c[tre Alex. Ioan Cuza]n func\ia de director]n Ministerul Cultelor =i Instruc\iunii Publice pentru departamentul Valahiei.
Apare *C`teva ore la Snagov* — un „fals jurnal de c[l[torie”.
Iulie 16, 17 =i 18 Particip[la Bra=ov la sesiunea „Astrei”.
Septembrie]n paginile *Revistei rom`ne*,]ncepe publicarea romanului lui Nicolae Filimon *Ciocoi vechi =i noi*.
- 1863 *Mai 26* Este numit ad-interim Ministru al Cultelor =i Instruc\iunii Publice,]n urma demisiei lui Cristian Tell.
Iulie 31 Este semnat decretul de numire]n func\ia de Ministru al Departamentului Cultelor =i Instruc\iunii Publice.
August 17]n urma demision[rii lui Ioan Ghica din postul de ministru al „treburilor str[ine”, Al. Odobescu este desemnat ad-interim pe acest post, pe care]l va ocupa p`n[la 7 septembrie.
Octombrie 12 Ne]mp[rt[=ind punctul de vedere al guvernului privind secularizarea averilor m[n[stire=ti pe care el le vedea destinate unor opere sociale =i culturale, Al. Odobescu demisioneaz[din func\ia de Ministru al Cultelor =i Instruc\iunii Publice.
- 1865 *Iulie 26*]n familia scriitorului Al. Odobescu se na=te o feti\[, c[reia i se d[numele Ioana.
- 1867 *Mai*]nso\it de fiica =i so\ia sa, pleac[la Paris pentru a definitiva pavilionul rom`nesc din cadrul Expozi\iei universale. El duce cu sine Tezaurul de la Pietroasa.]n drum trece prin Viena =i M[unchen.
- 1869 *August*]mpreun[cu V. A. Urechea, pleac[la Copenhaga unde particip[la Congresul interna\ional de antropologie =i arheologie preistoric[.
- 1870 *Aprilie* Viziteaz[Grecia,]mpreun[cu prietenul s[u C. Cornescu. Dup[o =edere la Constantinopol se]ndreapt[spre Athos.
Septembrie 10 Este ales membru al Societ[\ii Academice Rom`ne, la propunerea lui Al. Papiu-Ilarian.
Octombrie 1 Fiind]n Elve\ia cu Sa=a, hot[r]=te s[plece singur]n Italia. Dup[ce traverseaz[lacul Lemman se]nscrie pe itinerariul: St.-

- Maurice, Baveno, Milano, Monza, Bologna, Ravenna, Floren\va, Roma, Livorno, Pisa, Vene\via, pentru ca, la 26 octombrie, s[ajung[la Viena, de unde cu vaporul se va ntoarce acas[.
- 1871 Iulie Ini\iaz[publicarea unor cercet[ri asupra a=ez[mintelor antice din Rom`nia. }ncepe cu *Noti\le despre localit[\ile]nsemnate prin r[m[=i\le antice]n districtul Dorohoi*, tip[rit[mai]nt`i]n *Monitorul oficial*, apoi preluat[de *Trompeta Carpa\ilor =i Rom`nul*.
Septembrie La propunerea sa, sunt ale=i membrii onorifici ai Societ[\ii Academice urm[torii c[rturari str[ini: Emil Egger (Fran\va), G. Capellini (Italia), E. Desjardins (Fran\va), Alexis Uvarov (Rusia), W. Fröhner, Ferdinand de Lasteyrie, Charles de Linas, Fr. Bock =i A. Ubicini (Fran\va).
- 1872 *Mai 15*]n revista *Columna lui Traian*, condus[de B.P. Hasdeu,]ncepe publicarea unei ample bibliografii a scrierilor relative la Dacia.
- 1873 *Februarie 15* Public[]n revista *Columna lui Traian* pamfletul *Fumuri arheologice scornite din lulele preistorice*, coment`nd ironic unele pretinse descoperiri ale lui Cezar Bolliac.
Decembrie 9 Devine membru-corespondent al Institutului Arheologic din Roma. I se]nm`neaz[diploma semnat[de savan\ii Lepsius =i Mommsen.
- 1874 Preia conducerea Teatrului Na\ional din Bucure=ti.
Aprilie Face parte,]mpreun[cu D.A. Sturdza, M. Kog[\niceanu, Th. Rosetti =i Ioan Slavici, din Comisia pentru publicarea documentelor Hurmuzachi.
Iunie Apare una dintre cele mai importante lucr[ri ale sale: *Pseudo-cynegeticos*.
August 2]mpreun[cu I.C. Massim, G. Sion =i I. Caragiani este numit]n Comisia pentru examinarea traducerilor din autorii elini.
Octombrie Ministrul Instruc\iunii, Titu Maiorescu, ini\iaz[la Universitatea din Bucure=ti o serie de cursuri speciale, neprev[zute p`n[atunci]n programa de]nv[\m`nt. Astfel]l invit[pe Al. Odobescu s[sus\in[cursul de arheologie.

- 1875 }n bro=ur[,]i apar basmele *Jup`n R[nic[Vulpoiu=i Tigrlul p[c[lit.*
- 1876 *Februarie 28* I se confer[medalia „Bene merenti“.
- 1877 *Septembrie 15* I se acord[premiul „N[sturel“ pentru lucrarea recent ap[rut[, *Istoria arheologiei.*
- 1878 *Martie 3* }mpreun[cu B. P. Hasdeu, V. A. Urechea =i Th. Aman este investit cu Ordinul „Steaua Rom`niei“]n grad de ofi\er.
Iulie 3 I se decerneaz[ordinul rusesc „Sf. Stanislas“.
- 1879 *Mai 23* }mpreun[cu membrii Societ[\ii Academice, Al. Odobescu ia parte la]nfiin\area ca institu\ie de stat a Academiei Rom`ne.
- 1881 *Octombrie* Scriitorul este numit secretar de lega\ie la Paris.
- 1883 *Iunie* Este distins, pentru]ntreaga activitate la lega\ia din Paris, cu gradul de comandor al Ordinului „Steaua Rom`niei“.
- 1885 *Martie* Demisioneaz[din diploma\ie. Din cauza unor]ncurc[turi de ordin financiar — amploarea datoriilor este cople=itoare — se vede nevoit s[revin[la Bucure=ti.
- 1888 *Mai* Pleac[la Bologna pentru a participa, din partea Universit[\ii bucure=tene, la s[rb[torile universit[\ii locale. R[m`ne apoi la Paris,]n urma interven\iei lui T. Maiorescu, care]i ob\ine o burs[necesar[pentru terminarea volumului I din *Tezaurul de la Pietroasa.*
- 1889 *Iulie* Starea proast[a s[n[t[\ii]l oblig[s[se angajeze, pentru a preda lec\ii de istorie, la Liceul particular „Sf. Gheorghe“, condus de Anghel Demetriescu.
Octombrie Cu ocazia s[rb[toririi a 25 de ani de la]nfiin\area Universit[\ii bucure=tene, vorbe=te despre Petrache Poenaru, ob\in`nd un remarcabil succes.
- 1891 *Octombrie* Preia conducerea +colii Normale Superioare.
- 1892 Devin publice sentimentele sale pentru o alt[persoan[=i]ncearc[s[-i explice so\iei sale aceast[stare critic[prin care trece. Pasiunea sa se]ndreapt[spre Hortensia Keminger („adev[ratul morm`nt al inteligen\ei, al iluziilor, ba chiar al vie\ii mele“, cum]i va scrie el lui Anghel Demetriescu), care]i va supravie\ui, murind]n 1953.

- 1893 Are repetate accese de gut [. Boala se agraveaz[.
- 1894 *Iulie-august* }ncerc`nd s[-i amelioreze s[n[tatea, merge, prin Bra-
=ov — Cluj — Bistri\va, la S`ngeorz, unde va petrece zile mai lini=tite,
f[c`nd excursii la Ronda =i Valea Vinului. Prin Vatra Dornei se
]ntoarce apoi la Bucure=ti.
- 1895 *Ianuarie* Aproape complet izolat, se retrage]ntr-o locuin\[din stra-
da Cuza Vod[, nr.5, unde caut[s[-i afle lini=tea, afund`ndu-se]n
studii personale.
Noiembrie 12 Ajuns la disperare, din cauza bolii, se sinucide =i este
condus pe ultimul drum de o mare mul\ime de c[rturari, profesori,
fo=ti elevi etc.

SCENE ISTORICE
DIN CRONICELE ROM~NE+TI

< PREFA | A EDI | IEI DIN 1860 >

Dup[titlul =i dup[cuprinderea acestui mic volum, fie=cine va vedea c-am avut drept model frumoasa nuvel[istoric[a domnului C. Negruzzi asupra lui Alexandru L[pu=neanu. Ca orice imita`ie,]ncerc[rile mele sunt, negre=it, cu mult mai prejos de acel mic cap d-oper[;]n lipsa talentului, m-am silit cel pu`in s[p[strez, pre c`t s-a putut, formele =i limba *Letopisilelor* na`ionale, cu care,]n dreptate, se poate l[uda mai v`rtos]ara Moldovei; s[adun datine, numiri =i cuvinte b[tr`ne=ti, spre a colora aceste dou[episoduri culese din cronicile vechi¹.

Faptele istorice ale unei \[ri sau ale unei epoci au totdeauna un interes mai viu c`nd traiul =i idelle, obiceiurile =i graiul de acolo sau de atunci ne sunt cunoscute. Scopul roman`elor istorice este,]n parte, d-a ni le ar[ta;]sta este =i folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult izbutesc a caracteriza,]ntr-asemena scrieri u=oare, o epoc[, sau o na`ie; cei cu bun[voin`\[, dar cu mai slabe mijloace, fac, ca mine,]ncerc[ri!

¹ *Mihnea Vod[* a fost publicat]n foi\va ziarului *Rom`nul* din 1857; *Doamna Chiajna* s-a tip[rit]n *Revista Carpa`ilor* din 1860.

Am]nsemnat, pretutindeni, cu numele autorilor,]n note, faptele adunate]n istorie (*n. a.*).

< PREFA | A EDI | IEI DIN 1886 >

Cur`nd se vor]mplini treizeci de ani de c`nd am dat mai]nt`i]n tipar aceste dou[mici]ncerc[ri de restituire a vechilor datini str[mo=e=ti, scrise]ntr-o limb[care era]nc[]ntrebuin\at[=i pre\uit[pe vremea copil[riei mele.

Abia m-a= fi g`ndit s[le dezgrop, azi, eu]nsumi, din uitare, dup[a=a lung r[stimp, dac[nu m-ar fi]ndemnat cu tot dinadinsul la aceast[fapt[c`]iva tineri din Craiova, iubitori de literatur[rom`n[, printre care,]n primul r`nd, domnii *N.P. Romanescu*, *M. S[ulescu* =i *N.P. Guran*, precum =i merituosul editor craiovean al „Bibliotecii literare“.

Domnia-lor, =i nu eu, au judecat aceste prime ale mele scrieri demne de a figura]n acea culegere na\ional[.

Totu=i, dac[genera\iunea cititorilor de ast[zi ar g[si cumva c[d<omnia>-lor nu s-au]n=elat pe deplin, atunci poate c[mi-a= lua =i eu seama =i, la v`rsta]naintat[la care am ajuns, m-a= cerca, chiar de acum]nainte, s[dau fiin\[la mai multe alte studii =i pl[smuiri de aceea=i natur[, pe care nep[sarea pu\in]mbietoare a publicului nostru m-a f[cut s[le las, de mari de ani,]n stare de schi\ve, de note, de proiecte, de vis[ri.

La 1860]ns[, atunci c`nd]nc[credeam, ierte-mi-se o zic[toare poporan[, c[tot ce poate zbura se =i poate m`nca, iat[cu ce precuv`ntare am dat zbor]n lume modestelor mele]ncerc[ri tinere=ti:

„Dup[titlul =i dup[cuprinderea acestui mic volum, fie=cine va vedea c-am avut drept model frumoasa nuvel[istoric[a d<omnu> lui Constantin Negruzzi asupra lui Alexandru L[pu=neanu. Ca orice imita\iune,]ncerc[rile mele sunt cu mult mai prejos de acel mic cap d-oper[;]n lipsa talentului, m-am silit cel pu\in s[p[strez, pre c`t s-a putut, formele =i

limba *Letopisielor* naționale, cu care, în dreptate, se poate lăuda mai vârtos țara Moldovei; s'adun datini, numiri și cuvinte bătânești, spre a colora aceste două episoade culese din cronicile vechi.

Faptele istorice ale unei țări sau ale unei epoci au totdeauna un interes mai viu, când traiul și ideile, obiceiurile și graiul de acolo sau de atunci ne sunt cunoscute. Scopul romanțelor istorice este, în parte, dăruirea lor; acesta este și folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, izbutesc să caracterizeze într-adevăr scrierile uimicătoare ale unei epoci sau a națiunii; cei cu bunăvoință, dar cu mijloace mai slabe, fac, ca mine, încercări!

Mihnea Vodă cel Rău a fost publicat mai întâi în foaia ziarului *Românul* din 1857 și tras atunci în broșură separată; *Doamna Chiajna* s-a tipărit pentru prima oară în *Revista Carpănilor* din 1860; în acest din urmă an, am format din ambele un mic volum tipărit cu litere chirilice, sub titlul general: *Scene istorice din cronicile românești*. Bune sau rele, „Biblioteca literară” mi le retipărește acum tot cum au fost de la început. Abia se vor ivi vreo trei-patru neînsemnate îndreptări de fapte.

Paris, 1886

MIHNEA VOD{ CEL R{ U¹
1508—1510

I

M{NE+TI

„S[n-aibi mil[!“

Ca la dou[ceasuri cale-n jos de Ploie=ti curge apa Cricovului, care, cu mii de p`raie ce se resfir[=i se-mpreun[,]mpes-tri\ezaz[matca sa r[zl[\at[=i nisipoas[; de-a st`nga, c`mpia =ea\ se lunge=te p`n[]n poalele mun\ilor; d-a dreapta malul

¹ Aceast[„scen[“ a fost publicat[prima oar[]n „foi\va“ — foiletonul — ziarului *Rom`nul*, al lui C.A. Rosetti,]n numerele 16, 17, 18, 21 =i 22 din 1/13 octombrie, 5/17 octombrie, 8/20 octombrie, 19/31 octombrie =i 22 octombrie/ 3 noiembrie 1857 (anul I), sub titlul generic *Scene istorice din cronicile [/rii Rom`ne=ti*, men\inut =i la publicarea celei de a doua edi\ii (*Scene istorice din cronicile [/rii Rom`ne=ti*), de ast[dat[]n bro=ur[,]n acela=i an, 1857, la Bucure=ti,]n tipografia lui Ferdinand Om, unde se tr[gea =i ziarul *Rom`nul*. A treia edi\ie apare trei ani mai t`rziu,]n 1860, tot la Bucure=ti,]n „Libreria“ A. Daniilopulo, din „Pasagiul Rom`n“,]n acela=i volum (p. 3—43) cu a doua edi\ie a „scenei“ *Doamna Chiajna*, sub titlul generic *Scene istorice din cronicile rom`ne=ti* — suntem la un an dup[Unire! —, titlu men\inut =i]n fruntea urm[toarelor trei edi\ii publicate]n timpul vie\ii scriitorului,]n anii 1886 (*Scene istorice din cronicile rom`ne=ti — Mihnea Vod[cel R[u — Doamna Chiajna*, Edi\iunea a III-a, a IV-a pentru *Mihnea Vod[cel R[u*), Craiova, Editura libr[riei S. Samitca, < colec\ia> „Biblioteca literar[“ (p. 13—58), 1887 (]n volumul I al culegerii *Scrieri literare =i istorice* ale lui A. I. Odobescu, Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., p. 63—104) =i 1894 (*Mihnea Vod[cel R[u =i Doamna Chiajna — Scene istorice din cronicile rom`ne=ti*, Edi\iunea a V-a, a VI-a pentru *Mihnea Vod[cel R[u*), Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., < colec\ia> „Autori rom`ni vechi =i contemporani“, p. 5—46.

se-nal\ r` pos =i acoperit cu p[duri vechi =i stufoase. Pe o culme mai semea\ a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cet[\uia lui Dracea, arma=ul din M[ne=ti; din zidurile ei]nnegrite, vederea cuprindea toat[lunca, cu bordeiele =i co=arele \[r[ne=ti r[sipite prin tufi=e =e b[l[rii; mai departe, turnurile bisericii din T`r=or, pe care o zidise, cu vreo c`iva ani mai nainte, Vladislav Vod[, ce chiar]ntr-]n sa, zice Cronica¹, „au pierit de sabie“; =i,]n fund de tot, plaiurile aburoase ale C`mpinei =i ale Breazei.

]ntr-o zi noroas[de prim[var[, pu\in]n urma Pa=tilor, criv[\ul sufla iute =i-nghe\at din fundul v[ilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe,]mpreun[cu fream[tul b[tr`nilor stejari, chiotele de v`n[toare ale b[t[ia=ilor =i l[tr[tura chel-[it[a copoilor; c[ci departe, tocmai]n Valea Comanacului, Mihnea, fiul arma=ului, se desf[ta v`n`nd fiarele s[lbatic, dup[obiceiul boieresc de pe atunci, c`nd st[p`nul, pentru a sa mul\umire, ridica de prin sate to\i vecinii cu gloata, de r[-m`neau \arinele nearate =i ogoarele pustii².

Un glas de bucium s-auzi deodat[sun`nd tare din cet[\uie, =i v`n[torii, de=tepta\i din zgomotoasa =i s[lbatica lor be\ie, printr-acea grea =i p[cinic[chemare, se]ntoarser[cu larm[spre cas[, unii purt`nd pe umeri dobitoacele ucise, at`rnate pe b`rne, al\ii duc`nd c`inii de zgarde =i curuii]n l[n\ue.]n fruntea lor mergeau c[l[ri, cu fr`ul legat de obl`nc, Mihnea =i feciorul s[u, Mircea Ciobanul; tat[l, om matur =i v`rtos, avea scrise pe fa\ a sa p[roas[=i posomor`t[=i-n ochii s[i arzoi =i-ncrunta\i, str[=nicia caracterului s[u; b[iatul, abia ie=it din copil[rie, v[dea o fire =i mai s[lbatic[, care-i =i meritase porecla de Cioban.

¹ Constantin C[pitanul (*n. a.*).

² Vezi]n *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir (*n. a.*).

Am`ndoi purtau cioboate de piele groas[, p`n[la genunchi, poturi de dimie alb[, un cojoc scurt, de oaie neagr[, cu glug[la spate, =i chimir cu o`ele; la g`t aveau grum[jer rotund de zale de fier, =i-n cap o `urc[flocoas[, adus[la o parte; la br`u, sat`r =i jungher. Unii din v`n[torii pede=tri purtau s[ne\ve, ceial\i, arcuri =i s[ge\i. Astfel p[=ea ceata]nainte, =i]nnoptase bine c`nd ajunse]n curtea cet[\i.

— Descalec[mai]n grab[=i sui-te-ncoa! strig[lui Mihnea, din capul sc[rii =i cu glasul n[bu=it de lacrimi, o femeie cam trupe=[, ce nu-i puteai zice nici t`n[r[, nici frumoas[, boierul socru, biet, trage ca s[=-i dea sufletul, =i mereu cere de domina-ta.

— Iat[-m[-ndat[... , =i Mihnea desc[lecuse, urcase]ngusta =i direapta scar[de piatr[, =i, prin tinde]ntunecoase, mergea la odaia tat[lui s[u.

C`nd deschise mica u=[de brad, el z[ri pe b[tr`nul arma=uscat =i galben, cu fruntea ple=uv[, cu barba alb[, z[c`nd lungit pe spate pe o velin\[alb[,]n c[p[t`iul unui pat ce `inea, d-o parte, toat[]ntinderea od[ii. Al[turi ardea o f[clie de cear[galben[, =i un biet c[lug[r bogonisea pe slovene=te, dar cu glas slab, rugile agoniei;]n perete, o mic[candel[lumina o veche troi\[de lemn, =i, mai]ncolo, pe ziduri, stau r`nduite, peste un z[bl[u v[rgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete =i dispuieri luate de pe la du=manii]nvin=i. O singur[arm[, o ghioag[de fier `intuit[, mare =i grea, buzdu-ganul]nsu=it slujbei de arma=mare, sta a=ezat[pe velin[a flo-coas[d-a dreapta bolnavului, =i m`na-i osoas[, dar sl[bit[, printr-o mi=care spasmodic[a nervilor, c[ta]nc[s-o ridice.

C`nd Mihnea intr[]n odaie, ochii unchia=ului, afunda\i sub cercul albit al spr`ncenelor, clipir[ca o candel[ce moare, =i buzele-i vine\ite =optir[tremur`nd aceste cuvinte:

— F[tul meu!... f[inim[viteaz[!... nu te l[sa!... fii st`lp
 \eap[n casei noastre =i nu-ng[dui s[caz[biat[mo=ie p[rin-
 teasc[pe m`na oltenilor, p-a Basarabe=tilor — tr[sni-i-ar Dom-
 nul din senin! c-a=a avem noi l[sat cu blestem de la mo=i
 str[mo=i: pace =i r[gaz s[n-avem cu neamul lor cel urgisit...
 De-\i va da Domnul Dumnezeu putere =i t[rie, s[nu cru\i, s[
 n-aibi mil[, c[nici de tine nimeni nu va avea mil[, c`nd te
 vor vedea]nfr`nt =i tic[it... M`na mea s-a muiat... nu mai
 poate ridica buzduganul [sta, vechiul meu tovar[=, bunul meu
 prieten; ...ia-l acuma tu]n m`nile tale, =i proa=c[s[faci, c`nd
 vei izbi cu d`nsul]n du=manii no=tri... S[n-aibi mil[!...

Glasul i se curm[; ca un fior i se strecur[prin tot trupul =i
 r[mase]ncle=tat!... Atunci,]n mijlocul acelei t[ceri de spaim[,
 prin care trecea suflarea mor`ii,]n loc de sunetul cuvios al clo-
 potelor, se auzi o z[ng[ietur[]nfundat[de c[tu=e =i de lan\uri.
 Erau bie\ii vecini robi\i =i pu=i]n fiare de r[posatul arma=, care
 z[ceau arunca\i]n fundul pivni\elor cet[\uii sale, =i acum,]n
 mijlocul nop\ii,]i scuturau dureroasele lor lan\uri.

Apoi totul intr[]n t[cere; prin od[i abia se auzea ceva sus-
 pinuri de femei, =i p-afar[v[ietarea viforoas[a criv[\ului.]ntu-
 nericul domnea peste tot.

Deodat[]ns[]ncepur[a se deosebi tropote de cai, =i cur`nd
 dup[aceea c`\iva c[l[re\i b[teau tare cu palo=ele]n poart[.
 Stoica, om vechi al casei, deschise oblonul, scoase capul pe o
]ngust[ferestruie =i]ntreb[:

— Cine e?

— Oameni buni! r[spunser[d-afar[.

— Ce c[ta\i a=a]nnoptat pe la casele cre=tinilor?

— Suntem de la domnie, noi, boieri ai \[rii, =i venim s[ne
]nchin[m noului Domn ales de ob=te, lui Mihnea Vod[.

La aceste cuvinte nea=teptate, Stoica deschise poarta =i

boierii, desc[lec`nd, merser[p`n[la Mihnea,]i s[rutar[m`na cu smerenie, iar cel mai b[tr`n dintre d`n=ii gr[i]ntr-astfel:

— Ani mul`i]ntru noroc =i fericire ur[m mariei-tale! Aflatu-fi-vei din zvonul =i jalea ob=tii c[s-au prist[vit fericitul Domn =i bun cre=tin Radu Vod[, iar norodul cer`nd cu o gl[suire ca s[-i fii m[ria-ta sprijin =i p[rinte, boierii \[rii te-au ales ca s[urmezi r[posatului]n domnie, =i pe noi, supusele m[riei-tale slugi, ne-au trimis ca s[te rug[m, din partea tuturor]ndeob=te, s[prime=ti volnic =i bucuross aceast[sarcin[. Deci fie-\i, Doamne, mil[de mo=ie =i nu o l[sa]n prada hr[pitorilor, care de toate p[r`ile pohtesc la d`nsa ca s[o strice =i s[o j[fuiasc[. La m[ria-ta alearg[to\i cu n[dejdea, ca puii la clo=c[. Nu-i lep[da:]ndur[-te, Doamne, de p[m`ntenii m[riei-tale =i le deschide arip[de ap[rare!

Mihnea st[p`ni]n sine=i bucuria, mul`umi cu s`nge rece boierilor =i]ndat[porunci s[i se g[teasc[cai de plecare.

La rev[rsatul zorilor, Mihnea cu fiul s[u =i cu Stoica, boierii trimi=i]n solie =i c`\iva c[l[ra=i se pornir[pe drumul Cur`ii de Arge=.

Buna jupani\ Smaranda, acum Doamn[a | [rii Rom`ne=ti, r[mase cu slujitorii =i femeile sale ca s[-ngroape, a doua zi, pe b[tr`nul Dracea, arma=ul din M[ne=ti, la m[n[stirea T`r=orul.

II

CURTEA DE ARGE+

*„Nu-i a=a c-avu\iile-s
am[gitoare?...“*

S[afl[m acuma prin care]mprejur[ri aceast[cinste nevi-sat[se dete lui Mihnea.

Radu Vod[, c[z`nd sub grea afurisanie =i urgie a patriar-hului Nifon, se r[pusese de o groaznic[=i cumplit[boal[, =i,

cu toată cinstea Voievozilor, se îngropase la mănăstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlăduț, era încă prea tânăr ca să ia cîrma țării; boierii de toate părțile umblau cu zavistii, care de care s-apuce domnia; Basarabii, care mai erau și bani moțeni ai Craiovei, voiau să a-eze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau olteni, și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Însă sila d-ă vine țara în vrăjbi îndelungate, și mai ales temerea d-ă vedea viind Domn de la Vladislav, Craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Joborg, făgăduia neîncetat boierilor că le va trimite pe Danciul, fiul lui Iepelu Vodă, care trăia în Ungaria, la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său, în sfârșit și frica turcilor ce amenințau neconținut d-ă năvăli peste români, făcând pe boieri ca să aleagă dintre dăni pe cel care, prin firea sa mai semeață, se plăcea că va fi cel mai viteaz apărător al țării; acesta fu boierul Mihnea, fiul Dracii, armașului din Mănești¹.

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi, cîteva zile după moartea tatălui său, în Curtea domnească de la Argeș; însă nu va mai fi aci asprul vântor cu cojoc de oaie. Azi Mihnea a-mbrăcat chepeneag de catifea roșie cu ceaprazuri și cu bumbi de aur; cioareci albi țiviți cu găitane de fir, cizme cu pinteni poleși = un gugiuman de samur cu surguci de pietre scumpe. Astfel se coboară el, cu alai, din Curțile domnești, pînă-n vale, la biserică pe care Radu Negru Vodă o lucrase cu mare meșteșug, împetrișând cărămizile și scobind flori în piatră.

La ușa bisericii îl întâmpină mitropolitul Maxim cu mai mulți arhieri, purtând crucea și Evanghelia, pe care Domnul le sărută cu multă cucerie; la urmă merge de-ngenunche drept la ușa din mijloc a altarului, și rezemă capul gol de sfîntul

¹ Constantin Căpitanul, Fotino, +incai, Engel (*n. a.*).

preastol, iar mitropolitul, pun`ndu-i omoforul pe cap, îi citi cu glas m[re\ rug[ciunile de]ncoronare ale]mp[ra\ilor bizantini =i-i unse fruntea cu sf`ntul mir.

Scul`ndu-se, Mihnea s[rut[preastolul =i icoana Adormirii Maicii Domnului ce sta pe iconostasul din dreapta, ca hram al m[n[stirii, =i viind]n mijlocul bisericii, mitropolitul îi puse pe cap coroana Voievozilor =i-i dete-n m`n[spata =i buzduganul domnesc, ce le ducea, pe o perin[ro=ie, marele-sp[tar. Atunci preasf`ntul p[rinte]mpreun[cu marele-postelnic]l duser[de subsuori p`n[la strana poleit[ce se-n[la pe trei trepte la dreapta]n biseric[, purt`nd pajerea \[rii s[pat[]n lemn. C`nd se urc[noul Domn p-acel scaun bogat, c`nt[re\ii gl[suir[rug[ciunea: *Tebe Boga hvalim!...*¹, =i oastea de afar[slobozi pu=tile =i s[ne\ele cu chiote de bucurie =i]ncepur[a suna din tobe, din pauze, din tr`mbi\e =i din surle.

To\i boierii stau r`ndu\i =i ascultau liturghia. C`nd se sf`r=i dumnezeiasca slujb[, Mihnea ie=i din biseric[,]mbr[c[]n tind[caftanul alb cu guler de samur,]ncinse palo=ul =i]nc[lec[pe un arm[sar cu har=a de fir =i cu z[bale suflate cu aur. Atunci se porni alaiul]nd[r[t la Cur\ile domne=ti.

]n cap mergeau, ca s[deschid[drumul, doroban\ii cu g`rbace =i v`n[torii de plai =i de Olt cu lungi s[ne\e;]n urma lor veneau ro=iorii =i verzi=orii c[l[ri, desp[r\i\i]n c[pit[nii, fiecare cu steagul ei, purt`nd mintene ro=ii =i verzi; apoi caii domne=ti, acoperi\i cu grele har=ale de fir =i de m[t[suri;]ndat[dup[ace=tia, Mihnea,]nso\it de patru viteji ferentari cu l[ncile poleite-n v`rf =i la m`nere, =i urmat de boierii de tain[, cu v[ta=ii, aprozii, arm[=eii =i lipcanii lor. Apoi urmau copiii din

¹ *Tebe Boga hvalim* — Te Deum laudamus. Pe tine te l[ud[m, Doamne! (pe slavone=te) — (n. a., 1887 =i 1894).

cas[, to\i feciori de boieri,]mbr[ca\i cu =avanele =i cu cabani\e de felurite stofe scumpe, av`nd mari podoabe =i fotaze la cai¹; ei =i cu aprozii purtau s`ngeacul sau steagul cel mare =i dou[tuiuri turce=ti date de la }mp[r[\ie. Dup[d`n=ii veneau lefegiii cu haine galbene, simenii =i scutelnicii pede=tri; apoi gloata boierilor mazili =i boierna=ilor, iar la sf`r=itul tuturilor cetelor, o gr[m[diere amestecat[de slugi boiere=ti, de or[=eni, de negu\tori =i de s[teni.

Alaiul se opri]n Cur\ile domne=ti; Mihnea desc[lec[, trecu printre boierii r`ndui\i]n]ndoit =ireag, intr[]n sala mare a sp[t[riei =i se urc[pe tronul domnesc, sco\`nd coroana din cap, drept semn de jale pentru t[t`ne-s[u ce murise.

Marele-postelnic sta]n picioare la dreapta lui.

Mai]nt`i veni mitropolitul Maxim ca s[-i s[rute m`na, =i-i rosti c`teva cuvinte de urare]n limba s`rbeasc[. C[lug[rul Maxim fusese trimis de Craiul Ungariei ca s[]mp[ciuiasc[pe Radu Vod[cu Bogdan, Domnul Moldovei, =i de atunci, de=i era s`rb de neam, r[m[sese ca mitropolit]n \ar². Mihnea r[spunse pe scurt c[-i pare r[u unde nu se pot]n\elege d-a dreptul, =i p[rintele,]ntorc`ndu-se spre nord,]i dete obicinuita binecuv`ntare.

Dup[d`nsul]naint[un boier b[tr`n; postelnicul, vorbind c[tre Domn,]i spuse:

— Sluga m[riei-tale, P`rvu vornicul Basarab, s[rut[poala m[riei-tale.

— Te afli zdrav[an, jupan P`rvule?]ntreb[Mihnea cu un z`mbet de bun[tate pref[cut =i am[gitor.

— Slav[Domnului, m[ria-ta; ne \inem =i noi cum putem.

¹ Miron Costin (*n. a.*).

² +incai, Enghel. Acest mitropolit era din neamul Brancovici (*n. a.*).

- Dar neica Barbu cum tr[ie=te? Nu-l v[d p-aici.
- E =ez[tor la dreg[torie, m[ria-ta,]n Craiova.
- Bine face. Ei, m[re boieri, domnia-voastr[, zice el arunc`ndu=-i ochii asupra gloatei, s[fie]n |ara Rom`neasc[mulvi b[rba\i de treab[=i cu temei, precum sunt ace=tia (vr`nd s[]nsemneze pe Basar[be=ti),]n frica lui Dumnezeu v[zic c-ar fi blagoslovenie cereasc[!... Spune-mi, jupan P`rvule, pare-mi-se c-aveai mai mulvi prunci?
- Cu adev[r, am trei feciori, m[ria-ta, =-au crescut fl[c[i mari.
- Apoi s[la facem de c[p[t`i; s[-i]nsur[m. Ce nu-i ar[vi =i nou[ca s[-i cunoa=tem?
- Nu =tiu cum s[dovedesc m[riei-tale mul\umit[pentru at`ta mil[=i cinste ce dai casei mele.
- La boieri vrednici toate se cad, jupan vornice!
- Atunci, trei tineri,]ntre 15 =i 25 de ani, cu m`ndre =i dr[g[la=e chipuri, venir[s[s[rute m`na domneasc[.
- Acesta e fiul meu Ilie, pe care am socotit peste pu\in s[-l c[s[toresc, zise b[tr`nul boier,]n ochii c[ruia se citea bucuria unui p[rinte.
- S[fie comis-mare]n zilele mele, =i voi s[-i fiu nun.
- Acest[lalt, adaose P`rvu, e fiul meu Neagu, care a]nv[\at mult[carte de la fericitul patriarh Nifon.
- S[-mi fie mie logof[t de aproape.
- T`n[rul,]nchin`ndu-se ad`nc la Mihnea,]l rug[, drept har, s[-i lase v[t[=ia de v`n[tori.
- M-am deprins cu d`n=ii, =i ei cu mine, ca trup cu suflet, m[ria-ta, zise el cu glas neted =i hot[r`t.
- Fie-\i pe plac, r[spunse Mihnea]n nem[rginita sa milostivire.
- Acesta e cel mai mic al meu fecior, Dragomir.

— Voi chiar de azi s[-l num[r printre copiii mei din cas[.

Tat[l =i to\i trei feciorii se-nchinar[lui Vod[, =i postelnicul]ncepu a numi pe ceilal\i boieri.

Ceremonia se sf`r=i, =i toat[boierimea r[mase]nc`ntat[de noul st[p`nitor; fiec[ruia]i dase sau]i f[g[duise un os de ros.

— Dumnezeu s[-i dea ani mul\i de via\[, =i de domnie! zi-cea fiecare, ie=ind din pragul domnesc.

* * *

Nu trecu mult timp =i sosi vremea s[se fac[nunta lui Ilie, feciorul vornicului P`rvu Basarab, cu Ilinca, fiica lui Radu, sp[tarul din Albe=ti.

]n ziua aceea Curtea domneasc[se-mpodobi ca de o s[rb[-toare, =i-ntr-adev[r vrednici erau am`ndoi logodnicii de asemenea podoab[. Am`ndoi tineri, frumo=i =i boga\i, se p[reau meni\i pentru o des[v`r=it[norocire. C`nd t`n[ra fecioar[se ar[t[cu conciul sem[nat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul v[l de beteal[r[sfirat pe un bini= de suvaiu alb, cu grumazul acoperit cu =iruri de m[rg[ritare =i cu cununia de flori pe frunte, ar fi zis oricine c[vede icoana cea mai bl`nd[=i cea mai smerit[a Pururei Fecioare.

Acea frumuse\e p[trunse pe to\i, iar mai cu seam[pe Mihnea,]n a c[rui inim[de=tept[patima cea mai fieroas[=i mai neru=inat[.

Nunta se f[cu]ns[cu veselie; covorul pe care stau mirii la cununie era sem[nat cu galbeni venetici; de toate p[r]ile prin od[i ploau, pentru boieri, zaharicale, iar]n curte, pentru norod, bani m[run\i de argint =i de aram[, cu m[rcile banului Barbu Basarab =i lui Mihnea Voievod. La mas[, ginerele =ezu la dreapta lui Vod[=i purt[]n cap gugiuman domnesc; dup[

cin[, boieri =i jupani\e se prinser[]n hor[, =i c`nd veni ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub mas[]ncepu s[c`nte ca coco=ul, ca s[vesteasc[c[se apropie ziua.

To\i se-ntoarser[pe la casele lor cu f[clii =i cu masalale, to\i veseli, mul\umi\i, dar nimeni mai mult dec`t tinerii]nsura\i.

}ns[abia intrase ginerile]n odaia f[g[duin\ei, cump[r`nd cu cai =i cu arme aceast[dorit[pl[cere de la fra\ii =i de la rudele miresei, ce stau la u=[=i-l opreau d-a intra, abia avuse vreme,]n dulcea lor gr[bire, s[sting[candela, c`nd ni=te t`lhari, p[trunz`nd pe furi=]ntr-acei cuib de fericire, sugrumar[]n pat pe Ilie =i luar[cu sine trupul mortului, pe mireas[le=inat[=i toate sculele ce erau risipite prin odaie.

A doua zi, spaima =i jalea erau scrise pe toate fe\ele; nimeni nu =tia ce s[zic[, ce s[g`ndeasc[; Mihnea singur sim\ea]n sine=i nu mustrea unui cuget de om, ci mul\umirea unei inimi de fiar[s[lbatic[ce =i-a]ndestulat patima ur`cioas[.

Unii boieri =opteau,]ntr-adev[r, dar pe ascuns =i numai acas[la vornicul P`rvu, cum c[s-ar fi z[rit]ntr-acea noapte oameni d-ai lui Stoica, credinciosul lui Vod[, ce acum ajunsese logof[t-mare, strecur`ndu-se pe sub cump[t]n casele r[posatului Ilie comisul, c-acest omor nu s-ar fi f[cut numai ca s[prade bog[\iile lui,]n sf`r=it, c[ar fi g[sit a doua zi c[m[r]=eii boabe de m[rg[ritar risipite chiar prin odaia de culcare a lui Vod[, de unde un om tiptil scosese, c`nd se cr[pa de ziu[, un trup de femeie]nvelit]ntr-o ras[.

Aceste vorbe ajunser[p`n[la urechile lui Mihnea, =i pu\in dup[aceea el pofiti la mas[pre c`\i auzise c-ar fi gr[it a=a.

La osp[\, Mihnea se ar[t[foarte m`hnit pentru pierderea unui a=a bun =i t`n[r slujba= ca Ilie. C`nd cuparul]i aduse potirul de aur din care beau Domnii, =i c`nd p[h[rniceii dreser[pe la to\i prin pahare, Mihnea se scul[,]nchin[drept mul\umit[

pentru darul =i mila dumnezeiasc[=i rosti, cu glas]ntristat, un cuv`nt]n care ar[t[cum c[„toate sunt trec[toare pe p[m`nt: tinere\e, pricopseal[, s[n[tate, frumo\se =i slav[, toate daruri ale proniei; cum c[se scutur[ca frunzele toate bunurile c`te ni le d[ruie=te, pentru o zi, milostivirea cereasc[; dar, mai v`rtos, cum n-or s[fie zadarnice =i am[gitoare averile =i bog[\iile care le agonisim noi muritorii =i care ne vin de la zadarnica omenire?“

Auzind aceste]n\elepte =i t`nguioase cuget[ri, b[tr`nul P`rvu l[crima, iar ceilal\i boieri stau pe g`nduri, obidi\i, =i c`teodat[ziceau, d`nd din cap: „Adev[rat c-a=a este!“

Aceast[t[cere fu]ntrerupt[de medelnicerii ce aduser[pe mas[,]n sahan de argint, un morman de pilaf alb =i fumegos.

— Pofti\i, lua\i, boieri! le zise Domnul, =i fiecare, pe r`nd, turn[cu lingura din sahan;]ns[abia apucaser[s[ia]n gur[=i s-amestece, c`nd to\i, str`mb`ndu-se ca de durere de m[sele, aduser[m`na la gur[=i=i scuipar[pe tipsii din\ii lor]mpreun[cu boabe de m[rg[ritar. Unii, de durere, umblau s[se scoale de la mas[.

— Sta\i pe locuri, boieri! strig[atunci Mihnea, cu glas tare. Ci, nu v[z[ticni\i din gustare! Fie-v[aceasta numai pild[la zisele mele de adineaori, ce le-a\i]ncuviin\at cu g`ndul =i cu graiul; fie-v[drept]nv[\tur[, ca nu doar[cumva s[pohti\i la bog[\ii ca la vreun bine mare. Ispitele lumii sunt multe =i de tot felul, dar nu sunt spre folosul omului; averea ademene=te pe om, =-apoi]l sc`rbe=te; a=a =i bobul de m[rg[ritar, e mai mare =i mai cu pre\dec`t bobul de orez, dar sparge din\ii. Astfel cuget eu]n mine, =i drept aceea am vrut s[aib[=i boierii mei dovad[pl[smuit[, ca nu doar[cumva, vreodat[, s[spun[vreun b`rfitor, lumea e plin[de oameni r[i! c[am pohtit eu la

dob`nzi... Ei! spune\i acuma, boieri domnia-voastr[, nu-i a=a c[avu\iile-s am[gitoare?

+i la aceste din urm[cuvinte, un z`mbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logof[tul Stoica, r`z`nd]nghesuit de str`m-b[rile bie\ilor =tirbi\i, se mira]n gura mare cum de nu i s-a]nt`mplat =i lui s[dea peste un bob de m[rg[ritar]n pilaf, =i, cu o slugarnic[viclenie, f[cea mare haz de gluma]nr[ut[\it[a st[p`nului s[u¹.

Cu at`ta se sf`r=i osp[\ul, dar Mihnea pricepu c[sfiala intrase]n inimile boierilor =i c[prepusurile se schimbaser]n siguran\e, la ochii P`rvule=tilor! Deci,]nainte chiar d-a fi ochit, el trebuia s[dea lovirea cea grea. Hot[r`rea o luase, dar]i lipseau mijloacele; Basarabii erau]mpr[=tia\i prin toat[\ara; ei]l]nconjurau p`n[=i-n palat; de aceea,]n casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chiar de la credinciosul s[u Stoica, ca nu cumva, auzindu-se vorbele lor, s[prevesteasc[cineva pe Banove\i.]i trebuia]ns[neap[rat un om ca s[]ntind[la\urile =i s[pun[cursele]n lucrare.

]ntr-o zi, st`nd cu logof[tul]n odaie, deodat[el chem[un fusta= de la perdea.

— S[cear[Doamnei,]i zise, cheile de la pivni\ [=i s[-mi deschid[.

Fusta=ul plec[s[-mplineasc[porunca, =i Domnul cu Stoica se cobor`r[]n beciurile boltite ale palatului.

Dup[ce intr[, Mihnea porunci pivnicerilor s[ias[=i s[-l lase singur cu logof[tul;]ns[, din]nt`mplare, Dragomir, fiul

¹ Gluma cu m[rg[ritarii]n pilaf e o tradi\iune p[strat[prin grai, despre un boier lacom la avu\ii (*n. a.*).

P`rvului, ce de cur`nd intrase printre copiii din cas[ai Cur`ii, =i, de curiozitate copil[reasc[, se cobor`se cu chelarii]n pivni\[, fiindu-i team[de dojana lui Vod[, se ascunse]ncet =i pe furi=]n fundul unei bu\i goale, =i de acolo, tremur`nd de groaz[, el putu deosebi urm[toarea vorbire¹:

— +tii, Stoico, de ce te-am adus aici?

— Ascult, m[ria-ta.

— Pe sus,]n case, nu-\i d[nimeni pas s[vorbe=ti ceva=i]n tain[; pare c[stau pere\ii =i trag cu urechea.

— A=a, m[ria-ta, m[mir cine a putut b[nui adev[rul despre moartea lui Ilie =i despre cele ce s-au petrecut aici cu mireasa lui, care — Dumnezeu s-o ierte! a =i murit acum pe m`nile maicilor.

— P[cat de d`nsa, c[era ginga= =i voinic[muiere; ca o balauroaic[mi se sume\ea]mpotriv[...

— Ei! vezi, Doamne, toate acelea le spune acuma lumea]ntocmai precum s-au petrecut; d-aceea bine faci s[te fere=ti.

— Apoi doar[c[nu o fi blestem ca =i d-aceea, de sub p[m`nt, s[ias[zvon de ceea ce vom chibzui. Asult[-m[tu bine; vezi c[nu mai e de dus mult cu Craiovenii; au prins de veste de toate =i, ca copoii, adulmec[orice mi=care a domniei. Ei! p`n[aci! am obosit tot]nghi\indu-mi amarul; sunt s[tul de at`ta f[\[rie! Voi,]n sf`r=it, s[-mi ridic piatra de pe inim[, s[m[m`ntui cu totul de d`n=ii.

— M[ria-ta e=ti Domn =i ai toat[puterea; porunce=te, ce s[facem?

— S[g[sim, Stoico, un mijloc d-a-i pune pe to\i dodat[la m`n[, =i atunci nici pruncul din mum[s[nu scape!... Aoleu, neam blestemat de Basarabi! c[ci nu te ive=ti acum colea sub

¹ Cronicarul anonim]n *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV (n. a.).

palma mea, ca s[te strivesc ca p-aceast[jiganie! =i m`na lui turti cu furie, pe fundul unui butoi, un p[ianjen ce=-i urzea]n tihn[i`ele sale.

— Banul Barbu n-a mai venit la Curte, adause Stoica dus pe g`nduri, se vede c[se teme de ceva... Neagu a trecut cu v`n[torii s[i peste Olt; nici asta nu e semn bun. +tii ce?... M[riata s[le scrii pohtindu-i cu politic[la scaunul domniei, iar c[r]ile s[le d[m]n m`ini de oameni zdraveni, care s[nu-i sl[beasc[din vedere. D-or veni de bun[voie,]i prindem cu tot nemetul lor aici; iar dac[vor sim[i ceva =or vrea s[pribegeasc[, atunci mesi[i m[riei-tale]i vor aduce fereca[i. C`t despre P`rvu =i copilul s[u,]i avem mai aproape =i se pot lesne priveghea.

— Bine le-ai g`ndit tu; m`ine s[-mi faci carte c[tre Barbu =i porunc[de]nv`rtejire Neagului; s[r`nduie=ti oameni ca s[nu scape din ochi pe P`rvu. Toate s[fie puse, p`n[m`ine, la cale, =i Doamne ajut[! C`nd m-oi vedea sc[pat =i de odrasla asta de olteni blestema[i, o s[mi se mai veseleasc[inima]n mine. Acum cheam[pe pivniceri =i s[le bem ald[ma=ul... No-roc bun, m[re b[di\!

— S[-i fie de bine, m[riei-tale!

Pivnicerii =i butarii se cobor`r[sub bolt[.

— Ei! fe[i mei, le zise Mihnea, s[tr[i]i! bun[treab[mi-a]i lucrat voi aicea; toate-s trainice =i curate; pere[ii spo[i; pe jos e a=ternut nisip neted =i m[runt; bu[ile stau bine]n\epenite pe cheza=i lor; tocitorile sunt a=eulate frumos pe c[p[t`ie. Acum s[v[vedem =i vinurile! Ia trage[i-mi]ncoa c`te o cinzeac[de la cep.

+i Mihnea mergea =i gusta, din bute]n bute, vinurile de la Dealul Mare, de la Dr[g]=ani, de la S[cuieni, de la Greaca, pelinurile stifoase =i profire, \uica de prune =i de drojdii, rachiurile

de sac`z =i de anason din Chipru =i din Anadol¹. C`nd ajunse spre fundul]ntunecos al bol`ii,]ntreb[:

— Dar colo-n fund ce e?

— Ia! sunt ni-te bu`i goale, s[tr[ie=ti, m[ria-ta! Dar iaca mai]ncoace un butoia= de vin de Dr[g[=ani, tocmai de c`nd cu Laiot[Basarab. Ce mai vin! s[tr[ie=ti, m[ria-ta! parc[bei miere =i `i s-aprinde foc la inim[.

— Ado-ncoace; pune p`lnia mare =i toarn[cu vedri`a, ca s[bem norocul lui Laiot[=-al neamului s[u de Basarabi! +i azv`rlind pe g`t un pahar de vin chihlimbaniu, r`nji ca c`nele c`nd vede c[i se g[te=te prada.

Logof[tul Stoica nu apucase]nc[s[toarne pe h`rtie ieroglificele sale pisanii, c`nd copilul Dragomir, sp[im`ntat de cele ce auzise din fundul bu`ii, alerg[la casa t[t`ne-s[u =i dest[]nui planurile tiranului. P`n[-nserat, P`rvu]=i ridicase casa, ca s[pribegeasc[, =i doi lipceni de olac se trimiser[cu aceast[veste banului Barbu =i v[tafului Neagu. Tot neamul Basarabilor; p`n[s[nu prinz[Domnul de veste, trecuse Dun[rea =i ducea j[luirile sale la Poarta Sultanului.

Mihnea, v[z`nd c[acei boieri au]nt`mpinat r[zbunarea sa,]=i]nmuie turbarea]n fel de fel de cruzimi; porunci s[se prade, s[se ard[=i s[se sf[r`me p`n[la p[m`nt toate casele =i toate bisericile lor, pre unde se vor fi afl`nd,]n Curtea de Arge=,]n T`rgovi=te,]n Craiova,]n Br`ncoveni; pe slujitorii =i pe preo`ii lor]i c[zni, =i, la urm[,]nchiz`ndu-i pe to`i]n m[n]stirea Bistri`ei, ce era cl[dit[chiar de banul Barbu Basarab,]i dete foc de arser[to`i]ntr-]nsa.

¹ *Anadol* — Anatolia, regiune]n Centrul Asiei Mici, la nord de mun`ii Taurus.

De atunci înainte tiranul, lep[d`nd orice v[l de f[\rie,]ncepu a face r[ut[\ile pe fa\[. Pe boieri]i omora; avu[iile le lua; so[iile =i fiicele le necin[te[; d[]dii multe punea asupra \[rii. Pe mitropolitul Maxim, ce sta]mpotriv[la nelegiuirile sale, necutez`nd a-l ucide,]l dep[rt[, d`ndu-i solie la Curtea lui Vladislav, Craiul Ungariei¹.

]n urma plec[rii mitropolitului, el silui pe o nepoat[a lui, =i fratele acesteia, un s`rb anume Dumitru Iac=[g,]=i sc[p[zilele fugind]n Ardeal, unde a=tept[ceasul r[zbun[rii².

Se vede dar c[Mihnea urma via\va sa de desfr`nare at`t cu jupani\ele boierilor curteni, c`t =i cu femeile de pe afar[, =i toate aceste se petreceau sub ochii Doamnei Smarande, care, st[ruind toat[ziua la furc[=i la r[zboi, la c[mar[=i la jicni\[, p[]zind praznicile =i posturile, spovedindu-se =i f[c`nd mereu la m[t[nii, trecea toate cu vederea =i tr[ia o via\[de g[zdoaie harnic[=i de bun[cre=tin[.

]n anii domniei lui Mihnea Vod[se c[s[tori =i fiul s[u Mircea =i lu[de so[ie pe fata lui Rare= Vod[de la Moldova, anume Domni\va Chiajna.

Astfel tr[ia la culmea puterii =i a m[rii familia r[posatului Dracea arma=ul, =i nu prevedea groapa ce sta c[scat[dinainte-i; astfel =i lupul cu puii s[i pustiaz[codrii f[r[d-a b[nui la\ul ce-i va]nstruna]ntr-o zi pe to\i.

¹Constantin C[pitanul, *Chronicarul anonim (n. a.)*.

²Engel (*n. a.*).

III

COTMEANA

„Fuga e ru=inoas[...
dar e s[n[toas[...“

Un an =i jum[tate trecuse de c`nd Mihnea \inea c`rma \[rii, =i boierii pribegi — Basarabii =i al\ii c`\i putuse s[scape din m`nile tiranului — dup[multe =i anevoioase rug[minte, dob`ndise]n sf`r=it ajutor de la }mp[r[\ia Turceasc[. Sultanul Baiazit dase porunc[pa=ei de la Dun[re ca s[intre cu o=tire]n |ara Rom`neasc[=i s[a=eze]n scaunul domniei pe Vlad cel T`n[r sau VI[du\], fratele r[posatului Radu Vod[.

Deci,]n toamna anului 1509, trei p`lcuri de oaste turceasc[sta gata s[treac[Dun[rea, din care unul, sub poruncile lui Neagoe Basarab, r[zbi mai nainte de celelalte]n Oltenia, =i acolo se adaoase cu pandurii =i cu v`n[torii ce veneau cu bucurie s[se]nchine la vechea lor c[petenie.

Toate acestea se auzise, dar nu l[murite, la Curtea lui Mihnea, =i Domnul socoti de folos a trimite]n cercetare preste Olt pe fiul s[u Mircea, cu vreo c`\iva aprozi credincio=i, d`ndu-i =i pe logof[tul Stoica ca s[-l]nso\esc[.

Mircea, tem`ndu-se a merge d-a dreptul]n R`mnicul V`lcei =i ne-voind a trage nici chiar tiptil la gazd[]n ora=, mai nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica m[n[stire Cotmeana, pu\in mai]n jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog. Sfin\ise soarele din dosul piscurilor Coziei, c`nd el poposi]n pacinica v`lcea unde st[pitit[m[n[stirea, ca un cuib]ntre mun\i. La poart[era un turn ce acum s-a d[r`mat; ogradă,]ncins[cu ziduri,]nf[\i=a pe din[untru patru =iruri de chilioare cu tinde lungi =i arcuite;]n mijloc se afla o bisericu\[\sup].

¹ Aceast[m[n[stire, ce \ine de Cozia, a fost zidit[de Mircea cel B[tr`n =i dreas[de Alexandru Ipsilant (*n. a.*).

Aprozii a=ezar[vreo dou[-trei corturi]n curte; iar feciorul de Domn =i credinciosul Stoica, dup[o cin[de sehastru mai mult dec`t cump[tat[, merser[s[se odihneasc[]n chilia stari\ului, ce slujea de arhont[rie.

— P[rinte, c`nd va toca de noapte, s[trec[cu toaca pe la u=a noastr[, ca s[mergem =i noi la biseric[, zise Mircea c[lug[rului ce-i]nso\ise cu felinarul, de la trapez[rie p`n[la s[la=ul lor.

C[lug[rul se g[tea s[se duc[.

— Blagoslove=te, p[rinte,]i spuser[c[l[torii.

— Domnul s[v[blagosloveasc[, fe\ii mei! =i tr[g`nd u=a chiliei, o]nchise cu clan\.

Abia apucase]ns[s[-i fure somnul, c`nd, deodat[, o sumedenie de c[lug[ri cu rasele ne-ncinse, cu pletele =i b[rbile zb`rlite deter[n[val[]n chilie =i-i de=teptar[cu aceste vorbe spuse pe s[rite:

— Fugi, m[ria-ta, scap[-\i zilele!... Ne-au c[lcat ho\ii! Sunt la poart[o mie =i mai bine de haramini levin\i, cu s[ne\ele gata de foc =i cu palo=ele goale... Zic c[sunt ai lui Neagoe Basarab, =i cer s[te d[im pe m[ria-ta... F[-\i poman[cu noi; f[ce-i face =i ie=i de aici, c[e vai =i jale de m[ria-ta =i de biat[m[n[stire!

Aceste cuvinte, spuse pe ner[suflata =i de mai mul\i dodat[, f[ceau o larm[care sperie =i ame\i pe tihni\ii =i somnoro=i c[l[tori.

— Ce zice\i? cum? ce e?]ntrebau ei ului\i.

Dar pricina era neted[: Neagoe, afl`nd]n R`mnic c[Mircea, fiul lui Vod[, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se repezise cu v`n[torii s[i =i n[p[dise pe la miezul-nop\ii, cer`nd s[-i deschid[por\ile; c[lug[rii s-au temut s[nu le fac[vreo stric[ciune de va g[si pe vr[jma=]n zidurile lor; de aceea, plini de spaim[,]ndemnau pe Mircea s[fug[.

— Dar pe unde?]ntreba acesta, de vreme ce zice\i c[lotrii stau la poart[.

— Iat[, p-aceast[fereastr[,]i r[spunser[, ar[t`ndu-i o cr[p]tur[]ngust[ce da]n partea p[durii.

— Fuga e ru=inoas[!... cuget[prin\ul, z[ticnindu-se la ideea de a fugi f[r de]mpotrivre.

— Dar e s[n]toas[! adaose]n\eleptul Stoica.

]n minutul acesta, strig[tul: „Foc! d[m foc la m[n]stire!...“, repetat de mai multe sute de glasuri, f[cu pe c[lug[ri s[=i piard[cu totul min\ile; ei]mpinser[pe bietul Mircea descu\, f[r] c[ciul[, numai]n c[ma=] =i cu br`ul t`r`ind!, p`n[la fereastr[=i-l]mbr`ncir[jos. Stoica s[ri dup[d`nsul.

+am`ndoi,]n]ntunericul nop\ii, o luar[d-a fuga prin p[duri.

C[lug[rii, m`ntui\i de primejdio=ii lor oaspe\i, deschiser[por\ile pandurilor]nvier=una\i.]n furia intr[rii, unii dintr-ace=tia apucaser[pe nevinova\ii c[lug[ri de barb[, dar Neagoe se repezi,]ncruntat ca palo=ul, la d`n=ii: „S[nu strica\i pe nimeni!“ strig[el]n gura mare, =i curtea se umplu de oaste.

Aprozii lui Mircea, v[z`ndu-se]mpresura\i d-at`ta gloat[, unii se predar[de bun[voie, al\ii, cerc`nd s[stea]mpotriv[, c[zur[sub numeroasele loviri ale du=manului.

Neagu puse s[cerceteze prin chilii, prin pivni\e, =i, neafl`nd pe nimeni, crezu c-a fost am[git. V`n[torii lui aprinser[focuri]n curtea m[n]stirii =i p-afar[, =i, dup[vecinicul obicei de popas al rom`nilor, puser[c[ldarea de fiertur[]n cr[can =i-ncepur[s[povesteasc[basme =i zic[tori glume\e.

¹ *Cronica anonim[]n Maga<zinul> istor<ic> pentru Dacia, tom. IV (n. a.).*

C`nd toc[de ot`rnie la schit, Neagoe intr[]n biseric[, se]nchin[cu smerenia unui f[t de Domn cuvios, =i, la ie=ire, v[rs[]n m`na stari\ului un pumn de bani de aur, ca s[-i fie spre pomenire.

— S[-i dea Domnul slav[=i m[rrire! zise c[lug[rul, cu fa\la luminat[de o cucernic[l[comie, =i ceila\i =optir[: „Amin“.

Din-zi-de-diminea\ Basarabul]=i ridic[tab[ra =i se]ntoarse]n R`mnic.

Pe c`nd la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea =i Stoica urmau prin p[duri calea lor cea r[t[ci[t]; plini de groaz[=i tem`ndu-se]nc[s[-i fi urm[rit, ei fugeau]nainte, sperindu-se de orice zgomot, de orice =oapt[, de frunzele ce f`=iau pe crac[, de v`ntul dimine\ii ce m[tura usc[turile, de broasca ce s[ta]n mla=tin[, de v[tuiul ce zbughea din iarb[. La fie=ce sunet ei se ascundeau]n tufe, =-apoi frigul umed al nop\ii de toamn[]i f[cea s[porneasc[de iznoav[, descul\i =i despuia\i. Mult[vreme ei r[t[cir[pe poteci =i pe c[r[ri pierdute, p`n[ce de-ter[]ntr-un drum mare.

Atunci, de mai multe ori se]nt`lnir[cu cete de osta=i ce mergeau, =uier`nd din frunz[, c[tre Olt; dar frica]i f[cea s[se piteasc[]ntre bolovanii drumului =i s[-i opreasc[suflarea p`n[-i vedeau dep[rta\i.

Astfel petrecur[toat[noaptea;]ns[m`na dumnezeiasc[]i puse pe calea dorit[; c`nd se rev[rsa de zori, drume\ii pri-cepur[c[sunt aproape de Curtea de Arge=.

Se risipise p`cla dimine\ii, =i soarele se]n[lvase vesel ca d-un stat de om pe cer, c`nd tic[i\ii c[l[tori ajunser[]n cetate, dobor`i cu totul de osteneal[=i de feluritele]ncerc[ri ale acestei groaznice nop\i.

Sosirea lor =i vestea ce aduceau pricinuir[o nou[jale]n palatul domnesc. De-cu-noapte]ncepuse de prin toate p[r\ile s[vin[=tiri cum c[turcii ar fi trecut Dun[rea la Giurgiu, =i, la urm[, c[Basarabii ar fi intrat cu oaste =i cu Domn nou de la }mp[r\ie]n Bucure=ti;]n sf`r=it, c[un nor de turci]nainta cu mers grabnic ca l[custele spre Cur\ile domne=ti.

Auzind toate acestea, Mihnea trimise s[adune]n grab' boierii la sfat; dar pe unde se duceau aprozii s[-i cheme, veneau]nd[r]t cu r[spuns, care c[pribegise peste noapte, care c[de-cu-sear[plecase s[]nt`mpine pe turci la Bucure=ti. Trimise atunci s[str`ng[]n curtea palatului pu\ina o=tire ce se afla =ez[toare la Arge=; dar toat[se risipise sau apucase s[treac[peste Olt, la Neagu Basarab.

Copiii din cas[se r[sp`ndise fiecare pe la p[rin\ii s[i, astfel]nc`t Mihnea se v[zu deodat[n[pustit de toat[Curtea =i de toat[o=tirea sa, singur cu ai s[i =i cu c`teva b[tr`ne slugi p[rinte=ti.

Atunci s`ngele se aprinse]ntr-]nsul =i turbarea]i cuprinse sufletul,]n minutul acela c`nd oricare altul s-ar fi dezn[d]jduit.]n zadar se o\ra]mpotriva restri=tii =i c[ta]n capul s[u]fierb`ntat un mijloc de]mpotrivire. Toate erau mute la al s[u glas, toate]n preajm[-i stau m[rmurite =i reci ca ghea\;a; nici o fiin\ nu se aprindea la focul ce ardea]ntr-]nsul.]n zadar umbra cu pas repede prin od[i, =terg`ndu-=i sudoarea de pe frunte, =i izbea cu pumnul]n pere\i, r[cnind: „Nu; nu se poate s[caz[]ntr-astfel Mihnea! S[ri\i, la mine copii!“ Dar nimeni nu venea, =i numai bol\ile r[spundeau cu urlat la r[gu=ita sa chemare.

Mircea =i Stoica]nc[nu ie=ise din a lor amor\eal[; spaima =i obosirea sleise cu totul s`ngele]ntr-]n=ii. Ei =edeau]ncremeni\i pe lavi\, cu capetele pe m`n[, cu ochii tulburi =i holba\i; sem[nau a fi pierdut orice sim\ire.

Domni\va Chiajna, care peste vreo c\iva ani avea s[fie ero-ina de la +erb[ne=ti, sta l`ng[d`n=ii, cerc`nd a-i]mb[rb[ta, =i-i suduia cu aspre cuvinte, ar[t`ndu-le c[datoria lor este s[alerge prin cetate, s[adune de pre unde vor putea lupt[tori =i s[v`nd[cu al lor s`nge cinstea tronului =i a neamului lor.

Zadarnice pove\! C`nd erau p[r[si\i de toat[boierimea, de toat[oastea =i de tot norodul, unde erau ei s[mai g[seasc[ap[r[tori?

}n]mprejur[ri ca acestea rom`nul e mai]n\elept; el nu =i primejduie=te zilele p`n[c`nd nu vede c`tu=i de pu\in[n[dejde de izb`nd[; atunci, mai bine se trage]napoi, ca la urm[s[poat[s[ri mai departe.

A=adar, potolindu-se =i v[z`nd,]n sf`r=it, c[nu e prin pu-tin\ a sta cu armele]mpotriva cotropitorilor, Mihnea porunci s[se g[teasc[de plecare. Atunci ai fi v[zut pe to\i, slugi =i st[p`ni, cu fe\ele p[lite, cu ochii sticli\i, alerg`nd prin od[i, ridic`nd avu\iile domne=ti]n l[zi =i]n boccele, ca s[le]ncarce,]mbr`ncindu-se,]mpiedic`ndu-se =i mai r[u]ntr-acea prip[dezn[d]jduit[.

C`nd se sf`r=ir[preg[tirile, Doamna Smaranda =i Domni\va Chiajna se urcar[jalnice]n r[dvan, una — umilit[ca un voi-nic ce s-ar vedea silit s[fug[dinaintea vr[jma=ului, f[r[d-a se lupta; cealalt[— oft`nd dup[casa ei a=a frumos deritcat[, dup[c[mara-i plin[cu merinde, dup[tr`mbele de borangic ne\esute =i dup[bogatele cus[turi r[mase pe gherghefuri.

Mihnea, t`n[rul Mircea, Stoica =i c`iva credincio=i sluji-tori umblau c[l[ri pe de laturile r[dvanului, tri=ti =i ofili\i ca os`ndi\ii ce au apucat calea ocnei. }n urm[-le venea un cher-van mare moc[nesc, plin p`n[]n coviltir de sipeturi, care du-cea pe drumul b[jen[riei bog[\iile lui Mihnea Vod[.

Ei apucar[spre mun\i =i trecur[grani\va]n Ardeal.

IV
SIBII

„S[=tie tot omul c[am omor`t pe
Mihnea Vod[!“

C`t ajunse]n Ardeal,]ntr-acea \ar[unde at`tea neamuri r[zboinice, unguri, sa=i, rom`ni =i s[cui, stau]nghesuite =i]n veci gata pe vrajb[, g`ndul cel dint`i al Domnului mazilit fu s[str`ng[o adun[tur[de oameni cu simbrii,]n capul c[rora s[mearg[s[-i ia domnia]napoi.

Planul s[u nu izbuti; o=tirile lui VI[du\]i risipir[simbria=i, =i el atunci se duse s[se a=eze, cu toat[familia,]n Sibii; dar inima lui]nc[nu era]nfr`nt[=i capul lui se muncea mereu cu ideea d-a redob`ndi tronul. De aceea trimise pe Stoica, cu bogate daruri,]n Visegrad¹, la Craiul Vladislav al Ungariei, ca s[-i arate pl`ngerile sale]mpotriva boierilor \[rii =i s[-i cear[totodat[ajutor =i ocrotire.

Vladislav, lingu=it d-a vedea at`ta supunere din partea unui Domn rom`n,]i r[spunse printr-o carte m[gulitoare,]n care]l numea „bunul s[u frate“ =i-i f[g[duia c[-l va sprijini cu oaste]n prim[vara viitoare,]ndatorindu-l]ns[s[primeasc[legea catolic[=i s[-i]nchine \ara Rom`neasc[, unind-o prin lege =i tractaturi de supunere cu Cr[ia Ungariei. Z`mbitoarea n[dejde a puterii f[cu pe Mihnea s[primeasc[toate aceste]nvoieli umilitoare. Lege, familie, avu\ie! ce n-ar fi jertfit el oare acum pentru o s`ngeroas[r[zbunare?!

Ah! ce s[lbatic[veselie]i umplea sufletul, c`nd, printre visele viitoare sale m[riri, z[rea capetele Basarabilor]n=irate]n \epe la por\ile-i domne=ti!

¹ *Visegrad* — numele german al Cet[\\ii Alba (Iulia).

Vremea d-acum]ns[cerea ca s-ascund[asprele aplec[ri ale inimii sale =i s[stea cu z`mbetul mul\umirii]n veci gata pe buze, pentru orice semn de comp[timire sau de cinste, pentru orice f[g[duin\] de ajutor.

Craiul Vladislav scris totdeodat[or[=enilor din Sibii, poruncindu-le ca pe „Mihnea Voievod, pe ai s[i =i toat[casa =i neamul lor, neb`ntui\i, siguri =i f[r[]mpiedicare, s[-i \in[acolo,]n mijlocul lor, =i]n cinste s[-i aib[; preste acestea, pe to\i s[-i apere =i s[-i ajute =i s[fie datori]n tot timpul a le prinde parte, nici s[cuteze altmintrelea a lucra“¹.

Aceast[cr[iasc[carte fusese citit[]n mijlocul pie\ei mari de c[tre magistrul ora=ului, =i to\i „]n\elep\ii lu[tori de seam[=i credincio=i ai Craiului iubi\i“ sibieni se f[g[duise s[]mplineasc[cu credin[, luare de seam[=i]n\elepciune poruncile iubitorului lor Crai.

De atunci]nainte, Mihnea, pus sub credin\ a de ob=te =i botezat]n legea catolic[, cu mare pomp[, dinaintea sibienilor papista=i, fu privit ca cea mai]nsemnat[persoan[din cetate. Norodul]l cinstea,]l iubea =i se]nchina la d`nsul; adev[r e c[nimeni nu putea fi mai milostiv dec`t Domnul rom`n.]n toate zilele magistrul ora=ului, Ioan Agota, =i jude\ii =i jura\ii veneau s[cerceteze de trebuin\ele prin\ului.]n casa lui, comitele de Temi=oara, Ioja de +om, trimis acum]n p[r\ile B`rsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart =i to\i grofii =i neme=ii din Sibii =i de prin prejur alc[tuiau o Curte care se bucura de bel=ugul =i de traiul domnesc al Voievodului mazil. La mese =i seara]n adun[ri, Mihnea le povestea jafurile =i pr[d[rile boierilor, du=manii lui, =i lesne-crez[torii s[i ascult[tori se mirau,]n simplitatea lor s[seasc[, ce oarb[\ar[e aceea ce se d[]n m`na unor astfel de

¹+incai (n. a.).

t`lhari =i leap[d] un Domn, care, str[in =i pribeag,]n c`teva luni numai, umpluse Sibiiul de bun[t\vile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucura =i el de cinstea de a fi printre numero=ii oaspe\i ai prin\ului,]ncepuse a pune pe versuri laudele sale, ar[t`nd vechea slav[„a neamului s[u domnesc,]ntinsa lui st[p`nire, dreapta-i str[=nicie]mpotriva pr[d]torilor =a furilor, r`vna lui d-a uni cre=tin[tatea sub o singur[cruce, dorin\`a-i d-a sc[pa Bizan\ul de p[g`ni, ur`cioasa viclenie ce-i r[piase tronul, tocmai c`nd era]n mijlocul t[riei =a gr[mezilor de aur..¹ .]ns[atunci c`nd era poetul s[-i porneasc[Pegasul pe c[ile z`mbitoare =i]nfloritoare ale viitorului, c`nd era s[c`nte glorioasa redob`ndire a tronului, ce se apropia, =i s[-i ia plata cuvenit[inspiratelor sale str[danii, o]mprejurare crunt[curm[deodat[str[lucitoarele n[dejdi ale Domnului =i ale lingu=itorilor s[i.

+ederea lui Mihnea]n Sibii str`nse acolo mai mul\i oameni ce purtau cu d`n=ii c`te o veche r[zbunare, =i care, plini de jalnica aducere-aminte a trecutului, urm[reau ca piata-rea pe]mbl`nzitul tiran.

Nemilostiva ursit[sau pronia r[spl[ititoare f[cuse ca ace=ti oameni s[se]nt`lneasc[, s[-i dest[inuiasc[unul altuia aceea=i ur[=i]mpreun[s[chibzuiasc[a lor r[zbunare.

* * *

]n casa lui Danciu]epelu= stau aduna\i,]ntr-o sear[, trei oameni. Unul, de v`rst[medie, purt`nd]mbr[c[minte ungu-reasc[, are un obraz pe care se cite=te o prostacic[r`vnire la m[riri; acesta e st[p`nul casei, fecior de Domn =i ne]mp[cat

¹ Vezi epitaful latin al lui Mihnea,]n Engel (*n. a.*).

du=man al lui Mihnea, carele se suise pe tronul hot[r`t lui de Vladislav, =i acum]nc[]i r[pise sprijinul ocrotitorului s[u. Al doilea e un boier b[tr`n de |ara Rom`neasc[, cu barb[alb[=i cu fruntea]nnorat[de o veche m`hnire; acela e Radul, sp[-tarul din Albe=ti, a c[rui fiic[, Ilinca, fusese jertfit[cu at`ta cruzime de c[tre fostul Domn, chiar]n noaptea ei de cununie.

]n sf`r=it, un t`n[r purt`nd zeghea s`rbeasc[\ine m`na pe hangerul de la br`u, pare c-ar fi gata s[spele]n s`ngele tiranului necinstea unei surori siluit[de d`nsul;]l cheama Dumitru Iac=[g =i e nepotul mitropolitului Maxim.

Ei se par a fi dup[o lung[sf[ituire; iar b[tr`nul boier,]ntinz`nd cu]ncetul m`na]ntr-un vas de aur ce sta pe mas[, scoase dintr-]nsul o h`rtie]ndoit[=i citi cuv`ntul: „Hangerul!“

Iac=[g s[lt[de bucurie, strig`nd:

— E al meu!

Ceial\i doi r[spunser[:

— Dumnezeu s[te ajute!

Radul, posomor`t, arunc[]n foc o alt[f`=ie, pe care scria: „+treangul!“, =i Danciul rupse cu necaz una care zicea: „Otrava!“

F[r[de a mai spune o vorb[, ei se desp[r`ir[.

A doua zi era 12 martie 1510 =i praznic mare al sf`ntului Pap[Grigore. Toat[ob=tea cuvioas[, muieri =i b[rba\i, asculta c`nt[rile latine=ti ale b[ratului =i r[sunetul m[re\ al organului. Pe pia\la mare, dinaintea bisericii, nu e nimeni; d-o parte se vede numai un zid boltit; de cealalt[, un tufi= de pomi]ndesa\i.

Acuma slujba s-a sf`r=it; cre=tinii,]mbr[ca\i ca de s[rb[-toare, ies de toate p[r\ile, f[c`ndu-=i cu aiasm[semnul crucii pe frunte, =i se r[sp`ndesc pe la casele lor. Mai]n urm[de to\i, =i umbl`nd cu pas greu, se coboar[pe treptele de piatr[

ale catedralei Mihnea Vod[,]nso\it de nedezipitul s[u Stoica =i de Ioan Horvat de Vingart¹; conto=ul Domnului, sur =i lung, cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept =i las[s[se vaz[o scump[blan[de samur, la fel cu c[ciula de pe cap. Nimeni dintr-]n=ii nu poart[arme]ntr-o zi mare ca aceea.

— Frumoas[=i m[rea\ slujb[! zise Domnul c[tre Horvat.

— }n cur`nd se vor bucura de d`nsa =i p[m`ntenii m[-riei-tale, c`nd cuvioasa-\i r`vn[]i va ad[pa la izvorul adev[ratei credin\e.

— A=a e, negre=it. +tiu bine c[voi]nt`mpina oare=icare anevoin\e, piedici =i zavistii; dar l[sa\i-v[pe mine, zise el, z`m-bind]n sil[, voi purta crucea]n m`n[de fier: }n zadar vor]ncerca boierii =i mai ales blestema\ii de Basarabe=ti...

Atunci, s[rind ca un tr[snet din tufi=, un om se repezi la el cu hangerul]n m`n[=i,]n iu\eala izbirii,]l pironi cu fierul drept]n pietrele bol\ii de pe pia\[. Abia avu vreme Mihnea s[-i zic[cu o mirare plin[de dispre\: „Tu cine e=ti?“ =i, pierz`nd orice sim\ire, c[zu mort pe br`nci. Hangerul, izbindu-se de lespezi,]i p[trunse coastele =i ie=i s`ngerat prin spate.

Tovar[=ii lui Mihnea r[maser[]ncremeni\i de spaim[, =i uciga=ul se f[cu nev[zut; dar peste c`teva minute un om striga]n gura mare din clopotni\a bisericii: „S[=tie tot omul c[am omor`t pe Mihnea Vod[!“². Acela era Iac=[g.

La acea semea\ =i groaznic[strigare, ce se r[sp`ndise ca o furtun[prin tot ora=ul, norodul]ntreg se tulbur[;]ncepur[a trage clopotele, =i cet[\enii, prin case,]mbr[cau zeaua de s`rm[=i coiful de fier =i se]narmau ca la o mare primejdie. Aduna\i to\i d-a valma =i cu zgomot pe pia\ a mare, ei priveau

¹ Nicolae Olahul (*n. a.*).

² Constantin C[pitanul (*n. a.*).

cu jale la str[lucitul r[posat, c`nd strig[rile turbate ale lui Iac=[g =i vaietele familiei domne=ti, ce sosise]n grab' pe locul de omor,]nt[r`tar[m`nia norodului. Un cet[\vean mai aprins =i mai]ndr[zn\ dibui pe uciga=]n turnul cel]nalt =i cu o]mpu=c[tur[]l lovi drept]n cap¹. Trupul lui Iac=[g c[zu sf[r`mat pe pietre.

Acesta fu semnul izbucnirii.

— S[ri\i pe uciga=i!... zbierau din toate p[r\ile.

— Danciu =i Albescu au fost]n\ele=i cu t`lharul acesta! strig[Stoica dup[treptele bisericii, presupun`nd acum tainica lor]nfr[\ire.

— Pe d`n=ii, copii!... Ei au ucis pe bunul Domn! pe milostivul Mihnea!... pe tat[l s[rmanilor!... pe fala Sibiului!!!... Pe d`n=ii, copii! da\i, da\i n[val[!...

Aceste strig[te, repe\ite de mii de glasuri, pornir[gloata cu volbur[de pe pia\[, =i to\i se repezir[la loca=ele b[nui\ilor omor`tori.

Acolo se petrecur[groaznice m[cel[rii²; pe to\i din cas[, st[p`ni =i slugi,]i sf`=ie norodul]nvier=unat, =i trupurile lor, trunchiate =i t`r`te prin \[r`na uli\ei, le azv`rli, ca st`rvuri, afar[din cetate. Astfel uneori soarta]neac[]n acela=i potop pe vinovat =i pe r[zbun[tori!

Abia noaptea aduse ceva lini=te]n ora=, dar cet[\enii r[ma-ser[arma\i, ca s[duc[a doua zi cu cinste trupul lui Mihnea Vod[p`n[la cel din urm[al s[u s[la=,]n biserica Sfintei Cruci de la Dominecani³.

¹ Constantin C[pitanul (*n. a.*).

²+incai (*n. a.*).

³Sigler (*n. a.*).

Sibiul am[git pl`nse mult[vreme pe crudul tiran c[ruia dincolo de Carpa`i]i zicea „Mihnea cel R[u“. Judec[torii Cur`ii cr[ie=ti f[ur[cercetare asupra acestor nenorocite]mprejur[ri, =i familia Domnului r[mase, cinstit[=i ap[rat[,]n Sibii, p`n[c`nd soarta armelor; iar[=i protivnic[, o sili s[treac[la]a-rigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al][rii mul`i ani dup[acestea, =i mai mul`i Domni din neamul Dracii, arma=ului din M[ne=ti au stat, la deosebite vremuri, pe tronul \[rilor noastre.

Bucure=ti, 1857

DOAMNA CHIAJNA¹

1560—1568

I

MORM~NTUL

Clopotele bisericii domne=ti din t`rgule\ul Bucure=tilor b[teau cu glas jalnic =i treptat; iar de sus, de pe colneca dealului dimpotriv[, le r[spundea, cu r[sunet t`nguios =i dep[rtat, mica turl[rotunjit[a bisericu\ei lui Bucur.

Era pe la sf`r=itul lui februarie, anul 1560, =i de cur`nd se adusesse]n ora= trupul Mircii Vod[, cel poreclit Ciobanul, care, la 25 ale lunii, murise pe drum, c`nd se]ntorcea din Ardeal²; ori c[boierii pribegi\i acolo, pe care el se=ncercase, cu f[g[duieli mincinoase =i cu viclene jur[minte, a-i]napoia]n \ar[, -i urzi-

¹ Aceast[„scen[istoric[“ a fost tip[rit[mai]nt`i]n publica\ia lui G. Sion, *Revista Carpaiilor* (Bucure=ti, anul I, tomul I, februarie =i martie 1860, p. 9—19, 265—281, =i tomul II, mai 1860, p. 97—129), cu subtitlul *Episod istoric*. A doua edi\ie a ap[rut]n acela=i an, 1860,]n aceea=i bro=ur[(p. 45—115) cu edi\ia a treia a nara\iunii *Mihnea Vod[cel R[u*, sub titlul generic *Scene istorice din cronicile rom`ne=ti*, a treia edi\ie 1886 (*Scene istorice din cronicile rom`ne=ti — Mihnea Vod[cel R[u — Doamna Chiajna*, Edi\iunea a III-a, Craiova, Editura Libr[riei S. Samitca < colec\ia > „Biblioteca literar[“, p. 1—79), a patra]n 1887 (]n edi\ia *Scrieri literare =i istorice ale lui A.I. Odobescu*, volumul I, Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., p. 105—175) =i a cincea]n 1894 (*Mihnea Vod[cel R[u =i Doamna Chiajna — Scene istorice din cronicile rom`ne=ti*, Edi\iunea a V-a, Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., < colec\ia > „Autori rom`ni vechi =i contemporani“, p. 47—122).

² Constantin C[pitanul, *Cronicarul anonim =i Engel (n. a.)*.

ser[cu otr[vuri pieirea, ori c[Dumnezeu milostiv se-ndurase]n sf`r=it de nevoile bie\ilor cre=tini]mpila\i de acest crunt st[p`nitor =i hot[r`se acum ceasul asprei sale judec[\i.

De patru ori¹ Mircea fusese a=ezat Domn cu sila]n \ar[de Poarta turceasc[, =i numai hul[=i ur[]=i ridicase asupr[-=i prin n[p[stuirile sale; iar mai ales pe boieri-i b`ntuia =i-i muncea cu r[utate, ca doar[s[le pl[teasc[cu amar =i cu chinuri omorul t[t`ne-s[u, Mihnea Voievodul, =i lunga izgonire a neamului s[u, =i pizma lor cea ne-mbl`nzit[. Drept r[zbunare, mul\i dintr-]n=ii c[zuser[sub sabia be=liilor, mul\i iar, fug[ri\i]n Ardeal, a=teptau acolo s[le vin[=i lor r`ndul pe roata schimb[toare a soartei rom`ne=ti.

Se-n\elege dar c[cu moartea Domnului trebuiau acum s[le renasc[n[dejdile =i s[se asmut[ale lor nalte r`vniri.

]ns[Mircea]=i dase ob=tescul sf`r=it pe scaunul domniei,]n mijlocul t[riei sale; deci toat[m[rea\`a pomp[a unei domne=ti]nmorm`nt[ri umplu t`rgul, la a sa prist[vire, de o jale ad`nc[=i-ngrijat[.

Noua Curte domneasc[din Bucure=ti, cl[dit[printre s[ciile de pe malul st`ng al D`mbovi\ei =i-nconjurat[de \epene ziduri cu creste-nalte =i cu]nguste ferestru de meterez, era plin[de o gloat[posomor`t[, pe care abia o \inea]n strun[un =irag]ndesat de doroban\i =i de aprozi. Sus]n casele domne=ti, al c[ror lat acoperi= de =indrill[se-ntindea jur-]mprejur cu =tre=ine largi =i rev[rsate, stau aduna\i, cu o cucernic[smerenie,]mprejurul trupului]mpodobit al r[posatului, toate c[peteniile \[rii.

Preo\ii se cobor`r[mai]nt`i pe scar[=i]ncepur[, cu obiceiul viers alene, c`ntecele de]ngrop[ciune; de dou[laturi se]ntindea oastea pedeastr[, cu prapurele plecate, cu s[nevele

¹ Engel (*n. a.*).

În jos. În mijlocul ei mergeau cerniți boierii de taină, unii purtând pe umeri sicriul luminatului mort, alții înfund pe mână în plioapa, pe care stau încrucișate sabia și buzduganul domnesc; îndată apoi, călcând cu pas sigur și apăsat, venea vâduvarul posatului, Doamna Chiajna, pe al cărei chip, în veci încrunțat, nimeni nu putea dovedi părțile inimii sale; părul ei începuse a cărunți, dar trupul său era nalt, portul ei, drept și falnic, ochirea-i, strășnică și hotărâtă; capul ei călta mândru în sus, frâgii și frâșia. Pentru cea din urmă oară ea îmbracăse albele podoabe și vâlul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soțul ei la vecinicul loc, ca să-și ducă ziua aceea vâduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimii.

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum strămoși, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Petru, beteag și mârșel la boi, născut cu greu, sprijinindu-se într-o cârjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amândoi plânși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gânduri.

Dăstănga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât frații lor, dar îmbrobodite în maramă neagră, ce le ascundeau cu totul obrazii, dovedeau numai prin suspine și prin plânsuri nebușite adâncă lor durere.

După tânguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oameții casei, amestecând, cu sunetul jalnic și slab, al tobelor, vâșierile lor; cu cântăreații domnești, ce se îngrâșiseră a face la căii lor lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă¹, și, în sfârșit, cu tot norodul orașului, ce umbla cu capetele goale, pentru jilire.

¹ Cantemir, *Descrierea Moldovei* (n. a. — 1887). Dimitrie Cantemir spune, în *Descrierea Moldovei*, că, la înmormântările domnești, cântăreații frecau ochii cailor cu praf de pușcă, ca să-și facă a lăcrimă (n. a. — 1894).

Alaiul colind[uli\ele pov`rnite ale micului or[=el ce abia atunci]ncepuse, numai pe malul st`ng al g`rlei¹, a se]mplini ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei c[scioare de br[sla= ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau boierna= ajuns; trecu =i prin Pia\la Mare, unde =etrele precupe\ilor, scaunele m[celarilor =i tarabele gelepilor² turci, armeni sau greci erau]nchise]n ziua aceea, =i se]ntoarse iar[=i]n Curtea domnesc[, unde r[sunau clopotele bisericii, pe care o zidise chiar Mircea Vod[Ciobanul³, =i]n care, dintre to\i Domnii, el mai]nt`i s-a]ngropat.

To\i pe r`nd intrar[]n sf`ntul l[ca=; n[s[lia fu a=ezat[jos, chiar l`ng[strana domneasc[; se zise prohodul, =i slujba se urm[toat[dup[r`nduiala sa; dar c`nd, pe la sf`r=it,]ncepur[arhieriei, apoi slujba=ii cei mari =i cei mici s[se apropie de mort =i s[-i s[rute m`na dreapt[=i crucea dintr-]nsa, c`\iva boieri, mai mult tineri =i noi poposi\i]n biseric[, ai c[ror cai =i arme se auzise tropot`nd =i zorn[ind p-afar[]n vremea slujbei,]naintar[cu seme\ie, =i, pun`ndu-se drept]n fa\la sicriului,]ncepur[s[strige]n gura mare c[tre ob=tea sp[im`ntat[din biseric[:

— Fie-v[ru=ine, m[i fra\ilor, s[v[spurca\i buzele pe a=a m`ini p`ng[rite! Sc`rb[s[v[fie a pleca capul la trupul unui om care a fost urgia oamenilor =i biciul Satanei! Oare nu v[e destul c[, pre c`t a fost t`lharul acesta cu zile, el a h[l[duit]n domnie at`\ia mari de ani; ba]nc[v-a\i col[cit, ca t`r`toarele,

¹ Constantin C[pitanul, vorbind despre cl[direa m[n[stirii Radu Vod[, de c[tre Alexandru Vod[, fiul Mircii, zice: „din jos de Bucure=ti“, adic[afar[din ora= (n. a.).

² Negu\torii str[ini (n. a.).

³ Engel nume=te aceast[biseric[*Ghiced*, ceea ce]nseamn[, mi se pare, pe turce=te, *Sentinel* (n. a.).

la poalele lui =i i-a\i lins laba cea mohor` t[, pe care nu cuteza\i a o mu=ca?! Acum,]ncaile, prinde\i la inim[! lep[da\i-v[josi-toarea slug[rie! Vede\i c[ochii i s-au stins; coardele puterii sale s-au rupt; acum cel pu\in]ndr[zni\i =i voi a face ca mine, Badea cluciarul, =i ca tovar[=ii mei, to\i boieri ai \[rii, pe care n[prasnica silnicie a Ciobanului ne-a \inut alunga\i pe la str[ini. Veni\i =i v[pleca\i crucii m`ntuitoare, ce cu drept o smulg din m`inile nelegiuitului; iar st`rvul lui scuipa\i-l ca mine =i azv`r-li\i cu pietre]ntr-]nsul!

La aceste vorbe]ndr[zne\e,]nso\ite cu fapta, to\i r[maser[]ncremeni\i de ciud[. Chiajna singur[se repezi c[tre cutez[torii tineri, =i cu ochirea-i fulger[toare]i opri]n loc:

—]n l[turi, m`r=avilor! strig[ea cu glas puternic. Asta v[e, biet, vitejia, neru=ina\i p[g`ni ce necinsti\i un morm`nt?! Spune\i, ce =ti\i mai mult a face, mi=eilor, uneltitori de rele, iscoditori de dezbin[ri, ce privi\i de sub ogheal¹ p[sul \[rii =i alerga\i, ca dul[ii, la prad[?! Ce?! Oare socotit-a\i voi c[, unde a r[posat Ciobanul, o s[r[m`n[turma]n ghearele voastre, ca s[jefui\i dup[cum v[place? Hei! m[re b[ie\i, mai va p`n[

¹]n textul de baz[al acestei edi\ii: *obial*], cuv`nt gre=it]ntrebuinat — c[ci expresia curent[este „a privi de sub ogheal“ (= „a aprecia — o situa\ie, un lucru — numai]n vederea satisfacerii unui interes individual“) — =i,]n edi\ia din 1894, gre=it glosat prin „plapum[“, de vreme ce „obiala“ este numele unei buc[\i de c`rp[sau de postav cu care]ndeosebi \[ranii =i militarii]i]nf[=oar[laba piciorului. Cuv`ntul care corespunde contextului =i glosei din edi\ia a V-a a „scenei istorice“ *Doamna Chiajna* fiind „ogheal“, presupunem fie c[Odobescu socotea forma *ogheal* ca regionalism moldovenesc, ob\inut prin palatalizarea „formei literare“ *obial*], =i deci s-a sim\it obligat s[o „corecteze“, de vreme ce ac\iunea „scenei“ se petrece]n]ara Rom`neasc[, unde fenomenul palataliz[rii este quasi-necunoscut, fie c[— =i aceast[ipotez[ni se pare mai plauzibil[— a preluat cuv`ntul cu forma =i sensul pe care le-a]nt`lnit]n *Divanul* lui Dimitrie Cantemir.

atunci! Mircea s-a dus, dar fiul s[u a r[mas, =i Chiajna]i e mum[=i va =ti s[-l apere de voi!

Ochii pribegilor se-ntoarser[c[tre P[tru, pe care Doamna]l ar[ta cu degetul, zic`nd acestea; dar c`nd v[zur[trupul mic =i g`rbovit al t`n[rului, un z`mbet de dispre\ le]nflori pe fa\[, =i Badea cluciarul ad[ug[r`z`nd:

— Aol[u! vai de biat[mo=ie, dac-o fi s[-i mearg[toat[sea-ma =old`=, ca F[t-Frumos]l ghebos! Dar tac[-\i gura, nu vorbi de pomani[, jupani\[, c[doar nu vom r[m`nea, s[rac de noi, r`sul lumii, c[adic[nu s-a mai aflat dintre noi altul mai vrednic de domnie dec`t]st pitic slut =i =chiop!

R`ser[boierii cu hohote; dar Chiajna, turbat[de m`nie, smulse c-o m`n[v`rtoas[de pe plioapa sicriului buzduganul =i sabia domneasc[, =i dindu-le]n m`nile fiu-s[u:

— De e =chiop =i m[runt, zise ea, iat[c`rja ce-i va sprijini betegia, =i iat[palo=ul ce-l va]n[\a cu capul mai pre sus de toate capetele voastre! Dar nu pl[ti\i vorba ce o pierd cu voi. Pe ei, copii! strig[]ndrept`ndu-se c[tre lefegii, =i]ntorc`ndu-se la preo\i: Sfin\iile-voastre, urma\i-v[datoria!

Atunci, z[ng[nitura osta=ilor ce dau n[val[, larma gloatei turbate, ce se]mbr`ncea, c`nt[rile preo\ilor zorind a sf`r=i slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor, f[ceau toate la un loc un vuiet]ncurcat, un fel de lupt[amestecat[, din care fie=icine c[ta s[-i scape zilele, astfel]nc`t]n pu\in[vreme se strecurar[to\i, =i biserica r[mase de=art[.

* * *

]n mijlocul lini=tii ce urmasa acelui zgomot neobicinuit, un t`n[r, la chip m`ndru =i pl[cut, ie=i dintr-o stran[afundat[, unde el se ascunsese cu inima p[truns[de o cucernic[jale. Un muntean negru cu g[itane de fir, cioarici la fel, cu pajeri

pe genunchi, o mantie scurt[pe umeri, cizme nalte]n picioare, cu pinteni de argint; la coaps[un palo= scurt =i drept, =i-n m`n[o \urc[de samur cu surguci: iat[]mbr[c[mintea sa.

El umbla s[ias[din biseric[, c`nd, pe \[r`na]nc[gr[m[dit[a noului morm`nt, z[ri o femeie z[c`nd]nf[=urat[]ntr-o lung[maram[de z[branic negru; se apropie, pip[i o m`n[mic[=i rece, ridic[marama de pe obraz =i, pentru]nt`ia oar[, inima-i sim\i, la vederea unei necunoscute, fiorii ce d[primejdia unei fiin\e iubite. Niciodat[p`n[atunci el nu v[zuse a=a fragede =i dulci tr[suri]n lupt[cu suferin\a; niciodat[sufletu-i nu se umpluse de o mai vie =i mai]ndoioas[]ngrijare pentru o via\ scump[=i dorit[. Sta]ngenuncheat =i cuprins ca de un farmec dinaintea acelei z`ne aromite, =i vinele-i b[teau cu iu\al[, =i suflarea-i se rev[rsa din s`nul s[u, pare c-ar fi vrut s[]mpart[cu d`nsa via\ a ce]n pieptu-i se]ndoise.

Cu-ncetul, t`n[ra copil[]=i veni-n sim\iri; ochii ei alba=tri clipir[sub lungile-i gene b[laie, =i — vezi c`t[e puterea tainic[=i neprev[zut[a iubirii! — t`n[ra Domni\[, ce c[zuse le=inat[la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se sp[im`nt[z[rind acum dinainte-i un om ce]nvederat trebuia s[fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domnea]ntr-acel minut at`ta senin[m[rinimie, at`ta smerit[supunere,]nc`t sufletul ei nu presupuse vreun r[u, =i buzele-i, rumenindu-se u=urel, =optir[]nceti=or:

— }i mul\umesc c-ai fost milos =i m-ai sc[pat d-acei oameni f[r[de lege!

Apoi, pricep`ndu-se singur[cu un b[rbat necunoscut, se scul[bini=or =i, cu pasul]nc[=ov[ind, se]ndrept[c[tre casele domne=ti.

Radu (c[ci a=a]l chema pe t`n[r] r[mase uimit]n loc; el urm[ri cu ochii pe bl`nda fecioar[ce cur`nd se pierdu ca o

umbr[=i, str`ng`nd pe pieptu-i marama ce-i r[m[sese]n m`ini, jur[c[via\ a-i]ntreag[va fi]nchinat[]ngerului acestui vis]nc`nt[tor. Din minutul acela, el ce se hr[nise cu laptele du=m[niei, el ce visase numai crunte r[zbun[ri, el care, auzind moartea lui Mircea, se gr[bise, cu c`iva pribegi, s[calce hotarul \[rii cu ura]n inim[, cu dispre\ul izb`ndei pe buze, cu hot[r`rile cele mai s`ngeroase, sim\i acum,]ntr-o clip[, toate aceste aspre dorin\ e risipindu-se, =i patimile-i, ca =i traiul s[u, din minutul acela se schimbar[cu totul.

Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioar[mare =i tare]n \ar[; pe acest Socol]l trimisese P[tra=cu Vod[ca sol la Cr[iasa Ungariei, Izabela, c`nd aceasta intrase izb`nditoare]n Cluj (22 octombrie 1556)¹, =i solul se]ntorsese cu bogate daruri =i cu]nalte n[zui; r`vnitor chiar la domnie, vornicul otr[vi]ntr-ascuns pe bunul P[tru; dar o=tile lui Suleiman, ce aduceau]n locu-i pe Mircea,]l gonir[din \ar[=i-l silir[s[-i caute sc[parea]n Ardeal. Socol]ncredin\[atunci starea =i familia sa grafului Francisc Kendi =i plec[la]arigrad ca s[-i c`tige favor la Poart[; dar Mircea]l pre]nt`mpinase =i, s[p`ndu-i din vreme groapa, nenorocitul pe\itor fu aruncat]n mare, din porunca Sultanului.]n zadar mai pe urm[]=i ceruse nevasta =i pruncii lui averea de la Kendi; ungurul t[g[dui =i p[str[pe seam[-i vistieria =i turmele =i stogurile de bucate ale boierului rom`n².

Deci acum fiul acestuia venea s[-i redob`ndeasc[drepturile p[rinte=ti; el se unise cu vreo c`iva din boierii pribegi\i care, ner[bd[tori de a=-i revedea vetrele, sosise c[l[ri chiar]n ziua pogribaniei Domnului, cuget`nd, ca nesocoti\ii, s[smulg[

¹ Sigler, Forgaci (*n. a.*).

² Engel, *Analele s[cuilor*; Forgaci, Verantie, +incai (*n. a.*).

c`rma \rii din m`nile v[duvei;]ns[Mirceaia era]n stare de a le sta]mpotriv[; unii dar dintr-acei cutez[tori fur[prin=i]i fereca\i, al\ii sc[par[]n]nv[]lm[=eal[]i se preg[tir[a veni de iznoav[cu oaste din Ardeal.

Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegi\i, cu oaste, Chiajna, care a=ezase acum]n tihn[pe fiul ei P[tru +chiopul pe scaunul domniei, nu se tulbur[prea mult, cu g`ndul c[]nd`rji\ii boieri vor fi str`ns]n Ardeal vreun stol de adun[tur[, pe care lesne-l va r[sipi o=tirea ei; trimise, dar,]mpotriv[-le pe marele s[rdar cu ceva c[l]rime.

Am`ndou[p[r\ile se lovir[la satul Romane=tii din D`mbovi\i¹, dar vitejia pribegilor]nfr`nse pe oamenii domniei,]i biruitorii alergar[spre Bucure=ti.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai avea pe-mprejuru-i, fugi la Giurgiu,]i, de acolo,]ns[]i Doamna trecu Dun[rea ca s[cear[ajutor de la pa=a din Rusciuc. Adun`ndu=]i apoi toate puterile p[m`ntene,]i ro=iorii,]i ferentarii,]i lefegiii,]i toate crucile de pedestra=]i, sprijinit[, pre de alt[parte, de spahii turce=ti, Chiajna,]n fruntea o=tirii sale, apuc[drumul]napoi c[tre Bucure=ti, risipind groaz[]nainte-i numai prin gloata n[prasniceii sale ordii. Boierii, prinz`nd de veste despre acestea, se traser[]napoi pe drumul Craiovei, a=tept`nd ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domneasc[]i nimeri pe priporul satului +erb[ne=tii².

Un r`ule\ ce =erpuie=te sub o coast[desp[r`ea am`ndou[taberele. Cluciarul Badea, c[petenia pribegilor, se v[zu str`m-torat la poalele dealului]i f[r[leac de sc[pare; iar Chiajna,]nc[lecat[b[rb[te=te]i purt`nd zale de piept =-un hanger]n

¹Constantin C[pitanul, Cronicarul anonim (*n. a.*).

²Idem (*n. a.*).

m`n[, str[b[tea r`ndurile,]mb[rb[ta pe rom`ni cu vorbe
lingu=itoare, pe turci cu bogate f[g[duieli, =i le]nsufla tuturor
aspra sa voinicie. Osta=ii, minuna\i =i]mbia\i de]nvier=unata
vitejie a acelei zdravene muieri ce le striga =i le da pild[ca s[
loveasc[pre vr[jma=i, deter[n[val[, trecur[]ntr-o clip[mi-
cul p`r`u =i, printr-o cr`ncen[m[cel[rie, zdrobir[cu des[v`r-
=ire mica oaste boiereasc[. Acolo pierir[, lupt`ndu-se viteje=te,
Badea cluciarul =i mul\i al\i oameni dintre pribegi¹.

]ntr-aceast[nenorocit[b[t[lie, boierii]=i aduceau cu du-
rere aminte de at`i voinici tovar[=i ce se dase d-a gata prad[
=i fusese robi\i =i uci=i]n ziua nesocotitei lor seme\ii]n biseri-
ca din Bucure=ti; printre aceia ei socoteau =i pe t`n[rul Radu
Socol,]n care=i pusese mari n[dejdi, =i care acum, ne=tiut de
nimeni, tr[ia retras =i ascuns pe malul Motrului,]n d[r`-
m[turile cet[\uii de la Socole=ti, muncindu=i sufletul]ndoios
]ntre ur[=i iubire.

II

NUNTA

Printre oamenii pe care firea i-a lipsit de ale trupului des[-
v`r=iri, sunt unii care, pre\uind]nc[din v`rsta copil[riei sta-
rea lor neasemuit[cu a celorlal\i oameni =i de to\i batjocorit[,
se hr[nesc cu o nepregetat[ciud[, c-o ad`nc[z[c[=ie, care]n
veci le \ine mintea vegheat[=i le porne=te sufletul la viclenii =i
la r[ut[\i; al\ii, iar, mai z[bavnici poate]n agerimea duhului,
sunt de tineri cuprin=i d-o tainic[melancolie, d-o]ndoioas[
sfial[, care mai adesea se cump[nesc cu o minte dreapt[=i
s[n[toas[, cu un suflet comp[timitor, cu o inim[miloas[.

¹ Idem (*n. a.*).

Din felul acesta era junele mo=tenitor al lui Mircea, P[tru +chiopul; anii s[i tineri, mintea-i]nd[r[tnic[, cu greu i-ar fi p[strat scaunul domniei, de n-ar fi stat la mijloc mum[-sa, Doamna Chiajna, muiere cape=[=i d[unoas[, care =tiu s[doboare cu armele]mpotrivirea rom`nilor =i s[cumpere cu bani bun[voin\va Por\ii.]ntr-adev[r, drept r[spuns la trimiterea unor bogate daruri,]nso\ite cu f[g[duin\va de a m[ri p`n[la patruzeci de mii galbeni haraciul \[rii¹ — care, din 3 000 de asprii ce fusese la]nceput, sub Mircea B[tr`nul (1383), se urcase, sub Laiot[Basarab, la 10 000 galbeni², +tefan, vel-portarul]mp[r[\iei, aduse hati=eriful ce]nt[rea Domn pe fiul ei P[tru³.

Uneltirile Doamnei Chiajne izbutise toate; ea era st[p`n[tare =i mare;]n zadar se mai cercar[unii din boierii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu logof[tul, V`lsan =i al\ii s[-i d`rapene cu armele domnia; la Boieni ei fur[]nvin= =i risipi\i⁴. Nu r[m[sese alt[n[dejde dec`t o t[cut[supunere; cei mai mul\i dintre boieri se]nv`rtejir[p-aceast[]n\leapt[cale. Printre d`n=ii veni s[se]nchine statornicitei domnii =i t`n[rul Radu Socol, pe care un interes tainic =i mult deosebit de n[slirile celorla\i]l ademenise la Cur\ile domne=ti.

Un vis mult dorit de fericire,]nvr[jbit cu mustr[rile unei con=tiin\e r[nite prin uciderea tat[lui s[u, o dragoste curat[, ad`nc[,]ngereasc[, ce-i legase inima de un neam urgisit, c[in\va d-a fi c[lcat un leg[m`nt de ur[=i lupt[cu acel nest[vilit

¹ Raportul ambasadorului Wysz, de la mai 1568, citat de Hammer]n *Istoria]mp[r[\iei Otomane (n. a.)*.

² *Istoria]rrii Rom`ne=ti*, tip[rit[grece=te de fra\ii Tunuzli (n. a.).

³ Cronicarul anonim]n *Magazinul < istoric > pentru Dacia, < tom > IV (n. a.)*.

⁴ Constantin C[pitanul =i Cronicarul anonim (n. a.).

farmec ce-l f[cuse s[-i urasc[jurata r[zbunare =i tulburase menirea vie\ii sale: iat[cl[tirile suflete=ti ce sf[r`mau s`nul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hot[r`re]=i p[r[sise el pustia cas[p[rinteasc[de la Motru =i venise]n Bucure=ti? }nsu=i el nu putea =ti; dar o r[s[ritur[a inimii]l av`ntase spre locul unde ochii s[i puteau s[z[reasc[pe z`na]nfl[c[ratelor sale vis[ri.

Cu ce dulce]nc`ntare, cu ce uimire cereasc[privea el la t`n[ra Domni\[, c`nd, cu pas lin =i u=or, cu chip bl`nd =i smerit, ea p[=ea]n acea biseric[unde pentru]nt`ia oar[ea s-ar[tase privirii lui! El c[ta la d`nsa-n t[cere, =i uneori ochii lor se-n-t`lneau, iar ea]nchina atunci capul, =un nor de ro=eal[i se l[sa pe fa\]. C`nd apoi Radu r[m`nea singur]n biseric[, inima-i]nmuiat[c[uta locul unde mai]nt`i]=i v[zuse visul fericirii sale; dar genunchii lui r[m`neau]ncremeni\i dinaintea morm`ntului]n care z[cea uciga=ul p[rintelui s[u, =i,]ngrozit de mustrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cinci sute =aizeci =i c`\iva, chiar]n mijlocul veacului al =aisprezecelea.

]ncepuse dar acea epoc[c`nd turcii, at`t pentru obl[duirea]nuturilor cre=tine cuprinse de d`n=ii, c`t =i pentru]nclin[rile de pace =i de prietenie ce legase Padi=ahul cu unele puteri apusene, sim\ise trebuin\l[a se sluji cu oameni care s[vorbeasc[limbile europene =i s[fie mai deda\i dec`t osmanl`ii cu obiceiurile ghiaurilor. Cre=tinii turci\i aveau, dar, adesea, pe vremea aceea, mai bun[primire la Poart[=i mai lesne]naintau ca cei n[scu\i =i crescu\i]n legea lui Mohamet;]ntr-adev[r, Curtea lui Suleiman se umpluse de str[ini venetici care-=i lep[dase vechea credin\l[=i ajunsese la]nalte dreg[torii, at`t]n Divan, c`t =i la Ordie; marele vizir Mahomet Socoli era p[m`ntean din Bosna, ca =i viteazul ap[r[tor al grani\elor Hozrev pa=a; al\i viziri, precum Sinan pa=a, Daud pa=a, erau

arn[u\i =i croa\i; Ali cel Gros era din Her\egovina; capudanul pa=a Piale era ungur, eunuhul Ceafar pa=a, rus, cor[bierul Ohiali, calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman =i viteazul corsar Hairedin Barb[Ro=ie, spaima M[rrii Mediterane, erau to\i din vi\ greceasc¹.

Se]n\elege]ns[c[mai ales acest din urm[neam se folosi de asemenea aplec[ri ale cotropitorilor s[i. Grecii, care dup[luarea]arigradului², se dase afund, fugind, care prin \[rile Apusului, care prin \inuturi mai dep[rtate ale }mp[r[\iei, alunga\i, prigoni\i, silnici\i pe unde-i nimereau biruatorii, cu c`te pu\in =i treptat prinser[la suflet; cu c`t mai mult sc[dea]nsemn[tatea =i puterea vene\ienilor =i genovezilor, c[rora Sultanii de mai nainte le dase voie a locui =i a \ine cantoare]n mahalalele Pera =i Galata, dincolo de portul Stambulului³, cu at`t mai mult]ndem`natica m[iestrie a grecilor]=i f[cea v`nt =i se dovedea prin negu\torii iste\le =i bine nimerite, prin bog[\ii adunate de prin toate \[rile vecine]n haznaua Patriarhiei =i ale m[n[stirilor grece=ti, prin slujbe dibace =i folositoare,]mplinite turcilor la vreme priincioase. P`n[]ntr-at`t izbutir[ei a=i face m`n[bun[la turci,]nc`t }mp[r[\ia le ar[ta a sa bun[voin\] =i a sa]ncredere, d`ndu-le mansupuri =i]ntrebuin`\`ndu-i ca slujba=i ai Bisericii, ca soli, ca vame=i, ca dra-gomani =i chiar, uneori, ca c`rmuitori de \inuturi.

Grecii au avut pururea acel dar d-a fura inima =i d-a c`rmui

¹Hammer, Cantu (*n. a.*).

² / *arigradul*, adic[„Cetatea]mp[r[\ilor“ — vechiul Bizantion, devenit, dup[dorin\ a]mp[ratului Constantin cel Mare (306—337), capital[a Imperiului Roman sub numele Constantinopol (330) — ac[zut sub n[vala otomanilor]n anul 1453.

³ *Stambul* — numele turcesc al por\iunii din ora=ul Constantinopol locuit[de turci (*n. a.* 1894). Scherer, *Istoria nego\ului* (*n. a.* 1887).

pe nesim\ite voin\ a st[p`nului lor; firea le este a se strecura pe la cei cu puterea =i a le am[gi min\ile printr-un farmec, care ar fi o net[g]duit[predominare moral[, de n-ar avea mai adesea o f[\arnic[slug[rie drept mijloc =i o m`r=av[l[comie drept \el¹.

Astfel, din vechile neamuri ale }mp[r\iei R[s]ritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Duci, care de mult se risipise ori tr[iau tupila\i prin s[r]c[c]cioasele]nfund[turi ale Fanarului²,]ncepur[a se ivi l[stari sc[p]tate, care, uit`nd vechea fal[a str[mo=ilor =i r`vnind, prin slug[rie, la ocrotirea vizirilor, c`=tigar[, cu acest chip, bog[\ii]nsemnate, dob`ndir[]nr`urire]n Divanul turcesc =i c[p]tar[chiar cinstiri de la trufa=ii lor st[p`ni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu care se amestecase,]n favoarea pu\in cump[nit[a turcilor, =i mul\i al\i greci mai de r`nd, toate jeluirile, toate cererile cre=tinilor raiale sau]nclina\i cu osmanl`ii,]=i luau un sf`r=it mai repede =i, de nu mai pu\in cost[tor, totu=i mai pu\in primejdios.

Doamna Chiajna,]n prev[z]toarea-i]ngrijire, cuget[a=i c[p]ta reazemul unor mai puternici dintre acei greci, =i,

¹ Aceast[deloc m[gluitoare caracterizare, reminiscen\ a spiritului antifanariotic al genera\iei de „c[uza=i“ pa=opti=ti, nu prive=te, desigur, „zdrav[na na\ie elenic[“ (cf. Nicolae B[lcescu, *Rom`nii =i fanario\ii*,]n *Magazin istoric pentru Dacia*, I, 1845), adic[poporul grec, ci, a=a cum reiese at`t din textul lui B[lcescu — text f[r]]ndoial[cunoscut de Alexandru Odobescu —, c`t =i din alineatul urm[tor, „l[starele sc[p]tate“ ale vechii aristocra\ii bizantine, locuind tupilate „prin s[r]c[c]cioasele]nfund[turi ale Fanarului“, =i pe al\i greci, care, dornici de a parveni, li se al[turaser[. Din r`ndurile acestora]=i recruta Poarta Otoman[„colaboratorii“ necesari]n politica extern[=i guvernatorii \inuturilor cre=tine dependente.

² *Fanar* — mahala]n ora=ul Constantinipol, locuit[de greci (*n. a.* 1894).

Încipând mijlocul unei înscrisuri, ceru prin carte patriarhului Iosaf ca să-i caute doi juni din Fanar, pe care să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul era din neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mândru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotărâ unchiul de soție pe una din Domnițele române, iar pentru cealaltă, ca să-i facă tot cu acest prilej și mână bună pe lângă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alege pe fratele acestuia, bătrânul și urâtul Andronic¹.

Mihail Cantacuzenul, mână dreaptă a vizirului Socoli, era vameș mare al sărei și trăia în Anhial², pe Marea Neagră, unde-și înălțase un palat ce nu-l învâna mai puțin de douăzeci mii galbeni; nimeni dintre greci n-avea putere ca dânsul, nimeni nu era mai temut, mai dăruit; nu se făcea patriarh, nici arhieru în Biserica Răsăritului, care să nu-i dea lui mită; totuși în cinstea cu numele de *arhonta*, iar turcii, minunați de-a sa dibăcie, îl poreclise și Aitan-Ogli (Fiul Dracului), și cu toate că el obicinuia să călătorească prin oraș pe o mucoasă sau cârcă, cu veșminte nu prea falnice, opt cîhodari și ianiceri împărătești însoțeau pretutindeni³.

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care-și învâna casa în Pera, și Stamatie Paleologul, nepotul patriarhului din Iarigrad, se sculară să plece în țara Românească, ca peșitori ai fetelor lui Mircea.

Adăptarea sosirii lor răspândi o adâncă tulburare în sânul lui Radu Socol. Pe câtă vreme Domnița Ancuța, pe care el o iubea

¹ Henricus Hilarius și Crusius, *Turco-Graecia*, citată de +incai (n. a.).

² *Anhial* — oraș în partea de răsărit a Traciei (provincie europeană a Imperiului Otoman), pe litoralul Mării Negre.

³ +incai; Hammer; N. Bălcescu, *Postelnucu C. Cantacuzino* (n. a.).

cu dragoste t[ănuiește], se ar[tase] închipuirii sale singuratic[ă] =i]mpresurat[ă] de ne]ntinatul v[ă]l al nevinov[ă]ției, o nebiruit[ă] sfial[ă] — poate =i] o urm[ă] de mustrare —]l oprise d-a pune un \el hot[r]t dorin[ă]elor sale =i] d-a dest[ă]nui]ndelungata sa iubire; dar c[ând] i se]n]fipse]n inim[ă] temerea d-a vedea spulberate de un necunoscut visele at[or] nop[ți] f[r] de odihn[ă], c[ând] pricepu ce dor fierbinte, ce chinuri ad[un]ci ar l[ă]sa]n sufletu-i p[ă]timă=r]pirea iubitei sale de c[ă]tre un altul, el nu mai st[ă]tu un minut la]ndoial[ă], ci c[ă]u]t[ă]]ndat[ă] prilejul d-a]nt[ă]lni pe Domni[ă], d-a-i vorbi =i] d-a primi din gura ei, sau un cuv[ânt] de m[ă]ng[ă]iere, o lic[ă]rire de n[ă]dejde, sau os[ă]nda vie[ții] sale viitoare. C[ă]teva zile umbl[ă] el r[ă]t[că]nd prin cur[ă]țile domne=ti, p[ă]ndind minutul c[ând] s[ă]]nimereasc[ă] singur[ă] =i] f[r] de martori pe Domni[ă] Ancu[ă].

Casele domne=ti din Bucure=ti se-n[ă]l[ă]uau pe pov[ă]rni=ul malului st[ă]ng al D[ă]mbovi[ă]ei, printre b[ă]tr[ă]ne tulpini de s[ă]lcii,]nchise]ntr-un larg p[ă]trat de-nalte =i]]epene ziduri, care pe de o parte se afundau]n ap[ă], proptite cu largi c[ă]prioreli de piatr[ă], iar de cealaltă] trei p[ă]r[ă]ți,]nconjurată] cu =an[ă]uri ad[un]ci,]=i] ar[ă]tau pe dinafar[ă] numai]ntinsa lor fa[ă]]netencuit[ă] =i] cl[ă]dit[ă] cu straturi de c[ă]r[mizi] =i] de bolovani de piatr[ă]; la mijlocul peretelui din fa[ă] casei se afla poarta cu gang boltit, pe d-asupra c[ă]reia se]n[ă]l[ă]u un turn p[ă]trat, cu ferestru] de meterez; iar dinaintea por[ă]ții era o podi=c[ă] care, prin mijlocul unui scripete, se l[ă]sa pe d-asupra =an[ă]ului =i] se ridica la v[ă]rmi de primejdie; alte patru foi=oare cu temelii]nt[ă]rite ap[ă]rau col[ă]urile]ntinsei]mprejmuiri. Pe dinl[ă]untrul cur[ă]ții, ni=te lungi =iruri de cl[ă]diri cu tinde arcuite stău rezemate de acei]nal[ă]i pere[ți] =i] slujeau de locuin[ă]e sau *od/i* copiilor din cas[ă], strejilor =i] slujitorilor domne=ti; apoi, tot]n r[ă]nd cu acestea, veneau grajdurile, ambarele =i] =oaprele cu toate tac[ă]murile de drum, sub]ngrijirea

comi=ilor =i a =[trarilor; mai]n laturile caselor domne=ti,]n care r[spundeau printr-o tind[de sc`nduri, erau *beceriile* sau cuiniile =i cuptoarele pit[riei;]n sus, mai pe deal, din dosul bisericii, jicni\ a cu toat[zahareaua, =i-n sf`r=it, de-a lungul zidului ce se-ntindea pe malul g`rlei, se ad[posteau saielile cu vite =i zalhanaua Cur\ii domne=ti; c[ci toate trebuincioasele vie\ii c[tau a fi prev[zute]ntr-aceast[cet[\uie, a=ezat[pe un loc =e\ ce era apropiat de Dun[re =i de primejdio=ii-i m[rgina=i, =i lipsit de orice ap[rare fireasc[.

Drept]n mijlocul ogr[zii, d-a st`nga bisericii lui Mircea, se aflau casele domne=ti, cl[dire p[trat[, mare, aridicat[, cu ziduri late]n poale =i f[r[tencuial[, purt`nd pe d-asupra lor un coviltir cu ceardac nalt =i]ntins, un adev[rat munte de =indrill[. Catul de jos al caselor abia avea pe ici, pe colea c`te o crest[ur[pe unde s[]ntre aerul]n beciurile-i boltite; de o parte numai,]n fundul unei tinde]ntunecoase, se vedea g`rliciul pov`rnit al pivni\ei, cu por\ile-i de z[brele; cu toate acestea, ferestrele catului de sus, mititele, lunguie\ e =i]nt[rite cu vergele de fier =i cu obloane ce se tr[geau]n chepeng, erau cu mult]n[\ate de la p[m`nt, astfel]nc`t peretele r[m`nea gol =i neted mai p`n[sub strea=in[.]n dreptul por\ii, =i d-asupra c`torva trepte de piatr[, se afla u=a cu dou[canaturi de stejar, c[ptu=ite cu tinichele =i legate cu druguri de fier; acea u=[se deschidea pe o scar[de piatr[,]nchis[]ntre doi pere\i =i dreapt[, care ducea]ntr-un pridvor, al c[rui acoperi= sta rezemat pe st`lpi ciopli\i din bard[, =i d-a lungul c[ruia se]ntindea o lavi\[]nvelit[cu rogojini =i cu z[blaie. Pe urm[venea o tind[]ntunecoas[]n care da, de toate p[r\ile, u=ile deosebitelor]nc[peri, din care unele, lungi =i]nguste, cu o mic[ferestruie]n fund, l[ca= de odihn[pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele, mai]ntinse =i mai luminate, erau *s/lile* de adunare, *c/m[rile*

feluritelor dreg[torii =i *od/ile* locuite de c[m[ra=i =i de ob=tea curtenilor. Apoi, dincolo de tind[, se deschidea o larg[sal[, al c[rei tavan de grinzi]nnegrite se sprijinea pe dou[=iruri de st`lpi scobi\i cu glafuri =i cu flori, =-al c[rei fund, ie=it mai afar[din peretele casei, ca un pridvor rotund cu parmacl`c, era cu totul deschis; aceast[sal[, pardosit[cu lespezi, loc de ospel`e =i de dan\]n zilele c[lduroase ale verii, se numea *hor/* =i slujea]ntotdeauna ca loc de ad[stare pentru cei ce voiau s[]ntre la chiliile neamului domnesc, sau]n sala sp[t[riei, unde era scaunul lui Vod[, sau]n sacnasiul cu geaml`c]naintat pe grinzi, care era obicinuita =edere a Doamnei =i a femeilor sale. Toate aceste]nc[peri, precum =i deosebitele *b/=ci* sau c[m[ri boltite, purt`nd o cul[rotunjit[pe d-asupra,]n care se aflau, d-a r`ndul, paraclisul, haznaua sau comoara =i patul domnesc, r[spundeau toate]n hor[prin ni=te u=i cu tocure de piatr[nalte =i]nguste, aduse sus]n]ndoit perghel, =i d-asupra c[rora se vedea s[pat,]ntr-o firid[, vulturul \[rii. Printr-acea sal[se f[cea toat[slujba dinl[untru a familiei domne=ti; p-acolo putea cineva]nt`lni, trec`nd dintr-o odaie]ntr-alta, pe Domn sau pe oricare altul dintr-ai s[i.

Radu Socol ispitise mai de demult cum c[fiicele Chiajnei,]n fie=ce diminea\[, ie=ind din chilia lor, treceau printr-acea hor[ca s[mearg[]n odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile Doamnei; el se socoti c[minutul cel mai priincios spre a face Ancu\ei dest[inuirea sa va fi acela; =i-ntr-adev[r,]ntr-una din zilele p`n[s[nu soseasc[]n Bucure=ti pe\itorii \[rigr[deni, el se folosi de singur[tatea s[lii, prin care se strecura]nceti=or t`n[ra fat[=i, \in`nd str`ns p-al s[u piept ce zv`cnea cu]nfocare marama cea neagr[, singurul martor al]ndelungatei sale iubiri, el p[=i dinaintea Domni\ei =i, cu buzele tremur`nde,]i zise:

— Domni\! am cutezat]ntr-o zi]ngrozitoare s[r[pesc de pe capu\i acest jalnic v[l. De atunci l-am p[strat, nesocotitul de mine, ca un z[log de scumpe, de dulci, de-nc`nt[toare n[dejdi! Acum simt, vai! c[visu-mi a fost o n[luc[; raza ce a lucit c`\iva ani asupr[-mi se stinge =i trebuie s[intru iar[=i]n negura vie\ii-mi trecute. Prime=te, dar,]napoi acest drag cheza= al am[girii =i al de=artelor mele dorin\e.

Cu aceste cuvinte el]ntinse tinerei fecioare marama cea neagr[; iar d`nsa, al c[rei fraged obraz se ro=ise ca pieli\la unei piersici dogorite de soare, ridic[, senini, dr[g[la=ii ei ochi alba=tri, muia\i]ntr-o rou[de lacrimi, =i, cu glas obidit =i gale=,]i r[spunse:

— Jupan Radule! dac[cu adev[r]\i este at`t de scump[, de ce vrei oare s[-mi]napoiezi acum o jalnic[podoab[ce-mi aduce aminte pl`nsori trezite =i-mi veste=te poate r[stri=ti viitoare? De mi-i crede, p[stra=vei neagra-mi maram[p`n[ce vei sim\i c[\i-a pierit]n inim[orice sc`nteie de n[dejde.

+i-ndat[, pare c[s-ar fi temut d-o nesocotit[m[rturisire, ea pripi pasul spre u=a sacnasiului, l[s`nd pe Radu uimit de vesele g`ndiri, de o fericire lui]nc[necunoscut[.

Apoi Domni\,a, intr`nd]n cercul jupani\elor adunate, cu anevoie]=i putu ascunde tulburarea;]n zadar se]ncerc[a=]i urma zilnicele-i lucr[ri, c[ci m`inile-i, reci =i tremur`nde, pare c[pierduse]ndem`natica lor agerime; nici fusul de sidef nu i se mai]ntorcea]ntre degete, nici undrelele nu mai =tiau s-apuce]lele]mpleticite, nici firul de m[tase nu mai nimerea s[-n=ire m[rg[ritarele v[rsate]n poal[-i; ci ochii ei c[utau aiurea, la malurile]nverzite ale D`mbovi\ei, la norii fluturatici de precer, pare c-ar fi vrut s[]ncread[acelor m`ng`io=i =i t[cu\i prieteni taina ce umpluse inima ei de fericiri =i de temeri.

Muierile b[gar[]n seam[aceast[neobicinuit[tulburare a Ancu\ei =i]ncepur[s[-=i dea coate, privind-o cu coada ochiu-

lui, s[se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neast`mp[r, s[-i =opteasc[la ureche, z`mbind pe t[cute; dar o femeie a Doamnei Chiajne, care veni s[pofteasc[pe am`ndou[Domni\ele din partea mumei lor, precurm[acele glume\ =i clevetitoare b[nuieli.

Ancu\ a tres[ri ca din visare; apoi,]ndat[se scular[am`ndou[, pline de-ngrijare, =i, cu fa\[smerit[=i supus[, intrar[]n *ba=ca* rotund[, cu pere\ii =i pardoseala de piatr[, unde le a=tepta Chiajna, =ez`nd pe un je\]nalt de stejar s[pat, cu treapt[sub picioare, =i al[turi cu o mas[, pe a c[rei]nvelitoare de hram[sta a=ezat[, printre hrisoave pe membran[=i printre felurite pitace domne=ti, pecetea cu care Doamna, ne=tiind, ca toate femeile rom`nce de pe atunci, a scrie,]nsemna numele s[u. Tot]ntr=aceia odaie era =i patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs, iar]ntr=oa scoab[,]n perete, ardea o candel[de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domni\ele se plecar[]n fa\ a mumei lor =i, ridic`ndu= i m`na de la p[m`nt,]i s[rutar[dreapta =i o aduser[la frunte, dup[vechiul obicei al \[rii; apoi se r`nduir[dinaintea ei]n picioare, cu capul plecat la ascultare. Chiajna, rece, posomor`t[ca]ntotdeauna, le spuse:

— Fiicele mele! s=ave\i]n =tire c=am g[sit s[v[c[s[toresc pe am`ndou[; a=tept acum cur`nd s[soseasc[ginerii vo=tri din]arigrad, unde voi trebuie ca]n scurt[vreme s[-i urma\i. Nu m[]ndoiesc c[ve\i =ti pururea s[v[purta\i c[tre so\ii vo=tri ca dou[domne=ti cocoane ce sunte\i. At`ta v[spun!

Sora cea mare s[rut[de iznoav[cu supunere m`na Doamnei =i se g[ti s[ias[; iar Ancu\ a,]n vinele c[reia tot s`ngele se sleise, se=ncerc[m[car s[scoat[un suspin, dar ochii ei]nt`lnir[c[ut[tura stra=nic[a Chiajnei,]n care sta tip[rit[o nestr[-mutat[hot[r`re, =i]i fu =i ei nevoie d=a se supune]n t[cere.

}ns[o jale ad`nc[]i cuprinse toate sim`irile. De ce voise soarta s[-i arate, ca-ntr-o fulgerare, o via\[fericit[, =-apoi a=a groaznic s-o am[geasc[? De ce, dintre toate mumele, pe d`nsa, fiin\[bl`nd[=i dr[g[stoas[, s[o dea ursita pe m`inile unei mume ne]mbl`nzite? Cu a=a m`hnicioase cuget[ri]=i petrecea Ancu\`a zilele =i nop\`ile, =i inima-i obidit[mereu suspina, =i ochii s[i]ntrista\`i se topeau]n lacrimi de foc.

Sosir[-n sf`r=it]n Bucure=ti ginerii greci. Unul, copilandru, t`n[r, frumos, spr`ncenat, cu musta\`a mic[=i neagr[, cu ochi de femeie, cu p[rul]ncre\`it, nalt, sp[tos =i tras ca prin inel, ca unul din acei palicari muieratici, purt`nd fustanel[f`lf`ind[=i str`ns[la mijloc, c[ma=[de filaliu larg[-n m`neci =i cusut[cu bibiluri, colciaci =i cepchen de filendre= stacojiu, numa-n fir =i-n m[rg[ritare, fesul la o parte, iminei mici =i ro=ii, =-apoi la br`u dou[lungi pistoale ghintuite, lucrate]n Vene\`ia, numai cu s`rm[de argint =i cu sidefuri, =i o pal[de Taban¹ cu apele negre pe \[i= =i cu m`ner de pietre scumpe. Acela era Stamatie Paleologul; el intr[]n Cur\`ile domne=ti]n s[lt[turile =i]n dezghinurile unui arm[s[ru= ar[besc ager =i zglobiu, cu p[rul v`n[t-rotat =i cu o =ir[de stele ro=cate pe piept =i pe spinare. Al[turi cu d`nsul]nainta pe un cal mai tihnit, dar]nc[rcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia, m[runt, neputincios =i g`rbovit, pare c[d-abia purta capul s[u mare, ple=uv =i c[runt, cu obarji sp`ni, zmezi =i slabi; dar buzele-i sub\`iri =i]ncre\`ite, ochii s[i mici, vioi =i p[trunz[tori, n[rile-i largi =i neast`mp[rate dovedeau acel duh sprinten =i iste\`, acea minte iscusit[=i dedat[cu intrigile =i cu batjocura, care sunt ca o]nsu=ire a neamului grecesc². Ve=mintele sale-l

¹ *Pal[de Taban* — sabie persieneasc[(*n.a.* 1894).

² Vezi supra, p. 44, nota 1.

ar[tau c[este unul din nal\ii dreg[tori ai Bisericii bizantine¹;]n cap purta naltul calpac de h`r=ie fumurie cu fund de sera-sir; pe d`nsul avea o hlamid[de sevaiu ro=u, cusut[cu palme de fir pe poale =i]ncins[d-a curmezi=ul, pe sub subsuori, cu un lat br`u sau omofor, sem[nat cu matostaturi]n =atrange; iar d=asupra, o larg[mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur =i]mbl[nit[cu jder, c[ci d-atunci]ncepuse cazacl`ii s[aduc[]n]arigrad scumpele bl[ni din Mosc².

]mprejurul lor stau gr[m]di\i optzeci de c[l]re\i turci³, ianiceri, spahii =i ciohodari]mp[r]te=ti, unii cu]nalta cuc[din v`rful c[reia at`rna pe =alele calului o lat[pan[verde, al\ii cu coif poleit =i]mpodobit cu dou[aripi de curui, sau cu o coad[]nvoalt[de p[un; purt`nd pe d`n=ii ni=te capoate de filendre=, de ghermesuturi =i de felurite stofe, care]mbl[nite, care cusute cu fir;]narma\i cu sul\ie de trestie din Hind⁴, cu arcuiri]ncordate, cu tolbe de s[ge\i veninoase, cu iatagane de Horasan⁵ =i cu s[ne\ie fr[nce=ti.

Tot norodul rom`nesc,]nc[ne]nv[\at cu falnicele podoabe ale Cur\ii =i ale Ordiei lui Suleiman, privea cu mirare acest m[re\ alai. Dar =i mai mare fu mirarea c`nd slujitorii desc[rcar[de pe cat`ri bogatele odoare sau daruri de nunt[ale pe\itorilor greci; ici se vedeau sipeturi de sedef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de bala=uri, de rubini, de zamfiri; pline cu pahtale de aur =i de matostat, cu colane =i cu spon-

¹ Ducange (*n. a.*).

² Hammer, *Istoria]mp[r]\iei Otomane* (*n. a.*). — *Mosc* sau *Moscovia* — Rusia.

³ Crusius,]n +incai (*n. a.*).

⁴ *Hind* — India (*n. a.* 1894).

⁵ *Horasan* — provincie din Persia (*n. a.* — 1894), la sud-est de Marea Caspic[.

ciuri de m[rgan =i de m[rg[ritare, cu surguciuri de briliant; mai colo bocceal`curi de stof[cu a=ternuturi de agabaniu, cu primenele de borangic =i de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gevrele =i cu br`ni=oare de beteal[, cu feregele =i bini=uri de buhur, de c[n[v[\ =i de sevaiu, cu bl[nuri de jder, de r`s =i de samur, cu gearuri =i cu taclituri turce=ti; mai dincolo, l[zi cu covoare de Ispahan¹, cu oglinzi de Vene`ia, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme de Hegias², cu ap[r[tori de pene, cu felegene de smal[, cu zarfuri de s`rm[, cu tipsii, lighene =i ibrice de argint, cu cohale de cle=tar de munte, cu linguri de filde=s[pat =i cu felurite alte bog[\ii, care, de prin toate \[rile, le aduceau vene`ienii, armenii =i evreii,]n |arigrad³.

Toate aceste minunate daruri precum =i chipul pl[cut al lui Stamatie, lesne fermecar[min`ile Domni`ei celei mari; dar Ancu`a, s[rmana, sta nesim`itoare, sau, mai bine, vedea cu groaz[apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce-i insuflase numai ur[=i fric[. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosi.]n biserica domneasc[se g[tise, pentru aceea=zi, serbarea am`ndurilor nun`ile; patru cununii erau a=ezate pe s`n`ita mas[, =i nunii, cu patru f[clii,]nconjurat[d-o parte o pereche vesel[=i potrivit[, de cealalt[, dou[fiin`e ce sem[nau una cu alta cum seam[n[cruntul junghietor cu jertfa-i nevinovat[. Slujba se-ncepuse, =i Ancu`a, galben[=i pl`ns[, abia se `inea pe picioare, c`nd, din gloata adunat[]n biserica, un t`n[r,]mpins ca de furia dezn[d]jdurii, se repezi]n cercul nunta=ilor =i, ridic`nd pe d-asupra unei f[clii un v[l de z[branic

¹ *Ispahan* — ora= comercial]n centrul Persiei, renumit prin culturile de trandafiri =i prin industria de covoare.

² *Hegias* — provincie]n Arabia (*n.a.* — 1894), pe litoralul M[rii Ro=ii.

³ Scherer, *Istoria nego\ului* (*n. a.*).

negru, îi dăde foc, strigând: „Piei, am găta mea nădejde!“ O vâltoare de foc se-nălță în bolta bisericii, =-apoi o uoară cenușă căzu pe masa cununilor.

Ancuța cunoscuse într-acele timpuri pe Radu și scoțându-se, din pieptu-i sfărâmat, un strigăt de durere, ea căzu jos, leșinată.

Această împrejurare rămasă de toți neînțeleasă; pe Ancuța o ridicară pe brațe, și slujba se urmă cu grabă. Amândouă Domnițele erau mândrite și, mai înainte ca să se ridice casele și să se pornească cu soții lor la Arigrad, căteva zile veseliiile și sărbătorile se urmăriră în popor. Turcii și artau mîiestria lor în jocul geridului, nimerind țelul cu sulița azvârlită din fuga cailor; apoi românii și încercau puterile la trântă și la luptă dreaptă, apucându-se cu brațe vîrtoase de mijloc, opintindu-se, smuncindu-se, învîrtindu-se și-n sus și-n jos, și-n dreapta și-n stînga, pînă ce unul dovedea și, izbind pe protivnic la pînă, îl puneă în ghenunchi dinainte-i¹. Pehlivanii arabi și hindii, ce-i aduseseră din țara Turcească, făcură și ei feluri de năzdrăvănișii și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre; unii săreau în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rând; alții călcau cu iuvelă pe o fâcie de tulpan întinsă, făcându-se a se cufunda², iar unul, mai ales, schimba în tot chipul o căciulă, care, cînd o arunca pe pînă, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și ieșit vorba românească „Altă căciulă!“; cînd vrea omul să zică că s-a schimbat starea de mai înainte a unui lucru³.

Apoi seara se aprindeau prin piețele focuri mari de paie și zicea mereu tubalhanaua turcească, de juca norodul; și une-

¹ Balada lui Mihai Copilul (*n. a.*).

² Constantin Căpitanul, povestind nunta fiului lui Radu Vodă cu Domnița lui Duca Vodă (*n. a.*).

³ Trădițiuni de la o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant (*n. a.*).

ori slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei c`te o vulpe cu coada muiat[în p[cur[aprins[, de fugea lumea încotro putea, =i muierile, speriate, se]mbr`nceau =i alergau \ip`nd; iar b[rb]ii, slobozind mereu pistoale =i desfund`nd la bu[i cu vin, chiuiau =i benchetuiau, =i se veseleau cu c`nt[rile cimpoaielor =i cobuzelor muntene=ti =i cu diblele l[ut[re=ti.

În scurt, astfel se petrecu[r aici la noi cununiile cocoanelor Doamnei Chiajne cu Stamatie Paleologul =i cu Andronic Cantacuzenul, am`ndoi coconi \[rigr[deni.

III

FUGA

C`teva zile dup[nun\ile Domni\elor lui Mircea Vod[, Stamatie Paleologul purcese în grab' la]arigrad cu so\ia sa; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit s[mai z[boveasc[, c[ci chiar din seara cununiilor, t`n[ra sa mireas[]nc[nu-=i venise în sim\iri; dar presupun`nd c[vremea va potoli necunoscuta ei patim[mai bine dec`t lecurile vracilor, grecul, b[nuitor =i]nt[r`tat, smulse pe biata Ancu\]a din zadarnicele]ngrijiri ale jupani\elor curtence =i, cu tot alaiul, cu toat[zestrea ei, purtat[în zece care¹, el trecu la Rusciuc.

În seara c`nd r[maser[s[m`ie]ntr-acea cetate, Domni\]a izbuti ca b[rbatul ei s[-i lase, drept locuin\[, un chio=c]nvecinat cu casele unde ei con[cise. Acest chio=c de lemn[rie, lucrat numai în cafasuri =i în s[p[aturi de chiparos =i de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmur[s`ngerie =i]mpodobit cu toate trebuincioasele sm[\uite cu sidefuri, era a=ezat pe o coast[

¹Henricus Hilarius, citat în Crusius, *Turco-Graecia* (n. a.).

surpat[, dar nu prea]nalt[, a Dun[rii; prin vergelele]ncruci=ate ale ferestrelor vederea se-ntindea peste toat[l[\imea r`ului. Acolo, Domni\A Ancu\A, singur[=i cuprins[de o jale ad`nc[, cu inima sf`=iat[, cu fa\A ofilit[, pl`ngea amar cruzimea soartei sale; noaptea era]naintat[, =i lacrimile-i curgeau f[r-de]ncetare, c[ci de mult somnul fugise dintr-ai s[i ochi; dar, cu]ncetul, fruntea-i obosit[c[zu pe a sa poal[, trupu-i, sl[bit d-at`tea suferin\A, parc[se cufund[de sine=i; o piroteal[a min\ii, o-mp[-ienjenire a ochilor]ncepur[a o cuprinde, c`nd deodat[i se p[ru c[aude, ca]ntr-un vis m`ng`ietor, un glas dep[rtat ce c`nta cu viers t`nguios aceste duioase cuvinte:

— Frunza-i verde, apa-i lin[,
+al meu suflet tulburat,
Luna vars-a sa lumin[,
Dar mi-e g`ndul]nnorat.

Unde merg,]n orice parte,
N-am nimica de dorit;
Visele-mi au fost de=arte;
Ce-am iubit m-a am[git!

Ancu\A se trezi din aromeal[; glasul p[rea c[se apropie; ea s[ri la fereastr[. Printre z[brele v[zu luna plin[colind`nd repede fa\A senin[=i albastr[a cerului; pe Dun[re sc`nteiau razele ei r[sfr`nte]n mii de talazuri; departe,]ncolo, un pescar turc tr[gea la edec,]n t[cere, caicul s[u]nc[rcat; la poalele chio=cului, codobaturile, acele r`ndurele de ap[cu lungi pene albe]n coad[, se a=terneau,]n zborul lor iute, pe fa\A apei, =-apoi iar[=i se ascundeau]n cuiburile lor g[urite ca ni=te urloaie]ntr-acea coast[r`poas[.]n repaosul nop\ii se auzea numai cl[tirea undelor ce se izbeau]nceti=or de mal =i susurul alene al v`ntule\ului de var[. Peste pu\in ochii Ancu\ei z[rir[

o luntricic[ce-nainta despice`nd valurile; un b[rbat, cu ve=
minte negre, =edea]ntr-]nnsa. El]ncepu din nou s[c`nte
c`ntarea sa de adineauri:

— De-mi luce=te luna-n cale,
De-mi e v`ntul cu noroc,
Ea n-alin[a mea jale,
El nu stinge al meu foc.

Dar iubita mea s[vie,
S[-mi =opteasc[: Te iubesc!
+atunci inima-mi re-nvie
]ntr-un rai dumnezeiesc!

Nu mai era]ndoial[! Acel v`sla= cutez[tor era Radu; acel
glas plin de m`hnire era al lui!

Fericirea,]n culmea sa, e nesocotit[adesea ca =i dezn[
d[jduirea. Ancu\ a g[si]n slabele-i m`ini destul[putere ca s[
sf[r`me z[brelele de lemn ale chio=cului. „Radule!!“ — strig[
ea cu glas p[trunz[tor =i s[ri pe fereastr[. Din norocire, c`\iva
st`njeni numai erau p`n[jos; Ancu\ a, cu cosi\ele-i pl[vi\le
r[sfirate,]nvelit[numai]ntr-o ie sub\ire =i]ntr-o fust[de alb[
m[tase, c[zu pe nisipul jilav =i moale al prundului.

Radu s[ri-ntr-o clip[pe mal, trase capul luntrei c-o m`n[
v`rtoas[pe uscat, ridic[c-un bra\ puternic ml[diosul mijloc
al tinerei femei, =i, cu scumpa lui sarcin[pe bra\le, s[lt[iute-n
luntre; apoi,]mbr`ncind tare \[rmul cu v`sla, c`teva voinice=ti
lovituri de lopat[av`ntar[micul vas departe de coast[. Ancu\ a,
tulburat[, uimit[d-at`tea vii =i felurite sim\iri, r[m[sese pitu-
lat[]n fundul luntrei, cu capul rezemat de pieptul Radului;
trupul ei tremura ca frunza; bra\ele-i stau]ncruci=ate p-al s[u
s`n ce zv`cnea cu iu\eal[, sub u=oara-i ie de borangic; glasul
i se curmase =i, uneori numai, cu o z`mbire]ngereasc[pe buze,

un suspin]ntrerupt se rev[rsa din ad`ncul inimii sale pline, =i lacrimi, ca m[rg[ritarele, picurau dintr-ai s[i ochi inunda`i d-at`ta fericire.

Luntrea ajunsese]n albia mare a Dun[rii =i, cu Radu la c`rm[, se strecura u=or, furat[de undele repezi, ce se goneau =i se]mboldeau cu vuiet amor`it; o suflare r[coroas[zb`rlea fa`a apei =i leg[na]nceti=or]naltele catarturi ale =[icilor ce se vedeau albind]n dep[rtare cu p`nzele lor umflate; razele lunii se r[sfr`ngeau, cu vii licuriri, pe culmea nestatornic[a valurilor, r[sp`ndind pe cer =i peste r`u o dulce lumin[ce se]ng`na cu negreala malurilor dep[rtate. Pe ostrovul]nvecinat, un stol de babi`e stau adormite =i, uneori numai, c`te o straj[de noapte din ele,]ntinz`ndu=-i aripile trunchiate =i c[sc`nd]n sus ciocul ei cu gu=[ad`nc[, scotea un \ip[t ascu`it, de r[spundeau malul dimpotriv[, iar li=i\ele, speriate, se dau afund =i se ascundeau]n stuful =i]n papura de pe mal. Apoi iar toate se ast`mp[rau, =i o =oapt[de tain[se r[sp`ndea]mprejur.

]ntr-acea lini=te a firii, Radu ridic[v`slele pe d-asupra apelor, =i ochii s[i se l[sar[cu dragoste asupra Ancu`ei; dar,]n cut[tura ei, el]nt`lni at`ta bucurie, at`ta]ncredere,]nc`t bra`ele-i o str`nser[cu]nc`ntare de al s[u piept, =i buzele lor, pentru]nt`ia oar[, se lipir[]ntr-un dulce s[rutat!...

O! dezmiardare nespus[a celui dint`i s[rutat pentru dou[tinere inimi ce de mult se doresc! Cine va putea oare s[te descrie? Cine va cuteza s[c`nte acel c`ntec de izb`nd[? Cine va =ti s[spun[c`te simte firea omului]ntr-acel singur minut al vie`ii, c`nd fericirea cov`r=a=te toate celelalte sim`iri? Nici s[rutarea blajin[a mamei pe fruntea pruncului s[u adormit, nici]mbr[\i=area fr[\easc[a robului sc[pat din robie, nici m`ndrul z`mbet al]ving[torului,]n ceasul biruin`ei, nu pot

cuprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji =i de muștrare, de r`vniri =i de trufie!

Radu }ntrerupse t[cerea.

— Ancu\o! zise el, nu =tiu de sunt al\i oameni mai deda\i cu fericirea; dar pentru mine ceasul acesta e mai presus de c`te aieva mintea-mi a visat! Toat[via\ a-mi p`n[acum am tr[it-o }n am[r[ciuni; deun[zi, }n sf`r=it, m[sim\ii cufundat ca }ntr-un nor }ntunecos, =i un v`rtej viforatic m[-mpinse ca s[m[iau dup[urmele tale. Ziceam }n mine: „Ce-mi mai este bun[via\ a?... Singur, s[rman, lipsit de p[rin\i, de rude, de prieteni, care s[prinz[mil[de mine, lumea }mi e pustie. Oriunde nu va fi d`nsa, eu nu am pe nimeni! S[pas deci pe calea unde a trecut ea, s[calc }n urmele-i de=arte =i, fiindc[soarta a merit-o a altuia s[fie, ca cel pu\in doru-mi, ca un fum cuvios de t[m`ie, pretutindeni, s[se }nal\ e la d`nsa!...” Ancu\o! tu ai pref[cut acel nor }n soare de lumin[! Tu ai de=teptat }n sufletu-mi o via\ necunoscut[! Tu ai re}nviat inima-mi ofilit[! Tu e=ti }ngerul m`ntuirii mele!

— Radule, r[spunse Ancu\ a cu glasul }necat de lacrimi de bucurie, din tot sufletul eu te iubesc! Mai mult d-at`ta eu nu =tiu s[-\i spun; dar un viers tainic =opte=te de mult }n mine =i-mi zice c[via\ a cu tine-mi va fi dulce, c[numai cu tine a=voi s[mor!

}n vremea acestor dr[g[stoase vorbiri, prin care feric\ii tineri }=i }mp[rt[=eau p[surile =i dorurile inimii lor, cursul r`ului furase luntrea =i o }mpinsese cu repeziciune p`n[la gura acelei str`mtori prin care apele albiei celei mari se revars[cu volbur[}n matca mai }ngust[a \rmului rom`nesc, tocmai la capul Ostrovului Mocanu. }ntr-acel loc, unde apele se-nvr[}besc =i se sfredelesc }n ad`nci v`rtejuri, vasul }ncepu a =ov[i, cl[tinat pe }nalte talazuri, care se izbesc =i se afund[cu un urlet

întârlit. Acea =uieră turcă spăimântătoare a valurilor; acele mișcări furtunoase ale luntrei, înfricoșare pe Ancușă; stăpânit de o nespuse groază, ea deodată =i aruncă brațele după gâtul lui Radu =i, strângându-se de pieptul lui, înălță ochii către cer =i rosti cucerită această rugă:

— Doamne! Doamne! fii cu îndurare! scapă-ne zilele! Fie-ți milă =i nu voi să pierim în ceasul cel mai norocit al vieții noastre!

Radu puse în grabă mână pe vâșle =i, spărgând cu putere sila talazurilor; el se luptă voinicește pînă ce mica sa luntre, ocolind prăpăștiile, sălțându-urel pe deasupra valurilor; scăpând ca prin minune din mii de nevoi, izbucni să iasă din primejdioasa strâmtoare. Atunci ea începu iar =i să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării. De acolo se zăreau, în susul apei, zidurile cetății Sîn-Giorgiu, care, din ostrovul său înălțat, apăra orașul Giurgiului; iar înainte, pe limanul =i al Smârdiei, licura un foc de paie. Radu cunoscând într-aceea semnele bătănelui său slujitor Bănică, pe care-l lăsase la mal. El cărmă într-acolo, =i, grăbind lopătarea cu ale sale brațe vânoase, cărora =i dragostea le dăse o nouă tărie, micul său vas, ce în căteva ceasuri de plutire trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfârșit la malul dorit, tocmai când luna scăpăta, gonită de luceafărul albicios al dimineții.

Bănică, care de mult ducea grija stănelui său, alergă cu veselie ca să-l întămpine; două =iroaie de lacrimi curgeau pe obrajii lui când văzu pe Radu sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătănelă =i credincioasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrășă, îi sărută mâinile, râdea, plângea, =i făcea semnul crucii, nu =tia cum să =i mai arate bucuria, cum să mai mulțumească lui Dumnezeu.

— Bănică, îți zise Radu, de mă vezi tu acum cu viață,

Domni\ei Ancu\ei s[-i aibi mul\umire; d`nsa mi-a fost m`n-tuirea. S[-\i fie de aci]nainte, ca =i mie, st[p`n[!

B[nic[s[rut[cu recuno=tin\[m`nile Ancu\ei, =i apoi, cu mirare,]ncepu s[]ntrebe:

— Dar cum? Ce fel s-a]nt`mplat...?

Radu-i curm[vorba:

— Nu e acum vremea pentru cercet[ri. Vorba mult[, s[r[cia omului! S[ne gr[bim s[fugim, c[ci zorile se revars[=i ar putea s[ne dea]n urm[.

— Dar, vai de mine, st[p`ne, =opti b[tr`na slug[,]n min-tea c[ruia bucuria se pref[cuse acum]n smerit[]ngrijire di-naintea unei fiici de Voievod, cum o s[poat[umbla Domni\a c[lare?! Noi avem numai doi bie\i c[lu=ei... =-apoi]ncotro s[ne ducem?...

— }ncotro?! Mai]ntrebi?! La noi acas[, la Motru, r[spunse Radu.

— Ce g`nd ai, st[p`ne? ad[ug[B[nic[, apoi e biat[casa noastr[de la Motru dup[potrivea unei fete de Domn?

— Ancu\,a, mo= B[nic[, nu pune pre\ la z[d[rniciile falei. D-acum]nainte averea ei, ca =i a mea, st[numai]n inim[. Ne iubim; ce ne pas[nou[de s[r[cie? A=a e, drag[Ancu\o?

— Unde voi fi cu tine, Radule, acolo voi fi =i fericit[!

T`n[rul Socol s[rut[dulce pe a sa iubit[, =i]nc[lec`nd voinice=te calul s[u unguresc, el a=ternu bunda sa pe obl`ncul =eii, ridic[]n bra\ pe Ancu\,a =i o a=ezi[d-a curmezi=ul, rezem`nd-o de al s[u piept. Bietul B[nic[, neput`ndu-se]nc[bine dumeri, ridic[cu mirare spr`nceana, dete din um[r, =-apoi, morm[ind¹: „Vezi, Doamne, ce-s tinere\ele la om!“,]nc[lec[=i

¹]n textul de baz[, corupt: morm[i.]n textul nostru, lec\iunea corect[a fost restabilit[dup[edi\ia]nt`i (1860), ap[rut[]n *Revista Carpa\ilor*.

d`nsul pe m[run\elu-i bidiviu =i se lu[]n fuga mare dup[fericii tineri ce se dep[rtase]n treap[tul calului.

C[l[toria fu lung[=i ostenitoare. Dar cine nu =tie c`te poate jun\ea =i iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noaptea pe r[coare, tot prin c[i pustii =i l[turnice, ferindu-se a de=tepta b[garea de seam[a drume\ilor =i a locuitorilor; dar]n cale, precum =i]n conacele lor, alese tot sub veselul frunzi=al p[durilor, c`te dulci =i dr[g[stoase vorbiri! c`te visuri de fericire pl[smuite! c`te nepre\uite =i]nc`nt[toare dezmierd[ri!

Astfel, dup[mai multe zile de c[l[torie, sosir[ei]n valea Motrului. R`ul cu apele sale galbene curge pe o matc[de lut n[cleios, ocolit[cu un desi= de verdea\[: acolo salcia pletoas[, socul mirositor, alunii ml[dio=i, ar\arii cu pojghi\ve ro=ii, carpenii stufo=i, salba moale =i teii cresc amesteca\i cu falnici juga=tri, cu plopi nal\i =i sub\iri, cu anini u=urei, cu ulmi albicio=i, cu s`ngeri pestri\i, cu corni suci\i =i v`rto=i. Printr-acel h[\i= felurit de arbori ce se=ndea[=i se=mpletecesc, mierlele =i p[igoii =uier[=i ciripesc, s[lt`nd din ramur[]n ramur[, iar pe v`rful copacilor turturele sure =i porumbei s[lbatici se=ng`n[,]n vreme ce prigorii cu pene albastre chiuie mereu]n zborul lor neast`mp[rat.

Un drum]ngust =i ml[=tinis str[bate acea lunc[]nveselit[=i duce p`n[la vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuin\[, odinioar[]mbel=ugat[=i zgomotoas[, era acum pustie =i cu totul s[lb[ticit[; pe zidul de=mprejmuire, acum muced =i]nvechit, se]ntinsese lungi ramuri de ieder[stufoas[; strea=ina por\ii,]nvelit[cu bl[ni putrezite de stejar, se acoperise cu mu=chi.]nl[untrul cur\ii buruiana crescuse nalt[, =i abia se mai z[rea]n fund o groap[ad`nc[=i mare, astupat[p-alocurea cu surp[turi de zid, printre care r[s]rise boziile =i

b[il]riile; — at`ta mai r[m]sese din falnicele case ale vornicului Socol, pe care Mircea Vod[] poruncise s[] le doboare la p[m]nt! Mai]n l[turi era o colib[]nvelit[] cu =ovar,]n care tr[iau doi-trei rum`ni sc[p]ta\i, singurii slujitori r[ma=i la curtea boiereasc[];]n preajm[, sub ni=te vechi tulpini de nuci, cu cr[cile pe jum[tate arse =i uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage =i alte unelte de joag[r, cu care]=i c`=tigau p`inea acei s[rmani muncitori. De alt[] parte, c`teva]nguste brazde de fasole, de praz =i de legum[]; mai ici, un co=ar]n care se ad[posteau seara pu\ine vite de hran[] ce pribegeau ziua pe malurile g`rlei; mai dincolo, o =ir[] de paie =i ni=te c[pi\ve de f`n. Prin iarba nalt[] =i deas[] alergau =i se jucau c`\iva copoi, =i o potec[] str`mt[, c`t trece omul cu piciorul, str[b]tea de la poart[] p`n[]]n b[t]tura locuin\ei st[p`-nului. Acea era singura cl[dire de zid r[mas[]]n curte; era un turn nalt[] =i]ngust, cu ferestre mici =i nepotrivite, av`nd jos o porti\] boltit[, c[reia]i slujea de prag o piatr[] de moar[] cres-tat[]]n dou[]. Pe din[untru, o lung[] scar[]]nv`rtit[, cu trepte mici de piatr[, da intrare, la deosebite caturi,]n ni=te chilii pardosite cu c[r]mizi, din care abia dou[] mai erau de locuit.]ntr-una, sus, =ezuse Radu, =i]n cealalt[, mai aproape de u=a intr[rii, credinciosul s[u B[]nic[]. Acel turn, a=ezat]n vecin[tatea por\ei, purta numele de *chindie*, c[ci fusese odinioar[, pe c`nd se]n[l]au m[re\ele casele vornicului Socol, locul de streaj[, de unde, ca =i]n cur\ile domne=ti, se vestea cu tobe =i cu surle ceasul]nserat al chindiei, c`nd to\i oamenii casei se adunau la cin[, =i por\ile ogr[zii se]nchideau.

Ajung`nd]n acele locuri s[]lbatice =i despuiate, Ancu\] nu sim\i c`tu=i de pu\in acea comp[timitoare m`hnire ce mai adesea s[r]cia insufl[] chiar =i inimilor miloase tr[]te]n bel=ug;

ea]nc[se bucur[de lini=tea acelor pacinice \[rmuri, =i]nda-
t[-i]nsu=i]ntr-]nsele toate visele sale de norocire. Deci via\`a
ei, ca =i a Radului, se strecur[de atunci ca]ntr-un =ir de dulci
=i netulburate pl[ceri. Zilele treceau ca un z`mbet, nop\`ile ca
un farmec! Era o fericire de acelea pe care soarta du=man[nu
le d[ruie=te pentru mult[vreme unor inimi de muritori!

S[ne]ntoarcem acum iar[=i]n cercul viforos al luptelor
=al intrigilor politice.

Andronic Cantacuzenul, am[r`t =i]nfuriat de fuga f[r[veste
a so\`iei sale¹, alergase drept]n Anhial, la fratele s[u Mihail, ca
s[-l]n=tiin\`eze despre crunta necinste ce i se f[cuse]n |ara
Rom`neasc[.]m pizma=a sa m`nie, fericirea lui Stamatie i se
p[rea o batjocoritoare umilire, pe care sufletul s[u trufa= nu o
putea mistui. El insufl[puternicului s[u frate zavistosu-i ne-
caz =i-l f[cu p[rta= c[lduros la a sa r[zbunare². Mihail Can-
tacuzenul nu era om]n mintea c[ruia s[se =tearg[lesne o
]nfruntare; deci el se scul[]n grab[, se repezi turbat]n |ari-
grad, unelti mii de tainice intrigi, iscodi mii de p`ri mincino-
se, =i apoi dete]n genunchi la vizirul Socoli, cer`nd mazilirea
neamului domnesc din |ara Rom`neasc[=i dep[rtarea din
scaunul p[storesc a patriarhului Iosaf³. Bietul acest b[tr`n,
p`r`t pe nedreptate =i tras]n judecat[dinaintea soborului pen-

¹ P`n[la aceast[fug[am urmat, mai mult sau mai pu\`in,]nt`mpl[rile
istorice. Dar despre fuga so\`iei lui Andronic, Henricus Hilarius ne spune
c[chiar Doamna Chiajna a trimis s[o ia]napoi de la b[rbatul s[u,]nc[de
pe drum (*n. a.*).

² Henricus Hilarius,]n Crusius, *Turco-Graecia* (*n. a.*).

³ Henricus Hilarius, Lequien, *Oriens Christianus*; Hammer; Meletie,
Istoria bisericeasc[(*n. a.*).

tru ni=te vini f[r[de temei, fu gonit cu necinste din patriarhie =i muri ascuns]ntr-una din m[n[stirile Muntelui Atos¹.

Din partea]ns[a familiei domne=ti, Cantacuzenul]nt`mpin[o mult mai vie]mpotrivire. Chiajna]=i c`=tigase ap[r[tori chiar]n s`nul seraiului]mp[r[tesc; solul ei cercase mai din vreme Por`ile =i mituise pe mai mul`i din]nal`ii dreg[tori. De aceea =i noul Sultan, Selim, nevoind s[strice voia nici unuia din ai s[i puternici viziri, h[r]zi lui Mahomet Socoli carte de mazilie pentru P[tru Vod[+chiopul =i, totdeodat[, lui Sinan =i lui Mustafa, ap[r[tori v`ndu`i ai neamului Mirceaiaiei, le d[rui firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna era mai tare! }ng`mfat[d-aceast[nou[biruin\[, ea socoti vremea numai bun[pentru o nou[=i des[v`r=it[lovire asupra boierilor r[zvr[ritori; urm`nd dar pilda de cur`nd dat[de c[tre Domnul Moldovei, Alexandru L[pu=neanu², ea adun[la un osp[\ pe Radu, logof[tul din Dr[goie=ti, pe Mihnea din B[deni, feciorul lui Udri=te vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Caplei, pe P[tra=cu, pe Calot[, pe Stan, feciorul Dr[gule\ului, pe Radu stolnicul din Bolde=ti, =i le t[ie capetele³. }ndat[apoi porunci de trimiser[la banul din Craiova, la ispravnici =i la v[ta=ii de plaiuri, ca s[prinz[, ori mor`i

¹ Epistol[trimis[de c[tre Crusius, care cuprinde povestirea lui Henricus Hilarius; Charrière, *Negociations de la France dans le Levant*, III, p. 741 et sq., nota 1 (*n. a.*)

Muntele Atos sau Sfeta Gora — numele unei congrega`ii de c[lug[ri ortodoc=i, ale c[rei m[n[stiri sunt r[sp`ndite pe versan`ii Muntelui Atos,]n nordul Greciei.

² Omor`rea boierilor de c[tre Alexandru L[pu=neanu, a=a frumos povestit[de domnul C. Negruzzi, s-a petrecut pe la 1565; iar acestea se petrec la 1567 (*n. a.*)

³ Constantin C[pitanul, Cronicarul anonim (*n. a.*)

ori cu zile, pe mulți alți boiarini de price, printre care era socotit și Radu, feciorul vornicului Socol, de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse cătva vreme; lunile veșele ale verii fugise, luând cu sine jocurile pe verdea și plimbările noaptea pe lună, și acea milumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul bălșmat al pajitii înflorite, din miile de neprevăzute daruri ale rodirii. Omul, ca firea, zâmbește cu soarele, se întunecă cu norii, s-alină cu seninul, se tulbură cu furtuna; fiește schimbare a naturii are un răsunet în inima sa; fiește frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

Așa și Radu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d-ale ei veselii, dar nu și d-a sa răutate, trăiau acum într-ă lor cetățuie pustie, purtând dorul frumoaselor zile trecute și mângându-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urâtă iarna la țară, când crivățul viforos urlă peste câmpii, când norii sau ceața întunecă cerul, când ploile reci desfundă pământul, când țarina-i goală și nepuștită, dumbrava uscată, și plugarul trândav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de oapte fioroase! Vântul vijăie și geme ca niște jalnice glasuri ce plâng din depărtare; ploaia izbește cu o înțrătată stăruire în pereții și în ferestrele casei; oblonul se clatină și scârâie pe țările-i ruginite; focul bubuie și trosnește în cămin, și, uneori, o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, și ia zborul, scoțând un țipăt sfâșietor și tânguios. Într-acele vălături ale firii, mințea de sineși se pornește pe cugetări mahnicioase; închipuirea și plămădește vedenii cobitoare, și tot ce e mai trist în viață, toate răstăritele trecute, toate temerile viitorului se răsfâng, ca umbre ștergite, în oglinda întunecată a inimii.

Într-una din acele seri furtunoase, Radu =edeau cu Ancu\,a, am`ndoi t[cu\i =i du=i pe g`nduri; un foc de surcele v`p[ia pe vatr[, rev[rs`nd o lumin[ro=atic[]n chilie; d-a lungul zidului se-ntindea un pat acoperit cu velin\ e v[rgate de \ar[; d-asupra era o mescioar[alb[, rotund[, =i, al[turi, o lavi\ []ngust[de lemn, pe care ei =edeau; dar]n perete str[lucea o bogat[icoan[]mbr[cat[cu argint. Pe d`nsa era]nf[\i=at, cu asprul condei al zugravilor str[mo=e=ti, chipul Maicii Domnului \in`nd sf`ntul s[u prunc pe bra\ul cel st`ng. Luciul]nnegrit al vopselelor, tr[surile uria=e =i neml[diite ale obrazelor, fe\ele lor]ng[]lbenite, ochii lor mari =i]ntuneca\i,]n sf`r=it, acel cerc de lumin[ce le]mpresura, la un ceas a=a]nnoptat, f[cea s[nasc[]n inim[o sfa\ [=i cuvioas[]ngrijare.

Privirea Ancu\ei se a\intise cu smerenie d-asupra icoanei, iar t`n[rul Socol,]n sufletul c[ruia se de=teptau acum, una dup[alta, toate nenorocirile vie\ii sale trecute, tres[ri ca d-un fior,]=i l[s[fruntea pe m`n[=i, cu glas obidit,]nterupse t[cerea.

— Drag[Ancu\o! zise el, vezi tu aceast[sf`nt[icoan[?... Ea]n veci a fost martor[la r[stri=tile casei noastre; cu d`nsa am]mp[r\it toate m`hnirile mele... Odinioar[, ni=te ciobani ce p[=teau turmele noastre de oi departe,]n mun\ii V`lcei, au g[sit-o, zice,]ntr-o veche tulpin[de stejar, =-au adus-o la tat[] meu. El, s[rmanul, o primi ca o veste bun[, ca un semn de noroc; dar chiar]n ziua aceea, silit de du=mani s[-=i lase casa, pe o groaznic[vreme de furtun[, el apuc[drumul pribegiei =i muri pe \[rmuri dep[rtate...] [r`na s[-i fie u=oar[!... R[m[-sesem, cu mama, doi copii, o surioar[=i eu, hr[ni\i la masa str[]nilor; dar acei oameni f[r[de mil[, la care bietul tat[ne l[sase, crez`ndu-i c[-i sunt prieteni,]ndat[ce veni =tire despre moartea lui, ne oprir[mult-pu\in[stare c`t[mai aveam =i ne

gonir[de pe pragul lor, s[raci =i despuia\i. Din toate averile noastre, ei ne l[sar[numai aceast[icoan[, ce,]n nelegiuita lor credin\[, n-avea nici un pre\... Ce poate face o biat[muiere singur[, departe de \ar[, de rudele ei, cu doi copii pe bra\e?... Eram]nc[t`n[r de ani, p-atuncea, dar v`rsta nu mi-a cru\at nici o am[r[ciune!... Pe biat[mama o v[zui z[c`nd,]n lupt[cu boala, =i mai v`rtos cu frica d-a ne l[sa f[r[sprijin pe lume;]n sf`r=it, biruit[d-at`tea suferin\e,]ntr-o noapte]ngrozitoare ca aceasta,]=i dete, s[rmana maic[, sufletul. Eram]n genunchi la patul ei de moarte, =i]n fa\[-mi lucea tot icoana aceasta!...

O viforoas[=uier[tur[a v`ntului, ce cl[tin[cu vuiet]nvelitoare =i u=ile turnului,]i curm[povestirea. Ancu\ a se str`nse mai aproape de d`nsul; am`ndoi]=i f[ur[semnul crucii, =i Radu urm[:

— Apoi mai trecu vreme, =i sor[-mea ajunse]n floarea tinere\ii; bl`nd[=i ginga=[copil[!]ncepusem s[aflu]ntr-]n sa o inim[ce-mp[rt[=ea =i m`ng`ia a mea jale din vremi adunat[. Dar]ntr-o zi — vezi c`t]mi era ursita de du=man[! — m[dusesem cu al\i tineri s[ne]ncerc[m,]n c`mpie, la jocuri de arme; eram]n Ardeal, =i tovar[=ii ce m[chemase la acea s[rb[toare erau, cei mai mul\i, feciori de neme=i unguri... Unul dintr-]n=ii (Iadul s[-i munceasc[sufletul de tr[d[tor!]) r[pi]n lips[-mi pe scumpa mea surioar[=i fugi cu d`nsa. C`nd m[]ntorsei seara acas[, pretutindeni era]ntuneric; furtuna urla cu turbare. Chemai! dar nu-mi r[spunse nimeni. La lumina unui fulger, v[zui odaia pustie, =i]n fa\[-mi lucea tot icoana aceasta...

U=a chiliei se deschise cu zgomot =i B[nic[intr[repede =i speriat.

— St[p`ne, zise el, o ceat[de oameni ne-a]nconjurat toat[curtea. Nu =tiu, ho\i fi-vor, sau al\i f[c[tori de rele, dar, dup[num[rul =i armele lor, nu s-arat[s[fie cu vreun cuget curat.

Un glas s-auzi strig`nd d-afar[:

— Deschide\i poarta la oamenii domniei!

B[nic[se plec[pe fereastr[=i r[spunse:

— P[sa\i-v[]n cale! N-avem aci loc de g[zduit!

]ns[Radu vru s[-l opreasc[:

— Ci taci, mo= B[nic[; or fi c[l[tori =i i-a apucat noaptea pe drum. Nu voi, c`t]i de s[rac[, s[-mi fie casa]nchis[la cei nevoia=i. Mergi de le deschide.

El]nc[bine nu sf`r=ise, =i un glon\ de s[nea\[retez[peretele de l`ng[fereastr[. Atunci s-auzi o larm[de oameni ce sp[rgeau por\ile =i n[v[leau cu gr[mada]n curte. Radu scoase al s[u palo=, =i sluga puse m`na pe o pu=c[.

— Acum, f[tul meu, ori cu via\, ori cu moartea! Domnul s[ne ajute! spuse b[tr`nul B[nic[.

T`lharii,]ntr-aceast[vreme, ca s[-i fac[lumin[]n curte, dedese foc la =ira de paie ce zbura cu fl[c[ri spulberate de v`nt; ei sparser[porti\,a chindiei =i se urcau unul dup[altul pe scara]nv`rtit[. B[nic[trase cu pu=ca =i r[sturn[pe cel din frunte, dar o mul\ime de panduri b[ne=ti, c[lc`nd peste trupul tovar[=ului mort, se repezir[cu s[biile goale asupra lui, =i b[tr`nul slujitor c[zu]njunghiat pe pragul u=ii.

Ancu\,a sta]ngenuncheat[dinaintea icoanei. Osta=ii n[v[lir[]n chilie, zbier`nd cu turbare:

— Pe d`nsul, copii! da\i de tot!

Palo=ul Radului zbur[un minut, f[c`nd roat[]mprejuru-i, dar s[biile =i l[ncile]l]nconjurau. Str[puns de toate p[r\ile, arma]i pic[din m`n[, =i el c[zu mort la p[m`nt. Groaznic fu \ip[tul Ancu\,ei c`nd ea se arunc[peste trupul sf`=iat al iubitului ei!

Un nor de fum umplu chilia; v`lvori de foc ie=eau pe gura vetrei, =i grinzile trosneau, sc[p[r`nd \[nd[ri]nfl[c[rate. Atunci icoana cea mare c[zu din perete cu un r[sunet lung =i t`nguios!

Vântul aruncase paie aprinse pe învelitoare, și focul încinse de toate părțile turnul. Pandurii se îmbrănceau și se rostogoleau pe scară, cu țipete și cu zgomot, cătând să scape din primejdia pojarului; ei fugeau care încotro găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor, oștiră de scântee încununa a sa creastă, care și ele se stinseră, una după alta. Câteva zile însă mai în urmă, când dădea surprată încă fumeaga.

IV

PUSTNICA

După ce Poarta turcească mazili din domnia Țării Românești pe Pătru Chiopul, acest domnesc cocon, adus în Arigrad, fusese pus în lanțuri și trimis surghiun la cetatea Conia¹ din Anadol; dar maică-sa, îngrijată, alergase curând în urma lui și, cu mâinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel rob. Patruzeci mii galbeni (afară de tot atâția ce adusesese drept haraci al Țării), împărțiri pe la viziri și pe la curtenii de toată mână, scăpară zilele amenințate ale lui Pătru; dar un lucru, mai ales, întoarse spre dănsul voia vegheată a Sultanului, adică mărinoasă predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunași și puși la păstrare de neamul domnesc al Țării Românești. Împăratul se milostivi și hărăzi zece mii dintr-înșii bătărilor Doamne; iar pe coconul ei îl opri în Arigrad cu leafă din hăznăuă împărătească², și preste câteva luni îi mai adăugă și douăzeci aspri tain pe zi³.

¹ *Conias* sau *Konieh* — localitate în Asia Mică, în podiul Anadoliei, situată la nord de munții Taurus.

² Din raportul solului nemțesc Wysz, de la mai 1568; Hammer (*n. a.*).

³ Din raportul bailului venețian Barbaro, de la 8 iunie 1569; Hammer (*n. a.*).

Cu at`ta]ns[nu se mul\umea Chiajna; av`nd un fiu pe scaun, ea s`rgui s[-i agoniseasc[=i celuilalt domnia vecin[a Moldovei, de care se folosea pe acele vremi un Ioan Vod[, venetic armean¹, pururea]nvr[]bit cu turcii; drept aceea, nu pu\in lucra d`nsa la p`ra =i la os`nda lui Ioan Vod[.]n sf`r=it, la anul 1574, ea izbuti, prin uneltirile sale, s[scoat[carte de mazilie Domnului moldovenesc, =i-n locu-i s[se or`nduiasc[fiul ei P[tru², care =i purcese din]arigrad,]nso\it de oaste turceasc[.

Din partea sa, Ioan Vod[nu primi voios ca s[se lepede de domnie, ci adun`ndu=-i boierii =i \ara, le ceru jur[m`nt statornic ca s[se lupte =i s[moar[]mpreun[cu d`nsul =i,]ncep`nd atunci g[tirile de b[t]lie, trimise s[pofteasc[cu leaf[pe cazaci ca s[-i vin[]ntru ajutor; iar ace=tia, cum]s r[]zboinici =i-n veci gata a se amestecare]n tot felul de vr[]bi =i de sf[]diri, se adunar[o mie dou[sute de oameni =i venir[la d`nsul³.

Dincoace de Milcov, afl`nd de neprieteneasca primire ce au s[fac[moldovenii fr[\`ne-s[u, Alexandru Vod[]=i str`nse =i el o=tirea =i se g[ti a purcede spre Moldova,]n]nt`mpinarea lui P[tru⁴. Pe de alt[parte, Doamna Chiajna, tem`ndu-se,]ntra=a priincioase]mprejur[ri, de vreo izbucnire protivnic[]n]ara Oltului, unde]n veci colcotea o du=m[nie ascuns[asupra neamului domnesc, hot[r] s[dea]ns[=i o rait[prin ora=e ele oltene=ti, ca s[]ngrozeasc[pe cutez[tori =i s-am[geasc[cu m[]guliri pe cei cu bun[voie.

Ea trecu repede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova, =i g[si mai pretutindenii casele boiere=ti pustiite; care nu pierise

¹Vornicul Ureche (*n. a.*).

²Cronicele rom`ne=ti, Hammer (*n. a.*).

³Vornicul Ureche (*n. a.*).

⁴Constantin C[pitanul, <]n *Magazin istoric pentru*> *Dacia*, I, IV (*n. a.*).

de sabia slujitorilor domne=ti, fugise]n pribegie¹; mo=nenii ce mai r[m[sese,]mpreun[cu opinca, r[bdau p[sul \[rii =i nici m[car aduser[jeluri Doamnei. Ce-i bun[rom`nului jeluirea, c`nd urechea ce-l ascult[e totuna cu m`na ce-l apas[? Tace p`n[ce Dumnezeu prinde]ntr-o zi mil[de d`nsul, ori p`n[ce]nsu=i se]neac[cu r[bdarea, =-atunci]=i face singur dreptate!

Chiajna=i urm[, dar,]n tihn[calea spre Cernevi =i spre Ru=ava. Ea c[l[torea]ntr-un r[dvan, care pe atunci era o larg[cutie de lemn vopsit, scobit[rotund =i a=ezat[, f[r[arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari]nh[ma\i ungu-re=te, d-a lungul, cu =leauri de curea sub\iri =i]ntinse, purtau tr[sura mai u=or ca v`ntul. Erau tot c[lu=ei rotunzi de Dobrogea =i bahme\i² zb`rli\i de Bugeac³, ale=i tot p[tr[rei =i cinc[rei⁴, negri la p[r ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele r[sfirate, cu nara-n v`nt, fugari neobosi\i ce abia atingeau,]n buiestru, cu copita de \[r`n[. Doi surugii fl[c[iandri, cu min-tene numai g[itane, cu c[ciula mo\at[de oaie p-o ureche, cu m`neci albe, largi =i suflecate,]i m`nau din c[l[rie, s[lt`nd u=or pe =ei, chiuind vesel din gur[=i plesnind din bicele lor ce se]mpleticeau, pe d-asupra capetelor, ca mii de =erpi]n-covoio=i.

Astfel zbură]n cale Doamna Chiajna prin codrii din apusul Craiovei, =i]ncepuse a]nnopta c`nd tr[sura-i cobor]]ntr-o lunc[

¹ Pe atunci se afla fugit, tocmai]n Spania, un Nicolae Basarab, cum se vede]n *Mag. Ung. (n. a.)*.

² Căii de Bugeac se numesc astfel]n balade (*n. a.*).

³ *Bugeac* — numele vechi, t[t[r[sc (]nseamn[, ne spune Dimitrie Cantemir,]n *Descriptio Moldaviae*, „col\“) al unei regiuni de =es,]ntins[pe litoralul nordic al M[rii Negre.

⁴ Cuvinte]ntrebu\ate]n baladele populare publicate de d<omnu>l V. Alecsandri (*n. a.*).

unde, printre carpeni stufo=i, printre des aluni=, se strecurau apele g[labenatice ale unui r`u; nainta=i trecuse apa prin vad, c`nd, deodat[, opintindu-se-n loc,]ncepur[a sfor[i; ceilal[i cai le urmar[pilda, =i]ntr-un minut toate hamurile se-ncurcase; bahme\ii se r[sfirau]n dezghinuri, s[reau]n dou[picioare, nechez`nd speria\i, cu urechea dreapt[, cu coama zb`rlit[, nesupu=i fr`ului, neascult[tori glasului, stau]ncorda\i =i nu voiau s[ia din loc.

— Dar ce, m[re, s[mai fie =i asta? strigau unii din drume\i, ne-ncerca\i la seama cailor. Or c[strechea a dat]ntr-]n=i?

— Ba a=a-s bahme\ii de la noi, r[spunse cu m`ndrie un b[tr`n lipcan t[tar din Bugeac, au s[m`n\ de Misir¹, =i calul de la Misir miroase de departe unde-i vreun zid p[r[sit, =i sfor[ie a pustiu, necheaz[ca de groaza mor\ii.

]ntr-adev[r, pe malul]nvecinat, printre desi=ul m[runt al unui z[voi de cop[cei, se-n[l]a pe alb[strea]]ntunecat[a cerului, un perete]ngust =i negru, cu muchea surpat[, cu laturile cr[pate, fioros =i cobitor ca urma unui p[cat]n amurgul con=tiin\ei. Zgomotul alaiului domnesc de=teptase bufni\ele =i liliecii, care, din crest[turile vechii zidiri, zburau f`lf`ind]n toate p[r]ile, cu \ipete ascu\ite.

— Cruce-ajut[! =optir[slujitorii]ntre sine, c[t`nd s[descurce hamurile cailor. Ce d[r`m[turi s[fie astea? Iar vreo m[]n[stire p`ng[rit[de p[g`ni, arde-i-ar focul!... Ce =tii?!...

— Ba-i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol, care au ars-o, mai anii trecu\i, pandurii, c`nd au ucis =i pe Radu, feciorul lui... A=a-i; vorb[e? Ia, tocmai aci era,]n lunca Motrului. Cic[, m[re, c-a treia zi dup[ce a dat cl[direa pojarului, a ie=it, noaptea, din pimni\i ad`nci, o stafie c-o icoan[mare s[pat[]n piept

¹ Misir — Egipt, unde sunt cai ar[be=ti (n. a. — 1894).

=i a apucat, \ip`nd]n patru p[r\i, de unde sufl[patru v`nturi, =i la r[s[rit, =i la miezul-zilei, =i la soare-apune, =-apoi =i-a ales cale spre steaua nop\ii, =i s-a dus, m[re, s-a dus tot]ncolo,]n fundul iernii, unde-s troiene de ninsoare ca mun\ii...

— Vezi, d-aia nu s-a mai pomenit d-atunci s[fie oameni cu =ederea pe locurile acestea! Au b[jenerit to\i rum`nii de spaim[!

— Auzi, m[re b[di\! ad[ugar[cu mirare ascult[torii; =i, fiindc[]n vremea povestirii hamurile se a=ezase]n bun[or`nduial[, slujitorii apucar[caii de d`rlog,]i trecur[, f[c`ndu-i crucea, pe dinaintea d[r`m[turilor, =-apoi surugiii, plesnind din bice, strigar[cu glas ascu\it: „I! hai s[mearg[!!!“ =i toat[ceata]n goana mare porni]nainte.

De auzise Chiajna ceea ce se vorbise, cine poate =ti? Destul e c[chipu-i r[mase neclintit, fruntea-i tot]ncre\it[, ochirea-i tot stra=nic[, din\ii-i tot]ncle=ta\i.

La Cerne\i, la Ru=ava, =-apoi la T`rgu-Jiului cercet[rile sale avur[acela=i sf`r=it; pretutindeni ea g[si o aromire nep[s]toare, din acelea ce zic: „S[n-aibi team[!“, =i adesea ascund un j[ratic. Se]ndrept[apoi spre V`lcea, ca de acolo s[se-ntoarc[, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tab[r[fiii s[i.

Drumul ce merge prin mun\i, din Gorji spre R`mnicul V`lcei, la dep[rtare cu vreo dou[ceasuri de acest ora=, apuc[d-a lungul printr-o vale larg[, prin care curge, pe o]ngust[matc[a=ternut[cu pietri=gros, p`r`ul numit Ot[s[ul¹. Ai zice c[apele sale limpezii se joac[cu veselie]n r[sf[\ate]ncovoieturi, uneori strecur`ndu-se bini=or prin iarba deas[=i m[runt[a luncii, alteori alerg`nd cu prip[d-a curmezi=ul v[ii, de la un

¹ Acolo s-a zidit, mai pe urm[,]n vale, *M[n]stirea Dintr-un Lemn*, =i sus pe munte, *Schitul Surpatele* (n. a.).

mal p`n[la altul, ca suveica pe i`ele r[zboiului. D-a st`nga r`ului sunt dealuri pe care cresc amesteca`i brazi =i paltini, frasinii =i mesteceni; de cealalt[parte, mun`i cu]nalte piscuri]=i arat[coastele lor aprigi, r`poase =i surpate, ce se destind ca un vechi perete de uria=i, m`ncat de umezeal[=i de putregai.

]ntr-o sear[, luna,]naint`nd lini=tit pe din dosul acelor negre v`rfuri sf[r`mate,]ntuneca cu umbrele lor prelungite ad`nca vale, =-apoi iar, uneori sc[p`nd printre surp[aturi, razele ei sticleau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite =i colcotoase ale micului p`r`u.

Era lini=te pretutindeni c`nd]ncepu a r`suna, cu un vuiet dep[rtat, treap[tul cailor ce purtau =i]nso`eau r[dvanul Doamnei Chiajne.

Un lipcan alerga]nainte, ca s[cerce drumul =i s[deschid[calea; calul s[u, ce]n goana mare se a=ternea drumului ca suflarea de v`nt pe iarba de pe c`mp, fugea sc[p[r`nd din copit[=i, pe tot minutul, muindu=ie gleznela]n valuri, str[b[tea matca =erpuit[a Ot[s[ului. Deodat[, la un mal, agerul dobitoc se opri sfor[ind; iar c[l[re`ul, auzind]n preajm[-i un geam[t slab =i sf`r=it, z[ri, sub o raz[trec[toare a lunii, chipul sau, mai bine, umbra unei fiin`e albe =i uscate ce z[cea azv`rlit[pe malul verde al r`ule`ului. Trupul ei despuiat, ce abia-l]nveleau ni=te `oale sf`=iate, p[rea zdrobit; m`inile =i picioarele-i slabe =i l`ncede, c[ut`nd poate]n r[coarea r`ului ceva]nviere, pluteau pe d-asupra apei ca frunze-ng[lbenite de toamn[; capu-i obosit c[zuse pe pietri=ul din matc[, =i pletele-i r[sfirate se sc[ldau furate de valuri.

Aprodul gonaci se opri dinaintea acelei iezme ce sem[na mai mult cu un morman de oase, =i]ndat[]n urm[-i sosi tot alaiul domnesc. Toat[gloata drume`ilor, p`n[chiar =i Doamna, se cobor`r[din r[dvan =i de pe cai =i se apropiar[de locul

unde se afla nenorocita fiin\; to\i, f[c`ndu=i cruce, priveau cu o miloas[spaim[acel trup sf[r`mat,]n care suflarea sem[na cu cea din urm[vap[iere a candeliei ce se stinge. Iar ea, dinaintea unei a=a zgomotoase adun[ri, deschise]ncetinel pleoapele sale afundate: ochii ei, mari =i holba\i, se sticlr[, cu o nespus[durere, c[tre malul drept al v`lcelei, =i trupu-i]ntreg, prin ni=te u=oare tres[rituri ale nervilor, p[rea c-ar vrea, c-ar cere s[se trag[spre un loc dorit.

Acel loc era o m[gur[verde, cu muchea lat[=i rotund[, pe care crescuse, din veacuri dep[rtate, un b[tr`n stejar, sub al c[rui lat frunzi= se umbrea tot dealul; nu departe de d`nsul, un plop str[bun]=i]n[lvase spre nori cre=tetul seme\. Am`ndoi, ca doi fra\i s[rmani =i n[pusti\i, crescuse singuratici p-acel costi=; am`ndoi de mari de veacuri, se luptase-mpreun[cu crive\ele =i cu vijeliile; am`ndoi,]n sute de r`nduri, scuturase-mpreun[c`nd vesela frunz[, c`nd trista z[pad[; am`ndoi se unise ca s[fie,]n pustiu, l[ca= milostiv al p[s[rior cerului, umbrar r[coritor al turmelor z[bu=ite, ad[post binecuv`ntat al c[l[torului obosit!

Spre d`n=ii acum se]ndrepta st[ruita dorin\[, suspinul cel din urm[al neputincioasei acele fiin\e.

Un om o lu[, dar,]n bra\e, =i ceial\i to\i]l urmar[suind dealul]n fa\ a vechiului stejar; dar cu c`t mai mult se apropiau, o zare de lumin[neobicinuit[, care sub razele lunii cre=tea ca un luceaf[r albicios, ca o par[de foc luminoas[, p[rea c[iese din s`nul b[tr`nei tulpini. O sf`nt[groaz[cuprinsese toate inimile; dar]mpin=i ca de o putere c[reia nu-i puteau sta]mpotriv[, ei]naintau uimi\i de raza lucioas[ce-i tr[gea spre sine =i le sorbea vederile. C`nd ajunser[pe muchea m[gurii, drept]n fa\ a stejarului, toate]n preajm[erau sc[ldate]n lumin[, toate str[luceau ca]ntr-o senin[v`lvoare; iar]n tulpina g[unoas[a copacului,]mpresurat[de raze argintii, dom-

nea, ca-ntr-un cerc de slav[cereasc[, chipul]nnegrit al Maicii Domnului, \in`nd]n bra\ul st`ng pe m`ntuitorul s[u prunc.

— Maic[Preacurat[! strig[atunci pustnica, ce-n fa\ a icoanei p[rea c[-i dob`ndise un viers ce suna mai tare, mai dulce dec`t glasurile omene=ti, Maic[Preacurat[! Maic[f[r[pat[! Tu, care ai]ncercat numai durerile inimilor lume=ti =i care p`n[acum nu te-ai]ndurat a-mi ierta c`teva zile risipite]n dezmierd[rile vie\ii! Tu, care ai privit f[r[jale sf`=ierile inimii mele, c`nd singuru-mi p-aceast[lume =i mult-iubitu-mi sprijin a c[zut jertf[sub m`na mohor`t[a uciga-ilor! Tu, care m-ai c[l[uzit prin poteci spinoase, pe sloiuri de ghea\[, c`nd, cu sf`nta-\i icoan[]n bra\e, am colindat, aiurind, plaiurile =i c`mpiile! Tu, care m-ai adus subt aceast[sfin\it[tulpin[,]ntr-acest s[lbatic s[la= de pustnicie,]n care sufletu-mi d[ulat =i zdrobit de r[stri=te,]n zadar cat[odihna =i, pururea, ca o milostenie,]i cere scurtarea tic[itelor mele zile! Tu, deci, care, =i de am p[c[tuit, =i de am fost culpe=[\ie, m-ai os`ndit dup[mul\imea vinilor mele! Acum, cereasc[st[p`n[, inima]mi spune c[]nduratu-te-ai]n sf`r=it de mine =i ai apropiat ceasul dorului meu!... Acum, dar, m[-nchin la poalele tale cu jeluire, cu rug[minte, cu l[crim[ri, nu doar[ca s[-mi cei vreo cereasc[r[splat[— c[ci ce va fi partea mea dincolo de zburd-aceast[lume e]n s`nul t[ui =al Domnului, =i cu voioas[bucurie]l voi primi!... — ci, Maic[milostiv[, tu care ai fost mum[=-ai p[timit de p[sul fiului t[ui, fie-\i mil[=i-mbl`nze=te, alin[=i spal[orice duh de m`nie]n inima mumei ce m-a purtat pre mine, nevrednica,]n s`nul ei, =i la picioarele c[reia m[plec acum, ca =i d`nsa, cu milostivire, ca tine, s[uite gre=alele nesocotitei sale fiice!...]n ceasul acesta, care e al meu cel din urm[, iart[-m[, maic[, de=i mult \i-am gre=it eu \ie]n via\! iart[-m[, c[ci cu amar-nice dureri am isp[=it, vai! =i eu, p[c[toasa-mi r[t[cire!...

Rostind cu o cucerit[=i-nfocat[c[in\ aceste din urm[cuvinte, s[rmana pustnic[se pr[v[lise cu fruntea]n \[r`n[dinaintea Doamnei Chiajne.

Acea vedenie str[lucitoare a unei sfinte icoane]n mijlocul nop\ii =-al pustiet[\ii, acea dureroas[dest[iniuire a unei a=a jalnice soarte, acel glas prorocesc ce vestea moartea vecin[a fiicei sale, f[cur[s[clipeasc[sub geana]ncrunat[a Chiajnei o umbr[de]ndurare; dar fream[tul milei nu se cobor`se]nc[p`n[]n inima-i o\elit[, c`nd, deodat[, un nor repede =i negru trecu cobitor preste fa\la lunii. Lumina icoanei deodat[se stinse, =i]ntunericul se r[sp`ndi jur-]mprejur.

Cumplita mum[se-ntoarse atunci cu o fieroas[iu\eval[=i, gr[bind pasul spre v`lcea, strig[c-un glas aspru:

— Nainte, copii!...

Vinovatul]mpietrit]n rele fuge chiar =i de umbra mustrii!]ntr-o clip[, Chiajna se suise-n r[dvan, =i tovar[=ii ei,]nfiora\i de sunetul o\elit al glasului ei, ajunsese departe, gonind]n urma r[dvanului, c`nd]ncepur[s[simt[mustrea]n cugetele lor, biruite de ne-mbl`nzita lor st[p`n[.

.
]n valea Ot[s[ului, c`teva slabe suspine, pierdute printre =uier[tura frunzelor ce se leg[nau]n adierea dimine\ii, dovedir[suferin\ele cele din urm[ale nenorocitei pustnice. Muri-toarele despuieri ale Domni\ei Ancu\e, c[zute chiar la poalele sfintei icoane,]n s[lbatica chilie ce=i g[sise ea]n scorbura str[bunului stejar, fur[acoperite de frunzele ce le spulber[criv[\ul de toamn[.

.
 Mul\i ani]n urm[ciobanii g[sir[tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele =apte de Luca Evan-

ghelistul zugr[vite, =i chiar]n tulpina b[tr` nului copac ei sco-
bir[bisericu\ a cea veche a m[n[stirii zis[„Dintr-un Lemn“¹

Pe c`nd Doamna Chiajna]=i urma ispititoarea colind[peste
Olt =i prin]ara de Sus, tinerii ei feciori domne=ti,]nso\i\i, unul
de oaste p[m`ntean[=i de ajutorin\ e unguire=ti, altul de turcii
ce i se dase ca s[-l a=eze pe scaunul n[zuit al Moldovei, se
]nt`mpinase]n ocolul Foc=anilor =i se l[sase cu taberele lor ame-
stecate la satul S[p\eni, pe lunca]nfr[\itoare a Milcovului².
Doamna mum[]i ajunse acolo, purt`nd]n sufletu-i m[cinat
o]ngrijat[presim\ire care, sub aspra-i f[lnicie, se v[dea prin-
tr-un neast`mp[r fioros. Ea c[ta]n zadar s[-i potoleasc[ne-
odihna cu n[dejdea ispr[vilor viitoare; o=tirile]mprejuru-i, multe
=i vegheate, i se p[reau molatice =i nevoioa=e. Un ne]ncetat

¹Tradi\iunea zice c[icoana cea mare de la M[n[stirea Dintr-un Lemn
a fost de mai multe ori mutat[, =i s-a]ntors singur[la locul unde era
cl[dit[m[n[stirea (*n. a.*).

Aceasta e legenda. Adev[rul ni-l spune tot Odobescu,]n jurnalul
c[l[toriei de studii pe care a f[cut-o]n anul 1860 pe la m[n[stirile din
]ara Rom`neasc[, de unde afl[m c[icoana miraculoas[, din nara\iune, a
fost lucrat[„c`nd cu Constantin Br`ncoveanu Voievod sau cu Matei
Basarab“, deci cu o sut[de ani dup[vremea c`nd au tr[it,]n povestire,
Radu Socol, Domn\ a Anca =i apriga Doamn[Chiajna, =i c[de-ntors „s-a
]ntors“,]ntr-adev[r, adus[de c[lug[ri, la M[n[srirea Dintr-un Lemn, dup[
ce „]n vremile r[zmiri\ilor trecute“, fusese purtat[din loc]n loc: „c`nd cu
Tudor Vladimirescu, o dusesse la P[trunsa, iar c`nd cu C`rjaliul < adic[]n
timpul represiunii otomane]mpotriva eteri=tilor, la 1821 >, a dus-o]n
pe=ter[la Bistri\ a, unde s-a afumat de focul ce-l f[cea pustnicul]n pe=ter[“.
(Cf. A.I. Odobescu, *]nsemn[ri despre monumentele istorice din jude\ele V`lcea
=i Arge=* — C[l[torie f[cut[]n 1860, din]ns[rcinarea Ministerului Cultelor
=i Instruc\iunii Publice,]n *Convorbiri literare*, LXVII, nr. 7—9, iulie-
septembrie 1934, p. 678.).

²Constantin C[pitanul (*n. a.*).

susur de tainic[tr[dare]i =optea la auz; mintea-i se muncea cu tot felul de b[nuieli. Ziua, ea colinda f[r[repaos tab[ra, vr`nd s[]ncerce credin\va osta=ilor, s[]nvie, ca odinioar[, b[rb[\ia]n inimile lor; dar iazma ne]ncrederii o urm[rea pretutindeni, =i viersul]mbolditor]i pierea pe buz[; apoi iar,]n t[cerea nop\ii,]n veci de=teapt[=i fr[m`ntat[de griji, ea tr[gea cu urechea la strig[rile prelungite ale str[jilor dep[rtate, =i adesea, cuprins[de o nedumerit[temere, alerga s[p`ndeasc[la perdeaua corturilor unde se odihneau]n visuri de izb`nd[fiii s[i, uneltele nes[\ioasei sale m`ndrii.

Dimpotriv[, ace=ti doi tineri, bizuindu-se cu]ncredere pe reazemul lor ost[=esc, pe p[rtinirea soartei =i pe toate voioasele]nchipuiri ale june\ii lor, petreceau zilele]n vesele ospete, benchetuind cu boierii =i purt[torii o=tii lor =i gata a purcede asupra lui Ioan Vod[, dac[nu i-ar fi am`nat din zi]n zi]ngrijatele presim\iri ale Doamnei mumei lor.

]ntr=astfel de felurite aplec[ri se afla tab[ra fr[\easc[a fiilor lui Mircea, c`nd sosi =tirea cum c[boierii moldoveni, tem[tori a se vedea pe viitor]nstr[ina\i de la mila noului Domn, ar fi hot[r`t s[p[r[seasc[relei sale soarte pe vechiul lor st[-p`nitor =i are s[vin[, m`na\i de Dumbrav[vornicul, ca s[se]nchine lui P[tru Voievod¹. Aceast[veste umplu tab[ra de bucurie; cu n[dejdea viitoarei]mp[ciuri, str[jile se ridicar[, vecherea se desfiin[, caii se slobozir[la p[=une, armele se a=e-zar[]n snopi; toate se preg[teau pentru o ob=teasc[]nfr[\ire. Doamna Chiajna]ns[, care nu privise cu suflet lini=tit acea nesocotit[risipire a tuturor mijloacelor de o grabnic[ap[rare, cu c`t se apropiau moldovenii, mai cu dinadinsul st[ruia ca tinerii Domni s[se]n[]n l[turi, cu bun[=i zdrav[n[paz[.

Norocul lor voi ca,]ndupleca\i de nepregetata rug[ciune a

¹ Cronicile rom`ne=ti (*n. a.*).

mumei lor, dorin\ a acesteia s[fie]mplinit[, =i ca d`n=ii am`ndoi s[lipseasc[din cortul lor]n ceasul c`nd moldovenii se ivir[dinaintea taberei muntene=ti.

}ntr-adev[r, Dumbrav[vornicul desc[lec[]n fa\ a =atrei domne=ti,]nso\it d-o gloat[n[pranic[de boieri =i de slujitori, purt`nd nu ve=minte de s[rb[toare, nici z`mbetul smerit al supunerii, ci podoaba o\elit[a unei zile de har\ [=i semea\ c[ut[tur[a unei biruin\ e lesnicioase.

Osebit de aceea se z[reau]n dep[rtare o=tiri numeroase, care, dup[caii lor m[run\ei =i p[ro=i, dup[largii lor =alvari ro=ii, dup[chiverele lor \uguiate, dup[c`nt[rile lor prelungite =i dup[naltele lor sul\ve ce luceau la soare ca spicurile pe hold[, lesne se cuno=teau c[sunt p`lcurile de cazaci, venite, sub pov[\uirea lui Sfirski,]n ajutorul lui Ioan Vod[¹.

Chiajna, care-ntr-aceast[grea prilejire =tiuse a]ntip[ri pe chipu-i f[\arnic o senin[=i rece m`ndrie, ad[sta pe boierii moldoveni]ntr-un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir =i legat jur-]mprejur cu \[ru=i polei\i.

Dumbrav[vornicul intr[]n fruntea tovar[=ilor s[i; el era un voinic nalt =i sp[tos, purt`nd o \urc[de blan[flocoas[ce ascundea capu-i ras, din cre=tetul c[ruia o singur[=uvi\ de p[r at`rna]n jos pe ceafa-i lat[=i v`noas[; era]mbr[cat cu un mintean de urs l[\os =i-ncins cu o curea de care sta aninat[o ghioag[n[strujit[cu din\i de fier, adev[rat baltag de uria=.

— Unde-s puii de n[p`rc[?... strig[el cu glas r[gu=it, intr`nd]n cort cu m`na]n =old. Le-a sosit ceasul pieirii! halal di ei, f`rta\i!

— Pare-mi-se c[-n be\ie \i-ai pierdut cump[tul vorbeii, ju-pan vornice, rosti Doamna,]nstrun`ndu=-i m`nia, ori pesemne c-ai mintea ca de prunc]ntr-at`ta trupe=ie!

— Taci, muiere, nu b`rfi! r[spunse Dumbrav[, nu doar[c-a\i

¹Vornicul Ureche (*n. a.*).

socoti voi c[-i Moldova \ar[di jac, s[ni joace ca pi urs o mi=a prip[=it[pi la munteni =i doi ficiori di lele f[rmea\i, doi ling[i n[t`ngi, ce li pute botu a lapte?!... N-avem noi nevoie di Domn muntean. Munteanul]i om viclean; nu-i ca moldovanul, ortoman, =i d[nos la m`n[, =i la suflet f[los¹... Hai, voinici, dr[gu\ii mei, da\i n[val[di mi-i prinde\i =i mi-i lega\i cole, cot la cot, s[-i ducem poclon lui Ioni\ Vod[, ca doi berbecei di Armindean²!

— C`ini neru=ina\i, lift[rea!... strig[Chiajna, spumeg`nd de turbare; dar Dumbrav[nu-i dete vreme s[urmeze zadar-nicele-i sud[lmi, ci, desprinz`nd ghioaga de la br`u, o-nv`rti de c`teva ori cu bra\u-i v`rtos, =-apoi, gl[suind un groaznic blestem, o azv`rli drept]n capul]nfuriatei Doamne.

Chiajna c[zu r[sturnat[pe spate, =atunci]ndat[, cu ochii s`ngera\i, cu f[lcile c[scate,]ncerc[s[se ridice]n ghenunchi, s[se sprijine pe palme, s[rosteasc[un cuv`nt; dar abia putu s[ias[din g`tleju-i n[bu=it vorbele: „Domnii! feciorii mei!...” =-o]nec[s`ngele ce curgea =iroaie din tot capu-i g[urit de]nte. Trupu-i se zv`rcoli cu scr`=niri de din\i, s[lt[]nc[de c`teva ori, se rostogoli cu cre=tetul]n \[r`n[, se zg`rci =i se]ntinse]n c`teva]ncord[turi dureroase, =-apoi c[zu]n\epenit]ntr-o balt[de s`nge.

]n vremea aceasta moldovenii =i cazacii deter[jaf taberei rom`ne=ti: fugeau muntanii care unde putea. Alexandru Vod[nimeri s[scape la Cetatea de Floci; P[tru se opri din fug[la Br[ila. Ioan Vod[intr[]n]ara Rom`neasc[=i f[cu Domn pe un Vintil[; dar peste c`teva luni, soarta se schimb[. Ioan Vod[muri robit la turci; Alexandru]=i dob`ndi iar[=i tronul, =i P[tru +chiopul domni la Moldova l[udat =i iubit de toat[ob=tea³.

Bucure=ti, 1860

¹ Din balada *Gruie Groz[veanu* (n. a.).

² S[rb[toarea de la 1 mai (n. a.).

³ Constantin C[pitanul, +incai, Engel =i al\ii (n. a.).

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ
EPISTOLÆ SCRISÆ CU G~ND SÆ FIE
PRECUV~NTARE LA CARTEA
Manualul v`n[torului

DOMNULUI C. C. CORNESCU

Amice,

C`nd mi-ai dat mai]nt`i s[citesc manuscriptul t[u, intitulat Manualul v`n[torului¹, ai ar[tat dorin\ta ca s[-i fac eu o

¹ *Manualul v`n[torului*, al lui Constantin C. Cornescu (1830—1900), con\in`nd,]n trei p[r\i, rela\ii istorice =i tehnice „despre pu=c[“, „despre c`ine“ =i „despre v`nat“, precedate de o introducere savant[, cu referiri la autori clasici =i cu „o grindin[de cita\iuni latine“, care i-a oferit lui Odobescu pretextul „precuv`nt[rii“ sale (vezi infra, cap. al IV-lea al *Fal=ului tractat de v`n[torie*), a fost tip[rit]n acela=i an cu Ψευδο-Ὀμηρικὸν =i]n aceea=i tipografie.

Ψευδο-Ὀμηρικὸν — acest[divaga\ie amabil[]n jurul ideii de v`n[toare (G. C[linescu), „mozaic de citate erudite <...>, de numeroase analize de opere plastice =i muzicale, printre care se amestec[amintirile personale ale omului iubitor de natur[, de via\[popular[, de toate desf[t[rile vie\ii, ale unui temperament sociabil =i jovial“ (T. Vianu), ope-
ra de maturitate =i cea mai reprezentativ[a lui A. I. Odobescu, care, dup[cum remarc[acela=i Tudor Vianu,]l situeaz[,]n cultura universal[,]n aceea=i „serie“ cu umani=ti de tipul lui Lorenzo de Medicis, Rabelais =i Anatole France, a fost scris[acum o sut[zece ani,]n prim[vara lui 1874 — „subt aburoasele s[rut[ri ale soarelui de aprilie“ —, terminat[la]nceputul lui mai — „7 mai 1874“ — =i tip[rit[]n luna iunie a aceluia=i an,]n Tipografia Statului din Bucure=ti. }n prim[vara anului urm[tor, Mihai Eminescu, asociind,]ntr-o recenzie (*Convorbiri literare*, an. IX, nr. 1, 1 aprilie 1875, p. 24), arta lui Odobescu artei mozaicarului, remarca „erudi\ia“ autorului, stilul epistolar al eseului, care d[frazei fluiditatea

precuv`ntare. Mai apoi \i-ai luat seama =i m-ai scutit de acest[m[gulitoare sarcin[.

\n cazul din urm[, r[u nu te-ai g`ndit, c[ci eu, dup[ce am r[sfoit cartea ta, m-am luat \n adev[r cu pl[cere pe urmele tale de v`n[tor; dar, pe c`nd tu te ocupai cu gravitate a-\i alege cea mai bun[pu=c[, a o \nc[rca cu cea mai potrivit[m[sur[, a o \ndrepta pe cea mai nimerit[linie; pe c`nd tu dresai, de mic =i cu o minunat[r[bdare, pe prepelicarul t[u, ca s[asculte la semnalele consacrate: Pst! Pil! =i Aport!; pe c`nd tu, \n fine, studiai cu luare-aminte caracterele fizice =i etice ale celor mai obicinuite subiecte \nsufle\ite de v`n[toare, eu, ca un nev`n[tor ce sunt, m-am apucat s[colind r[stimpii =i spa\iile, c[ut`nd cu ochii, cu auzul =i cu inima, priveli=ti, r[sunete =i emo\iuni v`n[tore=ti.

Colind`nd, m-am r[t[cit, =i iat[-m[abia acum ajuns din fantastica-mi c[l[torie cu un sac a=a \ngreuiat de tot felul de petice =i de surcele, adunate de pretutindenii, \nc`t nu mai cutez, Doamne fere=te! nici chiar eu \nsumi s[-l arunc \n spinarea Manualului t[u.

Am luat dar preten\ioasa hot[r`re a le de=erta \ntr-un volum osebit, ce-l voi tip[ri numai pe seama lor, =i care, subt un titlu pedantesc =i arhaic, spun`nd v`n[torilor numai lucruri ce sunt

conversa\iei — „lipsesc <...> gr[m[dirile de abstrac\ii, perioadele \nc[rcate cu propozi\ii subordonate <...>, rela\iile logice ale cuget[rilor se cunosc mai mult din cuprinsul propozi\iilor dec`t din forma gramatical[a combin[rilor lor“ —, frumuse\ea =i caracterul popular al expresiei: „limba e curat[=i are farmecul nout[\ii. < Autorul folose=te > o mul\ime de cuvinte =i forme idiomatice, p`n[acum scrise pu\in, sau defel, dar a c[ror origine \nt[ritoare este limba poporului nostru.“

A doua =i ultima edi\ie integral[, tip[rit[\n cursul vie\ii scriitorului, apare \n volumul al III-lea al culegerii *Scrieri literare =i istorice* ale lui A.I. Odobescu, Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., 1887, p. 1—219.

cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de Fal= tractat de v`n[torie, Ψευδο-ἱστορησις, în opozițiune f[il= cu Manualul t[u, care, de=i mai scurt, este]ns[, f[r[]ndoial[, cu mult mai folositor celor care vor s[]nve\ ceva cu temei.

Dar mai înainte de a pune sub tipar, m-am sim\it, amice, ca =i dator s[-]i trimit \ie prinosul acestui vraf de pagini manuscrise, pe care, bune sau rele, le datorez numai primului t[u]ndemn amical.

Prime-te-le precum]\i vor place; dar crede, totu=i, c[, de=i]\i vin acum cam ca fuiorul popii, ele purced dintr-o afectuoas[pornire a celui care de mult este

al t[u prieten,

Bucure=ti, 7 mai 1874

*Difficiles nugae*¹

I

S{ M{ }NCURC OARE +I EU }N CALEA V~N{ TORILOR?
 — CARTEA TA +I PRECUV~NTAREA MEA. — *UTILE DULCI* SAU SOSII
 +I D< OMNU>L SOCEC. — CE ZICE NIMROD DESPRE PODAGRA MEA.
 ARCADIA PE C~MPUL B{ R{ GANULUI. — DE LA MO+ DORU, DREPT
 }N PUSTII. — LA CONAC! — VAI DE BIETUL GOGOL, CE ERA S{ PA|{!

Ai voit, amice, ca mai nainte de a o tip[ri, s[citesc eu,]n manuscript, cartea rom`neasc[ce tu ai compus sub titlul de *Manualul v`n[torului* =i, dup[citire, s[-mi =i dau p[rerea asupr[-i.

Pentru at`ta]ncredere, nu am cum s[-i mul`umesc; dar, team[-mi e c[, acord`ndu-mi *mie* o a=a amical[=i lingu=itoare prec[dere, n-ai nimerit tocmai bine, o, iscusite v`n[torule!

Oare nu =tiai, sau c[ai uitat, cum c[la v`n[torie, ca =i la multe altele, eu m[pricep cam tot at`ta pre c`t se pricepea vestitul ageamiu, carele, v[z`ndu-se luat]n r[sp[r de babele satului pentru izb`nzile ce f[cuse cu pu=ca diminea`a,]n b[t[tur[, se ap[ra]n dulcea limb[a poeziei =i \inea una c[:

De e curc[,
 Ce se-ncurc[
 La rev[rsatul zorilor
 }n calea v`n[torilor?

Istoria nu adaug[mai departe dac[p[guba=ele s-au mul`umit numai cu aceast[armonioas[desd[unare, precum,]n alt[

¹ *Difficiles nugae* (lat.), Nimicuri anevoioase, „glume nevoia=e”. Acest motto,]mprumutat de Odobescu dintr-o epigram[a poetului latin Marcus Valerius Martialis (40—104), pe care o citeaz[=i cu alt prilej (vezi infra, cap. IX al *Fal=ului tractat de v`n[torie*, p. 289, nota 1), „vrea s[sugereze lipsa lui de preten\ii, dar =i truda cercet[rii, pe care modestia =i bunul lui gust prefer[s-o ascund[“ (T. Vianu).

]mprejurare, fusese silit s[fac[simigiul cel cu tocmeala, care, pentru pl[cintele m`ncate, r[mase bun pl[tit numai cu c`ntecelul dasc[lului Caracangea:

Deschide-te, punguli[,
S[pl[te=ti pl[cin\elele;

c`ntecel care, f[r[]ndoial[, este,]n privin\`a regulilor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasa improviza\iune a v`n[torului de curci.

Vezi s[nu pa\i =i tu ca simigiul, =i de unde, cu drept cuv`nt, te a=teptai s[fii r[spl[tit, chiar de la]nceput, prin laude meritate, pentru toate cercet[rile serioase, pentru toate observa\iunile ad`nci, pentru toate ostenele ce ai depus]n opera ta, s[nu cape\i de la mine dec`t un *encomion* fluturatic =i f[r[temei, psalmodiat =i acela pe dr`ng sau c`ntat din frunz[.

Dreptul lui Dumnezeu,]n asemenea caz, =i adic[dac[critica mea va fi, precum este =i lesne de prev[zut, nedemn[=i nepotrivit[pentru scrierea ce a provocat-o, ru=inea va r[m`nea numai pe seama mea, c[ci este drept ca fiecare s[poarte ponosul faptelor =i ziselor sale, =i nu numai v`n[torii =tiu cum c[„toat[pas[rea pe lume, pe limba ei pier[“.

Fie acestea zise din capul locului, ca nu cumva s[se]nt`mple ca vreunui cititor, sc`rbit]ndat[de ur`tul precuv`nt[rui, s[-i vin[r[ul g`nd de a lep[da cartea ta din m`n[, mai nainte chiar de a fi intrat]n materia ei, tratat[cu seriozitate =i cu =tiin\[-de-cauze, de c[tre con=tiin\iosul autor.

M[gr[besc a declara c[acel cititor va fi adev[ratul p[guba=, c[ci, dac[nu =tie regulile v`n[toriei mai bine dec`t mine =i voie=te cu toate acestea s[le]nve\`e, el pierde cea mai bun[ocaziune de a se instrui, citind o carte pl[cut[,]n care formulele costelive ale mecanicii =i re\etele gre\oase ale medicinei veterinariei sunt mai peste tot locul foarte bini=or furi=ate printre

o mulțime de noțiuni istorice, de povestiri nelese și de fapte interesante, care pot să placă și să folosească oricui cititor.

Ca să fiu, dar, drept și să te pun îndată la adpost despre orice neajunsuri ar putea să-ți vină de pe urma cuvintelor mele, recunosc, iubite autorule, că, deși tu n-ai avut de gând, ca liricul nostru străbun Orațiu¹, să arătăm poezilor din viitorime poezia cea bună, însă tot ai știut, chiar și în materie de vântorie, să urmezi pârintele lui poveștile, luând drept deviză tăcută a scrierii tale, faimoasele lui versuri din *Arta poetică*:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo²

Și urez ca să se poată aplica cârții tale și exametrii următorii, în care sper că dă omniul Socec³, carele în asemenea caz ar primi desigur să-ți fie editor, nu va fi supărat a se vedea înlocuind, chiar cu prejudiciul regulilor prozodiei latine, pe anticii domniei-sale quasi-omonimi și colegi în librărie, frații Sosii⁴ din Roma:

¹ *Quintus Horatius Flaccus* (65—8 î.e.n.), poet latin liric, satiric și didactic, autor de epode (*Iambi*), satire (*Sermones — Convorbiri*), ode (*Carmina — Cântece*) și epistole (*Epistulae*), din care cea mai frecvent citată de Odobescu în acest eseu este *Epistula ad Pisones (Epistula către Pisoni)*, cunoscută în deosebi sub titlul *Ars poetica (Arta poetică)*, sinteză didactică a principiilor literaturii clasice latine. Horațiu este de asemenea autorul imnului *Carmen saeculare (Cântec secular)*, scris cu prilejul serbărilor seculare romane din anul 17.

² Horatii, *Ars poetica*, v. 343—344:

Toată aprobarea o capătă acela care întrunește folosul cu plăcerea,
Desfăcând pe cititor și instruindu-l totdeauna (*n. a.*).

³ *I.V. Socec* (1830—1896), editor și librar bucureștean; a înut, între 1856 și 1896, „librărie și papetărie” la parterul unei case cu etaj, clădită pe „Podul Mogoșoaiei, 7” (azi, Calea Victoriei, nr. 13).

⁴ *Sosii*, librari romani, menționați de Horațiu în *Epistula ad Pisones*, v. 345.

Hic meret aera liber Socecio, hic et mare transit
Et longum noto scriptori prorogat aevum¹.

Dar de vreme ce, pornindu-m[a-î vorbi despre v`n[toare, m[v[z f[r[veste pribegind pe r[zoarele literaturii, mul\ume=te-te, te rog, amice, ca]n loc de o analiz[scrupuloas[a *Manualului* t[u,]n loc de o apre\uire a meritelor ce el va =ti neap[rat =i cu mai bun succes s[dest[inuiasc[la ochii oamenilor de =tiin\[-i de specialitate,]ntr-un cuv`nt,]n loc de ceea ce mi-ai cerut, mul\ume=te-te, zic, s[-î spun aci numai]n ce chip, cum =i ce fel, imagina\iunea, sufletul =i mintea mea au putut aieva s[-i]nsu=easc[pl[cerile =i farmecul artei pe care tu, cel dint`i, o predai ast[zi cititorilor rom`ni,]njghebat[]n reguli mai mult sau mai pu\in riguroase.

Daca chiar]n anii tinere\ii, pe c`nd trupul — *le bête (vita)*, cum zice Xavier de Maistre² — s-av`nt[mai lesne dup[zburd[rile inimii, dac[pe atunci chiar, gusturile-mi st[t[toare =i tr`ndava-mi fire nu m-au iertat s[deviu v`n[tor; apoi d-acum]nainte ce speran\[-i s[-mi mai r[m`n[? mai ales c`nd, pe toat[ziua, junghiurile]n picioare =i podagra]mi chez[=uiesc, pentru restul vie\ii, cea mai nerevocabil[patent[de incapacitate]n deprinderile sprintene =i obositoare ale v`n[toriei.

¹ Horatii, *Ars poetica*, v. 345—346:

Acea carte produce bani lui Socec; ea trece =i peste m[ri +i prelung=te]n secolu]ndelunga\i numele vestit al scriitorului. (*n. a.*)

² *Xavier de Maistre* (1763—1825), scriitor francez, n[scut la Chambéry, mort la Petersburg,]n Rusia \arist[, unde s-a refugiat dup[proclamarea Republicii Franceze (1792). Cea mai cunoscut[carte a sa, *Voyage autour de ma chambre* (*C[1]torie]n jurul camerei mele*, fr.), publicat[]n 1795,]i datore=te celebritatea originalului dialog pe care scriitorul]l]ntre\ine cu presupusul s[u cititor; f[c`nd, cu discret umor, „inventarul“ amintirilor =i impresiilor sugerate de obiectele din odaia,]n care *la bête*, „trupul“, cum zice Odobescu, zace, suferind =i absent,]n pat.

Vorb[curat[! nici un al doilea Nimrod, v`n[torul biblic¹, nici un al doilea sf`nt Hubert, v`n[torul minunat al cre=tinilor², eu unul n-am s[m[fac. Trebuie s[renun\ cu totul la a=a falnice n[zuiiri, =i chiar dac[deasa citire a c[r]ii tale ar aprinde]n mine un asemenea dor seme\, nevoia ar cere ca s[-l potolesc]ndat[=i s[m[hot[r]sc a r[m`nea, =i]n viitor, din ceata ace-lora care, c`nd v[d clo=ca p[sc`nd bobocii de ra\ pe malul b[l]ii, se mir[zic`nd:

S[fie ra\? — M[sa g[in[!
S[fie g[in[? — Botul l[t]re\!

Dar]ns[, =i eu am crescut pe c`mpul B[r]ganului! *Et in Arcadia ego!*³. +i eu am v[zut c`rdurile de dropii, cutreier`nd cu pas m[surat =i cu capul a`intit la paz[, acele =esuri f[r] margine prin care aerul, r[sfirat]n unde diafane subt ar=i\la soarelui de var[, oglinde=te ierburile =i b[l]riile din dep[rtare =i le preface, dinaintea vederii fermecate,]n cet[\i cu mii de minarele,]n palate cu mii de]nc`nt[ri.

Din copil[rie, =i eu am tr[it cu t[m]d[ienii, v`n[tori de dropii din ba=tin[, care neam de neamul lor au r[t]cit prin B[r]gan, pitula\i]n c[ru\ele lor acoperite cu covergi de rogojin[

¹ *Nimrod* sau *Nemirod*, personaj legendar al c[rui nume apare]n *Biblie* cu epitetul „v`n[tor vestit]nainte Domnului Dumnezeu“ (*Int`ia carte a lui Moise*, cap. 10, vers. 9).

² „Sf`ntul Hubert, fiu al ducelui de Acvitalia =i apoi episcop de Ma`stricht <=i de Li`ge>, pare a fi tr[it]ntre 656 =i 730“, men\ioneaz[,]ntr-o not[ulterioar[, Odobescu. Vezi infra, p. 208, nota 1 =i p. 204, nota 1.

³ *Et in Arcadia Ego!* (*+i eu am tr[it]n Arcadia!*, lat.), epigraf celebru al unui tablou de pictorul francez Nicolas Poussin (1594—1665). Arcadia, regiune muntoas[]n centrul peninsulei Peloponez (azi Moreea), fiind \inutul simbolic al vie\ii patriarhale =i al idilei bucolice, epigraful citat exprim[regretul dup[frumoasele timpuri de alt[dat[.

=i, m`n`nd]n pas alene gloabele lor de c[lu=ei, au dat roat[, ore, zile =i luni]ntregi,]mprejurul falnicilor dropioi, c[roro ei le zic *mitropoli*], sau c`nd ace=tia, prim[vara, se]nte\esc]n lupte amoroase, sau c`nd, toamna, ei duc turmele de pui s[pasc[\arinele]n\elenite.

Eu n-am uitat nici pe r[osatul Caraiman, veselul =i pri-ceputul staroste al v`n[torilor t[m[d[ieni, carele putea s[]n-ghit[]n largile sale p`ntece at`tea vedre c`t =i o butie de la Dealul Mare, nici pe iscusitul mo= Vlad,]n c[ru\o c[ruia ai adormit tu adesea, pe c`nd el, cu ochi de vulpe, z[rea cre=tetul delicat al dropiei mi=c`nd printre fulgii coliliei, nici pe bietul Gheorghe Giant[, cel care, cu o rugin[de pu=c[pe care orice v`n[tor ar fi azv`rlit-o]n gunoi, nimerea mai bine dec`t altul cu o carabin[ghintuit[, =i care pe mine, nemernicul, m-a dus de multe ori cu v`nat, la conacul de amiazi.

]n cartea-i plin[de reguli tehnice =i de]nv[\[turi doctri-narii, tu vorbe=ti, amice, cu despre\ superb despre toate acele petreceri cinegetice,]n care v`n[torul n-are nevoie s[umble pe jos, s[caute v`natul ajutat de c`inele s[u =i s[loveasc[fiara sau pas[rea]n fug[ori]n zbor. Nu t[g[duiesc;]n principiu trebuie s[aibi dreptate. Dar ce-i faci firii? c[ci mie unuia, dac[cumva mi-a pl[cut vreo v`n[toare, apoi a fost tocmai din acelea]n care picioarele =i m`inile au mai pu\in de lucrat.

+i-n adev[r, s[=edem str`mb =i s[judec[m drept: oare ce desf[tare v`n[toareasc[mai deplin[, mai ne\rmurit[, mai sen-nin[=i mai leg[nat[]n dulci =i duioase vis[ri, poate fi pe lume dec`t aceea care o gust[cineva c`nd, prin pustiile B[r[ganului, c[ru\o]n care st[culcat abia]nainteaz[pe c[i f[r[de urme? Dinainte-i e spa\iul nem[rginit; dar valurile de iarb[, c`nd]n-viate de o spornic[verdea\[, c`nd ofilite sub p`rlitura soare-lui, nu-i insufl[]ngrijarea nestatornicului ocean.]n dep[rtare,

pe linia neted[a orizontelui, se profileaz[, ca mu=uroaie de c`rti\e uria=e, movilele, a c[ror urzeal[e taina trecutului =i podoaba pustiet[\ii. De la movila Neac=ului de pe malul Ialomi\ei, p`n[la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau sem[nate]n prelargul c`mpiei, ca sentinele mute =i g`rbovite sub ale lor b[tr`ne\i. La poalele lor cuibeaz[vulturii cei falnici cu late pene negre, precum =i cei suri al c[ror cioc ascu\it =i aprig la prad[r[sare hidos din ale lor grumazuri jupuite =i gola=e. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se reped la st`rvuri =i s[]mbuib[cu mort[ciuni, c`nd, prin sohaturi, pic[de bolesne c`te o vit[din cirezi!

Dar c[ru\va trece-n l[turi de acea priveli=te sc`rboas[; ea]nainteaz[]ncetinel =i r[t[ce=te f[r[de \el, dup[bunul-plac al m`r\oagelor arominde sau dup[prepusul de v`nat al t[m[-d[ianului c[ru\va=.

De cu zorile, atunci c`nd roua st[]nc[aninat[pe firele de iarb[, ea s-a pornit de la conacul de noapte, de la coliba unchia=ului *m/runt*, c[ruia-i duce acum *doru*/B[r[ganul]ntreg¹ — =i tocmai c`nd soarele e d-asupra amiazului, ea sose=te la locul de]nt`lnire al v`n[torilor. Mai adesea acest loc e o cruce de piatr[, str`mbat[din piua ei, sau un pu\ cu furc[, adic[o groap[ad`nc[de unde se scoate ap[cu burduful. Trebuie s[fii la Paicu,]n gura B[r[ganului, sau la Corn[\ele,]n miezul lui, ca s[g[se=ti c`te o mic[dumbrav[de vechi tufani, sub care se ad[postesc turmele de oi la poale, iar mii =i mii de cuiburi de ciori printre cr[cile copacilor. }n orice alt loc al B[r[ganului, v`n[torul nu afl[alt ad[post, spre a]mbuca sau a dormi ziua, dec`t umbra c[ru\ei sale. Dar ce vesele sunt acele

¹Aluziune la c`rciuma unchia=ului poreclit *Dor-M[runt*,]mprejurul c[reia s-a]ntemeiat un sat; acolo tr[geau mai adesea v`n[torii din B[r[gan (*n. a.*).

Întruniri de una sau două ore, în care toți își povestesc câte izbânzii au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s-a făcut nevăzută în zborul-i prelungit.

După repaos, colinda prin pustii începe cu aceeași plăcere. Vântul, împropătat prin somnul, prin mângăirea și prin glumele de la conac, se aprinde din nou de ispita norocului; el cu ochii cați vănatul, cu gândul zboară poate către alte doruri; dar simțirile-i sunt în veci de tepte; inima-i vegheată este mereu în mișcare, și urâtul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornică zăre a nemărginitei câmpii.

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se nală de prefața pământului; din adierea vântului prin ierburi, din răsunetul greierilor, din mii de sunete uoare și nedesluite se naște ca o slabă suspinare ieșită din sâmbul obosit al naturii. Atunci, prin nimelile văzduhului, zboară, cântând ale lor doine, lungi șiruri de cocori, brâne erpuind de acele păsări călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut grațioasă imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde, spre a se deplânge rătăcită, gingașă a lui Francisc¹:

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;

¹ *Francesca da Rimini*, fiică a seniorului Guido Novello da Polenta, din Ravenna. Căștorită împotriva vrierii sale cu seniorul Gianciotto Malatesta din Rimini, bărbat infirm și urât, Francesca s-a nădărgostit de cumnatul ei, frumosul Paolo Malatesta. Surprins pe când tocmai, înfiorați, se sărutau, cei doi tineri fură uciși deodată, cu aceeași spadă, de dizgrațiosul Gianciotto. Această tragică poveste de iubire i-a inspirat „divinului” Dante Alighieri (1265—1321) unul din cele mai frumoase episoade din *Divina Commedia*.

Così vid'io venir, traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga.¹

Dar c`te una-una, c[ru]le sosesc la t`rla sau la st`na unde v`n[torii au s[petreac[noaptea; un bordei acoperit cu paie — trestia =i =ovarul sunt scumpe]n B[r]gan — c`teva saiele =i olumuri pentru vite, o ceat[de dul[i]epeni l[tr`nd cu]nvier- =unare, =i,]n toat[]mprejmuirea, un miros greu de oaie, de ceap[=i de rachiu, iat[ad[postul =i streaja ce le poate oferi baciul de la R[dana sau cel de la Renciu. Din acestia cat[v`n[torii s[-i]ntocmeasc[culcu= =i cin[, dac[cumva n-au avut grij[a=-i aduce a=ternut =i merinde]n c[ru]e. Pe c`nd]ns[, pe sub =ure =i la vatra bordeiului, osp[ul =i paturile se g[tesc, dup[cum pe fiecare-l taie capul, limbile se dezmor`esc =i, prin glume, prin r`suri cu hohote, ele r[scump[r[lungile ore de t[cere ale zilei.

Spune tu ce vei voi despre superioritatea v`n[torii cu pre-pelicarul =i despre pl[cerile inteligente =i alese ce resimte omul]n unica societate a unui c`ine dresat dup[regulile artei; c`t despre mine, eu r[m`n tot bine]ncredin\at c[cele mai dulci mul\umiri ale v`n[torii sunt acelea]n care trupul nu se afl[os`ndit la pedeapsa jidovului r[t[citor², =i apoi]nc[acele care izbucnesc cu veselie printre ni=te buni tovar[=i,]ntruni\i la un loc dup[o zi petrecut[]n emo\iuni izolate.

¹Dante, *Divina Commedia, l'Inferno*, Cant<o> V, <v. 46—49> :

+i precum cocorii merg c`nt`nd ale lor doine,
F[c`nd prin aer din sine lungi =ire,
A=a v[zui viind, tr[g`nd vaiete,
Umbre purtate de pomenita suflare. (*n. a.*)

² *Jidovul r[t[citor*, personaj al unei celebre legende orientale, sortit n[pastei de a nu muri niciodat[=i de a r[t[ci]n veci.

Dar chiar =i]n c[ru\[, v`natul obose=te
+i dup-o cin[scurt[=i somnul a sosit.¹

V`n[tori =i c[ru\ a=i, m`r\oage =i dul[i, culca\i to\i la p[-
m`nt, dorm acum du=i, la t`rl[!... „Singure, stelele nop\ii se
uit[de pe cer la d`n=ii; ei aud cu urechile toat[acea nenu-
m[rat[lume de insecte ce se strecoar[prin ierburi, \iuind,
sc`r`\`ind, fluier`nd, =uier`nd =i toate acele mii de glasuri se-
nal\[, cu r[sunet potolit]n t[ria nop\ii, se limpezesc]n aerul ei
r[coros =i leag[n[]n somnie auzul lor aromit. C`nd]ns[vreun-
ul se de=teapt[=i clipe=te ochii, c`mpia i se]nf[\i=eaz[lumi-
nat[de sc`nteiele str[lucitoare ale licuricilor; uneori cerul se
]ncinge pe alocurea,]n dep[rtare, de o v`lvoare ro=atic[, pro-
venit[din p`rjol, =i un stol]ntunecos de p[s[ri se strecoar[
prin noapte...”

M[opresc, c[ci mi se pare c[, f[r[=tirea lui Dumnezeu =i a
cittorilor, am]nceput s[traduc descrierea stepei malorosiene,
una din paginile cele mai minunate din minunatul roman\ is-
toric *Taras Bulba* de N. Gogol, scriitor rus, carele, de nu m[-n-
=el, a scris, el mai]nt`i, pe ruse=te, comedia *Revizorul general*.
A= transcrie aci cu pl[cere toat[acea]nc`nt[toare descrip\iune;
ca =i Gogol,]ntr-o pornire de dr[g[stos necaz, a= sf`r=i =i eu
zic`nd: „Dracul s[v[ia, c`mpiilor, c[mult sunte\i frumoase!”²
Dar atunci ce s-ar mai alege din descrierea B[r[ganului, pe
care m-am]ncercat a o face eu rom`ne=te?

¹ Eliad zice]n *Zbur[torul* s[u:

Dar c`mpul =i argeaua s[teanul obose=te,
+i dup-o cin[scurt[=i somnul a sosit. (*n. a.*)

² *Черть васъ вазьми, степи, какъ вы хороши!* — Roman\ul *Taras Bulba* este o admirabil[descriere a vie\ii cazacilor zaporojeni, care au jucat un a=a mare rol]n istoria \[rilor rom`ne, sub domniile str[lucite ale lui Matei Basarab]n |ara Rom`neasc[=i a lui Vasile Lupu]n Moldova (*n. a.*)

Las dar pe Gogol]ntr-ale sale, c[mi-e team[s[nu m[prea dea de ru=ine...

Dar ce f[cui, vai de mine! Am uitat cu totul c[este acum admis]n radicalele principii de suprem =i absolut patriotism rom`n c[, de vreme ce muscalii trebuiesc]n genere privi`i ca inimici =i r[uvoitori ai na`ionalit[`ii noastre, s[ne dispens[m cu totul de a numi, ba chiar s[ne =i impunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de c`te ori binevoim a-i traduce, a-i imita sau a-i localiza. Prin aceasta chiar le facem prea mult[onoare!¹

Vous leur f]tes, seigneur,
Eu les croquant, beaucoup d'honneur:²

¹ Ironiile lui Odobescu din ultimele r`nduri ale acestui capitol `ntesc at`t]n Petru Gr[di=teanu (1839—1921), literat bucure=tean, care,]n acela=i an 1874, localizase, dup[versiunea scriitorului francez Prosper M`rim`e, sub titlul *Revizorul general*, comedia *Revizorul* a scriitorului rus Nikolai Vasilievici Gogol (1809—1852), „desfigur`nd-o“ =i nemen`ion`nd nici numele autorului =i nici titlul original, c`t =i]n membrii aripii conservatoare a partidei liberale care se]mpotriveau apropierea politice de Rusia, apropiere politic[necesar[Rom`niei,]n condi`iile timpului, pentru cucerirea independen`ei de stat.]mpotriva acestor conservatori „neutrali=ti“, Odobescu va publica,]n lunile premerg[toare r[zboiului din 1877, o suit[de articole]n ziarul *Rom`nul*, dintre care men`ion[m „*O cugetare politic[*“, *Alian`a cu Rusia la caz de r[zboi* =i *Conven`iunea de r[zboi cu Rusia*,]n care va sus`ine necesitatea ob`inerii independen`ei f[r] compromisuri, prin r[zboi]mpotriva Imperiului Otoman, =i ideea dreptului tuturor popoarelor din aceast[parte a Europei la suveranitate na`ional[.

² La Fontaine, *Les animaux malades de la peste* < *Animalele bolnave de cium*], fr. > :

P[p`ndu-i le-ai f[cut, st[p`ne, mult[onoare! (*n. a.*)

II

|IGANII DE ZESTRE. — *GRIVES EN CAISSE*. — DISERTA | IUNE FILO-
 LOGIC{ , }MB~CSIT{ CU ERUDI | IUNE. — 1 000 GALBENI VENIT PE AN.
 — GRAURII +TIU FRAN | UZE+TE MAI BINE DEC~T D< OMNU> L
 LITTRÉ! — DIN FABULELE LUI LA FONTAINE P~N{ }N P{ DURILE
 RUSIEI. — „AM{ R~TA TURTUREA, OF! S{ RMANA, VAI DE EA!“

Eram b[iat de vreo treisprezece ani c`nd am]nv[\at s[dau
 cu pu=ca; — m[rturisesc]ns[c[de atunci n-am mai f[cut nici
 un progres]n această[art[; ba chiar a= putea zice din contr[!
]no\isem pe tat[-meu la b[ile de la Balta Alb[, unde se adu-
 nase]n acel an sarea =i marea, precum a =i povestit-o cu at`ta
 spirit d< omnu>l V. Alecsandri¹, pe carele atunci, acolo, pen-
 tru prima oar[l-am z[rit, domnia-lui t`n[r, vesel, =i]nc[de
 atunci cunoscut prin farmecul neao= rom`nesc al muzei ce-l
 inspir[, eu, copilul, crez`nd c[tot ce zboar[se m[n`nc[.

Locuiam]ntr-un sat de pe malul st`ng al Buz[ului, la
 Gr[di=tea, tot]ntr-o cas[cu b[tr`nul colonel Enghel, acela
 carele, prin buna sa inim[, prin vioiciunea glumea\ a caracte-
 rului s[u =i prin pocita =oc[\ie a vorbirii sale rom`ne=ti, a l[sat
 pl[cute =i vesele suvenire printre subordona\ii lui, acum to\i
 veterani ai o=tirii; polcovnicul Enghel, care, lu`nd de so\ie pe
 o cocoan[rom`nc[a c[rei bogat[zestre cuprindea o laie de
 robi \igani, zicea nevastei, de c`te ori se]nt`mpla s[moar[
 vreunul din ace=ti nenoroci\i: „Plinci, Anicu\ a-*l meu!* a murit
la dine un sestre!“

Colonelul Enghel]mi d[rui o pu=c[cu dou[\evi, scurt[=i
 u=oar[, croit[=i cump[nit[chiar dup[trupul =i dup[puterile

¹ *24 de ceasuri la Balta Alb[, 1847,]n Rom`nia literar[, foaie perio-
 dic[, Ia=i, 1855 (n. a.).*

mele; el m[=i]nv[\] cum s-o umplu, cum s[ochesc =i cum s[trag. De aici]nainte, vai =i amar de bieteale vr[bii de pe garduri! Pe toat[ziua stricam]ntr-]nsele c`te un corn de praf =i c`te o pung[de alice; dar apoi =i ce pilafuri ne g[tea la mas[me=terul-buc[tar, *sestre* al cocoanei Anicu\e¹!

Mi se pare c[]ntru at`ta se cam m[rginesc foile de dafin ce am putut culege]n cariera mea cinegetic[. Vezi bine c[cu d`nsele nu s-ar putea g[ti nici m[car *iahnia de mistre*\, pe care tu o descrii]n cartea ta.

D-a= fi mai l[ud[ros din fire, =i nefiind astfel, iat[o puternic[dovad[c[nu sunt =i nu pot s[fiu bun v`n[tor, nici m[car ca amicul Budurof! d-a= fi, zic, mai l[ud[ros, a= putea s[adaog c[, tot pe malurile B[\ii Albe, m-am]ncercat a da =i-n ciovlice de cele mo\ate, care se tot clatin[]n aer =i pe uscat, strig`nd ca puii de jidan de pe uli\e: „kibrit! kibrit!“; am ochit adesea =i]n

Cioc`rlia cea voioas[ce-n v[zduh se leg[na² ;

¹]ntr-o epistol[, adresat[din „Balta Alb[, satul Gr[di=tea din Vale, miercuri, 8 iulie 1847“ mamei sale, Alexandru Odobescu,]n v`rst[de 13 ani atunci, nota: „Luni la 7 iulie, colonelul Engel a plecat la Br[ila, unde m[voi duce =i eu cu d`nsul, luna cealalt[. Dup[obi=nuita baie la 6 ceasuri, ne-am]ntors acas[; =i colonelul s-a]ntors]ndat[: mi-a adus o pu=c[, cu careucid]n fiecare zi vr[bii; pun s[le frig[, =i le m`nc[m cu mult[poft[. A= fi vrut s[^-i trimit =i \ie, dar p[cat c[nu se poate. Pu=ca aceasta e acum pentru mine o distrac\ie foarte bin[; merg foarte des la v`nat, dar totdeauna cu c`te cineva.“ (Apud: N. Iorga, *Alexandru Odobescu*,]n *Oameni cari au fost*, Bucure=ti, Funda\ia Regal[pentru Literatur[=i Art[, 1934, vol. I, p. 56).

² C. Negruzzi,]n *Aprodul Purice (n. a.)* — „anecdotal“, publicat]n 1837, la „Ie=i“, „]n tipografia Albinei“; „anecdotal“ — „fragment din prima]ncercare de epopee na\ional[, *+tefaniada*“ — dezvolt[„destul de monoton, cu multe enumer[ri inexpresive“ (Florin Faifer), o cunoscut[legend[din colec\ia *O sam[de cuvinte* a cronicarului moldovean Ion Neculce (c. 1672—1745).

ba unde pui c[am cutezat a trage cu pu=ca =i-n c`rdurile de g`te s[ibatice ce trec mereu cu gr[mada de-a lungul Buz[ului!

De nu m-ar fi oprit v[carul satului, a= fi nimerit desigur =i c`te un graure din cei care zboar[printre vitele din ciread[=i,]mpreun[cu coirile, se coco\ez[juc`nd pe spinarea boilor, care, cu o filozofic[nep[sare, rabd[a=a batjocur[. Oare ce vor fi zic`nd boii,]n mintea lor, despre acele obraznice p[s[ruici? +i ce g`nduri vor fi rumeg`nd ei, c`nd se simt]ntr-astfel c[]ca\i sub picioare? Mare e limba boului, p[cat c[nu poate gr[i!

Nu =tiu]ns[cum =i ce fel ne aduse vorba a pomeni despre graiuri, =i aci, iart[-m[, amice autorule, s[te \iu de r[u fiindc[,]n cartea ta, n-ai spus nimic despre acest v`nat, =i mai cu seam[despre o alt[pas[re, pe care mul\i la noi o confund[cu graurele, din cauz[c[ea poart[, pe fran\uze=te, un nume ce s-ar crede c[corespunde cu al acestuia.

Du-te]ntr-o diminea\ la „Cap=a“¹ =i spune-i s[-\i fac[, pentru dejun, un pa=tet din cele ce se cheam[*P`té de grives*²; apoi, a doua zi la mas[, cere la „Hugues“³ s[-\i g[teasc[o m`ncare, ce \i se va prezenta]ntr-o ginga=[cutioar[de h`rtie velin[alb[, sub numirea de *Grives en caisse*⁴.

Dup[ce vei m`nca, o s[sim\i f[r[]ndoial[o mustrare de cuget pentru c[ai trecut cu vederea =i ai nesocotit v`natul nu-

¹ „Cap=a“, cofet[rie, restaurant =i hotel de lux]n Bucure=tii de alt[dat[, proprietate a lui Grigore Cap=a (1841—1902), ad[postite, din 1862,]n vechile „case Sl[tineanu“ de la r[sp`ntia arterei Calea Victoriei cu strada Edgar Quinet, azi cofet[ria =i restaurantul „Bucure=ti“.

² *Paté de grives*, pate de sturz (*fr.*).

³ „Hugues“, restaurant de lux]n Bucure=tii secolului al XIX-lea, pe podul Mogo=oaiei (Calea Victoriei), peste drum de fosta cl[dire a Teatrului Na\ional (distrus[de bombardamentele naziste din 1944) =i al[turi de „Grand Hotel Broft“, azi cl[direa restaurantului =i hotelului „Continental“.

⁴ *Grives en caisse*, sturzi]n co=ule\ (*fr.*).

mit *grives*, iar, dup[cum se crede, pe rom`ne=te, *sturzi* =i *coco=ari* (?).

Aci vr`nd-nevr`nd trebuie s[m[urmezi — =i aceasta \i va fi pedeapsa —]ntr-o lung[controvers[,]n care filologia are s[se amestece cu istoria natural[, =i s[fac[un talme=-balme=, pre c`t se va putea mai doct =i mai erudit. Bag[de seam[c[ai a face cu un membru al Academiei¹!

Romanii — noi, str[nepo\ii lui Traian,]ncepem totdeauna de la romani — romanii cuno=teau, printre altele multe, =i aceste dou[specii de p[s[rele =i le pre\uiam dup[dreapta lor valoare; unora le zicea *turdus*, =i altora *sturnus*.

Turdi erau un soi de p[s[ri foarte l[udat de gastronomii no=tri str[buni. Poetul Mar\ial, pe care]ns[Traian nu-l prea f[cea haz, zice c[, dup[p[rerea lui, dintre p[s[ri, cea mai bun[de m`ncare este *turdus*, iar dintre patrupede, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus².

Fie cum zice Mar\ial]n privin\ta p[s[rii! dar c`t despre iepure, s[m[ierte domnia-lui; eu \iu cu tata Traian =i nu aprob zisele poetului. Ba]nc[, de nu mi-ar fi ru=ine s[vorbesc rom`ne=te cam]n felul *Fran\ozitelor* r[posatului Costache Facca³,

¹ Alexandru Odobescu a fost ales „membru actual“, adic[„activ“ al Societ[\ii Academice Rom`ne (vezi infra, p. 184, nota1),]n =edin\ta a XXXI-a, de joi, 10 septembrie 1870, la propunerea istoricului transilv[nean A. Papiu Ilarian (1828—1879).

² Martialis *Epigram*< *mata*>, XIII, 92:

Dintre p[s[ri sturzul, dac[cineva m-ar alege drept judec[tor, iar dintre patrupede, cea mai dint`i delicates[este iepurele! (*n. a.*)

³ *Costache Facca* (1800—1845), poet =i dramaturg. De pe urma lui a r[mas o pies[„]n 3 acturi“, *Comodia vremii* — cunoscut[mai mult sub titlul *Fran\uzitele*, scris[„]n anul 1833, luna lui aprilie“ — satir[la adresa „pre\ioaselor“ fran\uzite din mica burghezie bucure=tean[.

cele cu „mantela *amour sans-fin*“¹, a= potriveci aci, =i nu f[r] oarecare iscusin\[, vorba rom`nului: „Departa *griva* (adic[la *grive*) de iepure!“²

Ora\iu]ns[se arat[=i mai entuziast]n privin\va *turdilor* =i, z[u, nu se mir[c[unii=i m[n`nc[averea dumi`nd la *turdi* gra=i, c[ci nimic, zice el, nu este mai bun:

Non, hercule, miror,
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo.³

Teren\iu Varrone⁴,]n cartea sa despre agronomie, ne vorbe=te pre larg despre cre=terea =i]ngr[=area acestui soi de p[s[ri,]n case]nadins cl[ditate pentru zbur[toare, *ornithon*, pe

¹ „*Amour sans-fin*“ („Dragoste f[r] sf`r=it“, fr.), sau, cum spune Elena, una din eroinele „comodiei“ lui Costache Facca, „amur sau fen“,

— „Ah! ma =er, s[mi vezi mantela, mai suplim, mai lucru fen,

O dublur[-nfrico=at[=i fa\ amur san fen“ — era simbolul comercial al nuan\ei unei culori la mod[.

² Eliad a publicat]n vol. <al> V <-lea> (p. 287—311) al *Bibliotecii portative* (Bucure=ti, 1860), pu\inele fragmente de scrieri r[mase de la Constantin Facca, carele a murit]n 1845 (*n. a.*).

³ Horatii *Epistol.*, I, XV, v. 39:

. Z[u, nu m[mir,
Zicea, dac[unii]=i m[n`nc[averea, deoarece, dec`t un sturz gras
Nimic nu este mai bun (*n. a.*).

⁴ *Marcus Torentius Varro* (116—27].e.n.), poet =i savant latin de forma\ie enciclopedic[— „cel mai]nv[\at dintre romani, neobosit la carte precum erau concet\enii s[i la arme“,]l caracterizeaz[Odobescu]n *Istoria archeologiei*, autor a numeroase studii monumentale de istorie literar[, de lingvistic[(*De lingua latina — Despre limba latin*), teatru, retoric[, filozofie, istorie (*Antiquitatum rerum divinarum humanarumque — Antichit[]i divine =i umane*), topografie, geografie =i agronomie (*De re rustica*) =i altele, din care]ntreg s-a p[strat numai tratatul de agronomie *De re rustica*.

care le descrie cu de-am[nuntul =i mai adaoge cum c[o m[tu=a lui avea la vila sa de pe Via Salaria¹,]n |ara Sabin², la 24 mile de Roma, un asemenea *ornithon*, din care vindea pe tot anul cinci mii de *turdi*, c`te trei dinari unul; ceea ce-i producea un venit anual de 60 000 sester\ii, adic[, pe banii de acum, 12 000 lei noi³.

Ce st[m de ne mai g`ndim, amice? Hai s[c[ut[m a prinde *turdi* =i s[ne asigur[m dintr-]n=ii o mie de galbeni pe an, ca m[tu=a lui Teren\iu Varrone.

Dar unde s[-i g[sim? Iat[dificultatea.

Adev[rul e c[naturalistul latin Pliniu⁴ ne spune c[*turdi*, precum =i *merulae* (mierlele) =i *sturni* (graurii), f[r[de a=-i schimba penele, se duc prin \[ri vecine, =i c[iarna sunt foarte mul\i *turdi*]n Germania.⁵

¹ *Via Salaria*, unul din cele =apte mari drumuri ale Italiei romane; Via Salaria]ncepea de la Poarta Collina a cet[\ii romane =i traversa Italia spre nord-est, p`n[la Marea Adriatic[.

² *|ara Sabin*[, \inut]n bazinul superior al Tibrului,]n vecin[tatea nord-estic[a vechiului Latium.

³ Ter. Varronis, *De re rustica*, II, 5 (*n. a.*).

⁴ *Caius Plinius Secundus* sau *Pliniu cel B[tr`n* (23—79), om de =tiin\ roman de forma\ie enciclopedic[, autor a mai multor lucr[ri]n diverse domenii — militar (*De iaculatione equestri* — *despre aruncarea suliv[]n arma cavaleriei*), istoric (*Bellorum Germaniae viginti libri* — *Dou[zeci de c[r\i despre r[zboaiele romanilor]mpotriva Germaniei*), oratoric (*Studiosi* — *Cei ce]nva\()*, =tiin\elor naturii (*Naturalis Historia* — *Istoria natural*),]n 37 de c[r\i, singura din lucr[rile lui care s-a p[st[rat p`n[]n zilele noastre, citat[de Odobescu dup[edi\ia Caius Plinius Secundus *Historiae naturalis*, libri XXXVII, cum indic. rerum ad. opt. libr. fidem, emendatissime. Ed. currante G.H. Weissii, Lipsiae, 1841,]n 8°, edi\ie pe care o avea]n bibliotec[]nc[din 1855).

⁵ Plinii Secundi *Histor<iae> natural<is>*, IX, 25 (*n. a.*).

Naturaliști moderni, și în capul lor vestitul Buffon¹, după ce constat[că pas[rea, numit[de latini *turdus*, poart[, în limba francez[, numirea generic[de *grive*, și c[ea se aseam[na cu mierla, de care îns[difer[la pene prin ni=te pete regulate ce ea are totdeauna pe piept, împarte acest soi de volatile în patru specii, numite fran\uze=te: *grive*, propriu-zis[, *draine*, care este mai mare la trup decât toate, *litorne* și *mauvis*. Aceste două din urmă sunt cele mai preferabile la m[ncare.

Diferitele specii, precum și variet[ile lor, se disting prin m[rimi, prin coloritul penelor și chiar prin unele n[rauri; dar, în genere, aceste p[si sunt s[lbatic[te, pu[în juc[toare, mai mult triste; ele vie\uesc izolate; cuiburile lor sunt foarte curate, și ou=oarele lor, frumos colorate albastru sau verde. Ele tr[iesc în \[rile de spre nord și vin mai cu seam[c[tre toamna în p[riile meridionale. Sunt foarte m[ncicioase; însuși Ora\iu ne-o atest[:

Amite Ievi rara tendit retia,
Turdus edacibus dolos...²

și le plac cu deosebire strugurii, cauz[pentru care francezii au și creat zic[toarea: „soûl comme une grive”³, ce se aplic[celor care la noi au furat luleaua neam\ului.

În cetatea Dantzig din Prusia se consum[pe an ca la 90 000 perechi din specia celor numite *mauvis*; cele zise *litorne* ier-

¹ *Georges Louis Leclerc, conte de Buffon*, vezi, sub titlul *C[teva ore la Snagov*, p. 85, nota 1.

² Horatii *Epod.*, II, v. 33—34:

Aca\ de nuiete la\uri c[scate,
Momeli pentru sturzii m[ncicio=i.
(*n. a.*)

³ *Soûl comme une grive*, beat ca un sturz (*fr.*).

neaz[]n Austria de Jos =i]n Polonia¹, iar]n unele p[r]vi ale acestei ultime \[ri, c`timea speciei *grive* este a=a de considerabil[,]nc` t se prind f[r] num[r] =i se transport[luntre pline,]nc[r]cate cu de acest v`nat.

Dac[ele]ns[se afl[a=a de multe prin \inuturi vecine cu noi, prin Polonia =i Austria; dac[, duc`nd dorul v\ei, ele se nasc cu gr[mada]n]mp[r]\ia h[meiului =i a berii, este oare cu putin\ ca, fl[m`nzite, s[nu fi]nsemnat ele]nc[de mult, prin aer, c[ile pe unde,]n timpul de acum, avea s[ne calce, cu fier =i cu foc, n[pastia consor\ilor nem\=e-ti? Despre ace=ti noi *bumba=iri* ai \[rii, =tim cu prisos ce soi de pas[re sunt, =i numele lor le cunoa=tem mai cu prisos de cum am dori²; cu

¹ Aceast[delimitare politic[]ntre Polonia =i Austria,]ntr-un moment]n care aproape o jum[tate din Polonia dezmembrat[era]ncorporat[Imperiului Austro-Ungar, merit[a fi re\inut[ca un indiciu despre caracterul democratic, pa=optist al ideilor lui Odobescu]n problema dreptului popoarelor la identitate na\ional[, la unitate de stat =i la independen\].

² Aluzie la a=a-numita „afacere Stroussberg“.]n anul 1868, guvernul rom`n a concesionat bancherului berlinez Stroussberg,]n condi\ii financiare foarte grele (270 000 lei de km =i 7,50% dob`nd[anual[pentru capitalul investit), construirea liniei ferate Roman — Ploie=ti — Bucure=ti — Craiova — V`rciorova. Din cauza proastei administr[ri a depozitului de ac\iuni =i, probabil, a unor opera\iuni frauduloase ale administratorului Ambron, un protejat al prin\ului Carol de Hohenzollern,]n ianuarie 1871 Stroussberg nu mai putu pl[ti dividendele datorate subscriitorilor germani care avansaser[sumele necesare lucr[rilor. Guvernul rom`n retr[g`ndu-i lui Stroussberg concesiunea, ac\ionarii, pentru a=i ap[ra investi\iile, constituir[„Societatea rom`n[a ac\ionarii drumului-de-fier“, c[reia statul rom`n,]n urma presiunilor cancelarului Bismarck, sus\inute de principele Carol, trebui s[i pl[teasc[o dob`nd[]mpov[r]toare de 20 250 lei anual pentru fiecare km de linie ferat[=i,]n 1872, un avans de 9 520 000 lei asupra datorilor.

mult mai greu ne vine de a nimeri pe acela mai puţin ilustrat al împenişilor lor compatrioţi.

Am consultat pentru aceasta toate dicţionarele noastre, chiar şi pe cel făcut sub numele Societăţii Academice Române¹, şi iată tot ce am putut alege, mai cu seamă din *Vocabulariul franco-românesc* al d<omni>lor P. Poenaru, F. Aron şi G. Hill:

Grive se zice româneşte *Sturz*;
Draine se cheamă în limba noastră *Coco-ar*;
Litorne este un fel de *Coco-ar*, cu capul cenuşiu,
 şi *Mauvis* este un fel de *Sturz*².

Autorii Dicţionarului Academic nu înscriu cuvântul *cocoşariu*, — poate că nu va fi de origine latină? Cât despre *sturdii*, încă nu au ajuns la litera S.³

¹ Societatea Academică Română a fost instituită, prin decret, la 26 august 1867, şi s-a constituit, alegându-şi organele de conducere, la 31 august 1867. La 25 martie 1879, Societatea Academică Română şi-a schimbat denumirea în Academia Română.

Menţionăm că Societatea Academică Română provenea, la rândul ei, din Societatea Literară Română, înfiinţată, tot prin decret, la 1 aprilie 1866.

² *Vocabularul franzezo-românesc*, elaborat de Petrache Poenaru (1799—1875), Aron Florian (1805—1887) şi George Hill (1805—1868), s-a tipărit, în două volume, la Bucureşti, în anii 1840 şi 1841, la tipografia =colii de la Sf. Sava, unde cei trei autori erau profesori.

³ Ironie la adresa academicienilor etimologişti August Treboniu Laurian (1810—1881) şi Ioan C. Massim (1825—1877), care, până în 1874, publicaseră, „după însărcinarea dată de Societatea Academica Romana”, primul volum (literele A-H) din absurdul *Dictionariulu limbii române, elaboratu ca proiectu* în care erau înregistrate numai cuvintele de origine latină, după ce, în 1871, expurgaseră lexicul românesc de „vorbele străine”, grupându-le într-un *Glosariu care coprinde vorbele din limbă română, străine prin originea sau formă lor, cumu şi cele de origine indioasă, elaboratu ca proiectu*, tot după însărcinarea dată de Societatea Academica Romana. Tomul al II-lea (literele I-Z) al *Dictionariului* va apărea în 1876, deci la doi ani după publicarea primei ediţii a *Falsului tractat de vânturie*. Vezi infra, p. 291.

Într-un cuvânt, *la grive*, pe latinește *turdus*, nu este cîtui de puțin *graurele* românesc, cu toate că, judecînd după asemuirea lor, aceste două numiri par a fi rudite.

D<omnu> l Littré¹ în monumentalul său dicționar al limbii franceze, nu ține ce origine sîc dea cuvîntului *grive*. Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis* — greu, gras — pe care îl găsim calificînd pe *turdi*, în urmîtorul vers al lui Marțial:

Sylva graves turdos exagitata dedit?

Aceasta ar fi o derivațiune în formă de synecdoche, către care s-ar alipi, ca o metonomie, denumirea românească de *graure*, dată unei alte păsări, pe care tot Marțial o pune în opozițiune cu *turdi* îngrăvî cu mîslinile din Picenum³:

Si mini Picena turdus palleret oliva,

Nunc sturnos inopes.⁴

Despre *sturni* nu s-a prea zis mult bine; Marțial, după cum văzurăm, îi declară buni-de-nimic, *inopes*. Pliniu⁵ vorbește nu-

¹ Maximilien Paul Émile Littré (1801—1881) — filolog și filozof pozitivist francez, autor al unui monumental, clasic *Dictionnaire de la langue française* (Dicționar al limbii franceze) apărut între anii 1863 și 1872.

² Martialis *Epigramata*, IV, 66, v. 6:

P[ădurile bătute au dat sturzi grai (n. a.)

³ *Picenum* — numele unei regiuni centrale din vechea Italie, situată între Munții Apenini și Marea Adriatică.

⁴ Martialis *Epigramata*, IX, 55:

Dacă a avea sturzi îngrăvî cu mîslinile din Picenum,

Dar acum [am numai] grauri buni de nimic... (n. a.).

⁵ Plinii *Historia naturalis*, X, 31 (n. a.).

mai de obiceiul lor de a zbura în ceruri rotunde, în desăvârșirea unii intrinseci. +i mai mult insistă asupra acestei particularități Buffon, arătând că, în zburarea lor repede și zgomotoasă, graurii par a fi supuși la o tactică ce se exercită cu o disciplină militară, sub ordinele unui șef. Chiar și Dante a luat furtunosul zbor al graurilor; graurii în stol larg și plin, drept termen de comparație, ca să descrie, în versuri nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate, fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale:

E come gli stornei ne portan l'ali
 Nel freddo tempo, a schiera larga e piena,
 Così quel fiato gli spiriti mali,
 Di qua, di là, di giù, di su li mena;
 Nulla speranza gli conforta mai,
 Non che di posa, ma di minor pena¹.

Nu râmâne în doială că stornei lui Dante, *les étourneaux* ai lui Buffon și *sturni* lui Pliniu și lui Marțial sunt graurii noștri, cu penele negricioase și presărate cu pete albe sau sure, care trăiesc în Europa, din fundul vediei până în insula Malta, și chiar în Africa, până la Capul Bunei-Speranșe, care după ce, în luna lui iunie, și-au clocit oule lor cenușii, în cuiburi strâns sau în scorburi de copaci, se adună de petrec în stoluri, dorm noaptea în stuf, se ciorovăiesc seara și dimineața, se scoală toți

¹ Dante, *Divina commedia*, *l'Inferno*, cant< o> V, v. 40—45:

+i precum graurii sunt purtați de ale lor aripe
 Pe timpul rece, în stoluri largi și pline,
 Așa și acea suflare purta spiritele nenorocite.
 Încoace, încolo, în jos, în sus le mână;
 Nici o speranță nu le mai mângâie,
 Nu doar de repaos, ci de o mai mică pedeapsă.
 (n. a.).

deodat[cu mare volbur[=i trec repede, ca un nor negru]nde-sat, se amestec[printre porumbei =i printre ciori, se domes-ticesc bine]n colivie, ba chiar, dac[]i pui]n pension,]nva\ [fran\uze=te, pronun\`nd gras litera r,]ntocmai ca la Paris.

Se vede c[Buffon — o spune]nsu=i — a auzit grauri vorbind nem\`e=te, latine=te, eline=te =i alte limbi; c` t despre mine, n-am avut parte a constata, *de visu et auditu*¹, talentele poliglote ale acestui interesant neam de p[s[ri. At` t numai pot zice despre d`nsul, c[dispre\ul cu care]l trateaz[intrigantul acela de Mar\ial, declar`ndu-l bun-de-nimica, *inopes*,]ndeamn[=i mai mult a lua]n antipatie pe acest poet servil =i demoralizat, urm`nd =i]ntru aceasta exemplul dat de augustul meu str[mo=, Marcu Ulpiu Traian.

Eu, de c`te ori mi s-a]nt`mplat s[m[n`nc grauri, adic[*sturni* latine=ti, ori *étourneaux* francezi, =i nu *sturzi* rom`ne=ti, sau *grives* fran\uze=ti, le-am g[sit un gust foarte bun =i mai ales un miros de v`nat din cele mai pl[cute. Nu c[uta dar la cele ce zic autorii, =i, c`nd vei da peste stoluri de grauri,]mpu=c[f[r[dispre\ c` t vei putea mai mul\i. Po\i fi]ncredin\at c[eu unul]\i voi r[m`nea tare recunosc[tor pentru pe=che=!

Dac[acum te sim\i cam obosit de lunga digresiune zoolo-gico- filologic[prin care am r[zbunat de nep[sarea ta pe *sturzi*, pe *coco=ari* =i pe *grauri*, apoi tot mai iart[-m[s[adaog vreo dou[-trei cuvinte]n materii analoage, adic[s[-\i fac c`teva]ntreb[ri, =i apoi, z[u, v[dau pace =i \ie =i neamului p[s[resc.

Mai]nt`i, te rog, spune-mi dac[=tii sau nu =tii ce soi de zbur[toare este *grangurul*? Am auzit de la unii — =i a= dori s[aflu dac[aceia nu se]n=eal[— c[p[s[ruica astfel numit[este chiar acel vr[bete gr[sun care se]ndoap[cu fructe de prin

¹ *De visu et auditu* — pe v`zute =i pe auzite (lat.)

gr[dini, *emeriza hortulan<a>*, =i care cu drept cuv`nt este socotit]n Franca ca una din cele mai delicate]mbuc[turi ornitologice¹. Abia expus la dogoreala jaraticului, el se preface]ntr-o s[rm[lu\ de gr[sime profumat]. G`ndindu-m[la ele, a=vrea s[fiu =i eu printre oaspe\ii =oarecelui din La Fontaine:

Autrefois le rat de ville
 Invita le rat des champs,
 D'une faon fort civile,
 A des reliefs d'ortolans².

Trec la a doua]ntrebare. Pentru ce, rogu-te, n-ai spus nici m[car un cuv`nt despre o alt[pas[re de p[dure care, de=i e cam rar[la noi,]ns[este privit[pretutindeni ca unul din cele mai delicate v`naturi? Francezii]i zic *g linotte*; germanii, *Hasselhuhn* (adic[„g[in[de alune“); ru=ii —]i amintesc numele-i rusec, fiindc[p[durile de brad =i mesteac[n ale Rusiei sunt pline de aceast[pre\ioas[zbur[toare — ru=ii o numesc *репчик*; iar la noi ea se cheam[... cum se va fi chem`nd?... +tiu de-

¹ Mi-am luat seama sau, ca s[zic mai adev[rat, dup[ce am scris acestea, am aflat c[*grangorele* este o pas[re galben[=i mare c`t mierla, care pe latine=te se cheam[*oriolus galbula*, iar pe fran\uze=te *loriot*. Dar numele rom`nesc al gustosului *oriolan* tot nu l-am aflat, ci, din contra, mai mult m-am]ncurcat v[z`nd]n Muzeul de Istorie Natural[de la Academie dou[p[s[ri de m[rime =i de form[cu totul diferite, purt`nd am`ndou[numirea latin[de *Emeriza hortulan<a>*, f[r[de ecuivalente rom`ne=ti. *Confusio summa sequetur*. E pur, eu am m`ncat *ortolani*, v`navi]n \ar[la noi (*n. a.*).

² La Fontaine, *Le rat de vile et le rat des champs*:

Odinioar[, =oarecele de ora=
 Pofti pe =oarecele de la c`mp,
]ntr-un mod foarte politicos,
 La mezelicuri de... [?]
 (*n. a.*)

sigur c[]n jude\ele de munte ale Moldovei, unde v`n[torii le p`ndesc pe mu=chiul cel verde de la tulpina brazilor, acele pas[ri, mai mari dec`t un sitar =i]mpodobite cu spr`ncene ro=ii ca coco=ii s[lbatici, poart[numele de *ierunci*. Dar dincoace de Milcov, cum le zice? g[inu=e s[lbatice? g[inu=e de alun?...?

C`nd divinul c`nt[re\ al *Divinei Comedii*, c[l[uzit de maies-trul s[u Virgil¹, ajunge]n cercul acela din Infern unde erau muncite, de o aprig[=i ne]mbl`nzit[furtun[, sufletele p[c[-toase ale muritorilor care, aci pre p[m`nt, d`nd uit[rii s[n[-toasele, dar asprele legi ale]n\elepciunii]=i petrecuse via\a]n dezmierd[ri lume=ti,

a cosi fato tormento
Eran dannati i peccator carnali,
Che la ragion sommettono al talento²,

atunci poetul nu afl[,]n puternica sa]nchipuire, alte imagini mai potrivite spre a descrie pe acei nenoroci\i, dec`t a-i ase-mui, c`nd cu =ire lungi de melancolici cocori, c`nd cu stoluri z[p[cite de grauri, c`nd,]n fine, cu amoroase porumbi\e care, chemate de dorin\[, cu aripile]ntinse =i-ncordate, zboar[c[tre dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le-ncinge:

¹ *Publius Vergilius Maro* (70—19].e.n.), poet latin. Biografia =i con\i-nutul operelor lui — *Bucolica* (*Bucolicele*), *Georgica* (*Georgicele*) =i epopeea *Aeneis* (*Eneida*), intrate]n patrimoniul literaturii universale — sunt sintetizate]n epitaful pe care =i l-a compus: „Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope; cecini pascua, rura, duces“ („Mantua m-a n[scut, Calabria m-a r[pus, acum m[\ine< -nchis> Parthenope; am c`ntat]n versuri p[=unile, \arinele =i pe comandan\ii de o=ti“, lat.).]n *Divina Commedia*, Dante este c[l[uzit prin Infern de maestrul s[u Vergilius.

² Dante, *Divina Commedia, l'Inferno*, Canto V, v. 37—39:

la cazna aci descris[
Erau os`ndi\i cei care au p[c[tuit cu carnea
+i au pus]n\elepciunea mai prejos de pl[cerile lor (*n. a.*).

Quali colombe dal disio chiamate,
 Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
 Volan per l'aer dal voler portate¹.

R[pit[de armonia acestor suave versuri, ciripite]n dulcea limb[toscan[, inima se av`nt[=i d`nsa pe urmele amoroase ale pas[rii u=oare; ochiul o]nso`e=te prin spa`iu; g`ndul se r[sfa`[]n desf[t[rile aceluicuib dorit!

Dar colo, sub ad`ncul frunzi= al codrului, st[pitit v`n[torul, cu ochiul `intit la prad[, cu bra`ul ager la tr[gaci. Bl`nda turturic[a sosit, am`vit[de bucurie, aproape de so`ul ei; ea s-a pus al[turi cu d`nsul pe o crac[verde a stejarului; gungunind, ea]=i scutur[aripile =i=]ncovoale gu=a argintie. Soarele de amiazzi vars[emana`iuni voluptoase de c[ldur[]n rari=tea p[durii =i subt umbra copacilor; razele lui se strecoar[luminoase printre frunze =i sclipesc ca aurul pe undele limpezi ale p`r`ului. Totul]n fire e lini=te, t[cere, dor =i speran`[; totul, pentru norocita pereche, plute=te]n visuri de pl[cere,]n farmec amoros! Cu g`ndul, ea soarbe poate o eternitate de fericiri!

Dar deodat[un pocnet fatal r[sun[; echo]i r[spunde de prin toate ad`ncimile codrului trezit. O s[rman[p[s[ric[a picat moart[sub stejar. V`n[torul vesel o azv`rle s`ngerat[]n tolba sa. Dar so`ia turturic[, cea care, vai! a r[mas cu zile,

C`t tr[ie=te, tot j[le=te,
 +i nu se mai]nso`e=te!
 Trece prin flori, prin livede
 Nu se uit[, nici nu vede.

¹ Dante, *Div<ina> Com<media>*, l'*Inferno*, *Cant<o> V*, v. 82—84:

Precum porumbii, de dor chema`i,
 Cu aripile deschise =i `epene, la dulcele cuib
 Zboar[, purta`i prin aer de ale lor dorin`e (*n. a.*).

+i c`nd =ade c`teodat[,
 Tot pe ramur[uscat[;
 Umbl[prin dumbra-v-ad`nc[;
 Nici nu bea, nici nu m[n`nc[.

Unde vede apa rece,
 Ea o turbur[=i trece;
 Unde e apa mai rea,
 O mai turbur[=i bea.

Trece prin p[durea verde
 +i se duce de se pierde;
 Zboar[p`n[de tot cade,
 Dar pe lemn verde nu =ade.

Unde vede v`n[torul,
 Acolo o duce dorul,
 Ca s-o vaz[, s-o loveasc[,
 S[nu se mai pedepseasc[!

De vreme ce tu, autor al *Manualului* de v`n[toare, n-ai socotit de cuviin\ a num[ra =i turturica printre pas[rile de v`nat, eu am dat cuv`ntul r[posatului]ntru fericire, marelui ban Ien[chi\ V[c[rescu, ca s[r[zbune de a ta uitare pe aceste dulci =i fragede zbur[toare. Totodat[gra\ioasa =i jalnica elegie a vechiului poet rom`n]mi va servi drept ora\iune funebr[pentru tot v`natul]mpenat, asupra c[ruia m-am]ntins, mi se pare, cam foarte peste m[sur[.

P`n[aci dar cu p[s[rile bune de]mpu=cat =i bune de m`ncat! S[le fie \[r`na, adic[nu... s[le fie mai bine carnea u=oar[stomacului, =i apoi vecinica lor pomenire!

III

PENTRU CE POETUL LUCREIU +TIE MAI BINE SEAMA C~RMUIRII
 DEC~T ST{P~NIREA NOASTR{. — *CHIAU! CHIAU!* PRIN P{ DURE.
 — UNDE NE AC{ |{ M DE COADA C~INELUI. — BRA+OAVE
 +I PALAVRE V~N{ TORE+TI. — DE CE VULPEA ARE COADA LUNG{,
 +I URSUL N-ARE DELOC.

În toate \rile ce se bucur[de legiuiri]n\elepte =i prev[z[-
 toare, pe care le =i pune]n lucrare o sistem[de administra\iune
 regulat[ca ceasornicul, prin toate acele \ri, vine un moment
 al anului c`nd dodat[v`n[toarea se]nchide. Atunci c`teva luni
 d-a r`ndul nu mai auzi, nici prin holde, nici prin cr`nguri, poc-
 netul ierbii de pu=c[=i =uier[tura alicelor; atunci se d[recrea-
 \iuni =i vacan\ii v`natului, iar v`n[torilor li se impune pedeapsa
 poprelii.

La noi, p`n[acum, nici legea nu prevede nimic, dar nici
]nalta obl[duire nu simte trebuin\a de a se amesteca]n traiul,
 mai mult sau mai pu\in turburat, al lighioanelor s[lbatice; ea
 deocamdat[se mul\ume=te a *regularisi* vitele cu patru, =i mai
 ales pe cele cu dou[picioare.

Astfel st`nd lucrurile]n patria ucenicilor t[i, pentru ce, o,
 tu, dasc[le de v`n[torie sistematic[=i ra\ional[, n-ai suplinit
 lipsele legii =i nep[sarea c`rmuitoreasc[, d`nd oarecare pove\e
]n privin\a timpului c`nd se cuvine ca v`n[torul s[-=i pun[
 pu=ca =i pofta]n cui =i s[dea nevinova\ilor s[i adversari un
 r[gaz ce,]n cur`nd,]i va asigura, tot lui, o mai spornic[=i mai
 d[inuitoare izb`nd[? Spune adev[rat! C`teva cuvinte asupra
 acestui punct n-ar fi fost ele oare foarte la locul lor]n *Manua-
 lul* t[u de v`n[torie?

Bag]ns[de seam[c[devin din ce]n ce mai exigent =i c[
 nu fac alta dec`t a scoate mereu la m[runte ponoase c[r\ii tale.

Sunt sigur c[, de c`nd cite=ti aceste lungi pagini f[r[=ir, ai zis mii de ori p`n[acum: „Lips[-mi de asemenea critic[, unde se vorbe=te mai mult de ceea ce nu mi-a pl[cut sau n-am socotit de trebuin\[a le spune!“

+tii]ns[c[sunt tot felul de firi pe lume. C`nd, spre exemplu, dai unui om fl[m`nd un pr`nz cu care]=i poate foarte bine potoli foamea, m`nc`nd tot lucruri simple, dar s[n[toase =i curat g[tite, e]nvederat c[nu se cade ca el s[cear[mai mult. Dar dac[acel om este lacom din fire, =i mai ales dac[are gusturi r[sf[\ate, el o s[se tot pl`ng[c[nu i-ai dat mezelicuri =i trufandale, pr[jituri =i zaharicale; o s[pretind[c[,]n loc de carne de vac[, ar fi trebuit s[-i prezin\i dobe de mistre\ =i chebapuri de c[prioar[,]n loc de pui de g[in[frip\i, prepeli\ e t[v[lite]n m[lai =i bica\i pr[ji\i]n mustul lor.

Socote=te c[tot cam a=a fac =i eu cu *Manualul* t[u, cer`nd poate prisos acolo unde se afl[ceea ce este de neap[rat[trebuin\[, =i,]n puterea prieteniei, iart[-mi aceste nazuri de l[comie literar[.

D[-mi dar voie s[m[]ntorc iar la vorba de mai nainte =i s[ar[t,]n c`teva cuvinte, cauzele ce trebuie s[]ndemne pe v`n[torul]n\elept a curma, pentru un moment, ispr[vile sale. Dar de vreme ce tu ai voit a spune acele cauze, mie mi-e team[c[eu nu voi putea; de aceea, ca s[sc[p[m am`ndoi cu fa\ a curat[, hai s[facem loc aci]ntre noi, poetului Lucre\iu¹, pen-

¹ *Titus Lucretius Carus* (c. 95 — c. 55].e.n.), poet =i filozof materialist roman, autor al poemului didactic *De rerum natura* (*Despre natura lucrurilor*, lat.), a c[rui valoare const[nu numai]n fondul de idei, ci =i „]n patosul inegalabil, exprimat]n imagini artistice grandioase, pline de sensibilitate,]n care se]ntrupeaz[uimirea =i entuziasmul]n fa\ a naturii, ad`nca dragoste pentru om,]ndurare la tristele spectacole pe care le ofer[, adesea, via\ a uman[din cauza ignoran\ei, l[comiei =i temerilor nejustificate“ (N. I. Barbu).

tru ca,]n versuri turnate ca de bronz, precum erau =i legile Romei, s[invoace el,]n favoarea naturii aprinse de dor, pe n[sc[toarea sporniciei ginte romane, pe dezmierd[toarea zeilor =i a oamenilor, pe antica Vinere¹, fecunda =i neobosita prenoitoare a semin\iilor lume=ti:

N[sc[toare a gintei lui Eneu, voluptate a oamenilor =i a zeilor, spornic Vinere! tu, care sub stelele lucinde ale cerului,]mpoporezi marea cea plutoare =i p[m`ntul cel roditor, prin tine tot neamul vie\uitoarelor concepe =i se na=te spre a vedea lumina soarelui. Dinaintea ta, zei\[, dinaintea ta =i la a ta sosire fug v`nturile =i norii de pre cer; sub tine, p[m`ntul]mpestrivat a=terne flori dr[g[la=e; \te-\i z`mbesc valurile m[rii, =i cerul,]nseinat de tine, luce=te de o lumin[preste tot]mpr[=tiat[. C[ci]ndat[ce prim[vara deschide =irul frumoaselor zile =i]ndat[ce sufl[rile]nstrunate ale Zefirului re]ncep a de=tepta puterile fecund[r]ii, mai]nt`i zbur[toarele, cu inima str[puns[de a ta virtute, vestesc, o, zei\[, a ta venire; apoi turmele]nd`rjite salt[cu veselie prin p[=uni =i str[bat]not repezile r`uri; astfel, aprins[de frumuse\ea =i de farmecele tale, toat[firea]nsufle\it[te urmeaz[cu]nfocare pe tine, oriunde tu o m`ni a se duce. De aceea prin m[ri =i prin mun\i, prin apele volburoase, prin locuin\ele frunzoase ale p[s[rilor =i prin c`mpiile]nverzite, sufl`nd tuturor]n piept o dulce iubire, tu faci ca cu pl[cere s[se]nmul\easc[]n etern genera\iunile lumii².

¹„Dezmierd[toarea zeilor =i a oamenilor“, „fecunda =i neobosita prenoitoare a semin\iilor lume=ti“, „antica Vinere“ — cum o nume=te Odobescu,]ntorc`ndu-i pe rom`ne=te numele latin (Venus, Veneris), este,]n mitologia roman[, zei\ a „aurie“ a frumuse\ii, a iubirii =i a fecundit[\ii. Epitetul „n[sc[toarea sporniciei ginte romane“ este un reflex al legendei dup[care latini s-ar fi tras din Lavinia, fiica regelui Latinus, c[s[torit[cu Eneas, fiul troianului Anchise =i al zei\ei Venus.

²Lucretii *De rerum natura*, I, v. 1—20:

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, caeli subter labentia signa
Quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum

A=adar, c`nd sose=te prim[vara, amice v`n[torule,]ndur[-te =i tu, =i las[ginga=ei Vineri =i dulcelor ei dezmierd[ri]ntreag[domnirea lumii. N-ai avut tu oare timp]ndestul ca s[r[sp`nde=ti groaz[=i moarte prin cr`nguri =i pe c`mpii? Chiar pe această[z[pad[ce se tope=te acum subt adierea]ncropit[a zefirului prim[v[ratic, n-au fost oare tip[rite urme]ncruci=ate ale copoilor, gonind prin p[dure iepurele fricos =i vulpea viclean[, care, fiecare dup[firea sa, se silesc a=i min`i gonacii =i a]ncurca d`ra lor printre tulpinile despuiate? Dar Braica, Grivei =i Duda=, cu botul la p[m`nt, cu urechile blegite, cu coada]ntins[, alearg[f[r[]ndurare, =i cu glasul lor sp[im`nt[fiara prin toate cotiturile ei. L[tr[tura lor chel[l[it[, c`nd mai apropiat[, c`nd apoi pierdut[prin atmosfera r[rit[de ger, r[sun[cu o ciudat[monotonie la urechile v`n[torului,]ncrementit pe locu-i de p`nd[. Nu =tiu ce coard[misterioas[a ini-

Concipitur visitque exortum lumina solis.
 Te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
 Adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
 Summittit flores, tibi rident aequora ponti,
 Placatumque tet diffuso lumine caelum.
 Nam simul ac species patefactast verna diei
 Et reserata viget genitabilis, aura favoni,
 Aëriae primum volucres te, diva, tuumque
 Significant initum percussae corda tua vi.
 Inde ferae pecudes persultant pabula laeta
 Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
 Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
 Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
 Frondiferasque domos avium camposque virentis
 Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
 Efficis ut cupide generatim saecula propagent.
 (n. a.).

mii zb`rn`ie la acea s[lbatic[armonie! C`nd copoii vestesc apropierea v`natului, ner[bdarea]l face s[tresar[mai mult dec`t frigul. Cu ochiul pironit c[tre partea unde s-aude l[tratul, el a=teapt[, ispite=te, caut[, m[soar[luciul z[pezii f[r] de c[rare; iar c`nd dodat[s-arat[=oldanul cu urechile ciulite sau vulpea cu coada t`r`=, ca]ntr-un fulger el ia pu=ca la c[tare =i trage!

Pe c`nd eram ajuns aci cu scrisul, fusei]ntrerupt de feti\va mea, care venea]n fuga mare s[-mi aduc[o veste ce o]nveselise foarte; merg`nd]n curte ca s[se joace cu Capi=oana, c[\eaua, a g[sit-o culcat[pe un mindir de paie =i av`nd]mprejurul ei o gr[mad[de c[\elu=i, mici c`t pumnul =i orbi ca sobolii. Erau unsprezece bursucei, care se zv`rcoleau, chi\ind, =i mierl[ind, subt ugerul mamei, unii negri, al\ii murgi =i al\ii b[l\ai. A trebuit, negre=it, ca, dintr-o a=a de numeroas[pr[sil[, s[fac =i partea engherului. Aci dar,]n alegerea c[\eilor cu drept de via[, am avut ocaziunea de a pune]ndat[]n aplicare]nv[\turile =i pove\ele ce se g[sesc]n cartea ta; am oprit dar c[\eii „care aveau cap mai mare, bot mai larg, n[ri mai deschise, urechi mai sub\iri =i mai bine croite, piept mai lat, picioare mai lungi, coad[mai groas[la r[d[cin[=i mai sub\ire la v`rf“.

}\i m[rturisesc, amice, c[]n privin\va acestei ultime recomand\iuni — cu toat[]ncrederea ce am]n cuno=tin\ele-\i =i]n experien\va-\i cinopedice — r[m[sei pe g`nduri,]ntreb`ndu-m[ce fel de]nfluen\ vor fi av`nd grosimea =i forma coardei asupra facult[\ilor intelectuale =i fizice ale unui c`ine. A=adar acest apendice al =irei spin[rii are =i el o]nsemn[tate etic[]n natur[, =i prin urmare filozoful comunist =i falanste-

rian Ch. Fourier¹ =tia ce spune, c`nd pretindea c[omul, spre a fi perfect, ar trebui s[aib[la spate o coad[cu un ochi la v`rf?

Al\ii, din contra, au a=teptat de la scurtarea coadei, chiar =i la animale, efecte estetice pentru acestea, dovad[caii engleze=ti, c[rora li se taie coada pentru frumuse\e, ba chiar =i efecte moralizatoare pentru omenire; c[ci, spre exemplu, Plutarc² ne spune c[frumosul, r[sf[\atul =i zburdalnicul Alcibiad, floarea efebilor din Atena, t[ie]ntr-o zi coada cea frumoas[a unui c`ine minunat, pe care-l cump[ruse cu =aptezeci de mine (vreo 6 500 lei noi), numai pentru ca, d`nd de vorb[concet[venilor s[i asupra acestei nevinovate nebunii a lui, s[-i opreasc[de a c`rti despre d`nsul alte lucruri mai rele³.

Apoi mai este]nc[=i o vorb[rom`neasc[: „Coad[lung[, *minte scurt[!*“, zic[toare nesocotit[a poporului, pe care adesea o d[de minciun[=i femeia cu lungi plete =i vulpea cea lung-codat[.

Dar dintr-una]ntr-alta, vorbind despre coad[, despre v`n[-

¹ Odobescu folose=te aci termenul „comunist“]n accep\ia pe care i-o d[deau sociali=tii utopici, adic[de adept al unei teorii umanitariste care]=i propunea s[rezolve problema bunei st[ri generale prin desfiin\area propriet[\ii private, asigurarea egalit[\ii sociale =i economice =i a posibilit[\ii de dezvoltare liber[a tuturor membrilor societ[\ii prin via\ a =i munca lor]n comun =i reparti\ia]n *comun* a bunurilor realizate]n *comun*. Prezen\ a socialistului utopic, francezul Charles Fran\ois Fourier (1772—1837)]n context, certific[acest sens.

² *Plutarchos din Cheronea* (46—127), erudit al antichit[\ii, autor al mai multor scrieri cu caracter filozofic moral =i istoric, dintre care, cea mai cunoscut[, *Bioi paralleloi* (*Vie\ile paralele*, gr.) con\ine 46 de sinteze biografice asupra unor personalit[\i din lumea greac[=i din lumea roman[, printre care =i „via\ a“ lui Alcibiade, orator =i strateg atenian care a tr[it]ntre anii 450 =i 404].e.n.

³ Plutarchi *Vita Alcibiadis*, IX (*n. a.*).

tori =i despre vulpe,]mi adusei aminte o poveste pe care am auzit-o adeseori, pe c`nd eram copil, spun`nd-o un b[tr`n v`n[tor, c[ruia]i pl[cea s[glumeasc[cu tovar[=ii s[i.

Dac[cumva vrei s[dormi =i nu-]i vine de sine=i somnul, apoi pune capul pe pern[=i ascult[:

A fost odat[ca niciodat[, dac[n-ar fi, nu s-ar povesti, pe c`nd se potcovea puricele... =i celelalte... =i celelalte.

A fost odat[un v`n[tor care, de c`te ori mergea la v`n[-toare, avea obicei s[ia cu d`nsul pe slujitorul s[u, iar c`nd se]ntorcea]napoi, povestea cui vrea s[-l asculte o mul`ime de]nt`mpl[ri minunate, care de c`nd lumea nu trecuse nim[nui nici m[car prin vis, =i, la toate aceste basne, nu lipsea niciodat[de a aduce ca martor pe biat[slug[, adev[rat om al lui Dumnezeu.

Azi a=a, m`ine a=a, p`n[c`nd]ntr-o zi, acesta, s[tul de a face mereu de pomani meseria tic[loas[de martor mincinos,]-i ceru seama de la st[p`n =i voi cu tot dinadinsul ca s[-i ia ziua-bun[de la el.

St[p`nul st[rui ca s[afle pricina acestei nea=teptate hot[-r`ri, =i, cu vorbe bl`nde,]l]ntreb[:

— Oare nu te mul`ume=ti cu simbria ta =i cu traiul ce ai]n cas[la mine, de vrei s[m[la=i?

— S[nu p[c[tuiesc, cocoane,]i r[spunse slujitorul; toate sunt bune la domnia-ta. D< umne> zeu s[-]i dea tot bine! Dar s[-]i spun curat, =i s[nu-]i fie cu sup[rare: uite, m[must[r cugetul de at`tea dovezi mincinoase ce-mi ceri s[dau pe toat[ziua, c`nd]ncepi, adic[s[fie cu iert[ciune, c`nd]ncepi a t[ia la palavre v`n[tore=ti. E p[cat de Dumnezeu, cocoane, s[m[afundez eu cu totul]n focul Gheenei =i s[port eu, s[racul de mine, tot ponosul p[catelor cu care domnia-ta]]i]ncarci de bun[voie sufletul. Las[-m[mai bine s[m[duc cu Dumnezeu!

A=a vorbi servitorul, =i st[p`nul se puse pe g`nduri; dar fiindc[el cuno=tea pre\ul unei slugi drepte =i credincioase, se r[zg`ndi bine =i-i r[spunse]ntr-astfel:

— Ia ascult[, b[iete! V[d c[tu e=ti om cu frica lui Dumnezeu. R[m`i la mine =i ajut[-m[ca s[m[dezbar de p`rdalnicul meu de n[rav. Crede-m[, nici eu n-a= voi s[spun ceea ce nu prea este tocmai adev[rul; dar ce s[-i faci n[ravului? M[ia gura pe dinainte. A=adar, s[facem cum e mai bine; s[facem]ntre noi o]nvoial[, ca s[scap =i eu de a=a ur`t cusur, s[r[m`i =i tu]mp[cat cu sufletul. C`nd m[voi afla]n vreo adunare, tu s[stai la spatele meu, =i c`t vei auzi c[]ncep a croi c`te una mai deocheat[, tu s[m[tragi de m`neca hainei, c[ci eu]ndat[voi]ndrepta-o dup[fiin\ a adev[rului.

A=a spuser[=i a=a r[mase s[fie.

Peste c`teva zile, =ez`nd la mas[cu al\ii, v`n[torul]ncepu s[poveteasc[c[la o v`n[toare la care fusese de cur`nd, i-a ie=it]nainte o vulpe, care avea o coad[, o coad[lung[, lung[cel pu\in de cinci st`njeni!!!

Pe c`nd,]n focul povestirii, el rostea cu cea mai deplin[]ncredin\are, ca =i c`nd lucrul ar fi fost]ntocmai dup[cum]l spunea, deodat[se sim\i tras, pe dind[r[t, de m`neca surtucului. }=i aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; }=i lu[vorba]napoi =i,]ndrept`ndu-se c[,]n]nfierbin\eala v`n[torii, nu va fi v[zut tocmai bune, reduse coada vulpii p`n[la vreo doi st`njeni.

O nou[sm`nceal[de hain[]l f[cu s-o mai scurteze cu un st`njen.

La a treia, o cionti p`n[la doi co\i.

Sim\ind]nc[=i acum efectele restrictive ale con=tiin\ei servitorului, se]nduplec[a mai reteza din coada vulpii:

— Doi co\i]ntocmai nu va fi fost, zise el asud`nd, dar, pre legea mea, c[era de un cot =i mai bine!

Sluga, care se bucura acum =i mul\umea]n sine lui Dumnezeu, auzind pe st[p`nul s[u cum se lep[da din ce]n ce mai mult de ispitele Satanei, crezu c[e momentul nimerit spre a-l aduce la o deplin[poc[in\ [=i-l mai trase]nc[o dat[de m`nec[.

Dar r[bdarea v`n[torului era ajuns[la culme, =i]ntorc`ndu-se deodat[]nfuriat c[tre ne]mbl`nzitul s[u censor, se r[sti la d`nsul, strig`nd]n gura mare:

— Bine, mi=elule! Nu \i-e destul cu at`ta? Ce! vrei s[las vulpea bearc[? Dar mai bine s[te ia pe tine dracul de o mie de ori, dec`t s[r[m`ie vulpea mea f[r[coad[!

S[nu-\i]nchipuie=ti, amice, c[am copiat această istorioar[din cartea r[posatului Anton Pann¹, intitulat[:

Povestea vorbei sau culegere de proverbur
de prin lume adunate
=i iar [=i la lume date,

dar precum am auzit-o de la b[tr`nul meu v`n[tor, tot cam a=a \i-o =i povestii.

Morala ei, dac[va c[uta cineva o moral[]ntr-]nsa, este, pre c`t mi se pare, c[de vreme ce exerci\iile v`n[tore=ti au darul de a dezvolta]ntr-un chip cu totul excep\ional imagina\iunea omeneasc[, nu trebuie s[cerem de la v`n[tori o apre\uire rece =i nep[rtinitoare a]nt`mpl[rilor =i a izb`nzilor ce se ating de arta lor favorit[. Celor ce sunt Ahili =i Diomezi pe c`mpul de b[taie, se cade s[le iert[m a fi =i Omeri, c`nd]ncep a rapsodia pe lira Caliopei.

+apoi,]n tezg[general[, f[c`nd partea sl[biciunilor omene=ti, s[nu uit[m c[n[ravul din fire nu are lecuire, =i c[cei

¹Trei volume, Bucure=ti, 1852—1853 (*n. a.*), tip[rite „]n tipografia lui Anton Pann“ (1797?-1854), carte considerat[de G. C[linescu „o comedie a cuvintelor <...> =i]n acela=i timp o comedie uman[integral[“.

mai mulți dintre oameni sunt ca lupul, care p[er]rul =i-l poate lep[er]da, iar n[on]ravul ba.

De aceea, c[on]d vine unul =i-\i istorise=te, bun[on]oar[, c[on] a]mpu=cat de la p[er]nd[er] lupul, pe c[on]d i l-au adus copoi gonind; c[on] a]njunghiat cu cu\itul de la br[un]u =i a culcat la p[er]m[en]t pe ursul, care se rezezise asupr[un] -i, r[un]it fiind de glon[un] =i]nfuriat, eu unul nu sunt de p[er]rere c[on] trebuie s[un] te fr[un]m[en]i a=a tare cu firea, =i mai ales mi se pare c[on] este cu totul de prisos ca s[un] te cerci a-i dovedi cum c[on] se am[un]ge=te =i c[on] ceea ce spune nu a fost niciodat[un] =i nici se poate aieva]nt[un]mpla. Oare, f[un]c[on]d astfel, nu cam pierzi orzul pe g[un]=te?

Dar]mi vei zice: „Pentru ce s[un] nu combatem erorile r[un]sp[un]dite]n public de reaua-credin[un] , sau de fanfaronada unora? De ce, chiar]n materie de v[un]torie, s[un] nu hot[r[un]m marginile posibilului? Pentru ce s[un] nu ar[t[un]m celor ce voiesc a se scrie printre vrednicii ceta=i ai sf[un]ntului Hubert, la ce punct al orizontului v[un]toresc sfin[un]e=te soarele putin[un]ei =i]ncepe s[un] licureasc[un] fofengherul¹]ndoielnic al fantasticelor pl[un]zmuiri? La ce mintea =i gura s[un] nu fie drepte, tocmai la aceia care cu ochiul =i cu m[un]na nu pot s[un] dea gre[un]=? Pentru ce...?”

La toate aceste]nt[un]mpin[un]ri judicioase =i dictate de cea mai candid[un] virtute, team[un] -mi e c[on] toat[un] brasla vesel[un] =i uoar[un] a v[un]torilor,]ncep[un]d de la v[un]taful Pasache =i p[un]n[un] la tiriachiul Cafea-sub\ire,]\i va r[un]spunde]n cor cu o p[un]c[un]litur[un] v[un]ntoreasc[un], zic[un]ndu-\i: „Vezi, d-aia n-are ursul coad[un]!”

¹ Dac[un] cumva nu cuno=ti aceast[un] expresiune, m[un] gr[un]besc a-\i spune c[un] astfel numesc \[un]ranii,]n unele locuri, luceaf[un]rul dimine\ii, c[un]ruia-i zic =i *steaua porcului*. Expresiunea aleas[un] de mine este, f[un]r[un]]ndoial[un], mai clasic[un], c[un]ci deriv[un] evident din dou[un] cuvinte eline=ti: φῶς <phos> — „lumina” =i φ[un]ει <phengei> — „luce=te”. Termina\iunea, dreptul lui Dumnezeu, e cam =oc[un]easc[un] (*n. a.*).

Pas[atunci de-i mai]nva\ [carte!

Noi,]ns[, ce=tialal\i care judic[m s[n[tos, care =tim vorbi =i cu gravitate, care ne silim a g[si adev[rul, binele =i frumosul]n orice fapt, s[ne vedem de treab[=i s[urm[m a culege, chiar =i din v`n[torie, cuget[ri serioase =i impresiuni pl[cute, at` t pentru minte, c` t =i pentru inim[.

Dar de vreme ce nu ne prea]n\elegem am`ndoi asupra felului preferat de v`n[toare — tu \in`nd cu prepelicarul, =i eu cu c[ru\ a t[m[d[ianului — aidem, amice, s[c[ut[m]mpreun[, prin largul domeniu al v`n[toriei, un c`mp pe care ne vom potrivi poate la gusturi!

IV

D-A+ +TI +I EU CARTE C~T{ +TIA R{ POSATUL LESSING! — DITIRAMB{ }N ONOAREA ARTEMIDEL. — BINE TR{ IA DIANA LA CURTEA LUI HENRIC DE VALOIS! — CUVIOAS{ GRAVUR{ NEM|EASC{ .
— KUNHGETIKÔΣ, SALAT{ ELENO-LATINEASC{ .
— SF~R+IM TOT LA COAD{ .

Sunt acum mai bine de o sut[de ani de c`nd unul din cei mai mari scriitori ai Germaniei, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon sau despre m[rginile respective ale poeziei =i ale picturii*¹. }ntr-acest cap de oper[de critic[=i de bun-gust, autorul descrie cu fine\e, cu claritate =i cu elegan\[, mijloacele diferite ce fiecare din aceste dou[arte pune]n lucrare ca s[intereseze, s[mul\umeasc[, s[mi=te =i s[r[peasc[pe om. Mi-a venit]n g`nd c[o carte de felul acesta s-ar putea scrie, lu`nd cineva de subiect v`n[toarea, spre exemplu, =i analiz`nd pe

¹Tip[rit[mai]nt`i la 1766 =i tradus[]n limba francez[, la 1802, de Ch. Vanderbourg (*n. a.*).

r`nd toate impresiunile ce ea produce asupra imagina\iunii =i asupra sim\l mintelor omene=ti, at`t prin]mp[rt]=irea omului la]nse=i ac\iunile ei, c`t =i prin descrieri literare, prin imita\iuni armonice sau prin reprezent[ri plastice ale scenelor de v`n[toare.

S-ar putea de=tepta,]ntr-o asemenea oper[, mii de idei energice =i salubre care ar sc[lida mintea obosit[=i sufletul amor\it]n roua]nt[ritoare a timpilor de antic[v`rto=ie trupeasc[; apoi ar veni r`ndul cuget[rilor dulci =i duioase ce vl[st[resc adesea]n traiul singuratic al v`n[torului =i care, cu tot nesa\iul lui de omor, fac uneori ca o lacrim[de dor =i de]ndurare s[-i roureze geana. }ntr-acea carte =i-ar g[si locul =i]nt`mpl[rile comice, =i spusele glume\e, =i petrecerile zgomotoase, care]nveselesc via\la v`n[toreasc[; apoi,]ntr-]nsa s-ar vedea]nc[cum artele =i poezia au =tiut s[-i]nsu=easc[=i au izbutit s[r[sfr`ng[]n produc\iuni de merit toate aceste felurite fapte =i sim\iri.

}ntr-astfel, mintea cititorului, preumblat[prin spa\iu =i prin r[stimpi, f[r[]ns[a pierde un minut urmele v`n[toriei, ar vedea, ca]ntr-o panoram[, desf[ur`ndu-se dinainte-i toate ac\iunile pornite din aceast[crud[, dar b[rb[teasc[aplecare a firii omene=ti; c[l[uzit[de o critic[judicioas[=i atr[g]-toare, ea ar trece]n revizuire toate crea\iunile prin care geniul sau talentul au =tiut, cu mai mult sau mai pu\in succes, s[conceap[, s[ilustreze, s[reproduc[=i s[idealizeze instinctele =i faptele v`n[tore=ti ale omului din to\i secolii =i din toate p[r\ile lumii.

Unei asemenea c[r\i — ca s[nu-i lipseasc[nici ei patronagiul mitologic sau divin — unei asemenea c[r\i i-a= da,]n fiecare din p[r\ile sale, c`te un titlu luat din regiunile ideale ale v`n[toriei; a= caracteriza-o, pe r`nd, prin trei capete-d-oper[ale artelor plastice,]n care par a se fi]ntrupat toate cuget[rile cele

mai nobile, cele mai puternice, cele mai gra\ioase, ce instinctul v`n[toriei a putut vreodat[s[insufle unor oameni de geniu.

Aceste trei capete-d-oper[, m[re\le embleme ale artei v`n[-tore=ti, le-a= afla]n statua antic[, numit[*Diana cu ciuta*, din galeria Luvrului,]n grupa *Diane de Poitiers*, sculptat[de artistul francez Jean Goujon, =i]n gravura pictorului german Albert Durer, reprezent`nd voca\iunea miraculoas[a *sf`ntului Hubert*.¹

]n aceste trei crea\iuni se vede]ntr-adev[r unul =i acela=i scop; dar,]n c`te=itrele, el este exprimat sub forme perfecte, a c[ror singur[diversitate dovede=te c`t sunt de fecunde =i de

¹ Despre *Diana cu ciuta*, care se nume=te =i *Diana de la Versalia*, fiindc[a stat lung timp]n acest loc, dup[ce mai]nt`i s-a adus]n Franca sub Francisc I < 1515—1547>, descoperit[fiind]n lacul Nemi (?) din Italia, =i a fost succesiv expus[]n castelurile de la Meudon =i de la Fontainebleau, vezi: Braun, *Vorschule der Kunstmythologie*, Gotha, 1854, n<r.> 52. — Clarac, *Musée de sculpture*, Paris, 1850, vol. <al> IV <-lea>, n<r.> 1202, stampa 284. — W. Fröhner, *Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre*, Paris, 1870.

Diana de Poitiers a lui Jean Goujon < 1510—1569?> e reprodus[]n Clarac, < op. cit. >, vol <al> V <-lea>, n<r.> 2600, stampa 359. O noti\] despre J. Goujon figureaz[]n vol. I. Réveil a publicat toate operele lui, care se afl[=i]n *Musée des Monuments français*, de Robillard Péronville, Paris, 1803—1811.

Gravura lui Albert Dürer, intitulat[*St. Hubert*, =i executat[cu ap[-tare pe fier, se afl[reprodus[]n P. Lacroix, *Les arts au Moyen-`ge et à l'époque de la Renaissance*, Paris, 1869, p. 343. Pentru biografia artistului, vezi: *Histoire des peintres de toutes les écoles* par Ch. Blanc, *École allemande*, =i via\ a lui Eye, Leipzig, 1860. — Pentru diferite reprezent[ri ale sf`ntului Hubert se poate consulta: Guénebauld, *Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-`ge*, Paris, 1843 =i *Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des saints*, de acela=i, Paris, 1850, edit. J. P. Migne (*n. a.*).

variate sim\irile =i g`ndurile ce au putut s[se rezume]n a=a frumoase =i felurite concep\iuni. Cine ar =ti s[descrie toate perfec\iunile, tot farmecul acestor trei opere, cine ar putea s[rosteasc[tot ce spune ochiului =i min\ii aceste splendide idealiz[ri plastice ale artei v`n[tore=ti, acela ar face cel mai minunat panegiric al acestei arte; acela ar fi totodat[rapsodul, trubadurul =i psalmistul semin\iei lui Nimrod.

Acela ar l[uda-o c`nt`nd imnul elenicei Artemide, zgomo-toasa sor' gemene a *argintarcatului* Apolon =i venerata fecioar[care poart[s[ge\i de aur, bucur`ndu-se de larma v`n[toreasc[; care, prin codri umbro=i =i pe piscuri furtunoase, str[punge cerbii; care,]ntinz`ndu=i auritul arc, azv`rl[darde ucig[toare, de se cutremur[cre=tetul]nal\ilor mun\i, de r[sun[p[durile]ntunecoase sub gemetele fiarelor izbite, de se]nfioreaz[p[m`ntul =i marea cu to\i pe=tii din ea¹.

Acela ar face s[r[sune fanfara triumfal[a v`n[torilor feudale, reamintind prozaicului nostru secol imagini poetice din timpii de cavalerieasc[cortezie, din acei timpii de vesele =i elegante petreceri, c`nd nobilul castelan, subt ochii dalbei regine a cugetelor sale, se pornea c[lare pe falnicu-i arm[sar,

¹ *Hymni Homerici*, XXVII, *In Dianam*, v. 1—9:

„Αρτεμιν ἔσω χρυσοκλάτον, Ἐλαδαινὴν
 παρθένον οὐδ' ἀνδραφίλον, ἥρπυϊαν
 αὐτοῖσι γνήτην χρυσοῦρου Ἀπλλῶνας
 ἥ δ' ἄρ' ἔρη σιάντα ἄλκιος ἠμενοῦσας
 ἄρη τερπομένη, παγχρύσεια τέα τιταται,
 πύπουσά στονέλιτα, βελή τρομεῖδε πῆνα
 ὑψηλῶν ὄρων, ἅχε δ' ἔδδιδος ὕλη
 δεινόν ὑπὲρ γῆς θυρῶν φράσσει δῖα γαῖα
 πῶς τ' ἔθυσαι

(n. a.).

ca s[v`neze, cu sprintena =i tumultuoasa lui hait[de arca=i, de slujitori, de dul[i =i de ogari, cerbul =i mistre\uul de prin codri, sau ca s[doboare, pe sub nori, cocorii, repezind asu-pr[-le agerii s[i =oimi, lega\ui de obl`ncul =eii!

Acela ar c[di cu sfinte miresme, cu smirn[=i cu t[m`ie, altarul v`n[torilor, povestind cum s[lbaticul uria= al anticelor legende germanice, cum v`n[torul afurisit care=i v`nduse su-fletul c[tre diavol pentru ca s[poat[lovi tot drept, printre brazi =i printre st`nci, cum acea fantastic[fiin\u[, a posomor`telor visuri p[g`ne, printr-o minune cereasc[, se pref[cu]n bl`ndul =i cuviosul episcop =i *apostol al Ardenelor* cre=tinate¹!

A fost, f[r[]ndoial[, un v`n[tor inspirat =i a =tiut s[m`nuiasc[bine arcul =i s[ge\uile artistul sub a c[rui dalt[s-a ml[diat statuia Dianei de la Luvru, acea m`ndr[=i sprinten[fecioar[de marmur[, care s-av`nt[, ager[=i u=oar[, sub cre\uurile dese ale tunicei ei spartane, scurt[]n poale =i larg despicat[la umeri. O mi=care vie =i gra\uioas[a grumazului a]n[\at capu-i cu perii sume=i la ceaf[]n corimb, =i pe fruntea-i, coronat[cu o]ngust[diadem[, se strecoar[ca un prepus de m`nie. Peplul]i]nf[=oar[, ca un br`u, talia zvelt[, =i cutele v[=m`ntului ascund s`nu-i fecioresc; dar bra\uele-i goale, unul se]ncovoie]n sus, ca s[scoat[o s[geat[din cucura de pe umeri; cellalt se reazem[pe cre=tetul cornut al ciutei. Ce neast`mp[r va fi f[c`nd pe zeï\ s[calce a=a iute p[m`ntul,

¹ Aluzie la legenda medieval[despre convertirea cavalerului Hubert. Plec`nd s[v`neze]n vinerea Pa=tilor, c`nd, dup[canoane, petrecerile, deci =i v`n[toarea, sunt interzise, Hubert s-a trezit deodat[]n fa\ua unui cerb, care purta]ntre coarne o cruce. R[pus de uimire, dar]n\eleg`nd mesajul, Hubert =i-a gonit c`inii, a aruncat armele =i costumul de v`n[toare, =i, cucernic, s-a c[lug[rit, devenind,]n via\[, episcop de Maëstricht =i de Liège, =i, dup[moarte, sf`nt al Bisericii catolice =i patron al v`n[torilor.

sub crepidele-i]mpletite pe picior ca opincile pl[ie=ilor no=tri? Pe cine amenin\ ea cu darda]mpenat[ce ea atinge cu degetele-i delicate? Trimite ea, oare,]n c`mpii etolici ai Calidonului, pe mistre\ul uria=, care va muri]njunghiat de m`na regescului v`n[tor Meleagru¹? Urze=te ea o crud[r[z bunare]n contra nenoroci\ilor fii ai nesocotitei Niobe²? sau c[,]ncruntat[, se g[te=te a da prad[c`inilor pe]ndr[zne\ul Acteon, care, v`n`nd prin dumbrav[, a cutezat s[-i desf[teze vederile cu uimitoarea priveli=te a castei zei\e, sc[ld`ndu-se]n p`r`u³?...

¹ *Mistre\ul din Calidon* (\inut al Greciei antice), „o n[prasnica] fiar[“, „mare, cum Epirul ierbos n-are tauri mai mari“, cu ochii „de foc =i de s`nge“, cu coama st`nd „\eap[n]-n sus, ca un gard de sulie]nalte“, cu col\i colosali, „deopotriv[cu din\ii elefan\ilor indici“, care, c`nd groh[ia, „pe latele spete-i curgea spuma fierbinte“ =i „fulgere-mpro=ca din gur[“ — cum]l descrie poetul latin Publius Ovidius Naso (43].e.n. — 17 e.n.)]n cartea sa de inspira\ie mitic[, *Metamorfoze* —, trimis]n m`nie de „z`n-Artemida-ntr-ornat[]n aur“ s[pustiasc[ogoarele regelui Aineus, pentru c[, „dup[un an de bel=ug“, acesta uitase altarele-i „f[r] t[m`ie“ =i f[r] de jertfe; mistre\ul din Calidon a fost ucis de „m`na regescului v`n[tor Meleagru“, fiul lui Aineus.

Vezi =i infra, sub cap. VII, descrierea basoreliefului *Mistre\ul din Calidon*, =i la p. 256, nota 2.

² Aluzie la una din crudele r[z bun[ri ale zei\ei Artemida =i a fratelui s[u] geam[n, Febus Apollo,]mpotriva frumo=ilor fii =i frumoaselor fiice ale nesocotitei Niobe, so\ia regelui teban Amfion, care]ndr[znise s[se considere pe sine superioar[Latonei.

O versiune a acestei legende, prelucrat[dup[*Tales of ancient Greece (Pove=ti din Grecia antic[, engl.)* de G.W. Cox, a fost publicat[de Odobescu]n edi\ia *Scrieri literare =i istorice...*, Bucure=ti, Editura libr[riei Socec & Comp., 1887, volumul <al> III <-lea>, p. 229—303, sub titlul *Niobe =i Latona*,]n grupajul *Zece basme mitologice*.

³ Aluzie la legenda tebanului Acteon, care, pentru vina de a=-i fi desf[tat, din]nt`mplare, „vederile cu uimitoarea priveli=te“ a zei\ei Artemis „sc[ld`ndu-se]n p`r`u“, a fost preschimbat]n cerb =i sf`=iat de propriii s[i] c`ini de v`n[toare.

Cugetul ei e o divin[tain[. Artistul a =tiut numai s[]m-pietreasc[,]n repede =i m`ndra pornire a mersului zei\ei, acel vers caracteristic al piosului c`nt[re\:

Cu inima viteaz[ea trece pretutindeni, pr[p[dind odrasla fiarelor s[lbatice¹.

Astfel a izbutit a crea un ideal sublim al artei v`n[tore=ti!

O inspira\iune de alt[natur[a dat na=tere,]n al XIV-lea secol, Dianei lui Jean Goujon, care =i d`nsa va r[m`nea pururea ca o m[rea\ simbolizare a aceleia=i idei. Dar sculptorul francez, unul din luceferii acelei epoci, cu drept cuv`nt numit[*Rena=tere*,]n care produc\iuni de frunte]n litere =i arte, ca florile prim[vara, r[s[reau prin toat[Europa din imagina\iunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, tr[it la Curtea desf[tat[a regelui Henric al II-lea de Valois, v[zuse adesea pe frumoasa duces[de Valentinois, pe Diana de Poitiers, favorita regelui =i adev[rata st[p`n[a Franciei, prezid`nd la splendidele =i voioasele v`n[tori regale ce se dau]n p[durile de la Fontainebleau =i de la St. Germain. Pe chipul acelei voluptuoase regine a frumuse\ii, m`na m[iastr[a r[sp`ndit aureola unei divinit[]i v`n[tore=ti.

}ns[crea\iunea sa, modulata]n linii unduloase =i pline de morbide\e, nu mai are nimic din aspra candoare =i din energia virginal[a anticei Artemide. Diana lui Goujon e o zeitate lenoas[; ea se odihne=te, pe jum[tate culcat[. Trupu-i f[r[v[=m`nt nu ascunde nici una din dezmierd[rile sale; gura-i z`mbe=te cu o trufa=[nep[sare; p[ru-i,]n vi\e unduioase, e

¹ *Hymni Homerici*, XXVII, *In Dianam*, v. 9—10:

ή δ' αλμυρον ἦτορ χόουσα
πυθηπιστρέφεται, θηρῶν ὀλίγη σα γενέσθη

(n. a.).

ridicat cu o m[iestrit[elegan\[, sub podoaba artistic[de pe cre=tet; bra\ul st`ng, ornat cu br[\ri la um[r=i la m`n[, \ine un arc destins; iar m`na dreapt[, cu un m[nunchi de flori,]nconjoar[=i m`ng`ie grumazul unui cerb m[re\. Ad[postit[sub coarnele trufa=e ale nobilului animal, zei\ a]=i reazem[trupul pe =alele lui; un c`ine se odihne=te sub picioarele pe jum[tate lungite ale Diane, =i altul, l[\os, st[al[turi cu cerbul.

Un aer de nobil[moliciune domne=te]ntr=aceast[grup[;]nf[\i=area-i fastuoas[=i elegant[repoart[mintea c[tre timpii c`nd pl[cerile v`n[torii, cu tot cortegiul lor de lux =i de galanterie, erau numai petrecerea favorit[a regilor =i a fericivilor de pre aceast[lume.

C`nd de la aceste dou[modeluri, caracterizate unul prin gra\ia corect[=i prin vigoarea juvenil[a Antichit[\ii, cel[lalt prin elegan\ a mai r[sf[at[=i mai somptuoas[a Rena=terii, ne]ntoarcem privirea asupra gravurii vechiului artist german, mai]nainte de toate, mintea noastr[]ncearc[ca un sim\[m`nt de sfial[. Ne]ntreb[m dac[acea scen[complicat[, cu tot vulgarul aparat al v`n[torii, posed[cu adev[r]n sine elementele unei opere estetice; dac[cumva frumosul poate s[existe acolo unde el nu izbe=te chiar de]ndat[vederile. Ne iut[m, ne]ntreb[m...

Dar cu c`t privim mai cu b[gare de seam[combinarea acestei compozi\iuni,]n care geniul tudesc se v[de=te cu toate nainele sale am[nunte =i cu toate precuget[rile sale reflectiv, cu at`t mai mult]ncol\e=te]n noi o sim\ire]ndoielnic[de mul\umire, care cre=te treptat =i ajunge, p`n[la sf`r=it, a ne p[trunde de o admira\iune anevoie de definit. Nu elegan\ a, nici gra\ia formelor, nu perfec\iunea, nici simplitatea corect[a compunerii de=teapt[]n noi acest ciudat sim\[m`nt, ci mai mult nu =tiu ce cugetare ad`nc[care a prezidat la concep\iune, nu =tiu ce

misterios efect pe care-l produce întrunirea intenționată a atâtor detașări, așa de naiv reprezentate.

Scena se petrece la poalele unei stânci pârduoase, pe care o încunună un castel feudal cu turnuri și cu metereze; la dreapta curge un râu, în undele cărui se reflectă umbra tufișului de pe mal; peste râu trece o punte de piatră; la stânga, turnul se nală acoperit cu câșiva rari copaci, mai mult frunziși uscași. Prin această steață pârduie se zărește cerbul, purtând cu smerenie crucea răstignirii pe al său creștet, în fața lătelor sale coarne. Pe întregul plan se află vântorul cu calul și cu câinii săi; el a descălecat și a dat în genunchi, privind cu o curioasă mirare vedea ce-i trimite cerul. Costumul este membrușcă mintea vulgară a vânturilor contemporani cu artistul. Calul stă neclintit, fără ca să vadă ceea ce produce pietoasă mirare a stăpânului, și ogarii, câte-icinci, nedând seama la ceea ce se petrece, se odihnesc ca de popas.

Toate părțile acestei compuneri sunt lucrate, ca toate operele lui Albert Dürer, cu o scrupuloasă acuratețe; totul e exact, dar nimic în particular nu are o formă care să placă mai mult decât simpla și reală natură. Stânci, copaci și animale, toate sunt în nesimțire, toate stau în nepăsare; singuri, cerbul miraculos și vântorul pot produce contrast, prin pozele lor, în care se străduiesc să minte adânci; cerbul, în repaosul său cumpănit, pare a simți de ce prenestemat este sfânta podoabă ce el poartă; vântorul vede uimit, chiar în obiectul persecuțiilor sale, chiar pe fruntea vântului, semnul celva mântuitor de păcate; el se închină la dânsul, rostind poate, în cugetul său, maxima pe care, cu câteva secole în urmă, a formulat-o într-astfel renumitul vântor al mezeului-ev, Gaston Pheobus: „Prin vântoate scapă omul de păcatul trădător, căci acela care fuge de cele câteva păcate de moarte trebuie,

dup[legea noastr[, s[fie m`ntuit; prin urmare, v`n[torul bun va fi m`ntuit“¹.

Iat[]n ce mod arta german[,]ntrunind idei abstracte cu prozaice am[nunte, a =tiut s[traduc[, cu penelul, ideile care se rezum[]n legendara v`n[toare a sf`ntului Hubert, patronul v`n[torilor cre=tini din Occident.

M[opresc, c[ci mi se pare c[iar am gre=it calea. }ntreprinsesem, pe c`t`\\in minte, a c[uta]n cercul literelor =i al artelor, imagini v`n[tore=ti asupra c[roras[ne potrivim la gusturi, =i iat[c[m[pomenesc vorbindu-\\i despre arta germanilor =i despre gravur[, dou[lucruri care, pre c`t`iar =tiu,]\\i sunt deopotriv[ur`te.

Nu cred,]n adev[r, ca la tine pictorul Albert Dürer s[aib[mai mult[trecere dec`t compatrio\\ii lui, muzican\\ii Beethoven²

¹ *Gaston Phoebus, comite de Foix* (1331—1391). Cartea lui s-a tip[rit mai]nt`i la 1507, sub titlul: *Des déduitz de la chasse des bestes sauvages et des oyseaux de proie*: „En chassant on évite le péché d’oisiveté, car qui fuyt les sept péchés mortels, selon notre foy, il devroit estre sauvé: donc bon chasseur sera sauvé.“ — Sf`ntul Hubert, fiu al ducelui de Acvitalia =i apoi episcop de Maëstricht, pare a fi tr[it]ntre 656 =i 730. C`t`despre Albert Dürer, pictor =i gravor din Nürenberg, via\\a lui se]ntinde de la 1471 p`n[la 1528 (*n. a.*).

² *Ludwig van Beethoven* (1770—1827), „marele om]n care e personificat[arta muzical[“, cum]l caracterizeaz[Odobescu]ntr-un interesant articol din tinere\\e — *Viitorul artelor]n Rom`nia* (1851). Evoc`nd,]n articolul citat, tabloul armonic al celei de a =asea simfonii beethoveniene, *Simfonia pastoral[*, Odobescu nota „]ntr-o pagin[vrednic[a sta al[turi de cele mai bune descrieri ale unor opere de art[din *Pseudo-cynegeticos*“ (T. Vianu): „Cine poate s[aud[furtuna descris[de d`nsul]n *Simfonia pastoral[*, f[r[de a se sim\\i p[truns de aceea=i groaz[care o simte omul]n lupt[cu elementele desfr`nate! }\\i pare mai]nt`i c[auzi tunetul murmur`nd groaznic]n cer; deodat[un fulger str[bate norii,]i sparge, =i auzi

=i Mendelsohn, =i negre=it c[nu inven\iunea gravurii cu ap[-tare, ce i se atribuie,]i va c`=tiga mai mult pre\]n ochii t[i.

Poate]ns[c[, pentru hat`rul patronului t[u, sf`ntul Hubert, m[vei ierta]n cazul de fa\]=i vei primi chiar ca, sub rubrica gravurii lui Dürer, s[se grupeze,]n opera proiectat[, tot ceea ce \ie nu-\i place]n arta v`n[toriei.

Aceasta]i va fi cu at`t mai lesne, cu c`t, desigur, proiectul de carte va r[m`nea, c`t despre mine, pururea]n stare de proiect, =i c[, a=tept`nd s[-mi vin[momentul de inspira\iune =i talentul de critic[ce mi-ar trebui ca s-o pot scrie, eu unul voi r[m`nea]ntocmai ca vrabia care m[lai viseaz[.

A=adar, fii pe pace; n-am s[a=tern aci tot ce ar trebui s[se afle]n acea monogragie filozofic[, isoric[, literar[=i estetic[a v`n[toriei. Nu zic c[aceast[semea\] idee nu mi-a trecut un moment prin creieri =i c[n-am]nceput chiar a citi, cu acest scop, tractatele]n proz[, *Κυνηγετικὴ*¹ al lui Xenofon =i al complinitorului s[u Arrian, notele despre v`n[toare, cuprinse]n *Onomasticonul* lui Iuliu Polux, ba]nc[=i poema elen[a lui Opiian, apoi =i cea latin[a lui Gra\iu Faliscu,]n fine, chiar =i

ploaia izbînd cu putere p[m`ntul; viscolul]ncepe, se aud =uier`nd frunzele pomilor, =i v`ntul chiuie cu sunete ascu\ite,]n vreme ce un tunet, din ce]n ce mai slab, se aude abia]n dep[rtare; cu]ncetul totul se lini=te=te, =i nu mai auzi dec`t un v`nt u=or scutur`nd pic[turile de ploaie dup[foile ierbii; pe urm[se face soare pe c`mpii,]\i pare c[vezi soarele ie=ind luminos dintre nori, care fug c[tre orizont,]n vreme ce curcubeul se destinde pe cer; atunci se aude deodat[strig[tul de bucurie al prepeli\elor care ies iar[=i la soare, =i, departe, ca din ecoul unei v[i, se aude mugetul oilor =i fluierul p[storului; cine va putea descrie mai bine dec`t Beethoven aceast[scen[a c[rei frumuse\e nu e de comparat cu nimic alt?"

¹ Cite=te: *Cynegeticoi* (gr.).

serbedele versuri fragmentate ale lui Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul lui Opian.¹

Vina este a ta! Cine te-a pus s[]n=iri de aceste nume]n Introduc\iunea ta,]nso\indu-le cu o grindin[de cita\iuni latine?]n calitatea mea de academic mi s-au aprins c[]lc`iele de focul clasicit[]vi, =i iat[pentru ce ai fost silit s[]rabzi,]n acest[epistol[, o contrabombardare de versuri latine=ti, ba chiar =i eline=ti. Acum \ine-te bine =i de aci]nainte!

Dar cu toat[]pofa ce am de a te cople=i subt un nemete de erudi\iune cinegetico-academic[, trebuie s[-\i m[]rturisesc c[] am constatat cum c[] autorii antici care au tractat despre v`n[toare, *de venatione*, sunt tot a=a de plini de am[]nunte tehnice ca =i *Manualul* t[u, =i, prin urmare, nu m-am sim\it nici aci]n stare de a face analize. Apoi, mi-a fost mil[de noi am`ndoi, c`nd m-am g`ndit c[] ar trebui s[] traduc pe dea-ntregul

¹ Toat[] lumea =tie c[] generalul atenian *Xenofon* a tr[it cam de la 445 p`n[pe la 335]nainte de Chr.; dar scriitorii cita\i]n urm[-i, fiind cu mult mai pu\in cunoscu\i,]nsemn[]m aci epoca vie\uirii =i patria lor: *Flav< ius> Arrian< us>*, istoric elen, n[]scut la Nicomedia,]n Bitinia, la anul 105 dup[Chr., a c[]utat mereu s[] imite pe Xenofon; s-au p[]strat din scrierile lui: *Expedi\iunea lui Alexandru*, *Indicele*, *Periplul Pontelui Euxin*, *Manualul lui Epictet*, *Tractatul de tactic*, *Tractatul de v`n[toare* =i altele. — *Iuliu Pollux (Polydeucte)*, sofist =i gramatic elen, n[]scut la Naucratis]n Egipt, pe la anul 130 dup[Chr., ne-a l[]sat un lexicon]n zece c[r]v[i, care poart[] numirea de *Onomasticon* =i]n care cuvintele sunt dispuse dup[] materii; la]nceputul c[r]v[ii <a> V <-a> tracteaz[] pe larg despre ale v`n[]toriei. — Poetul elen *Opian* a tr[it]n al II <-lea> secol dup[Chr. =i a murit foarte june, l[]s`nd o poem[] despre v`n[toare (sf`r=itul pierdut) =i alta despre pescuire. Alte opere ale lui s-au nimicit. — *Gra\iu Faliscu* a tr[it la Roma pe timpul lui August <30].e.n. 14 e.n.> =i a l[]sat numai poema *Cynegeticon*. — *M< arcus> Aur< elius> Olimpius Nemesianus* a tr[it]n secolul <al> III <-lea> dup[Chr. Din trei poeme ale lui, despre v`n[toare, despre pescuire =i despre plutire, au r[]mas numai 325 versuri din cea dint`i (*n. a.*).

13 capitole ale *Cynegeticelor* lui Xenofon, alte 35 ale urma=ului s[u Arrian =i vreo 85 paragrafe din *Onomasticonul* lui Polux.

În Opian, în acel „noian de gra=ii“ — „βυδός τῶν χαριτῶν“¹, cum îl nume=te cu îng`mfare sholiastul Ioan Tzetzes², a= g[si, f[r[]ndoial[, frumuse=vi]ndestule de citat; dar tinerelul poet din Anazarba Ciliciei nu prea =tia s[-i cump[neasc[bine av`nturile prolixoale ale]nfocatei sale muze, =i ce ai zice, rogu=te, c`nd, spre a=vi reaminti numai poetica descriere a v`n[torii de lei din c`ntul al IV-lea, a= mai transcrie aci o sut[trei=zeci =i patru exametri eline=ti?

M[vei ierta]ns[a fi mai pu`în discret]n favoarea c`inelui, =i pe l`ng[l[ud[roasele cuvinte ale d< omnu> lui de Quatrefages³, pe care tu le-ai tradus, pe l`ng[pove=lele tale, de care m-am =i folosit, precum \i-am ar[tat mai sus, las[-m[s[adaug =i s[pun unul dup[altul, portretul c`inelui, f[cut,]n versuri eline=ti, de Opian, =i un fragment analog din poema lui Gra=iu Faliscu, ale c[rui versuri grele de]n\eles ne-au p[strat limba tehnic[a str[mo=ilor no=tri, v`n[torii latini, limb[pe care poetul, ca om de meserie, trebuie s[o fi cunoscut ad`nc.

Iat[mai]nt`i ce spune Opian despre c`ine:

Împreun`nd neamurile de c`ini, s[ai grij[a c[ta speciile care se potrivesc]ntre ele =i se aseam[n[mai mult. Astfel le vei]mperechea mai bine; dar v`n[torii au observat]ns[c[cele mai frumoase din toate sunt acelea care r[m`n necorcite. Sunt, negre=it, o mul`ime de specii, iar forma =i chipul unora din ele sunt astfel: trup lung, s[n[tos =i plin; cap u=or cu vedere bun[; ochi care lucesc v`n[t; gura mare cu din=ii ascu=ii, iar

¹ Cite=te: *Vytos ton chariton* (gr.).

² „Sholiastul“ *Ioan Tzetzes*, filolog bizantin din secolul al XIII-lea e.n.

³ *Jean Louis Armand de Quatrefages* (1810—1892), naturalist =i antropolog francez, Membru al Academiei Franceze de +tiin=.

urechile scurte =i]mbr[cate cu o piele sub\ire; g`tul lung =i, dedesubtu-i, un piept puternic =i lat; etichete de dinainte sunt,]ntr-adev[r, mai scurte,]n\epenite pe picioare drepte, cu fluier]naintate; =oldurile largi; =ira coas-telor a=eizat[piezi=; coapsele c[rnoase, dar nu grase, =i la spate au o coad[tare, lung[=i bine umbrit[. Astfel de c`ini se]ntrebuin\eaz[la alerg[turi]ndelungate dup[c[]prioare, dup[cerbi =i dup[iepuri iu\i la fug¹.

S[trecem acum =i la Gra\iu Faliscu:

]mpreuneaz[dar]ntre d`n=ii c`inii de acela=i soi, pentru ca pr[sila s[poarte semnele str[bunilor, =i afl[c[p[rin\ii care z[]mislesc tineri pruncii lor,]i vor da c`ini metagon\i enormi. Mai]nt`i de toate s[aibi cea mai mare grij[ca s[]mperechezi c`ini de o b[rb[]vie]ncercat[; apoi a doua]ngrijire trebuie s[fie ca]nf[]i=area lor s[nu stea mai prejos =i s[nu dea de ru=ine a lor fire. Ace=tia trebuie s[fie cu fa\la]n sus, cu urechi p[roase

¹Opiani *De venatione* < *Despre v`n[toare*, lat.> I, v. 394—413:

„Εθνεα σοῦλαν θλαμητολῶντι μελῶω,
ῤεντλῆλοισν τῆσχα φύλα...

Ω δε μῆεν εῤοσις: φητολύ φητοτα πῆων
φύλα μῆεν μονήλα τῆ εῤοχα τεῤηραντο
ἀνδρες πατήρες τῆ μῆροφύλα πῆτοι,
τῶν μῆεν μοσφοῖσι εῤ εῤδεα τοῖα πελῶω
Μηδῶν, βατερὸν δῆας, ῤῶν, ῤδε ῤῆνον
ῤῶφον, ῤῶληνον ῤῶνοῖ σῶβειν ὀπωπα
ἀργαροῖσιον τεῤοι σῶμα βαιδῶπεθεν
οῤατα λεπταδῶι περιστῶλοι θ' ῤμῆσσι
δειρῆ μηδῶνῆ εῤ στήθεα νῶε ρῶτοι
εῤῶ τῶπρὸσθεν δεῤβλιζῶροι πῶς σῶων
ὀρθοτενεῖς ῶλων ταναοῖ δολιχῆρες ῶπο
εῤῶ εῤώμοπῶτοι, πλευρῶν πῶθια τῶρσ
ὀσφῶες εῤοσῶι μῆ πῶες: ἀῤφῶθε
στρυφή, τῶδῶ πῶσι δολιχῶς οῤρή
Τοῖσι μῆ ταναοῖσιν ῶπῶλῶσιντο δῶμοισι
δῶσις ῤδ' ῶμοισιν εῤλοπῶ τε λαγωῶ.

(n. a.).

pe frunte, cu gura mare, astfel ca m[selele c[scate s[verse foc mi=c`n-du-se, cu p`ntecele str`nse]ngust la vintre, cu coada scurt[, cu =ale lungi, cu coama m[runt[pe grumaz, nu prea stufoas[, dar]ndestul[, ca s[-i fereasc[de frig, iar sub umerii lor s[n[to=i s[se-nal\ e un piept care s[duc[la alerg[ur[mult[=i s[nu se oboseasc[de cele mai mari goane. Fugi de c`inele a c[rui lab[las[urme late; acela e moale la treab[; mie]mi plac picioarele \epene, cu mu=chi usca\i =i cu c[lc`ie solide la lupt[.¹

Toate merg bine, dar bag de seam[c[, numai]n privin\ a coadei, Opian =i cu Gra\iu Faliscu nu se prea]n\eleg]ntre d`n=ii; latinul o vrea scurt[— „*cauda brevis*“; elenul, din contra, pretinde ca c`inele s[aib[la spate o coad[\eap[n[, „στρογγή“², lung[, „ἄβυξ“³, =i care s[umbreasc[departe, „δολυχοῖος“⁴, adic[s[fie =i lung[=i stufoas[. Se vede c[

¹ Gratii Falisci *Cynegeticon*, v. 263—278:

Junge pares ergo, et majorum pignore signa
Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
Qui genuere sua pecus hoc immane juvena.
Et primum expertos animi, quae gratia prima est,
In Venerem jungunt: tum sortis cura secunda,
Ne renuat species, aut quae detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtae frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitato morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Caesaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens; validis tum surgat pectus ab armis.
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit.
Effuge, qui lata pandit vestigia planta;
Mollis in officio; siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidos haec in certamina calces.
(n. a.).

² Cite=te: *stryfne* (gr.).

³ Cite=te: *ectadios* (gr.).

⁴ Cite=te: *dolichoscios* (gr.).

În tot timpul importanta cestiune a coadei a fost controversat[, c[ci

adhuc sub iudice lis est.¹

Chiar de m-a= Încerca s[Împac Întru toate pe Opian cu Gra\iu Faliscu, pun`nd aci =i descrierea c`inelui din *Cynegeticele* lui Xenofon, unde ambii poe\i par a fi g[sit mai tot materialul lor adunat gata, tot ar r[m`nea pricin[de sfad[Între Roma =i Atena, de vreme ce =colarul lui Socrat cere ca coada la c`ine s[fie lung[, dreapt[=i ascu\it[, iar Arrian, f[c`nd lauda unui c`ine vestit al s[u, spune c[acel model al rasei c`ine=ti avea o coad[sub\ire, lung[, aspr[la p[r, ml[diostas[, Încovoiat[, =i la v`rf mai stufoas[².

Dar ce at`ta vorb[despre coad[? Rom`nul pretinde c[„din coad[de c`ine, sit[de m[tase nu se poate face“, =i apoi, numai la pe=te se zice c[-i coada mai ferit[chiar =i dec`t capul.

Din acestea se vede curat c[poporul rom`n, mo=tenitor al credin\elor =i al În\elepciunii latinilor, nu se arat[În proverbele sale a=a tare Înc`ntat, ca poe\ii =i prozatorii eleni, de coada cea lung[a c`inelui, de Încovoieturile ei ml[diostase, de perii ei aspri =i umbro=i.

F[r[de a mai c[uta În zadar o solu\iune pentru interesanta controvers[*de cauda canis*³, hai s[o l[s[m =i de ast[dat[Încurcat[.

Pe lumea aceasta, cele mai bune =i frumoase lucruri trebuie s[aib[o margine.

¹ Horatii *Ars poetica*, v.78:

p`n[acum pricina este În judecat[(*n. a.*).

² Xenophontis *De venat<ione>*, IV: οὐτ[μὴ οὐδ[μὴ λυγρ[
Arriani *De venat<ione>*, libel. V: οὐδ[λεπ[μὴ οὐδ[σαρ[τὴν τοῦ
ὕψ[εὐβ[λιται, τὸ ἅν τῆς οὐρ[βασιύτερον (*n. a.*).

³ *De cauda canis* — despre coada c`inelui (*lat.*).

V

IAT{-NE ACUM +I}N ROMA! — MAI MARE RU+INE PENTRU
 COTGOGEAMITE }MP{ RAT! — SCULPTURA ISTORIC{
 PE ARCUL DE TRIUMF AL LUI TRAIAN. — PLATON +I XENOFON NE
 POFTESC LA V~N{ TOARE. — TREN DE PL{ CERE PRIN EPOCA
 GLACIAR{. — FARAONI V~N{ TORI. — P{ CAT C{ GUILOM TELL
 VORBEA NEM|E+TE! — DE LA CAPRA-NEAGR{ LA IUBIT{
 +I VICEVERSA. — POEM{ C~MPULUNGEAN{.

S[s[rîm acum, pe ner[suflate, din literatura cinegetic[a
 anticilor,]n sfera artelor v`n[tore=ti, tot la d`n=ii.

Dac[vreodat[, amice, te va ajuta norocul s[mergi la Roma,
 ca rom`n, negre=it te vei duce s[vizitezi Forul lui Traian, =i
 vei admira,]n mijlocul acelei pie`e, pr[bu=it[sub nivelul cet[\ii
 moderne, m[rea\ a column[de marmur[, care iese din p[m`nt
]ncol[cit[cu istoria originilor noastre na\ionale. Acea imagine
]nc[vie a r[zboaielor dacice, scoase la bun cap[t de gloriosul
 Traian, o vom vedea poate]ntr-o zi, dac[va voi Dumnezeu =i
 guvernul nostru! turnat[]n bronz cu tot proeminentul relief
 al]nsufle\itelor sale sculpturi,]mp[r\ind pe una din pie`ele
 capitalei noastre; a= adaoge chiar c[, mai la locul s[u dec`t
 oriunde, ea ar fi]n fa\ a Academiei, la punctul unde s-a a=ezat
 deocamdat[statua ecuestr[a Voievodului rom`nesc Mihai
 Viteazul, care, dac[ar putea vorbi, s[rmanul, ar spune desi-
 gur tuturor c`t se simte de ru=inat, v[z`ndu-se expus a juca
 rolul de c[petenie pe o vast[=i erudit[scen[, ce pare]na-
 dins croit[pentru]mp[r]tescul simulacru al dominatorului
Urbis et Orbis.¹

Dar neav`nd deocamdat[nimic de v`nat pe pia\ a S<f`n-

¹ *Urbis et Orbis* — Cet[\ii <Romei> =i Universului (*lat.*).

tu> lui Sava din Bucure=ti¹, s[ne]ntoarcem — cel pu\in cu g`ndul — la Roma, =i, afl`ndu-te acolo, tu, ca v`n[tor rom`n, nu uita s[te]ndreptezi tocmai]n fundul Forului Roman, la

¹Pe pia\[, nu! dar ia s[ne abatem,]n treac[t, prin s[lile de pe jos ale Academiei, ocupate provizoriu de Muzeul de Antichit[\i.

Scenele de v`n[toare au fost foarte mult]ntrebu\ate ca subiecte decorative de c[tre sculptorii antichit[\ii. Chiar =i]n muzeul nostru, unde nu ne prea putem l[uda p`n[acum cu multe sculpturi antice, tot]ns[se v[d dou[scene v`n[tore=ti.

Una e pe un fragment de piatr[(0,19 m n[ime, 0,24 m l[rgime), purt`nd jos inscrip\iunea elen[ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ < Aurelios Diogenes>. Pe ceast[lespede trunchiat[se mai v[d picioarele unui c[l[re\, cu partea de jos a calului alerg`nd; sub d`nsul, r`tul =i copitele unui mistre\, asupra c[ruia se azv`rle un c`ine cu botul c[scat =i cu coada]n sus. S[p[tura e cam grosolan[, dar desenul e plin de mi=care.

Cealalt[scen[de v`n[toare e,]n adev[r, mai dezvoltat[, dar, din nenorocire, mai pu\in distinct[. Ea se afl[pe un br`u]ngust care]ncinge buza de sus a unui sarcofag, ale c[rui laturi externe sunt acoperite cu sculpturi. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt (de la Re=ca sau de la Celei, dup[toat[probabilitatea), de c[tre r[posatul ban Mihalache Ghica, =i depus]n curtea caselor sale, care, apoi, v`nz`ndu-se prefecturii de Ilfov, sarcofagul a servit c`\iva ani d-a r`ndul drept jgheab =i iesle pentru caii doroban\ilor. Sunt]ns[doi ani de c`nd am izbutit, cu ajutorul prefectului, d<omnu> I C. Manu, =i al Comitetului Permanent, a face s[se aduc[la muzeu toate pietrele antice care z[ceau ne]ngrijite]n acea curte. Printre d`nsele e =i sarcofagul.

Pe una din laturile sale cele mari sunt patru personaje]n picioare,]nf[=urate]n togele lor; fiecare se afl[subt o osebit[arcad[, formate fiind acestea prin doi pila=tri, la col\uri, =i prin trei coloane desp[r\itoare. Pe cealalt[lature mare, se v[d trei genii aripa\i, fiecare pe c`te un osebit postament; geniul din mijloc sun[din cimbale, =i ceila\i doi d[n\uiesc, \in`nd]n m`ini c`te o ciorchin[de struguri =i c`te un m[nunchi de c[p[\`ni de mac. Pe una din laturile mici, al\i doi genii, tot aripa\i =i tot pe postamente, c`nt[, unul din flaut =i altul din nai. Pe latura opus[, iar[=i doi genii, dar pe un singur postament, se \in]mbr[\i=a\i. Trag ei oare

st`nga de Coliseu,]n capul str[zii San-Gregorio, acolo unde se]nal[,]nc[=i ast[zi, un antic =i falnic Arc de Triumf, numit al lui Constantin cel Mare.

Istoria acestui monument nu prea face onoare primului]mp[rat cre=tin, c[ci, ca s[vorbim curat, Arcul nu este c`tu=i de pu`in al lui; nu este nici m[car d[ruit, ci este tocmai lucru de furat.

Cum? ce va s[zic[: un Arc de Triumf furat? At`ta n[mil[de marmur[, cu bolt[mare cereasc[la mijloc =i cu alte dou[arcade mai mici]n laturi, cu opt colonne de *gialo antico*¹, cu opt statui de marmur[frigian[viorie, cu]ntreite frize, cu timpane =i cu medalioane sculptate, at`ta cl[d[rie, de patru ori cel pi`in c`t Turnul Col`ii, cum oare s[o fac[zapt cineva, fie m[car acela =i un borfa=]ncoronat?

De=i-mi vine foarte cu greu s[aduc a=a necuviincioas[p`r[]mpotriva sf`ntului]mp[rat =i patron al Bucure=tilor, dar, am

]mpreun[un dan\]mbinat? sau sunt ei chipurile emblematice ale luptei amorului, pe care elenii le numeau *Eros*=i *Anteros*? La col`urile sarcofagului se v[d patru Victorii, purt`nd foi de palme =i coroane: dou[mai mici, dou[mai mari.

Acum s[venim =i la br`ul superior, pe care, jur-]mprejur, se z[resc, sub =tersura roz[toare a timpului, vreo dou[zeci =i patru animale, vreo trei sau patru b[rba`i, to`i]n poze foarte animate, =i poate]nc[=i c``iva copaci. Animalele par a fi lei, mistre`i, cerbi =i tauri s[lbatici, ataca`i cu furie de c`ini colosali =i p`ndi`i sau izbi`i de c[tre v`n[tori. La un loc,]ntre altele, se vede l[murit cum un v`n[tor, proptit]ntr-un genunchi,]i]ndrepteaz[sul`a c[tre un taur, care, cu coarnele plecate, se repede asupr[-i. Oare nu vom fi av`nd aicea reprezentarea uneia din acele scene v`n[tore=ti, care negre=it se petreceau adesea prin p[durile Daciei,]ntre colonii romani =i buorii uria=i (*bos urus*), ce au l[sat =i p`n[azi cre=tetul lor fioros pe stema Daciei r[s[ritene? (*n. a.*)

² *Gialo antico* — marmur[cu fundul galben (*it.*).

mai spus-o =i]ntr-alt loc, eu \in]ntotdeauna cu Traian =i nu pot s[las ca s[i se ia ce este al lui.

Apoi toat[lumea =tie c[, pe c`nd marele Ulpiu biruia pe germani, pe daci =i pe par[i, pe c`nd el umplea]ntinsul s[u imperiu de edificii sumptuoase =i de lucr[ri de art[folositoare, senatul =i poporul Romei se]ntreceau care de care s[serbeze cu mai mult[pomp[binefacerele =i triumfurile gloriosului]mp[rat.]i decretar[dar tot felul de cl[diri comemorative, la care lucra ilustrul arhitect =i sculptor grec Apolodor. Atunci se-n[]n Roma Forul lui Traian cu toate edificiile decorative dimprejuru-i: portice, bibliotec[, templu; atunci bazilica Ulpian[cu cinci r`nduri de st`lpi de granit; atunci columna r[zboaielor dacice cu statua]nving[torului d-asupra; atunci,]n fine, la capul C[ii Apiane, pe care el o restaurase, un Arc de Triumf, pe care]ns[nu-l putur[sf`r=i pre c`t]nc[fu marele]mp[rat cu zile.¹

Urma=ii lui, gelo=i de a sa m[rire, mai mult se g`ndir[a=i face loru=i monumente, dec`t a consacra pe cele ce aminteau poporului neasemuita glorie =i dreptate a fericitului Traian. Dup[ce trecur[]ns[dou[sute de ani la mijloc, se g[si]mp[ratul Constantin, care, de c`nd]i venise gustul de a=i face din Bizan[o nou[capital[, se deprinsese stra=nic a despuia f[r[ru=ine capetele de oper[ale lumii, ca s[-i]mpodobeasc[cu ele Constantinopolea sa.

El v[zu Arcul lui Traian st`nd f[r[c[p[t`i,]n r[sp`ntia C[ilor Sacr[=i Triumfal[; la baz[]i lipseau cu totul ornamen-

¹L< uigi> Rossini, *Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani*, Roma, 1836. — L< uigi> Canina, *Gli edifizii di Roma antica*, Roma, 1851. — Dr. H< einrich> Francke, *Zur Geschichte Trajan's und seiner Zeitgenossen*, Leipzig, 1840. — Dioni Cassii *Histor< iarum> roman< orum>*, LXVIII (n. a.).

te, =i pe frontispiciu n-avea nici o inscrip\ie votiv[: „Stai! zise el, tot n-are Arcul acesta st[p`n; aidi s[-l fac al meu!“ +i puse]ndat[de-i ciopli, pentru pedestaluri, ni-te grosolane figurii de Victorii pocite; iar pe ambele fe\e ale aticului a=ternu lungi dedica\iuni,]n care spunea cum el a sc[pat lumea de tiranul Maxen\ie, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis*, =i a]ntemeiat pacea, *Fundatori quietis*.

Astfel Arcul lui Traian se pomeni]ntr-o zi c[a devenit Arcul lui Constantin.

Dar ce folos?]n zadar inscrip\iunile laud[pe noul triumf[tor, sculpturile din c[p[t`iele aticului =i cele de la timpanele Arcului ne amintesc izb`nzile lui Traian]n contra dacilor =i par\ilor; statuiele a=eazate pe]ntabulamentele columnelor sunt ale regilor barbari robi\i de Traian;]n fine, cele opt medalioane sculpturale care, al[turate c`te dou[,]mplinec golurile dintre columne, d-asupra arcadelor laterale, ne atest[=i ele pietatea =i iubirea de v`n[toare ale]nving[torului Daciei.

Patru din acele mari medalioane reprezint[sacrificii f[cute de]mp[rat pe altarele zeilor mitologici; alte patru sunt scene v`n[tore=ti.

Pe unul din acestea, Traian,]n tunic[scurt[, cu *tibiale* sau poturi v`n[tore=ti pe pulpe =i cu toga pe umeri, iese cu al\i doi so\i de sub un portic, \in`nd calul de fr`u; al[turi e un m`ndru june cu hlamida azv`rlit[pe spate, purt`nd de zgard[un frumos ogar. C`te=ipatru \in]n m`n[l[nci]nalte cu ascu\i= romboidal la v`rf, de cele ce se numeau *contus*. Totul arat[c[ei se g[tesc s[plece la v`n[toare.

Pe al doilea,]mp[ratul,]n goana calului s[u, cu capul gol, cu mantia f`lf`ind[, cu o spad[lung[=i]ngust[ridicat[]n sus, urm[re=te pe un urs, care, fugind,]=i]ntoarce capul spre d`nsul. Doi tovar[=i, asemenea c[l[ri =i fugind cu spadele plecate pe sub cr[cile unui copac,]nso\esc pe Traian.

}n al treilea medalion, acelea=i trei persoane c[l[ri —]mp[ratul]n frunte — str[bat]n fuga mare un t[r`m stufos =i ml[=tinus, amenin`nd cu darde scurte, *venabula*, un mistre` gata a se preda.

}n cel d-al patruea, v`n[toarea e terminat[. Marele Traian,]ncununat cu o aureol[circular[sau nimb, ca icoanele sfin`ilor no=tri, st[]n picioare subt umbr[de copaci, =i d[ordine altor trei b[rba`i, to`i cu suliv`e]n m`n[, din care unul, mai]n l[turi, `ine de fr`u un cal; un servitor,]n partea opus[, popre=te]n loc un alt cal. Dinaintea]mp[ratului e un leu mare, lungit mort la p[m`nt.

Cu fiecare din aceste scene v`n[tore=ti se afl[]mperecheat[c`te o scen[religioas[]n care]mp[ratul aduce rug[ciuni =i ofrande zeilor; c`nd e s[plece la v`n[toare, el]nvoac[pe ocrotitorul familiei sale, pe Ercul rusticul, al La`iului, purt[tor de baltag, acoperit cu piele de leu; c`nd merge s[v`neze ursul, el]=i o`ele=te v`rful lancei]n focul de pe altarul lui Apolon lung-s[get[torul, ¹, dup[ce a ucis mistre`ul, el]i]nfige c[p[`na]n copacul sacru care umbre=te statua Dianei v`n[toriv`e; =i,]n fine, dup[ce a biruit pe leu, el]i depune v`rtoasa coam[la picioarele belicosului zeu Marte.

}n nici un period al ei, sculptura antic[n-a fost poate mai]n stare de a]nf[`i=a, cu un caracter mai energic =i mai adev[rat, asemenea scene,]n care s[lb[ticia =i gravitatea subiectelor reclam[oarecare asprime]n m`nuirea daltei. Vigoare]n loc de gra`ie, demnitate]n loc de frumuse`e, strict[exactitate la reproducerea naturii omene=ti]n loc de forme estetice ideale, iat[calit[`ile ce caracterizeaz[stilul sculpturii din timpul lui Traian. Aceste calit[`i le-au avut, mai mult dec`t ori-

¹ Cite=te: *ecevolos* (gr.).

care alții, artiști aceia care au sculptat marmurele columnei dacice, precum și basoreliefurile Arcului triumfal. Producțiile lor constituie ceea ce s-ar putea numi *sculptura istorică*, caci sunt interpretații credincioase și perfecte ale faptelor ce ele reprezintă, și fiindcă, în cazul de față, faptele au fost mărețe, operele de artă au avut și ele să prezente un aspect cu totul impunător.

Este lucru cunoscut că cei vechi n-au nimerit sau n-au voit să înfățișeze animalele sub formele lor reale; de aceea să nu cătăm prea de aproape la fiarele din medalioanele Arcului; dar vântorii, dar Traian mai ales, în pozele, în mișcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevărați eroi de vântoare, precum în realitate erau eroi și pe câmpul de bătălie.

În aceste prețioase rămășițe ale artei romane din periodul eroic al imperiului, avem totdeauna dinaintea ochilor imaginea clară și vie a acelei vântorii pe care singură o permitea Platon cetățenilor republicii sale, „vântoarea cea perfectă, după cum zice filozoful, care se face în contra patrupedelor, cu cai, cu câini și cu înșurubirea trupului, în care fiara, învinsă prin alergături, prin rani, prin loviri, cade sub propria mână a vântorului, vântoarea care singură aprinde în om zeiescul dar al bărbatului”¹.

Dar strecurându-ne încetinel prin tot felul de cotituri fără pericol, iată-ne ajunși pe tărâmurile aprige ale vântorii celei mari, în care goana fiarelor devine uneori o luptă crâncenă în care omul adesea trebuie să dea însuși piept în fața primejdiei.

¹ Platonis *Leges*, VII, 824: μή δὲ πᾶσι λοιπὴν ἀρετὴ ἢ τῶν τετραπῶν ἵπποις, ἢ ἑσὶ ἐν τοῖς ἑσὶν θήρα ἀώμασιν πᾶτων βατοῦσι δρομῶς ἢ πλιγαῖς, ἢ βολαῖς, ἀνταίρες, θηρεύοντες, ἑσὶς ἑσὶας τῆς θείας μελέτης (n. a.).

La asemenea cazuri, prepelicarul t[u, amice, nu are ce-*li* face, =i chiar — dup[cum te pretinzi — nici cu\itul de la br`u nu te prea poate ajuta. C`t despre c[ru\ta mea, doar[numai lu`nd-o m`r\oagele la fug[, poate c[m-ar sc[pa (Doamne fere=te!) de a=a n[paste!

Cu toate acestea, =ez`nd acuma colea, f[r[grij[, r[sturnat]n je\ul meu, privind lini=tit pe fereastr[cum mugurul liliacului se desp[ic[=i=nverze=te subt aburoasele s[rut[ri ale soarelui de aprilie, =i asult`nd, cu o dulce r[pire, cum vr[biile limbute ciripesc =i cum brot[celul c`nt[vesel]nturnarea zilelor calde, te]ncredin\ez c[mi-ar place s[str[bat, f[r[totu=i de a m[mi=ca din loc, =i codrii umbro=i, alerg`nd cu g`ndul]n goana cerbilor, =i piscurile de st`nc[, dup[urmele ideale ale caprei-negre, =i vizuinile de prin mun\i,]n prepusa dibuire a ur=ilor, =i luncile cu r[chit[, dup[umbra d`rei de mistre\, ba chiar =i pustile nisipoase, pe unde mi s-ar n[luci v`n[tori eroice de tigri]nfrico=a\i =i de lei fioro=i!

Dar fiindc[, p`n[acum, nici prin vis piciorul nu mi-a c[lcat prin asemenea pr[p]stioase locuri, =i fiindc[]nsumi, o m[rturisesc cu umilin\[, n-am fost niciodat[la acea aspr[=coal[]n care, dup[spusa anticului dasc[l de v`n[toare¹, „cet[\enii]nva\ a fi me=teri]n r[zboaie =i]n toate cele unde trebuie omului s[=tie a cugeta, a vorbi =i a lucra bine“, de aceea, zic, nu m[voi]ncumeta a spune ceea ce aieva n-am v[zut cu ochii, ci, leg[nat]n r[sf[\rile poeziei =i ale frumoaselor arte, voi cerceta numai cum al\ii, mai pricepu\i, au cugetat, au vorbit =i au lucrat, descriind =i reprezent`nd episoade caracteristice din via\ta plin[de neast`mp[r a v`n[torii celei mari.

¹ Xenophontis, *De venatione*, I: κ[ταύτων γὰρ γίνονται τὰ τὸν π[λαμον γὰθοὶ, ἀπ[τε τὸ λ[α ζ[ον ν[ηθ[ω[ς νοεῖν οὐ λ[πειν οὐ πράττειν (n. a.).

Dar în ce parte să ne întoarcem mai întâi privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vânătoarea mai preuită, mai mrea, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici, pe sălbaticii primitivi ai pământului, cutreierând colosalele vegetațiuni antediluviane și luptându-se cu fiare uriașe, ale căror seminții s-au stins acum demult de pe fața lumii? Tu ai spus, la începutul cărții tale, că vânătoarea este o aplecare firească a omului, veche ca și dinșul; eu voi aduga, tot spre lauda vânătoriei, că acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspirațiuni artistice, și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanți-mamuti cu coame stufoase, cele de reni cu late coarne răschirate, de urși ai speluncilor și de alte animale dispărute, ce s-au găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăci de istoase, gravate cu sula de către oamenii străvechi, care, în timpul perioadei glaciare a Europei, se adăposteau în peșterile de la Madeleine, de la Augerie, de la Massat și din alte stațiuni cufundate azi sub tărâmul Perigordului, al Gasconiei și al multor provincii din Franța meridională¹.

Urma-vom cu ochii cetele nesocotite de arcași și de lănceri, cărurile nenumărate de zburătoare, turmele nesfârșite de animale, ce stau puse pe ăireag printre ieroglifele templelor egiptene sau pe pereții de piatră vâroasă ai palatelor ruinate

¹ Despre descoperirile de asemenea natură ale d<omni>lor Lartet, Chrysti, de Vibray, Garrigou și alții vorbesc toate publicațiunile care se ocupă de timpii preistorici, așa de mult studiați în anii cei din urmă. În anul acesta chiar, pentru prima oară, s-au descoperit oase de reni, sculptate cu figuri de același animal, și într-o peșteră din Elveția, la Thaingen. Cine știe dacă și peșterile munților noștri nu ne pot strează destăinuirii de felul acesta? (*n. a.*)

din Niniva =i din Babilon? Ca s[v`neze lei =i tigri, girafe =i gazele, ba chiar iepuri =i cocori, faraonii Egiptului, despo\ii Asiriei =i tiranii per=i ridicau]n picioare ordii =i popoare]ntregi; iar dup[terminarea acelor n[prasnice m[celuri, legiuni de zugravi =i de pietrari erau os`ndi\i ca s[a=tearn[pe ziduri, pentru]ncremenirea viitorimii, toate acele nem[rginite epo-pei v`n[tore=ti, care, prin nemilostiva lor monotonie, sperie =i obolesc azi ochii c[l[torului minunat¹.

Asculta-vom, de pe r`pele]nverzite ale lacului Celor Patru Cantoane, voiosul =i seme\ul c`ntec al pl[ia=ului elve\ian, caden\at de muza lui Schiller, amanta libert[\ii? Fiul lui Guilom Tell]l]nton[cu glas puternic, =i echo]l repet[din s`nul mun\ilor inima\i]n Uri,]n Schwytz =i]n Unterwalden:

Mit dem Pfeil, dem Bogen,
Durch Gebirg' und Thal,
Kommt der Schütz gezogen
Früh am Morgenstrahl.

Wie im Reich der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg' und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weit:
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und fliegt.²

¹ <J.G.>. Wilkinson, *Private Life, Manners and Customs of the ancient Egyptians*, <London, 1837>. — <A.H.> Layard, *Nineveh and Babylon*, <London, 1853> (*n. a.*).

² Schiller, *Wilhelm Tell*, Act< ul al> III <-lea>, Scen< a> I:

Cu s[geata, cu arcul,
Prin mun\i =i prin v[i,

Aci m[aflu din nou]n mare primejdie ca s[azv`rli din m`n[foaia pe care, cu mai mult[sau mai pu`in[r[bdare, tu te sile=ti a m[citi. Cum! am cutezat a-\i pune subt ochi chiar =i versuri nem\`e=ti?! Oare putea-vei s[m[ier\i?...

D[-\i osteneala, rogu-te, a c[ta]n josul paginii, traducerea =chiop[t`nd[a acestor frumoase strofe,]n care colcotesc cele mai nobile sim\`[minte ce iubirea de v`n[toare poate aprinde]n inima unui om, =i sper c[tu, v`n[tor, te vei]mp[ca]ndat[cu poetul, dac[nu =i cu limba lui.

]n acea limb[este scris[cea mai expresiv[poem[a vie\ii v`n[tore=ti, eroica dram[a lui Guilom Tell,]n care r[sufl[, peste tot, aerul liber =i curat al plaiurilor alpestre =i iubirea necump[tat[de patrie a cet[\`enilor liberei Elve\ii. O \ar[]ntreag[sc[pat[din robie numai prin inima viteaz[=i prin s[geata dibaci m`nat[ale unul v`n[tor, iat[desigur cea mai falnic[izb`nd[cu care se poate m`ndri v`n[toarea. Poetul s-a p[truns de acea m`ndrie de v`n[tor, =i auzi-l cu c`t[dragoste vorbe=te el chiar =i de]n\`elepciunea caprei-negre, care, c`nd merge cu c`rdul s[pasc[la]n\`rc[tori, pune straja la

V`n[torul calc[]ntins,
De timpuriu, la raza dimine\ii.

Precum]n]mp[r[\`ia v`nturilor
Domn este vulturul,
Prin mun\i =i pr[p[stii
Domne=te liber v`n[torul.

Al lui este spa\iul;
Tot ce atinge a sa s[geat[
Este prada lui,
Tot ce se t`r[=te =i zboar[!

(n. a.)

p`nd[, ca s[trag[cu urechea =i s[fluiere c`nd se apropie
v`n[torul.¹

Tot despre acea sprinten[=i sfoas[fiic[a st`ncilor a zis =i
poetul latin,]n versuri mai vii =i mai colorate dec`t cel mai
nimerit tabel:

Pendentem summa capream de rupe videbis;
Casuram speres; despicit illa canes².

Iat[cum =tie poetul s[ne fac[a sim\i chiar =i decep\iunea
v`n[torului. Ajuns pe culmele alpestre,

pe st`nci de scu\i de ghea\[, troiene de z[pezi
pe care o suflare le-arunc[repezi jos,

el se opre=te, se uit[]n dreapta =i]n st`nga, c[t`nd s[z[reasc[
am[gitoarea prad[care i-a pierit din ochi, =i apoi]nt[r`tat,
obosit, m`nios de zadarnica-i osteneal[, el strig[]n limba lui
Byron... ba stai; mai bine s[-l facem s[vorbeasc[rom`ne=te,
]n versuri pe care]nsu=i ajutorul lor va fi =i uitat c[le-a scris
odinioar[,]n dep[rtatele-i *Ceasuri de mul\umire*.

A=a; =i-n aste locuri c[pr\va a s[rit.
Picioarul ei cel ager m-a]ncurcat de tot:

¹Schiller, *Wilhelm Tell*, Act I, Scen<a> 1:

Das Thier hat auch Vernunft;
Das wissen wir, die wir die Gemen jagen.
Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn
'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet
Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht.

(n. a.).

²Martialis *Epigram<mata>*, XIII, 98 <-99>

Vei vedea capra-neagr[at`rnat[de v`rful unei r`pe;
Speri c[va c[dea; dar ea cat[cu dispre\ la c`ini.

(n. a.).

C`=tigul meu de ast[zi abia de va pl[ti
Primejdioasa-mi munc[...¹

Alt[dat[]ns[v`n[torul, mai norocos]n goana sa,]=i c`nt[
cu veselie izb`nda, =i,]n inima-i mul`umit[, dorul iubitei sale
vine de se amestec[cu pl[cerile v`n[toriei. Atunci poetul —
acela care,]n secolul nostru, a =tiut mai bine dec`t oricare s[
]mprosp[teze, cu o nou[dulcea\]=i cu un mai viu profum,
limba]mb[tr`nit[a lui Ronsard — Alfred de Musset, a pus]n
gura pl[ia=ului un c`nt vesel,]n care bucuria triumfului la
v`n[toare se]ng`n[cu dulci amintiri de amor:

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace?
Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.
Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois. —
Le chamois s'est levé! — Que ma maîtresse est belle! —
Le chamois tremble et fuit! — Que Dieu veille sur elle! —
Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois. —
Je voudrais par la main tenir ma belle amie. —
La meute et le chamois traversent la prairie; —
Hallali, compagnons, la victoire est à nous! —
Que ma maîtresse est belle et que ses yeux sont doux!²

¹ C.A. Rosetti, *Ceasuri de mul`umire*, Bucure=ti, 1843, traduce astfel
aceste versuri din *Manfred*-ul lui Lord Byron, Act I, Scen<a> I:

Ye toppling crags of icel
Ye avalanches, whom a breath draws down.
.....
..... Even so
This way the chamois leapt; her nimble feet
Have baffled me; my gains to-day will scarce
Repay my breack-neck travail.

(n. a.)

² Alfred de Musset, *La coupe et les lèvres*, Act al II<-lea>, Scen<a>
a> II<-a>:

V`n[torule, seme\ e v`n[torule, ce z[re=ti tu oare]n spa\iu?
C`inii mei r`c[ie \[r`na =i caut[o urm[.

C`nt[=i chiuie vesel v`n[torul, c[ci izb`nda este a lui! A prins capra]n p[dure; =i,]n vale, iubita-i cu ochi dulci]l a=teapt[ca s[-l str`ng[de m`n[. Sufletu-i acum]noat[]n bucurie. Au trecut, s-au =ters zilele de dor pe c`nd el r[t[cea prin lunc[, suspin`nd doina v`n[toareasc[:

Lunca \ip[, lunca zbiar[
Pentru-un pui de c[prioar[,
Vai de biata inimioar[;
Ca =i lunca geme, zbiar[
Pentru puica b[l]ioar[.

Frunza cre=te, frunza cade,
C[prioara n-o mai roade.
Vai de mine, ce m-oi face?
Doru-n sufletul meu zace
+i-inimioara-mi nu mai tace!

Inim[, fii r[bd[toare
Ca p[m`ntul sub picioare,
P`n' ce puica b[l]ioar[
S-o]ntoarce-n lunc[iar[
Cu cel pui de c[prioar[!¹

S[ri\i, voinici! E copita caprei-negre.
Capra-neagr[s-a sculat! Frumoas[mai este iubita mea!
Capra-neagr[tremur[=i fuge! Dumnezeu s[mi-o p[zeasc[!
Capra-neagr[]ntoarce haita =i fuge]n p[dure.
A= vrea s[\iu de m`n[pe draga mea iubit[.
Haita =i capra-neagr[trec peste p[=une:
Hura! tovar[=i, izb`nda este a noastr[!
Mult mi-e frumoas[iubita =i dulci]i mai sunt ochii!

(n. a.).

¹ *Poezii populare ale rom`nilor*, adunate =i]ntocmite de Vasile Alecsandri, Bucure=ti, 1866, p. 225 (n. a.).

Puica s-a]ntors]n lunc[; ea a]nfr`nt =i a zdrobit inima poetului mai r[u dec`t crudul v`n[tor c`nd sf`=ia f[r[mil[s`nul c[prioarei, =i atunci, tot d`nsul, tot de Musset, ml[diindu-=i lira pe un ton mai duios, ad[-\i aminte, amice, cum,]n c`teva versuri repezi =i armonioase, adev[rate m[rg[ritare picate din acel corn de poetice]mbel=ug[ri ce i-l revars[suava lui muz[]ntr-o frumoas[noapte de mai, cum =tie, zic, a schi`va]n treac[t o]ntreag[elegie v`n[toreasc[:

Suivrons-nous le chasseur sur les monts escarpés?
La biche le regarde; elle pleure, elle supplie;
Sa bruyère l'attend; ses faons sont nouveau-nés;
Il se baisse; il l'égorge, il jette à la curée
Sur les chiens en sueur son coeur encore vivant.¹

S[rind, cu ciuta =i cu capra, din pisc]n pisc =i din st`nc[-n st`nc[, cine ne opre=te acum de a ne str[muta p`n[=i]n mun`ii no=tri?

Aci ne a=teapt[V`n[torul Carpa\ilor, pe care s-a cercat al c`nta,]ntr-o lung[balad[descriptiv[, un muntean rom`n, un c`mpulungean, care, f[r[]ndoial[, a gustat pl[cerile =i ostenelele v`n[torii de mun`i =i a resim\it]n sufletul s[u toate]nvietoarele fream[te ale vie\ii de pl[ia=. Dac[natura l-ar fi]nzestrat cu darul de a spune precum simte, d<omnul> N. Ruc[reanu ar fi f[cut desigur un cap-d-oper[nemuritor. Dar

¹ Alfred de Musset, *La nuit de mai*:

Urma-vom v`n[torul pe mun`ii r`po=i?
Ciuta]l prive=te; ea pl`nge =i se roag[.
Culcu=u-i de burieni o a=teapt[; iezii]i sunt de cur`nd n[scu\i;
El se pleac[; o]njunghie =i arunc[]n prad[,
C`nilor asuda\i, inima-i]nc[vie.

(n. a.).

=tii c[are rom`nul o vorb[care cam zice c[acolo unde nu este putin`a, la ce-i bun[voin`a?

Cu toate acestea,]n balada *V`n[torul Carpa`ilor* sunt imagini care se v[d a fi fotografiate de pe natur[. P[cat c[au aspectul tern al fotografiei, =i nu coloritul viu al vie`ii! Sunt =i expresiuni neao=e rom`ne=ti de o originalitate pre`ioas[, care ar luci ca nestemate]ntr-o frumoas[salb[de versuri armonioase.

Subiectul baladei este, f[r[]ndoial[, conceput cu o bogat[=i adesea fericit[varietate, c[reia, din nenorocire, cititorul se vede silit a-i duce mereu jalea; c[ci pe tot minutul el simte]n sine mintea]nvr[]bindu-se cu urechea. Eu unul m[rturisesc c[, p[truns fiind de m[re`ele dorin`e ale poetului, am]ncercat un fel de sim`nt dureros, v[z`nd c`t de pu`in limba =i versul au venit]n ajutorul puternicei sale]nchipuiri, al < sic! > nobilelor sale aspira`iuni. De ce nu poate omul toate c`te le dore=te? Dar, vai! sunt pu`ini, foarte pu`ini aceia;

Non omnia possumus omnes¹.

O chemare c[tre v`n[tori, la rev[rsatul zilei, deschide =irul neregulatei =i capricioasei strofe, scrise]n versuri albe:

U=or ca]nsu=i cerbul p[=e=te v`n[torul
Pe coama c[r[rat[< -a> piciorului de munte.
}n poalele-i se-ntinde c`mpia str[lucind[
De mii de briliante ce vars[Aurora
Pe geana-i rourat[, pe verzile ei bucle.

El trece pe muscelele]nsm[ltate cu flori suave; apoi p[=e=te t[cut pe sub bolta]ntunecat[a fagilor =i a frasinilor, unde mur-

¹Virgilii, *Eclog*< a>, VIII, v. 63:

Nu to`i putem toate.
(n. a.).

mur[izvorul =i unde c`nt[mierla, grangurul =i sturzul. Deo-
dat[]ns[v`n[torii se opresc:

„At`rna\i, feciori, merindea
Sus pe ramure de arbori!
Iac[urma c[prioarei
Proasp[t[, de ast[-noapte;
E culcat[-n fa\ a coastei,
Sus,]n higiul¹ dintre plaiuri.
B[t[ia=i, pe fuga-ndat[!
V`ntul bate de minune!
Lua\i b[taia sus din piscuri;
Veni\i tr`mb[cam spre vale,
Drept la fagii cei]nal\i;
Acolo ne \inem noi.
De ve\i auzi copoii
Peste voi trec`nd]n dosuri,
S[t[ce\i, s[nu da\i gur[,
C[ci se-ntorc cu ea]ndat[;
+ti\i c[trage tot]n jos,
+i atunci s[]nte\i\i!

Iute la p`nd[, la \iitori!
Cuprinde\i bine din multe-n vale!
+i curm[tura s[nu r[m`ie!
+i trece\i unul peste p`r`u!“

B[taia-acum]ncepe, =i iar[=i]nceteaz[.
Abia s-aud copoii pe v`rfuri dep[rtate;
Dar trec, se las[-n scap[t, =i pare c[v`natul
Cu c`inii]mpreun[s-au dus pe alt[lume.
T[cut acum e totul; munteanul nici nu mi=c[;
]n muta-i a=teptare se uit[l-a sa umbr[
Din ce]n ce cresc`nd[, =i timpul el m[soar[.
+i iar s-aud copoii. Ca fulgerul de iute

¹ „P[dure jun[=i foarte deas[“ N. R<uc[reanu> (n. a.)

Sosesc din multe-n vale, din vale iar]n multe.
 B[taia re]ncepe; mereu se]nte\=te;
 Chefnitul¹ e aproape; c` t colo frunza sun[,
 +-aci, c-o detunare, tot zgomotu-nceteaz[.
 Din fundul v[ii-ad`nce, c-un pas mai rar, dar sigur,
 Cu deasa-i respirare, se vede v`n[torul.
 M[re\, alegru, sprinten, ce-duce pe ai s[i umeri
 Pe zvelta c[prioar[=i pe p[m`nt o-ntinde.

Dup[aceste versuri, care, pe l`ng[orice alte merite, au mai ales pe acela de a se prezenta adesea sub forma limbajului v`n[toresc al muntenilor no=tri, dup[aceste versuri vine descrierea orelor de repaos: focul de brazi str[lucind noaptea prin p[dure, ghicitorile =i eresurile rostite p`n[s[se g[teasc[cina,]n sf`r=it somnul ce vine, c`nd]ncep ochii „a vedea cam sus g[ina“.

C`nd apoi r[sare din nou soarele, v`n[toarea re]ncepe.

Alte dou[strofe, dispuse]ntr-acela=i chip,]mplinesc partea curat v`n[toreasc[=i negre=it cea mai interesant[a baladei. Le vom mai transcrie numai pe ele,]nso\ite cu notele lor filologice =i patriotice, c[ci urmarea, p`n[la sf`r=it, ne]nstr[ineaz[cu totul de via\ a v`n[torilor. Pierz`ndu-se, c`nd]n zadarnice doruri dup[timpii patriarhali =i eroici ai domniilor str[bune, c`nd]n amarnice m`nii]n contra influen\elor str[ine, ce r[zbat]n \ar[prin *c/i ferate* =i prin *batele cu vapor*; balada ne face s[sim\im atunci,]n mod obositor, toate neputin\ele muzei c`mpu-lungene. Abia dac[,]ntr-acel haos de idei str[ine subiectului

¹ „L[tratul copoiului c`nd este pe urma v`natului. C`nd v`natul, adic[ursul, mistre\ul sau lupul vulnerat, st[pe loc ca s[fac[rezisten\[, atunci numai copoiul latr[, =i aceasta,]n limbajul v`n[toriei, se zice: *bat c`inii*. Tot astfel latr[copoiul =i tot astfel se zice c`nd el a]nchis capra-neagr[]n col\ sau anin[toare.“ N. R< uc[reanu> (*n. a.*).

=i de versuri anevoioase, ne mai de=teapt[c` tva descrierea fur-
tunii care

R[zbubuie p` n brazii ce =uier[ca =erpii,

sau dac[ne mai]nvie amintirea m` ndru\elor c[rora v` n[torul
le destineaz[c` te o „cetin[frumoas[de brad verde, neuscat“,
drept semn

c[v` n[torul

E ca bradul neschimbat.¹

S[ne]ntoarcem, dar, cur` nd =i cu pl[cere c[tre d` nsul.

Curioas[idee a avut d< omnu>l Ruc[reanu de a]ncurca
pe bietul *V`n[tor al Carpa\ilor* prin *Eisenbahn*-ul² lui Struss-
berg =i prin *Kaiserlich-Königlich-privilegiert-ul Dampfschiff*³ Ia
mai bine s[-l rug[m a ne fi domnia-lui]nc[o dat[c[l[uz[,
spre a ne duce prin *anin[torile*, prin *iudele*, prin *Infurciturile*
=i prin *col\anii* unde se ive=te, sfie\ sau]ngrozitor, v` natul de
la munte.

V` n[torul se opre=te:

„Jos, copii, pe br` nci cu to\ii!

Auzir[\i =uieratul

Caprei-negre printre st` nce?

Ne-au ulmat; dar sunt aicea.

Drept l-anin[tori v[duce\i.

+i vede\i de le lua\i v` ntul,

Ca nici una s[ne scape!

¹„Acest ultim pasagiu l-am crezut necesariu aici pentru dou[cuvinte:
]nt`i, ca s[completez forma poeziei mele at` t de variabil[, =i, al doilea, ca
s[dau o mic[dezmin\ire acelor autori sau *filozofi roman\iari*, care au zis
c[v` n[torul nu poate ama.“ N. R< uc[reanu> (*n. a.*).

²*Eisenbahn* — drum-de-fier (germ.). Vezi =i supra, p. 183, nota 4.

³*Kaiserlich-Königlich-privilegiert Dampfschiff* — Concesiunea cezaro-
cr[iasc[a vapoarelor cu aburi (germ.).

Iar în iudele¹ din fa\l
 Se \in cerbii, stau =i ur=ii;
 Da\i la c`ini \ndat\ drumul!
 Fuga sus la-nfurcitur\;
 Alerga\i la creieri² unul,
 Unde iese-ncornoratul³.
 Altul r[m`ne\i la strung\,
 Unde trage, =t\i, descul\ul⁴.
 Dar vede\i, cuprinde\i bine,
 +-arcele v\ primeni\i!
 Neam\ul⁵ bate... a-nchis capra

¹„O gr[m\dire de arbori r[sturna\i, a c[rei numire deriv\ de la un v`nt foarte furios ce bate mai \n acela=i timp din mai multe p[r\i, =i pe care v`n[torii munteni l-au numit *iud*, pentru c[, duc`nd mirosul de pe tot locul de la om la v`nat, acesta \l ulm[, fuge =i se dep[rteaz[, astfel c\ toat\ osteneala v`n[torului r[m`ne \n van. Cuv`ntul, dar, este simplu =i natural; acest v`nt, tr[d`nd pe v`n[tor, a meritat foarte bine numirea de *iud* sau tr[d[tor. — Sublim rezultat al religiunii ortodoxe \n \rile rom`ne! | \ranul cel mai simplu, f[r\ carte, f[r\ instruc\ie, f[r\ educa\ie, necunosc`nd dec`t necesit\ile =i nevoile sale, =tie prin limba p[rin\ilor s[i ce a auzit =i \n\eles pe toat\ ziua \n biseric[, singura lui =coal\; =tie, zic, c\ Iuda a v`ndut pe fiul lui Dumnezeu, m`ntuitorul lumii. — O, Doamne! Dac\ acei b[rba\i ce ne-au format aceast\ limb[, sanc\ion`nd-o mai \nt`i prin biserica noastr[, sunt \n imperiul t[u, \ntre sfin\ii t[i, prime=te tu aceast\ lacrim\ de recuno=tin\[, ce pic\ pe aceste r`nduri, =i o transmite lor prin angellii t[i! F[, Doamne, ca \n secolii secolilor s\ zicem: *Doamne, fii cu noi!*, =i nu *Domine, esto nobiscum!* F[, Doamne, ca, \n toat\ diminea\, =i nu *demanetia*, s\ l[ud[m numele t[u! | ine-ne, Doamne, tari \n credin\, =i nu \n *credentia* ta! Atunci provedin\,a ta ne va m`ntui!“ N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

²„P[durea cea mai \naintat\ spre v`rful muntelui, de unde apoi se \ncepe golul culminant.“ N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

³„Cerbul.“ N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

⁴„Ursul.“ N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

⁵„Nume ce se d\ mai adesea de \[rani c`inilor de v`nat. Fac aceast\ explica\ie ca s\ nu se confunde cu un alt neam\ ce vom \nt`lni mai \ncolo. N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

}n col\anul cel din vale;
Eu alerg pe fuga colo;
Fi\i de=tep\i la \iitori!“

}n iuzi gonesc copoii, spre v`rf ei se-ndrepteaz[,
Din ce }n ce chefnitul mai mult se }nte\ve=te.
Un tr[snet se aude; un altul }i urmeaz[
+i tot se mai repet[. Apoi un r[cnet mare
Cutremur[p[durea =i zguduie =i mun\ii,
Iar c`inii bat }ntruna, =un zgomot formidabil
Din ce }n ce tot cre=te, =i detun[ri teribili,
Din \eve fulminante, r[sun[}n ecouri,
Din st`nc[p`n[-n st`nc[, din vale p`n[-ntr-alta;
Se pierd }n dep[rtare. Se face-apoi t[cere
+i nu se mai aude dec`t murmura surd[
A r`ului din vale, dec`t svol`ndul =uier
Al brazilor, ce trece, se pierde peste goluri,
Dar ne-ncetat revine ca undele de mare.
O pauz[... =i iat[pe budur¹ v`n[torul
Descinde-ncins cu capra; iar al\ii-ajung acolo
Cu cerbul =i cu ursul =i cu col\at mistre\ul.
E mare bucurie =i m`ndru v`n[torul!“²

Negre=it c[tabelul ce s-a prezentat la ochii scriitorului a fost m[re\; inima-i a b[tut cu t[rie la acele splendide priveli=ti, la acel zgomot formidabil, urmat de t[cerea prin care se auzea numai surda murmur[a r`ului din vale =i =uierul brazilor cl[ti\i

¹ „Un fel de st`nc[mare =i cu oarecare vegeta\ie neregulat[, unde capra-neagr[se \ine mai ades[“. N. R<uc[reanu> (*n. a.*).

² N. Ruc[reanu, *Modeste }ncerc[ri poetice, originale =i traduc\iuni*, Bucure=ti, 1873, p. 56—70. Titlul ce d<omnu>l R<uc[reanu> a dat c[r\ii sale este de natur[a dezarma critica; dar noi, aci, pun`ndu-l al[turi cu corifeii ai literaturii, ne-am sim\it sili\i a-i croi un loc=or, de care nici cunoscuta d-sale modestie s[nu se }nsp[im`nte, nici ilustra companie }n care se afl[s[nu se poat[scandali. (*n. a.*)

ca undele m[rii! P[cat]ns[c[muzele geloase nu s-au]ndurat a-i]ncorda lira pe un ton mai melodios!

A= vrea, pe c`nd mi se desf[=oar[dinaintea min\ii uimite priveli=ti a=a de r[pitoare, ca s[aud, ca prin vis, o muzic[plin[de farmec, bun[oar[ca cea din opera *Guilom Tell* a lui Rossini, =i mai ales ca acel minunat cor de v`n[tori, care, dup[ce a tr`mbi\at, pe un ritm vioi =i alegru, fanfarele de chemare, se pierde apoi, cu vuiet armonios, prin tainica rezonan\ a cordilor de brazi!

VI

CUM SE PRICEPEAU S{ C~NTE LA V~N{ TOARE ROSSINI +I HAYDN, MÉHUL +I WEBER. — *TONTON, TONTON, TONTAINE, TONTON!!* — DU+M{ NIA LITERAR{, SAU EFECTE INTUITIVE +I ANACHRONISTICE ALE CHAMBERTINULUI DE LA „CAFÉ ANGLAIS“ ASUPRA POEZIEI ROM~NE. — TRECEM DINCOLO DE BAGDAD. — CONCERT SIMFONIC PE AP{ +I PE USCAT, DAT MISTRE|ILOR +I CERBILOR DE +AHUL PERSIEI, KHO+RU ANU+IRVAN.

Ce minunat[interpreta\iune a vie\ii v`n[tore=ti este,]n adev[r, aceast[m[iastr[melopee, od[scris[]n acea limb[f[r[rost, ale c[rei sunete modulate prefir[]n inima omului, mai lesne dec`t orice cuvinte, =i dorul =i veselia! Se pare c[din]ndoioasa amintire a dou[c`ntece, culese poate chiar prin mun\ii Elve\iei, dintr-o arie comun[, din cele care se c`nt[vesel pe tr`mbi\ta de v`n[toare, =i dintr-un melancolic *lied* nem\esc pe care \[ranii germani]l g`lg`iesc (*jodeln*), aduna\i]n cor, marele compozitor italian a =tiut s[pl[m[deasc[acest cap-d-oper[al muzicii de v`n[torie.

Dar Rossini a intrat cel din urm[pe calea]n care al\i mari muzican\i]i apucase]nainte.

B[tr`nul Haydn, p[rintele acelor simfonii germane pe care tu le ur[=ti a=a de tare, Haydn, la v`rsta de 68 de ani, puse cap[t sutimilor sale de compozi[iuni muzicale, prin oratoriul numit *Cele patru timpuri ale anului*, — *die Jahreszeiten* —]n care, recapitul`nd toate amintirile vie[ii sale, simpl[=i sim[iitoare, b[tr`nul maestro c`nt[pe r`nd, cu instrumente =i cu glasuri omene=ti, toate bunurile =i toate pl[cerile de peste an. C`nd ajunse la timpul toamnei, unchia=ul obosit nu se sfii a]mbuca b[rb[te=te tr`mbi\va v`n[toreasc[, =i tot =tiu]nc[s[ml[dieze, prin simpatica =i naiva dulcea\ a geniului s[u, stilul muzical cam pipernicit =i cam]n\oponat al secolului din urm[, stil pe care l-au denumit,]n \[rile occidentale, cu porecla comic[de *stilul perucilor*; — *Zopfenstil*, — =i care la noi s-ar zice: „de c`nd cu nem[ii cu coad[“.

Cam tot pe timpul c`nd Haydn scria,]n Viena, oratoriul *Celor patru timpuri*, un compozitor francez, care a]nzestrat scena liric[cu multe opere frumoase =i care a compus innuri =i cantate patriotice pentru revolu[iunea de la 1793, M[ehul, a dat patriei sale,]n uvertura operei *Junele Henric*, — *le Jeune Henri*, — o]nc`nt[toare simfonie v`n[toreasc[.

Cele dou[na[iuni muzicante ale Europei moderne, italiene =i germanii, contest[ne]ncetat francezilor geniul acestei arte.

Asemenea cestiuni nu se dezbat cu pu=ca]n m`n[, =i, fiindc[noi acum ne afl[m la v`n[toare, timpul nu ne iart[ca s[ap[r[m aci pe Boieldieu, pe Auber, pe Hal[vy, pe Gounod, pe F[licien David, nici chiar pe acel sublim geniu cu totul francez al israelitului german Meyerbeer. Tot ce putem spune deocamdat[,]n materie de muzic[v`n[toreasc[, este c[francezii au avut =i au p[trat din timp[str[vechi, de prin secolii feudalit[ii chiar, pre c`t se =tie, o mul[ime de c`ntece v`n[tore=ti, pe care slujitori speciali le sunau pe cornuri]n

petrecerile zgomotoase ale regilor =i ale castelanilor. Fiecare episod al vieții de v`n[toare, fiecare soi de fiar[luat[]n goan[, fiecare moment al dramei cinegetice avea c`ntecul s[u consacrat =i tradi\ional, ca semnalele milit[re=ti.

]iu minte c[]ntr-un timp c`nd, departe de to\i ai mei =i cu sufletul ad`nc]ntristat, tr[iam]ntr-un col\i=or al Franciei, pe malul unui r`u =i]n vecin[tatea unei mari p[duri,]n toate serile, la ora c`nd aburii,]n[l\`ndu-se de pe ap[,]ncepeau a]nnegura orizontul amurgit, un sunet de corn r[suna de pe malul opus al r`ului =i repeta c`teva ori d-a r`ndul una din acele fanfare v`n[tore=ti, al c[ror ritm iute =i chiar glume\ pare c[se]ng`n[cu vibra\iunile melancolice =i prelungite ale instrumentului ce le produce. Nu-mi place, amice, a-mi repurta mintea c[tre momente a=a]nnotate ale trecutului; dar, din minunile pe care]n singur[tatea de atunci le socoteam deopotriv[cu secolii, numai acelea]mi erau m`ng`ioase, c`nd vocea cornului]mi leg[na auzul]n sunetele caden\ate ale semnalului de v`n[toare. Pe tonurile duioase =i]ntunecate ale tr`mbi\ei metalice, se juca, cu o veselie s[lt[rea\[, melodia c`ntecului francez, =i atunci,]n mine, auzul =optea inimii m`hnite nea=teptate cuvinte de speran\ =i de bucurie. C`t voi tr[i nu voi uita ce dulce]mi era acel balsam melodios; el =i acum]mi]nmoaie inima de c`te ori se]nt`mpl[s[aud *Uvertura de v`n[toare* a lui M\ehul,]n care aceea=i fanfar[domne=te ca motiv de c[petenie =i r[sare, sub felurite tonalit[\i, printre diverse episoade muzicale pline de frumuse\i; aci, artistul a imitat tropotul cailor ce fac s[r[sune p[m`ntul subt ale lor copite; aci, iar, el aminte=te l[tratul vesel al c`inilor, c`nd li se d[drumul la goan[; aci,]nc[, pare c[,]ntr-o dulce melodie, cerbul,]n agonia sa, pl`nge =i cere cu lacrimi iertare de la ne]mbl`nzi\ii

s[i du=mani. Dar ace=tia, spre a=i de=tepta mereu]n suflet o nou[ardoare, repelesc din cornuri cunoscutul semnal, pe care tot francezul]l =tie =i-l c`nt[pe riturnela poporan[: „*Tonton, tonton, tontaine, tonton!*“

Dar este oare vreo idee pe care spiritul glume\ al francezului s[n-o fi dat, cum am zice noi, pe p`rlitur[? „C`nt[, v`n[torule, zice poetul popular al Franciei, c`nt[prin cr`nguri =i prin c`mpii, c`nt[mereu refernul t[u de v`n[toare: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* Pe c`nd tu v`nezi cerbul din p[dure, altul mai iste\ v`neaz[]n culcu=ul t[u; tu \ii urma ciutei, =i altul, a ginga=ei tale neveste; tu dai chior`=]n fiar[, =i altul face cu ochiul tinerei tale so\ioare, pe care tu ai p[r[sit-o — *tenerae conjugis immemor*¹ — ca s[ba\i codrii.“ De aceea, c`nd te vei]ntoarce, m`ndru, cu cornoratul acas[, umfl`nd sunetul cornului t[u, ia ascult[cum acel primejdios p[c[litor de Béranger]i va]ntoarce pe fran\uze=te zic[toarea rom`nului: „Ce =tie satul nu =tie b[rbatul!“

Chasseur, tu rapportes la bête
Et de ton cor enfles le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L' amant quitte alors sa conquête

¹ Horatii, *Carmin<a> I*, 1, v. 25:

. Manet sub Jove frigido
Venator; tenerae conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
. St[sub cerul friguos
V`n[torul, uit`ndu=i t`n[ra so\ie,
Sau c[c`inii lui credincio=i au z[rit o ciut[,
Sau c[mistre\ul marsic a n[v[lit]n holdele roditoare.
(n. a.).

Et le cerf entre à la maison.
Tonton, tontaine, tonton.¹

L[s]m pe francezi s[r`d[=i s[glumeasc[, chiar =i pe b[tr`nele, pe frumoasele lor arii de v`n[toare, de care a =tiut a=a de bine s[se foloseasc[francezul Méhul,]n uvertura sa, =i pe care nu le-a dispre\uit, cu vreo treizeci de ani mai]n urm[, nici italianul Rossini,]n *Guilom Tell*-ul s[u, =i s[ne oprim un minut,]ntre aceste dou[modele de muzic[v`n[toreasc[, asupra unei opere de aceea=i natur[,]n care se rezum[tot geniul na\ional al germanilor. *Freischütz*, sau *Liberul v`n[tor*, e titlul cap-d-operei teatrale a lui Weber². Fantasie]ntunecat[de ridicole credin\ele diavole=ti, simplitatea cea mai naiv[]n via\a real[, sim\im`ntalismul cel mai idealist]n dorin\ele inimii: iat[din ce este compus subiectul operei, =i simpatica muzic[a lui Weber, a=a plin[de suave melodii, pare c[neteze=te, cu o suflare

¹ *Chansons* de Béranger, *La double chasse*:

V`n[torule, tu aduci dobitocul
+i umfli sunetul cornului t[u,
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atunci =i amantul pleac[de la iubita sa,
+i]ncornoratul intr[]n cas[la tine.
Tonton, tontaine, tonton!

(n. a.).

² *Fran<tz> Jo<seph> Haydn*, n[scut la Rohrau]n Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 compozi\iuni instrumentale; oratoriul *Die Jahreszeiten* este din anul 1801. — *<Étienne> H<enri> Méhul* s-a n[scut la Givet,]n anul 1763, =i a murit la 1817. Opera *Le Jeune Henri* este compus[la 1796. — *C<arl> M<aria von> Weber*, n[scut la Eutin (Holstein)]n anul 1786, a murit la Londra, la 1826. Opera *Freischütz* este din 1821. — *Giachimo Rossini* s-a n[scut la Pesaro]n Italia, la anul 1792, =i a murit]n Paris, la 1868; cea de pe urm[oper[a lui, adic[*Guilom Tell*, s-a reprezentat la anul 1829. (n. a.).

lin[, toate asprimile, toate nes[buitele ciud[\ii ale unor a=a discordante contraste.

Chorul din al treilea act din *Freischütz*, în care v`n[torii proclam[c[nimic pre p[m`nt nu se poate asemui cu pl[cerile v`n[toriei,

Was gleicht wohl auf Erden dem Jägervergnügen,

este compus pe un ritm mai pu`în variat =i are o melopee mai pu`în m[rea\ dec`t c`ntecul v`n[torilor din *Guilom Tell*, dar nici originalitatea, nici gra`ia nu-i lipsesc, ci caracteru-i difer[cu totul de fanfarele v`n[tore=ti ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodiei zb`rn`ie un acompaniament surd care poart[mintea în mistice regiuni. Este, f[r[]ndoial[, un c`nt cu totul german. Dar s[nu te temi! Po`i s[-l ascu\i f[r[fric[; n-ai s[g[se=ti]ntr-]nsul nimic din acea l`nged[=i searb[d[monotonie a unora din c`ntecele nem`e=ti, pe care rom`nul a caracterizat-o cu porecla batjocoritoare de *tararaua neamului*.

Dac[fiarele ar fi =i în zilele noastre tot a=a de sim`toare la pl[cerile delicate ale armoniei, precum erau în timpii binecuv`nta\i ai vestitului *virtuoso* =i *tenore-sfogato* Orfeu, negre=it c[ele ar veni singure s[se predea de bun[voie celor care le-ar executa, în rari=tea unei p[duri r[sun[toare, un concert simfonic compus din toate cap-d-operile de muzic[v`n[toreasc[despre care]i vorbii aci în treac[t. Dar, vai! se vede c[de c`nd pe bietul Orfeu l-a luat Offenbach în r[sp[r,]nse=i fiarele, sc`rbite de a vedea sc[p]tarea gustului artistic la bipezi, =i-au luat lumea în cap, s-au s[lb[ticit cu totul, =i ast[zi este mai mult dec`t sigur c[, dac[s-ar ispiti cineva s[cerce a instrumenta =i a vocaliza prin codri muzic[clasic[, precum este uvertura lui Méhul, sau oratoriul lui Haydn, sau chiar =i chorurile lui Weber =i lui Rossini, ur=i, lupi, mistre\i, vulpi, cerbi, ba chiar =i iepurii ar apuca-o]ndat[la picior,]mpreun[=i cu v`n[torul lor, dac[cumva acel v`n[tor s-ar]nt`mpla s[fie amicul meu, autorul *Manualului rom`nesc de v`n[torie*.

Cu toate aceste, n-a fost]ntotdeauna a=a! Mult mai]ncoace de timpii fabulo=i ai p[\\itului amant al Euridicei, =i chiar]n regiuni lipsite de castelani feudali =i de sun[tori de fanfare,]n \\ri dep[rtate, asiatice, pe care noi le socotim de p[g`ne =i de barbare, muzica a fost pre\\uit[ca o neap[rat[auxiliar[a petrecerilor v`n[tore=ti.

Prime=te, te rog, pentru un moment, s[ne]ntoarcem cu vreo cincisprezece sute de ani mai]napoi, pentru ca s[ne]ncredin\\m cum c[v`n[torile cu acompaniament de orchester[nu sunt, precum s-ar putea crede, o de=art[]nchipuire a imaginav\\unii mele pu\\in v`n[tore=ti, ci c[din contra, cele mai m[re\\e serb[ri cinegetice au fost]nso\\ite, chiar din vechime, cu concerte instrumentale =i vocale. Consider[totdeodat[c[aceast[nou[digresiune pe c`mpul artelor din antichitate, o fac =i pe d`nsa numai =i numai]ntru cea mai mare laud[=i glorie a artei v`n[tore=ti, =i mai ales nu uita c[pentru ca omul s[fac[un lucru bine, trebuie mai]nt`i de toate s[aib[mult[, foarte mult[r[bdare; de aceea =i]n\\elepciunea poporului te]nva\\[ca s[„prinzi iepurile cu carul“.

Negre=it c[pentru oricare =tie s[\\in[un condei cu trei degete, =i pentru oricare din acei scriitori ce nu s-au p[truns c[scrisul trebuie s[fie numai o urmare cugetat[a g`ndirii =i a studiului, foarte lesne le vine de a scrie *currente calamo* despre orice materie, =tiut[sau necunoscut[lor. }i vezi, nepricepu\\i plagiatori ai atot=tiutorului Pic de la Mirandola, trat`nd cu u=urin\\[de *omni re scibili et quibusdam aliis*¹ .

¹ Nobilul italian Pic de la Mirandola, n[scut la 1463,]nv[\\ase la v`rsta de zece ani tot ce se putea =ti pe atunci, =i la dou[zeci =i trei, se l[uda]n Roma c[poate vorbi *de omni re scibili* < lat. > — de tot ceea ce se poate =ti; el muri la v`rsta de 31 de ani < deci]n 1494 > . Mai minuna\\i]n =tiin\\[dec`t minunatul italian, mul\\i scriitori de acum vorbesc nu numai de tot ceea ce se poate =ti, dar]nc[=i de c`teva altele, *de quibusdamb aliis* < lat. > (*n. a.*).

De va fi vorba de muzic[, apoi]\i op[resc tot]ntr-o le=ie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un oarecare Suppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitator= parizian al caricaturistului operei; =i apoi, din aceea c[ldare,]\i scot la lumin[]nv[\[turi =i pove\e pentru formarea =i dirigarea unui Conservator na\ional de muzic[.

Dar cu at`t ar fi pu\in! Groaznic orbe=te ura pe oameni, =i mai ales pe sup[r[ciosul neam al scriitorilor, *genus irritabile vatum*¹.

Avem dinaintea ochilor o sp[im`nt[toare dovad[despre aceasta. Sunt]n \ar[la noi dou[foi literare care =i-au jurat ne]mp[cat[ur[=i m`nie:

Doi Joi se }nt[r`t[=i fulgerul jos plumb[!²

Convorbirile literare de la Ia=i mu=c[carne vie, c`nd g[sesc,]n *Revista contimporan[* din Bucure=ti; iar aceasta:

Tanteane animis caelestibus irae!³

]mpinge urgia p`n[-ntr-at`ta,]nc`t, spre a def[ima chiar =i titlul rivalei sale, tip[re=te cu litere negre pe h`rtie alb[, sub acela=i nume du=m[nit de *Convorbir*⁴, felurite pove=ti vrednice de v`n[torul cel cu coada vulpii,]n care se zice,]ntre altele, c[la anul 1852 d<omnul> Pantazi Ghica, de=ert`nd,]ntr-o sear[, prietene=te, pahare de Chably, de Chambertin, de +am-

¹ Horatii, *Epist.*, II, v. 102 (n. a.).

² Heliade, 20 decembrie 1843,]n *Curierul de ambe sexe*, period IV (n. a.).

³ Virgilii, *Aeneid*<a>, I, v. 15:

}ncape at`ta ur[]n suflete cere=ti! (n. a.).

⁴ *Revista contimporan[*, < Bucure=ti, > anul II, nr. 4, 1 aprilie 1874, p. 324 <-342> (n. a.).

panie =i de Xeres,]ntr-un cabinet la „Caff  [sic] Anglais“¹ din Paris,]mpreun[cu Alexandru Dumas-tat[]i cu Alfred de Musset — au r[posat, s[rmanii, am`ndoi =i nu mai pot m[r turisi —, dup[ce d<umnea> lui le-a istorisit multe =i m[runte despre literatura, muzica, instruc\iunea =i politica Rom`niei, dup[ce le-a vorbit pre larg despre dasc[lul Laz[r, despre Alexandru Vod[Ghica, despre mitropolitul Dosoftei, despre Tudor Vladimirescu, despre me=terul Manole, despre Ianache V[c[rescu =i despre al\ii mul\i c`i]n Christos s-au botezat pe p[m`ntul rom`nesc,]n sf`r=it a binevoit a le citi =i poema popular[„}n=ir[-te m[rg[rite de V. Alecsandri“. — „S[nu se uite c[acest[conversa\iune []ntre d<om> nii Pantazi Ghica, Alexandru Dumas-tat[]i Alfred de Musset] se petrecea la anul 1852“, chiar dup[cum spune nota autorului (p. 335), =i c[d<omnu> l Pantazi Ghica le-a citit atunci, pre cum zice, „]n limba francez[, dup[textul rom`nesc“, poema }n=ir[-te m[rg[rite, pe care]ns[, d<omnu> l V. Alecsandri a compus-o la Mirce=ti tocmai]n anul 1856, adic[cu patru ani]n urma vestitei ei citiri de c[tre d<omnu> l Pantazi Ghica, =i apoi a dat-o la lumin[, pentru]nt`ia oar[,]n *Revista rom`n[* din anul 1862 (p. 160—166).

Pe limba v`n[toreasc[,]n cazul de fa\[, s-ar zice c[autorul articolului *Convorbiri* din *Revista contimporan[* „a v`ndut pielea ursului, pe c`nd ursul juca]nc[prin p[dure“. Dar]ntre scriitori nu este ca]ntre v`n[tori. Loc de joc nu]ncap, =i — *horresco referens*² — c`t despre mine, z[u, m[cutremur de o r[z bunare literar[ca aceasta. D-a= fi m[car cunoscut cu redactorii *Convorbirilor* din Ia=i, le-a= da desigur pova\ca ca s[schimbe

¹ Ironia parantezei lui Odobescu vizeaz[gre=eala de ortografie — *Caff *]n loc de *Café* — din relatarea lui Pantazi Ghica.

² Virgilii, *Aeneid*<a>, II, v. 204 (*n. a.*). *Horresco referens* — m[]nfior povestind (lat.).

c` t mai cur` nd titlul foaiei lor, pentru a c[rui ru=inare s-a jertfit cu at` ta lep[dare de sine]nsu=i d< omnu> l Pantazi Ghica.

Tr[ind]ns[cu totul]nl[turat de asemenea cr`ncene lupte, eu, amice, c` nd scriu c` te ceva, scriu mai mult pentru a mea proprie pl[cere, f[r[de a cugeta r[u la al`ii, afar[, poate, numai de ast[dat[, c` nd m-am apucat a scrie pentru p[catele tale. Dac[]ns[chiar =i tu m[vei]nvinov[\i cu tot dinadinsul c[m-am]ntins prea mult cu scrisul, =i c[fac aci prea mare cheltuial[de cita\iuni de prin autori str[ini, apoi]\i voi r[spunde c[acelea — mai toate nestemate culesse din salbele bogalilor — le presar pe s[r[c[cioasa mea scriere ca s-o mai]n\olez =i s[-i dau =i ei ceva pre\; iar dac[nu scriu scurt =i cuprinz[tor, se vede c[, r[u sau bine, nici eu, ca mul\i al`ii, nu m[pricep a face]ntr-altfel.

A=adar, supus bl`nd la o nou[os`nd[, ia-te bini=or dup[mine =i vino s[ne]ndrept[m pa=ii r[t[citori tocmai sub poalele mun\ilor din Kurdistan, pe calea care duce de la Bagdad la Hamadan, acolo unde este st`nca stearp[=i r`poas[ce se cheam[Bisutun. Piciorul de spre apus al st`ncii se nume=te,]n limba locului, *Takh-i-Bostan*, adic[*Bolta Gr[dinii*. Gr[dina deocamdat[lipse=te, =i unii erudi\i cred c[aci vor fi fost vestitele gr[dini at`rnate]n aer ale Semiramidei¹, care, chiar dac[

¹Diodori Siculi *Bibliotheca histor.*, II, 33: dup[ce s[v`r=i aceste lucr[ri, Semiramida,]n capul unei o=tiri numeroase,]ntreprinse o expedi\iune]n contra mezilor. Sosind]n fa\ a muntelui Bagistan, ea]=i a=eaz[acolo tab[ra =i face o gr[din[care avea dou[sprezece stadii [mai mult de doi kilometri]]n ocolul ei; era pe o c`mpie =i cuprindea o f`nt`n[mare care da ap[pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat lui Joe, formeaz[una din laturile acestei gr[dini, prin st`ncile sale r`poase,]nalte de =aptesprezece stadii [ca la 2 850 metri] =i t[iate drept. Semiramida puse s[scobeasc[piciorul acestor st`nci =i s[sculpteze pe d`nsul chipul ei]nconjurat de o sut[de streji. Ea puse s[sape pe st`nci o inscrip\iune cu litere siriace,]n care se zicea c[Semiramida, gr[m[dind tot bagagiul =i

odinioar[au fost aci, apoi acum au zburat cu totul]n aer; — dar bolta este]n fiin\[, =i pe zidurile ei se v[d nenum[rate sculpturi s[pate nu prea ad`nc]n piatr[, =i poate chiar odinioar[colorate. S[le descriem toate, nu este treaba noastr[; pe noi ne ating numai cele dou[mari scene de pe pere`ii laterali. }ntr-adev[r, pe una se vede o v`n[toare de mistre`i; pe cealalt[, mai =tears[, este o v`n[toare de cerbi.

Stilul sculpturii, oarecare am[nunte arhitectonice =i chiar costumele =i uzurile figurilor reprezentate ne]nl[tur[de la prepusul c[vom fi av`nd aci, dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinetice ale vitezei amazone asiriene, ale reginei Semiramide,

di cui si legge
Che sugger dette a Nino e fu sua sposa;
Tenne la terra che'l Soldan corregge¹.

toate uneltele o=tirii sale]ntr-un singur morman, f[cuse dintr-]nsele o scar[pe care s-a urcat p`n[]n v`rful muntelui.

D'Anville =i de Sacy au crezut c[aceste cuvinte se pot aplica st`ncilor de la Bisutun (*n. a.*).

¹Dante. Divina Commedia, l'Inferno, Canto V. Pasajul]ntreg despre Semiramida zice, v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle
Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
A vizio di lussuria fu si rotta,
Che libito fe' licito in sua legge,
Per torre il biasmo in che era condotta.
Ell'è Semiramis, di cui si legge,
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra che'l Soldan corregge.

Cea d`nt`i din acelea despre care tu vrei s[aibi cuno=tin\[, — mi zise el atunci, a fost]mp[r]teas[a multor limbi. La vi`iul desfr`n[rii a fost a=a datat[,]nc`t neru=inarea fu iertat[sub st[p`nirea ei p`n[-ntr-at`ta]nc`t]ns[=i a cutezat s[ia asupr[-i blestemul]n care c[zuse. Ea este Semiramida, despre care se cite=te c[a dat s[sug[lui Ninu, =i apoi i-a fost =i so`ie. Ea st[p`nea \ara pe care o c`rmuie=te acum Sultanul (*n. a.*).

G`ndul ni se repoart[mai bucuros asupra acelor puternici despo\i ai Persiei, +apurii, Hormuzii, Kho=ruii, Firuzii, Iejghirzii =i al\ii, care, din vechea lor cetate a Ctesifonului, aproape de Bagdadul de acum, sup[rar[mai bine de trei sute de ani pe]mp[ra\i romani de seama lui Aurelian, lui Teodosie, lui Justinian, lui Eraclie; asupra acelor m`ndri =i luxuo=i Sasanizi, care se]nchinau focului dup[legea lui Zoroastru, cl[deau palate gigantice acoperite cu sculpture =i cu poleieli =i]nmuiau]n fir =i]n pietre scumpe hainele de pe d`n=ii =i hamaturile de pe caii lor.

V`n[toarea, lupta cu fiarele, alerg[rile cu caii =i]ncord[tura arcului erau visele de aur cu care se desf[tau ei, at`t]n fiin\[, c`t =i]n priveli=tea armelor, vaselor, uneltelor =i podoabelor cu asemenea scene, pe care me=terii =i arti=tii lor le reproduceau mereu,]n metaluri =i]n pietre scumpe¹. Subiectele de v`n[toare,]nf[\i=ate cu o vioiciune, cu o mi=care, cu un foc nespus, pot fi privite ca una din]nsu=irile caracteristice ale artei sasanide pe care o admir[m azi]n c`teva pre\ioase obiecte de

¹Arta persan[din timpul Sasanizilor a fost foarte pu\in studiat[; ea merit[]ns[o aten\iune special[, av`nd, pe l`ng[aspectul impozant al produc\iunilor antichit[\ii asiatice, un caracter de energie =i de mi=care pe care l-a]mprumutat de la operele elenilor =i romanilor. Multe muzee =i tezaure eclesiastice din Europa posed[vase, monede =i pietre scumpe gravate, de stil sasanid; dar mai cu seam[]n Muzeul Ermitagiului din Sanct-Petersburg sunt nenum[rate pl[ci =i ornamente de aur, reprezent`nd lupte de animale =i v`n[tori, care acestea toate s-au g[sit prin movilele din Rusia asiatic[meridional[. — Vezi]n *Annali dell'Instituto archeologico*, vol. <al> XV <-lea>, 1843, p. 98 et sq., articolul dlui <Henri> A<drien Prévost> de Longpérier, intitulat: *Explication d'une coupe sassanide*,]n care descrie un tas de argint al ducelui de Luynes (ast[zi la Cabinetul de medalii din Paris), reprezent`nd o v`n[toare sasanid[=i reprodus]n *Monumenti inediti*, vol. <al> III <-lea>, pl<an=a> LI (*n. a.*)

lux ce au r[mas din acele epoci dep[rtate, prin colec\iunile de curiozit[\i artistice ale Europei, =i pe care o]nt`lnim]n sculpturile de prin diferite ruine ale Persiei, iar mai ales pe st`ncile de la Bisutun¹.

Ambele v`n[tori de care avem aci a vorbi sunt cuprinse]n dou[cadre p[trate,]nchipuind \arcuri]ngr[dite cu taraci, de care stau at`rnate z[veze ori perdele, spre a]ncinge tot ocolul unde se petrece v`n[toarea. Proptele =i m[nunchi de tufi=, lega\i cu fr`nghii, sprijin[=i]nt[resc taracii.

]ntr-unul din ambele cadre, locul ales e o mla=tin[cu stof =i cu r[chit[,]n mijlocul c[reia a r[mas o lumin[de ap[ned[ted[, cu pe=ti=ori =i cu p[s[ri plutitoare]ntr-]nsa. Un =ireag de elefan\i, m`na\i de cornacii ce-i]ncalec[=i-i]mboldesc, gonesc din dumbrav[turme nenum[rate de mistre\i, care,]n fuga mare, cu r`turile]ntinse, cu col\ii ascu\i\i, cu spinarea]ncovoiat[=i cu codi\ia sumeas[, dau n[val[prin leas[=i prin mocirl[.]n dou[luntre mari =i ad`nci stau]n picioare c`te un v`n[tor uria= cu capul]ncoronat, cu ve=minte bogat ornate =i cu arcul]n m`n[;]n preajm[-le cad pe br`nci gligantii =i vierii s[geta\i. Dar at`t]n aceste dou[luntre principale c`t =i]n alte dou[mai mici, ce]nso\esc pe ale rege=tilor v`n[tori, =ed jos, c`nt`nd din ni=te harpe]n form[de dreptare =i cu zece coarde fiecare, bande de femei muzicante;]ntr-o a cincea luntre sunt c`nt[re\i care sufl[, d-a-n picioarele,]n flaute. Toate vasele sunt c`rmuite de c`te doi v`sla=i care, cu lope\ile, spumeg[fa\la apei. Pe muchea cadrului se vede cum mistre\ii uci=i sunt transporta\i

¹ < Robert > Ker Porter, *Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Babylonia etc.*, London, 1822; vol. < al > II < -lea >, stamp < ele > 63—64. — È < ugène > Flandin et P < ascal > Coste, *Perse ancienne*, Paris, < 1851 >, vol. I, stamp < ele > 10—13 (*n. a.*).

pe spinarea elefanților, și apoi cum slujitorii îi înjunghie și-i despintec[.

A doua vânătoare, cea de cerbi, este cu mult mai confuz[; figurile pe alocurea par a fi neisprăvite. Tot însă se vede pe ici și pe colea o împrejurare de zăbrele și de stofe atârstate, formând o arenă cu două porți, pizite de câte doi strejari; cerbii intră în alergătoare prin poarta din dreapta și sunt urmăriți de vânători; un câlțel mai mare la trup, în goana calului, trage cu arcanul într-înșii; alții mulți, mai mici, se înclină ei, gonind, după vânătorul principal. Cerbii se poticnesc și cad la pământ când ajung la fundul arcului; dar ciutele, ferite de un alt câlțel cu trup mare, scapă singure pe cealaltă poartă, având la gâtul lor un arcan cu coarda fâlfâind. Pe laturile cadrului, se vede, de o parte, cum se adună și se puzesc cu elefanți turmele de cerbi; de altă parte, cum cerbii uciși prin munișă p[duroși se încarcă pe spinarea cămilelor.

Dar mai mare și mai presus de toți actorii tabelului și ca privitor liniștit al acestui spectacol animat, stă câlțelul regele, cu arcul atârnat de gât, și adăpostit sub o umbrelă rotundă pe care i-o înclină deasupra capului un slujitor. Împrejurul lui cântă o numeroasă orchestră, aezată de toate părțile, care pe jos, care pe o estradă înălțată cu scară. Acolo sunt și harpiste, ca la vânătoarea de mistreți, și cântăreți cu flautul, care edurcește, cu picioarele încrucișate sub dâmbii, și trambăiași, și tobogari, și muscalagii cu naiul, cu dăraua, cu cimbalele, cu diblele și cu surlele, poate chiar și cântăreți din gură; într-un cuvânt, avem aici o bandă numeroasă de lăutari, reprezentată cel puțin prin douăzeci și cinci de personaje cu instrumente variate, lucrând toți din mîini și din plămîni ca să încante pe răsfașatul +ah, în pomposul și trufașul său repaos. Te las să-ți închipui ce chef și ce mândrețe!

Oare ce zici? Nu se pricepeau bine regii sasanizi a v`na mistre`ii =i cerbii?

A pluti lin pe ap[=i, din sigurul ad[post al luntrei, a s[geta mistre`ii, pe c`nd auzul]i este r[pit de dulcele c`nt[ri ale unei armonioase pleiade de z`ne acvatice, iat[o realitate sasanid[cu mult mai]nc`nt[toare dec`t basmul primejdioaselor Sirene ale lui Omer =i dec`t visul am[gitoarei Loreley de pe \[rmurile neguroase ale Rinului!

A privi de sub umbr[=i la sunetele unui concert *à grand orchestre*¹ peripe`iile unei goane =i unui m[cel de cerbi, iat[]nc[o petrecere sasanid[, care negre=it c[nu este tocmai de dispre`uit.

Nu r[m`ne]ndoial[c[regii sasanizi au fost oameni cu gusturi nobile =i delicate, de vreme ce le-a pl[cut =i de a v`na]n sunetele muzicii, =i de a vedea reprezentate]n sculptur[=i cu culori asemenea petreceri v`n[tore=ti.

R[m`ne numai s[ne batem capul spre a afla dac[muzican`ii lor =i, mai cu seam[, dac[vestitul c`nt[re\ Barbaud, care r[sp`ndea]n palatele marelui Kho=ru Anur=ivan, *cel cu sufletul m[rinimos*, „note mai dulci dec`t privighetoarea“, erau,]n compara`iune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber =i cu Rossini, ceea ce sculptorii de la Takh-i-Bostan sunt fa\ cu arti=tii moderni care au]nf[\i=at pe p`nz[scene de v`n[toare, bun[oar[cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J.B. Oudry, J.E. Ridinger, Horace Vernet, Edw. Landseer =i al`ii...

¹ (*Concert*) *à grande orchestre*— (Concert) cu orchestra complet[(fr.).

VII

ZΩΓΡΑΦΪΑ PRIVIT{ DIN PUNCTUL DE VEDERE AL TEORIILOR LUI DARWIN. — AMOR +I V~N{ TOARE! — CUM SE }NGROPAU LA ROMA URMA+II BIETULUI OVID, R{ POSAT, CA VAI DE D~NSUL, CAM PE LA KIUSTENGË. — PUSTIA DE OGLIND{, MULTE RELE FACE! RUBENS N-A FOST V~N{ TOR, DAR HORACE VERNET F{ R{ }NDOIAL{. — *FILOZOFIA ABSOLUT{* A ESTETICII V~N{ TORE+TI. — ITALIA NE-A CAM DAT DE RU+INE.

Dar iat[acum, f[r[veste, un nou orizont artistic ce mi se deschide, tot pe t[r`mul v`n[toriei! Z[u! c`nd pleac[omul la v`n[toare, nu =tie de unde-i sare iepurele! Am zis p`n[aci multe, ba chiar prea multe, despre litere =i poezie, despre sculptur[=i muzic[; am zis =i c`teva despre gravur[,]ntruc`t acestea toate se ating de arta cinegetic[; dar nu =tiu cum s-a]nt`mplat de a r[mas pictura cu totul]nl[turat[din c[rarea mult cotitei mele colinde de v`n[tor-hoinar. Cade-se oare s[o l[s]m cu totul uit[rii?

N-ar fi o nedreptate, un afront, ce am face de buna noastr[voie v`n[toriei, c`nd am nesocoti drepturile ce ea are la n[s-carea a]nc[uneia din cele patru podoabe artistice ale geniului omenesc?

Am g[sit prilej de a spune cum omul,]nveselit sau jalnic la v`n[toare, a sim`it gustul de a c`nta,]n elegii =i]n ditrambe poetice, =i]n fanfare melodioase, vitejiile =i neajunsurile sale, ba chiar =i a=i aduce aminte cu dor sau cu m`ndrie de dr[gu\ a de acas[.

Am pomenit =i de acei s[lbatici ai perioadei glaciare care,]n lungile lor r[gazuri, au n[scocit arta sculpturii, zg`riind pe oase, pe pietre =i pe coarne, profile de dobitoace antediluviane.

Uita-vom acum a zice c[— dup[c`t se poate b[nui — tot o aplecare de acela=i fel a f[cut s[se nasc[=i pictura?

Dar, în cazul de față, nu din dovezi plastice vom putea culege o asemenea =tiinș. Filologia ne vine aci în ajutor =i ne arată c[în limba elenilor, a nașunii celei mai artistice din antichitate, pictura se chema ζωγραφία¹, adică scrierea, γραφή², *animalelor*; τῶν ζῴων³.

Acum, dacă s-ar scula cineva =i ar zice c[a=a vor fi toate acestea, dar c[*animal* nu vrea să zică *v`n[toare*, =i c[s[p[turile din pe=terile Acuitaniei, precum =i denumirea caracteristic[a picturii la eleni au raport numai la *fiinșele însușite* în genere, =i nu, în particular, la luptele lor, care provin din instinctul *v`n[toriei*, atunci ne-am vedea siliși s[mut[m judecata la tribunalul lui Darwin, care, după teoriile sale fiziologice, ne va dovedi c[lupta pentru existenș, adică *concurenș vitală*, este unul din cele două principii fundamentale ale universului =i c[orice fiinș pre lume tr[ie=te =i se dezvolt[numai =i numai fiindcă a biruit în această luptă, adică a fost *v`n[tor* =i nu *v`nat*. El va adauga, poate, spre a=i completa teoria, c[v`n[torului norocit îi r[im`ne =i dreptul exclusiv de *selecșiune naturală*, adică de a=i alege, după al s[u plac, soșie sau soșii (precum se =i simte), =i c[, scurt =i cuprinz[tor, viașa întreg[a universului se rezum[în aceste două cuvinte: *V`n[toare* =i *Amor!*

Pornind d-aci, cum s[nu credem c[tot ce e bun, m`ndru =i frumos pre lume s-a n[scut din av`nturi amoroase =i din porniri v`n[tore=ti?

Iată -ne dar asigurași =i despre originea picturii.

șns[spre a nu abuza peste m[sur[de zicala grecească a

¹Cite=te: *zografia* (gr.).

²Cite=te: *grafia* (gr.).

³Cite=te: *ton zoon* (gr.).

]mp[ratului August: Σπεῦδε βροδοῦ !¹, s[d[m]ndat[n[val[]n pictura cu subiecte v`n[toare=ti. Mi s-a ur`t mie scriind, dar \ie citind!!!

C`nd vine vorba despre vreuna din frumoasele arte, =i mai cu seam[despre pictur[, noi,]n lumea modern[, ne g`ndim numaidec`t la Italia. Acolo pare c[=i-a g[sit aceast[art[=i lumina cu care se]mpac[mai bine, =i formele]n care se r[sfa\] mai bucuros, =i tiparele dup[care se ml[die mai cu]nlesnire. Nu =tiu pentru ce r[sunetul numelor lui Rafael, lui Correggio, lui Ti\ian, lui Paul Veronese pare c[ajunge la auz cu vibra\iuni mai repezi =i mai sonore dec`t ale lui Rubens, lui Rembrandt, lui Poussin =i ale tuturor pictorilor de la nord.

F[r[]ndoial[]ns[, aceasta este o nedreptate a min\ii noastre, =i cei din noi care iubesc v`n[toarea =i artele ce au serbat-o, ar fi cei d`nt`i care s-ar c[i =i s-ar vindeca de o a=a gre=it[aplecare, c`nd ar cugeta c[]n toat[acea gr[mad[de arti=ti ilu=tri, care au a=ternut, trei secoli de-a r`ndul, to\i pere\ii Italiei cu nemuritoarele lor picturi, nu s-a g[sit m[car unul care s[se fi dedat a zugr[vi mai cu pl[cere scene de v`n[toare.

Spre a g[si]n Italia picturi v`n[toare=ti de un merit oarecare,]n num[r mai considerabil, trebuie s[ne repurt[m]n timpii antichi, pe c`nd se vede c[arti=tii pompeieni =i romani aflau mai mult[mul\umire de a decora zidurile cu subiecte reprezent`nd luptele oamenilor cu fiarele =i cursele ce ei le]ntindeau.

¹ <Caii> Suetonii <Tranquillii> Vita Octavii Augusti, XXV. El spune c[acest]mp[rat avea obicei a zice c[este totdeauna mai bine ca omul „s[se gr[beasc[]ncetinel“ — Festina lente! <lat.> (n. a.). Cite=te: speide vradeos (gr.).

Printre picturile antice de această natură ce s-au păstrat până în timpii moderni, datorim o îndoită atențiune aceluia din sala mormântală ce s-a descoperit la 1674, acum tocmai două sute de ani, într-un mal de pe Calea Flaminia, la o mică distanță de Roma, și în care se aflau sarcofagele lui Quintus Nasonius Ambrosius și al femeii sale, Nasonia Urbica, urmași, după cum se crede, ai nenorocitului poet Ovidiu Nasone, care a murit exilat pe țărmurile sarmatice ale Mării Negre, fără ca mormântul său, dibace pe coardele lirei latine, să se fi putut deprinde a încorda arcul sarmatic:

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahat arte loci?¹

¹ Ovidii *Pontica*, I, V, v. 49—50:

Uitând obiceele patriei, învâta voi să încordez
Arcurile sarmatice și tragi voi după chipul locului?

Poetul Ovidiu a petrecut anii săi de exil și a murit în cetatea Tomi, pe Marea Neagră, care, fără îndoială, era la satul Anadolkiöi, aproape de Kiustengë. Vezi A. Papadopulo Vretos, *La Bulgarie ancienne et moderne*, St.-Petersburg, 1856, p. 119—146 și 186. — S-a făcut multă dezbateră în trecut despre situațiunea cetății Tomi și despre mormântul lui Ovidiu, pe care mai mulți ar fi pretins să-l fi descoperit în deosebite locuri ale Ungariei, Podoliei și Rusiei meridionale. Vezi, pentru această chestiune, *Viața lui Ovidiu*, scrisă de J. Masson (Amsterdam, 1708), și de Cavalerul Rosmini (Milan, 1821); disertațiunile *De Ovidii exilio et sepulchro* (de Rabener și de Villenay) în edițiunea completă și adnotată a operelor poetului, publicată de N.E. Lemaire, Paris, 1824, vol. VIII <le-a>; și A. Deville, *Essai sur l'exile d'Ovide*, Paris, 1859. — În Demetrii Cantemirii *Descriptio Moldaviae* (edițiunea latină, tipărită de Societatea Academică <Română>, București, 1872), sunt câteva fraze și mai multe note dezvoltate ale ilustrului autor asupra locului de exil al lui Ovidiu, pe care unii l-au crezut a fi Akermanul sau Cetatea-Albă, alții Chilia, amândouă în Buceagul Basarabiei. (Cap. III, p. 9; <Cap.> IV, p. 19—21.) (n. a.).

Un interes]ndoit se leag[de picturile din morm`ntul Nasonilor¹, fiindc[, pe de o parte ele sunt din cele mai bune printre pu\inele r[m[=i\le ale artei picturale din antichitate, =i, pe de alt[parte, fiindc[scenele v`n[toare=ti reprezentate]n ele ne pun dinaintea ochilor curioase moduri de v`n[toare.

Aceste picturi ocupau patru compartimente p[trate pe tavanul boltei =i corespundeau fiecare cu c`te o grup[de dou[figuri alegorice, simboliz`nd cele patru timpuri ale anului. Cu prim[vara se]mbina v`n[toarea de cerbi; cu vara, cea de lei; cu toamna, cea de pantere, =i-n fine, compartimentul iernii era ocupat de o v`n[toare de mistre\i².

Cele dou[d`nt`i, adic[v`n[toarea de cerbi =i de lei, se petrec]n p[duri]ngr[dite cu z[brele. Un c`ine gone=te un cerb =i o ciut[, urm[ri\i =i de un v`n[tor pe jos, care opre=te de zgarda numit[*copula* pe un al doilea copoi. Alt v`n[tor, cu sul\ia, p`nde=te animalele la marginea \arcului.

V`n[torii de lei sunt mai numero=i; ei au to\i paveze mari rotunde, dindosul c[rora se ascund, lipi\i unii de al\ii. Una din fiare se repede]nt[r`tat[asupra acelor mi=c[tori pere\i de metal; dar cealalt[a izbutit a dobor] jos pe un v`n[tor =i-l strive=te sub propriul lui scut, pe care ea calc[cu o fieroas[m`ndrie.

Tot cu paveze =i cu \[poaie, *venabula*, sunt]narma\i =i v`n[torii de pantere, care]nchid =i rostogolesc pe animal]ntr-un cerc de scuturi late =i solide; dar ei =i mai mult se bizuie, spre a prinde =i a ucide fiara, pe o curs[]n form[de lad[

¹ Picturile din Bolta Nasonilor nu mai exist[]n fiin\[: ele au fost]ns[publicate de < Giovanni Pietro > Bellori, *Le pitture del sepolcro de'Nasoni, desegnate et incise da Pietro-Sante Bartoli e descritte*, Roma, 1680, in folio, stamp< ele > XXVI-XXIX. Vezi =i *Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité*, Paris, 1864, stamp< ele > 101—104. (*n. a.*).

² Acest al patrulea compartiment s-a d[r`mat]ndat[dup[deschiderea boltei. Desenul publicat de Bellori este dintr-o alt[descoperire, f[cut[la 1672]n Roma,]n gr[dinile Sertoriane, sub muntele Celius (*n. a.*).

p[trat[,]n fundul c[reia au pus o oglind[. Pantera, turbat[de m`nie,]=i z[re=te deodat[chipul r[sfr`nt pe fa\ lucioas[a sticlei; ea st[=i se mir[,

...Ea tresare, dec`t so\ul ei Zefirul mai repede; m`nia ei pe toate str[lucitoarele ei pete se r[sfir[=i, gata a]nghi\i]n ad`nca ei gur[pe v`n[tor, ea se opre=te dinaintea chipului ei r[sfr`nt]n oglind[¹,

apoi se azv`rl[repede spre d`nsul, =i iat-o prins[]n capcan[, unde o ajunge la sigur darda v`n[torului, care sta pitit d-asupra oglinzii.

]n timpii no=tri, oglinzile slujesc v`n[torilor francezi ca s[prind[nevinovate cioc`rlii. Dovad[c[,]ntotdeauna =i pretutindenii, oglinda, cu mincinoasele-i str[luciri, ame\ete =i pe vesela p[s[ric[, =i pe fiara s[lbatic[, =i pe naiva Margareta a lui Faust,

Ah! je ris

De me voir si belle en ce miroir!²,

¹ Claudiani, *De raptu Proserpinae*, III, v. 262—265:

fremet illa marito
Mobilier Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, jamjamque hausura profunde
Ore virum, vitreae tardatur imagine formae.

(n. a.)

² Aceste versuri franceze < Ah!]mi vine s[r`d, c`nd m[v[d at`t de frumoas[]n aceast[oglind[!> sunt din libretul operei *Faust*, pus pe muzic[de Gounod;]n drama original[, a lui Goethe, oglinda Margaretei este]nsemnat[numai ca un joc de scen[; apoi, =i vecina Marta de=teapt[cochet[ria tinerei fete, cu aceste cuvinte:

Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg' den Schmuck hier heimlich an;
Spazier ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber
Wir haben unsere Freude dran.

Vino tu mai des pe la mine]ncoace
+i pune aci, pe ascuns, podoabele pe tine;
Primbl[-te ca o or[pe dinaintea oglindei,
+i s[vezi ce mul\umire o s[avem =i dintr-at`ta.

(n. a.)

=i pe b[tr`na cochet[, care,]n doru-i plin de *parapon*, tr[nc[-ne=te verzi =i uscate, bun[oar[ca versuri de acestea:

Pl`ngi, oglind[, pl`ngi cu mine!
Nu g[sim ce mai c[t[m!
C`nd m[v[z acum]n tine,
Am`ndou[ne-ntrist[m.

Tu v[zu=i, v[zu=i, oglind[,
Frumuse\ea-mi r[s[rind,
+i cu-ncetul eclips`nd[,
O vezi iar[=i apuind!

]n zadar colori silite,
Frumuse\i de-mprumutat;
]n zadar sunt]ngrijite
Ni=te flori ce s-au uscat!¹

¹ *Cocheta b[tr`n[la oglind[*, poezie pe care a publicat-o, nu prea =tiu de ce, lord Stanley,]n eleganta sa carte, *Fleurs de la Roumanie*, Recueil de poesies anciennes et modernes, Hertfort (Angleterre), 1856. Se vede c[filorom`nul englez n-a voit s[uite, printre florile Rom`niei, nici chiar

Ni=te flori ce s-au uscat!

(n. a.)

Cocheta b[tr`n[la oglind[, poezie de Cezar Bolliac (1813—1881), a fost publicat[mai]nt`i, sub titlul *Muirea trecut[, la oglinda sa*,]n revista *Curierul rom`nesc*, an. XV, nr. 88, din 25 noiembrie 1843. Ironia lui Odobescu din nota de mai sus nu vizeaz[, dup[cum s-ar putea presupune, numai valoarea submediocr[a poeziei citate, ci este =i o replic[piezi=[la r[spunsul dat de Cezar Bolliac unui articol polemic publicat de Odobescu]n 1873 — *Fumuri archeologice scornite din lulele preistorice de un om care nu fumeaz[* —, articol]n care mai t`n[rul arheolog punea la punct, cu savant[mali\ie, pe mai v`rstnicul pre=edinte al Comitetului Archeologic Rom`n, Cezar Bolliac, care f[cuse c`teva considera\ii fanteziste despre *Uzul fumatului]n timpii preistorici (Trompeta Carpa\ilor*, an. XI, nr. 1045, din 4/16 februarie 1873). Polemica aceasta nu se va]nceia aci =i acum. La ironia din *Pseudo-cynegeticos*, Bolliac va r[spunde prompt, printr-o noti\

Dar ce st[m s[ne bocim cu baba,]n stihuri vrednice de ale ei „colori silite, frumuse\i de-mprumutat“?! Dac[e vorba de oglind[=i de am[girile ei, s[ascult[m mai bine cum ciripe=te muza „plin[de *nuri* =i de dulcea\“ a clucerului Alecu V[c[-rescu, luceaf[r trec[tor din secolul din urm[, pe care s-au gr[bit a-l stinge du=manii gloriei rom`ne=ti, chiar]n zorile vie\ii sale =i]n primul susur matutin al poeziei noastre na\ionale.

Poate c[strofele ce am s[transcriu nu vor fi tocmai la locul lor aci,]n fumul de praf de pu=c[cu care eu t[m`iez deocamdat[cartea ta, dar,]n tot cazul, fragedul arhaism al acestui „c`ntec de lume“ va fi o sorbitur[de ap[limpede =i r[coroas[, dup[hapul de trudnic[=i b[beasc[versifica\iune ce te f[cui s[]nghi\i:

Oglinda c`nd \i-ar ar[ta
}ntreag[frumuse\ea ta,
Atunci =i tu, ca mine,
Te-ai]nchina la tine.

N-ar fi mijloc s[te prive=ti
Asemenea dup[cum e=ti,
+i idololatrie
S[nu-\i aduci tu \ie!

Ochii]n ea c`nd \i-i arunci,
De tot se-ntunec[atunci,
+i de te =i arat[,
Iar nu adev[rat[.

De-aceea nu da crez[m`nt
Oglindei, ce cu sc[z[m`nt

publicat[]n gazeta sa, *Trompeta Carpa\ilor* (an. XII, nr. 1144, din 4 august 1874), iar Odobescu, la r`ndu-i, va mai trimite o s[geat[]mpotriva pre=edintelui Comitetului Archeologic Rom`n]n lec\ia de deschidere a cursului s[u de istoria arheologiei (22 octombrie 1874.).

}\i face-n=el[ciune
 +i tot minciuni }\i spune,
 Ci c` t[e=ti s[=tii de vrei,
 D[crez[m`nt ochilor mei,
 Fiindc[nu te-n=eal[,
 Nici fac vre o gre=eal[;
 }n ei te cat[s[te vezi
 }ntocmai pe c` t luminezi,
 +i dintr-a lor vedere
 Vezi c` t[ai putere!
 Crede-i, s[racii, c`nd }\i spun
 C[numai \ie se supun,
 +i c[tu e=ti din fire
 A lor dumnezeire!¹

Acum, dac[lumina oglinzii,]n nestatornicia reflectelor sale,
 ne-a preschimbato priveli=tile v`n[toriei]n imagini amoroase, noi
 s[profit[m f[r[z[bav[de]nv[\[turile lui Darwin =i, din sfera
selec\iunii naturale, s[ne]napoiem iar[=i privirile asupra *concu-
 ren\ei vitale*. Aceasta ne va fi cu at`t mai lesne, cu c`t al patrulea
 tabel antic, cel care reprezint[v`n[toarea de mistre\i, ne face s[
 intr[m cu totul]n focul ac\iunii v`n[tore=ti, *in medias res*².

¹Poeziile lui Alecu V[c[rescu <1762—1800?>, fiul banului Ien[chi\[\n
 =i tata lui Iancu V[c[rescu, sunt cele mai multe inedite; abia dac[vreo
 c`teva s-au p[trat]n memoria vechilor l[utari. }\ns[fiul poetului le adunase
 =i, dac[va vrea Dumnezeu, peste pu\in voi izbuti a le publica. Via\va acestui
 poet, pierdut, omor`t, negre=it,]n exil,]n vreo cetate de peste Dun[re, la
 v`rsta de 32 de ani, e un]ntreg roman\, pe care am de g`nd s[-l povestesc
 c`nd voi scoate la lumin[poeziile ce au mai r[mas de la d`nsul. Nu m[
 tem a zice c[p`n[acum nici un poet rom`n n-a avut mai mult foc =i mai
 mult[gra\ie. Aceste calit[\i r[sar sc`nteietoare, prin limba]nvechit[=i,
 uneori, azi, chiar ridiculizat[, a versurilor sale. (*n. a.*)

²*In medias res* —]n miezul lucrurilor (lat.).

Un vier uria= fuge urm[rit de un c[l[re\ cu dou[sul[i]e]n m`ini, de al[i patru v`n[tor cu \[poaie =i cu s[ge\i, de c`ini, unul liber, =i altul oprit de zgard[;]n fa\va v`natului se prezint[doi juni, unul cu arcul]ncordat, cel[lalt cu sul[i]va]ndreptat[spre fiar[. To\i alearg[, to\i strig[, to\i sunt aprin=i de cea mai fieroas[turbare¹. De nu s-ar deosebi, pe sub aceast[mi=care, sobrietatea de linii a artelor antice =i oarecare imperfec\iuni de forme, care denot[o epoc[de sc[dere, s-ar putea crede c[acest episod a fost schi\at de penelul energic al lui Rubens.

C[ci =i acest Domn al pictorilor flamanzi a zugr[vit scene de v`n[torie,]n care fiarele s[lbatice, mistre\i, tigri, lei, ba chiar ipopotami =i crocodili, intr[]n lupt[cu omul. Sunt]ns[mai ales scene feroase,]n care geniul seme\ al maestrului a dat v`n[torii un caracter cu totul eroic sau tragic, de=tept`nd admira\iunea at`t prin sp[im`nt[toarea]nc[ierare a lupt[torilor, c`t =i prin energia pozelor, prin v`rto=ia musculaturii lor =i prin vioiciunea coloritului².

Un fior]\i trece prin vine c`nd vezi,]ntr-un tabel al lui Rubens,

¹Toate calit[\ile acestei picturi, =i poate chiar mai mult[mi=care, mai mult foc, se g[sesc]ntr-un basorelief antic din Muzeul Capitolin, la Roma (Sala }mp[ra\ilor),]n care se vede un vier uria=,]mpresurat =i atacat de =ase v`n[tori =i de trei c`ini. Un june, de la spate, a tras cu arcul]ntr-]nsul; al[i doi, din care unul poate fi Meleagru,]=i]nfig l[ncile lor]n =alele lui; o femeie c[lare, poate chiar Atalanta,]l izbe=te =i ea cu sul[i]va;]n fa\[-i, un b[rbat mai]n v`rst[, Telamon, se crede, ridic[baltagul ca s[-l loveasc[]n cre=tet. Un servitor a c[zut sub dobitoc, oprind de zgard[un copoi; ceilal\i doi c`ini, din care unul molos, salt[ca s[-l apuce de r`t. Acest frumos monument poart[numirea *Mistre\ului din Calidon (n. a.)*.

²*Peter Paul Rubens* — cel mai mare pictor al =coalei flamande, n[scut]n Colonia, la 1577, =i mort la 1640 — a produs, printre sutimi de tabeluri de tot felul, c`teva subiecte de v`n[toare, care se afl[azi prin galeriile de la Munic, Dresda, Marsilia =i]n c`teva colec\iuni particulare din Englitera; apoi sunt de la d`nsul =i o mul\ime de desene cu subiecte v`n[toare=ti, chiar =i]n colec\iunea Luvrului (n. a.).

pe un cavaler numid sf`iat de cre=tet =i de um[r; de c[tre un leu puternic, care i-a s[rit]n c`rc[=i s-a st`rcit pe =oldul arm[-sarului negru ce se ridic[]ngrozit pe picioarele-i de dind[r[t. Fiara aurie mu=c[din um[rul c[l[r]ului; un r[cnet groaznic iese din buzele c[scate ale acestuia; fa\`a-i e]nvine\it[de spaim[=i de durere; ochii]i sunt holba\i; din m`n[-i scap[lancea.

Dar aci artistul a trecut peste hotarele v`n[tore=ti; c[ci ne-a pus sub ochi o dram[de cele care, =i dac[a`\[vitejia eroilor;]ns[]nghea\]ndr[]zneala simplilor v`n[tori. Acestora le place ca cel pu\in, printre primejdii, s[se]ntrevad[izb`nda lor. Numai]n asemenea caz se poate aplica califica\iunea de *curat v`n[toresc* unui tabel sau oric[rui alt obiect de art[. Acolo unde fiara r[m`ne]nving[toare =i v`n[torul este sacrificat, se poate zice c[artistul a ie=it din sfera artelor v`n[tore=ti =i opera lui inspir[un interes de groaz[care sf`ie toat[armonia regulilor cinegetice; aceea este o not[discordant[]n muzica v`n[toriei, o gre=eal[de ortografie]n gramatica ei.

]n secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a re]nnoit]n p`nzele pe care a zugr[vit v`n[torile de lei =i de mistre\i din Algeria =i din Sahara, emo\iunile unor scene]n care primejdia situa\iunilor joac[un rol de c[petenie; dar fiind]nsu=i el v`n[tor, s-a ferit de a comite incorec\iuni antiv`n[tore=ti ca Rubens, =i tabelurile lui, a=a vrednice de admirat, au toate acel caracter care chez[=uie=te]ntotdeauna v`n[torilor o superioritate m[gulitoare asupra fiarelor v`nate¹.

¹ *Horace Vernet* — n[scut la 1789, mort la 1863. Dintre numeroasele lui tabeluri de tot felul, alegem pe cele de v`n[toare: el a expus,]n anul 1836, *V`n[toarea]n pustiul Sahara, din 28 mai 1833*; la 1839, *V`n[toarea de lei]n Meligé*; la 1855, *V`n[toarea de mufloni* [berbeci s[lbatici] *de c[tre morocani*; *]ntoarcerea de la v`n[toare de lei*; *V`n[toarea de mistre\i]n Sahara*. A mai f[cut =i numeroase gravuri reprezent`nd subiecte de v`n[tori europene (*n. a.*).

Un tabel de v`n[toare african[a lui Horace Vernet e ca o povestire a vestitului ofi\er francez Jules Gerard, care,]n unsprezece ani petrecu\i]n Algeria, a]mpu=cat dou[zeci =i cinci de lei =i a c`=tigat astfel meritata porecl[de „ucig[torul leilor“¹. Chiar basme d-ar fi c`te poveste=te v`n[torul =i c`te zugr[ve=te artistul, tot pare c[te scuturi la ideea c[omul se joac[a=a lesne cu via\sa, pentru un simplu gust de v`n[tor; dar c`nd cite=ti sau prive=ti, mult nu trece =i afli sau cel pu\in ghice=ti c[fiara cea primejdioas[este mai]n pericol dec`t omul, c[ea are s[pice]nvins[de al ei prigonitor, =i atunci]ndat[,]ncrederea, bucuria, ba chiar =i m`ndria se de=teapt[toate deodat[]n inima-\i, acum lini=tit[=i m`ng`iat[. Atunci zici cu]ncredin\are: „Iat[un frumos tabel v`n[toresc!“

Aceste considera\iuni pot s[-\i par[a fi idei metafizice cam confuze — adic[, cum am zice, dup[un termen inventat =i pus la mod[de un vesel =i spirituos invalid al v`n[toriei, cam *filozofie absolut*²; — eu]ns[st[rui a crede c[, =i dac[nu =tiu eu bine

¹ *Jules Gerard* — n[scut]n 1817 — a descris v`n[torile sale]n dou[volume foarte interesante: *La chasse au lion*, 1855, =i *Le tueur de lions*, 1858. D<omnu>l Alfred Poissonnier =i vicomtele Adolf D'Houdetot au scris biografia lui (*n. a.*).

² „Filozofia absolut!“ Aceast[minunat[=tiin\] nou[o cunosc =i o pre\uiesc c`\i au petrecut =i au r`s]n vesela societate a d<omnu>lui Iancu R..., nepot al r[posatului Eliad R[dulescu; din feluritele daruri ale unchiului, d`nsul a mo=tenit pe acela neao=rom`nesc de a =ti minunat s[p[c]leasc[cu vorba pe cei slabi de]ngeri. Dintre nenum[ratele anecdote glume\e ale nepotului s[u, Eliad,]ntr-un articol din *Biblioteca portativ* (vol < al> II <-lea>, Bucure=ti, 1860, p. 253 =i urm.), ne poveste=te cum el a dat pe bete,]ntr-o zi, pe unul din acei ling[i, n[t`ngi =i moroc[no=i de ardeleni, care trec uneori dincoace de mun\i,]n calitate de profesori, proasp[t sc[pa\i din c`te un p[c]tos de gimnaziu unguresc, l[ud`ndu-se c[„li a fost succesu pe depleanu a absolvere prelectionile la filosofia, necum =i cursurile teologali; ergo se recom`nd[luiesc c[-s bat[r teologi =i

s[l[muresc aceste idei, s-ar putea totu=i stabili]n principiu c[, precum arta v`n[toriei consist[numai din reguli care fac pe v`n[tor s[]nving[pe v`nat, =i nu viceversa, tot a=a =i operele literare sau plastice nu se pot califica cu titlul de cinegetice dec`t atunci numai c`nd ele prev[d ne]ndoioasa victorie a v`n[torului, chiar =i dac[uneori ele ar atrage un oarecare interes de mil[sau de admira[iune asupra v`natului persecutat.

Admi`nd o asemenea defini[iune pentru toate ramurile de bele-arte care se ocup[cu ilustrarea v`n[toriei, putem acum

filosofi absolu[i“, numai buni ca s[t`mpeasc[cu ne=tiin[a lor fumurat[pe bie[ii copila=i de pe aci. C`nt[rind numai dintr-o clip[arama filozofului s[u, p[c[litorul nostru, vi[de t`rgovi=tean bun de gur[,]l lu[la refec, =i,]ud`ndu-se c[=i d`nsul a studiat ad`nc filozofia, mai ales]n limba englez[,]ncepu, ca prob[de =tiin[a =i de sistema sa filozofic[, s[-i toarne, cu o limbu[iie modulata[pe inton[ri de cele mai conving[toare, o vijelie de defini[iuni =i de formule cam de felul urm[toarei: „Pentru mine, domnule filozof, sim[virea este un fluid individual care, redus la cea mai simpl[expresie, printr-o impulsie comunicativ[, =i f[c`nd prin hipotenuz[o tangent[prin fibrele sim[itive str[bate prin toate liniile paralele ce se unesc din natura lor]ntr-un punct, =i prin sim[ibilitate produc toate senza[iunile, toate sim\[mintele sentimentalismului celor cinci sim[iri ce sim[ualmente func[ion[prin cele cinci sim[uri =i cad toate]n sinteza perpendiculara spre a se manifesta spiritului uman printr-o fosforescen\[supranatural[a intelectului sim[itor..“

Dup[un valv`rtej de felul acesta, bietul ungurean, z[p[cit =i uluit, r[mase]ns[bine]ncredin[at, „cum c[onoratul =i m[ritul domnu]ancu este apriat a fire cu mult mai profund =i mai absolut filozof dec`t d`nsul, de bun[sam[c[]nc[=tiuse mintena= a sub=ternere =i a respicere certe materie filozofice tare]nc[lcite,]ntru a c[rora esen[iie perceperea inteli ghen[ei sale nece cum nu potuse bene a resbatere“. — Judica[i, acum d-voastre, onora[i cititori, care din doi era mai tare]n „filozofie absolut[“! (n. a.)

Dup[cum se vede, dasc[lul Marius Chico= Rostogan, din *Momentele =i schi[ele* lui I.L. Caragiale, =i-a f[cut ucenicia de personaj literar]n paginile *Bibliotecii portative* a b[tr`nului Ion Eliade R[dulescu.

s[trecem]n revizuire pe to\i acei pictori din diferite =coli, care se numesc mai special *pictori de v`n[toare*.

Dac[Italia =i cu d`nsa Spania, r[m`n mute la fanfarele de chemare ale v`n[torilor¹, apoi =colile flamand[, olandez[,

¹Zic`nd acestea nu voim a]n\elege c[niciodat[, nici un pictor italian sau spaniol n-a reprezentat]n vreun tabel al s[u scene de v`n[toare. O asemenea aser\iune ar fi foarte lesne de r[sturnat. Zicem numai c[nici Italia, nici Spania n-au avut vreun pictor ilustru care s[se fi dat]ntr-un mod cu totul special la pictura v`n[torilor.

Nu se poate numi „pictori de v`n[tori“ boloniezul *Domenico Zampieri*, ce-i zic =i *Dominichino* (1581—1641), fiindc[]ntr-o zi a avut gra\ioasa inspira\iune care a produs frumosul tabel, de un aspect cu totul antic, ce se nume=te *V`n[toarea Diane*, =i care se vede]n Galeria Borghese din Roma. La marginea unui cr`ng =i pe malul unei ape,]n care se scald[=i se joac[dou[fragede z`ne, =apte nimfe p[dure\se]ntrec cu s[ge\ile, care de care s[nimereasc[mai bine o porumbi\[, pus[drept \el pe v`rful unei pr[jini. Diana st[,]n fund, la mijlocul p`nzei, =i le arat[pre\urile luptei, care sunt un arc de aur =i o faretr[de purpur[. Dindosu-i, alte nimfe privesc curioase; una, pe malul apei, se descal\[, alta opre=te]n loc ogarii.]n dep[rtare se v[d mai multe figuri lupt`ndu-se, sun`nd din bucium, alerg`nd =i purt`nd, at`rnat[de b`rn[, o c[prioar[ucis[. La o parte se z[resc capetele a doi p[stori, piti\i]n tufi= ca s[asiste nev[zu\i la jocul ze\elor. Opera Dominichinului e plin[de gra\ie, de fr[gezime, de mi=care.

Nu se poate iar numi „pictor de v`n[toare“ nici spaniolul *Don Diego Velasquez* (1599—1660), *pintor di camara*, mare=al =i amic al regelui Filip <al> IV <-lea>, fiindc[,]n peisajul numit *O vedere la Prado*, din Museo de Rey de la Madrid, a zugr[vit cu penelul s[u energic =i realist o]nc[ier[tur[]nfuriat[de oameni, de cai =i de c`ini, v`n`nd mistre\ul; nici fiindc[,]ntr-un tabel din Galeria Na\ional[din Londra, unde figureaz[regele c[lare cu toat[Curtea sa, a schi\at, asemeni, o v`n[toare de vieri; nici fiindc[]n mai multe alte portrete ale lui Filip <al> IV <-lea>, sau ale infantului Don Carlos Baltazar, i-a prezentat]n costum de v`n[toare, cu arme]n m`n[=i cu c`ini]n preajma lor.

Acestea sunt flori ginga=e, r[s[rite ici =i colea, pe c`mpul n[pustit,]n Spania =i]n Italia, al artelor v`n[tore=ti; dar cu o floare nu se face prim[vara, nici cu un tabel sau dou[, o =coal[de pictur[. (*n. a.*)

francez[, german[=i englez[r[spund toate la apel, =i fiecare din ele se prezint[cu unul sau mai muli arti=ti]nsemna\i, av`nd aceast[specialitate. }n Flandra g[sim pe Francis Snyders, amicul =i conlucr[torul lui Rubens; }n Olanda, pe Filip Wouwerman, pictorul de cai =i mai ales al calului b[lan; }n Fran\`a, pe Fran\`ois Desportes =i pe J.B. Oudry, care au fost pictorii oficiali ai v`n[torilor date de regii Ludovic al XIV-lea =i al XV-lea; }n Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul v`natului]njunghiat de prin\i=orii =i de grofii nem\`e=ti din secolul din urm[; }n Englitera tr[ie=te]nc[Sir Edwin Henry Landseer, care a]nfipt cu penelul pe p`nz[cele mai frumoase =i mai originale tipuri de c`ini engleze=ti =i a poetizat moartea tragic[a cerbilor m[re\i din poienile]nnorate =i din b[il[riile fantastice ale Sco\iei.

VIII

BIBLIOGRAFIE CINEGETIC{ A SECOLULUI DE MIJLOC. — }N+IR{ -TE M{ RG{ RITE ARTISTIC +I V~N{ TORESC. MISTRE |UL DE SNYDERS.— WOUWERMAN +I CALUL B{ LAN. — V{ ZUT-AI LA LUVRU PE *BONNE*, *NONNE* +I *PONNE*, SAU PE MITTE +I TURLU, ADIC{ PE DESPORTES +I PE OUDRY? — PRIN |I+ORII NEM |I DE MULT VISAU A VERSALIA. RIDINGER +I BABI |A. — TOT RIDINGER +I MARCHIZUL DE CARABAS. — TOT RIDINGER +I SIR EDWIN LANDSEER. — CUM TE DAU DE GOL B{ IE |II DE LA NOI. — CUM UMBLU EU S{ TE ADUC PE TINE A DEVENI UN SPORTMAN FASHIONABIL.

}n acest =ir de arti=ti, care se destinde peste un spa\iu de trei sute de ani, avem ca =i o istorie]ntreag[a picturii v`n[-tore=ti, a deosebitelor faze prin care ea a trecut; se pare c[destinele au voit ca, }n timpii moderni, aceast[ramur[a artei, bogat[=i variat[]n identitatea ei caracteristic[, s[]ncol\esc[

pe r`nd =i s[poarte rod treptat]n fiecare din \[rile culte ale nordului Europei, f[r] ca]ntr-]nsa s[se iveasc[vreun interval de amor\ire. Ca ramura aurit[a zei\ei de sub p[m`nt, abia un penel consacrat Diane]]ncepea a =ov[i]n m`na artistului]mb[tr`nit, =i altul r[s[rea subt o clim[vecin[, ca s[]ntre\in[tot vie admira\iunea pentru estetica v`n[]toreasc[:

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo.¹

Dup[ce,]n timp de mai mul\i secol]i, v`n[]toria n-a avut al\i interpre\i plastici dec`t pe mig[]lo=ii miniaturi=ti, care]nlu- minau cu poleiele =i cu vopsele cleioase mul\imea de manu- scripte, dup[care castelanii secolului de mijloc]nv[\au, prin citire =i prin exemple zugr[vite, regulile]nsemnate]n c[r\i vestite pe acele vremuri, precum *De arte venandi cum avibus*, scris[de]mp[]ratul Germaniei Frideric al II-lea, *Le livre du roy Modus et de la royne Racio*, *El libro de la Monteria que mandò escrìver el rey Don Alonso de Castilla y Leon*, *Les dèduitz de la chasse des bestes sauvaiges* de Gaston Phoebus, pe care nu l-ai trecut nici tu cu vederea, =i]nc[altele², care au constituit mult

¹Virgili]i, *Aeneid*< a>, VI, v. 143—144:

Rup`nd una, nu lipsea alta
Tot de aur, =i ramura]nfrunzea de acela=i metal!
(n. a.).

²Cartea]mp[]ratului Frederic al II-lea (1191—1250), fiul lui Frederic Barb[-Ro=], a fost mai]nt`i tip[rit[la 1596 de Vesler (Augusta Vindelorum, adic[Augsburg), 1 vol., in-8°, =i, mai complet[, de Joh<ann> Gott<lob> Schneider, la Lipsca, 1788—< 17> 89, 2 vol., in-4°. *Le livre du roy Modus (et de la royne Racio)*, tip[rit< [> mai]nt`i]n Chambéry, la 1486, in fol. got., a fost reprodus< [>, cu o prefa\[de d<omnu>]l Elzéar Blaze, Paris, 1859, in-8°, cu 50 stampe. — Am men\ionat mai sus opera lui Gaston Phoebus, comite de Foix. — Cartea spaniol[*Libro de la Monteria*,

timp toat[literatura =i toat[arta v`n[torilor; apoi tocmai]n secolul al XVI-lea, arti=ti adev[ra\i]ncepur[a se inspira din subiecte v`n[tore=ti.

Am spus]n ce mod mistic sau dramatic, Albert Dürer =i P. Rubens au conceput asemenea subiecte. Ei au fost f[r[]ndoial[b[rba\i de geniu, dar nu se pot numi curat *pictori de v`n[toare*. Altor, mai pu\in geniali, dar nu mai f[r[talent, li se cuvine un titlu a=a special.

Sunt aceia chiar despre care am zis adineaori c[,]n r[stim-pul de trei secol, din al XVI-lea =i p`n[acum, =i-au trecut din m`n[]n m`n[fitilul]nv[p[iat al operelor de art[cinegetic[,

Et, quasi cursores, vitae lampada tradunt.¹

]n fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Snyders², cel care a lucrat al[turi cu marele Rubens =i a]mp[r\it cu d`nsul

scris[dup[ordinele regelui Alfons al XI-lea,]nving[torul maurilor la „batalla del Salado“, a fost tip[rit[de Gonz. Argote de Molina, la Sevilla, 1582, in fol. — Voi mai ad[uga la acest[list[de bibliografie archeologic[a v`n[toriei]nc[dou[c[r\i curioase: una, fiindc[este opera unui rege al Franciei =i v`n[tor vestit, *La chasse royale*, par Charles IX, roi de France, Paris, 1625, in-8°, cu stampe; =i alta, fiindc[ne descrie v`n[torile cu =oimii, nu numai]n Occident, dar =i la grecii bizantini, =i la turci: *Falknerktee, bestehend in drey ungedruckten Werken, über die Falknerey, nämlich: — 1. Das Falkenbuch* (türkish); — 2. *ἑρποδοφοία*, *das ist die Habichtslehre*; — 3. *Kaisers Maximilians Handschrift über die Falknerey...* aus dem türkischen und griechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer Purgstall, Wien, 1840, in-8°, cu stampe (*n. a.*).

¹Lucretii, *De rerum natura*, II, v. 79:

+i ca alerg[torii]=i trec facla vie\ii.

Aceast[vestit[=i frumoas[imagine o prezentase mai nainte Platon, *Leg< es>*, VI: *ὁμοιομορφία τὸν βίον παραδιδόντες ἑαυτοῖσιν* (*n. a.*).

²*Francis Snyders* (1579—1649) — a fost pictor al regelui Spaniei Filip <al> III <-lea> =i al arhiducelui Albert din |rile de Jos. El a f[cut tabeluri

meritul multor pictori]n care Rubens f[cea figurile omene=ti, iar Snyder's animalele, f[r[ca acestea s[dea de ru=ine produsele ie=ite din m`na faimosului maestru. Via\va care fierbe]n oamenii lui Rubens, mi=c[cu aceea=i vigoare =i pe fiarele lui Snyder's. Ochii lor sc`nteiaz[, n[rile lor r[sufl[, f[lcile lor spumeg[, botul lor c[scat e jilav de s`nge, =i c`nd artistul ne arat[c`ini]nt[r`ta\i d`nd n[val[asupra unui mistre\, rup`ndu-i =alele, mu=c`ndu-l de urechi, l[s`nd pe unii dintr-]n=ii spinteca\i la p[m`nt, pare c[se =i aude r[sunetul l[tr[turii lor, chel[l[itul lor de bucurie sau de durere, groh[itul fiarei =i sunetul cornului de v`n[toare. Mai bine dec`t a=a nu se poate reproduce cu pensula impresiunea ce resimte c`mpeanul care, trec`nd prin p[dure, vede deodat[strecur`ndu-se pe l`ng[d`nsul un dobitoc mare =i negru, cu haita lui de dul[i, url`nd]n urm[-i cu turbare.

Acı se poate mai cu seam[pricepe deosebirea ce exist[]ntre Snyder's, pictor din =coala flamand[, =i arti=tii din =coala olandez[, care au tratat asemenea subiecte. Filip Wouwerman¹, spre exemplu,]n loc de a ne duce chiar pe scena dramelor v`n[torre=ti, ne preumbl[numai]n preajma lor, ar[t`ndu-ne c`nd preg[tirile de v`n[toare]n curtea castelului seniorial, c`nd popasul]n rari=tea p[durii, c`nd vesela]ntoarcere a v`n[torilor

de v`n[toare, animale =i naturi moarte; cele mai principale sunt]n Galerile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagiu din St.-Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munic, Dresda =i Floren\va. V`n[torile lui de mistre\i sunt cele mai faimoase (*n. a.*).

¹ *Filip Wouwerman* — n[scut]n Harlem (1620—1668) — a f[cut un num[r considerabil de tabeluri, de dimensiuni]n genere mici,]n care figureaz[pretutindeni cai, =i neap[rat un cal alb. Mai toate galeriile publice ale Europei =i mul\i particulari posed[tabeluri de ale lui, care se v`nd acum, c`nd se g[sesc, pe pre\ de 10 p`n[la 40 mii franci unul. Tabelurile fals atribuite lui Wouwerman sunt]nc[=i mai numeroase (*n. a.*).

izbânditori. El foarte rar ne face să fim față chiar la întimplările luptei; acelea pentru noi rămân afundate în zarea aburoasă a peisajului. Din contra, Snyders ne mână mereu pe câmpul de bătaie, în mijlocul vânturii, în sâmbul codrilor. Cerbul și cîinii sunt actorii de competență al tabelului său; minutul ce-i place mai mult a alege este acela când animalul, zădărit de haita primentă, își ia inima în dinți și se apără cu disperare sau sare deasupra cîinilor săngerăși, pe care i-a spintecat cu coarnele sale. Acela este momentul cel mai dramatic, cel mai interesant al vânturii; neștiind încă bine cum are să se aleagă urma, privitorul își închipuie că dobitocul, sprinten, ușor, pe care-l împodobesc chiar armele sale, va izbuti poate să scape și de dinții aprigi ai dulăilor, și de jungherul vânturii care se apropie.

Wouwerman a fost cel dintâi pictor care a știut să scoată la iveală grația câlăriei și care, reprezentând mai adesea scene cu nobili de la țară, cu cavaleri galanși, cu vânturi, a făcut ca în pânzele sale calul să fie întotdeauna figura de competență; în mulțimea cea mare de producțiuni ale lui nu se găsește o singură pictură în care să nu se zărească măcar un soldat de cal, iar mai cu deosebire un cal bălan. Așa de mult i-a plăcut a da cailor rolul principal, încât chiar și în vânturile sale, pictorul maestru, temându-se a răschira interesul, mai niciodată nu s-a ispitit a înfrâna cerbul în lupta sa disperată cu cîinii, precum au făcut Snyders, Oudry și chiar marele Rubens; el a înțeles că atunci când cerbul, în fuga sa minunată, se avântă ca în zbor, deasupra rovinelor, sau iese din crâng și se ivește un minut prin câmpie, cu capul ușor plecat pe umeri, cu trupul său elegant, cu părul plin, încântător de grațios și de iuteal, a înțeles că ar fi peste puțină ca atunci toți ochii să nu se întearcă asupra-i și ca el să nu soarbă la sine tot interesul

priveli=tii. De aceea Wouwerman mai adesea las[a se b[nui v`n[toarea, sau o schi\ez[]n dep[rtare, chem`nd vederea spectatorilor asupra preg[tirilor =i urm[rilor acestei pl[ceri; el]i pofte=te s[asiste la *Plecare*, la *B[utur[*, la *Popas* sau la acea vesel[gustare ce se cheam[]ntoarcerea de la v`nat. V`n[torii, aci]nghi[un pahar mai nainte de a se porni, aci se odihnesc pe iarb[verde, cu caii l`ng[d`n=ii, aci iar sosesc voio=i, sun`nd fanfarele lor de izb`nd[. Damele, gra`ios plecate pe =eile lor de catifea neagr[, se uit[cum =oimii se reped]n aer pe p[s[relele sp[im`ntate; una din ele s-a dep[rtat]n tain[spre p[dure, =i dup[d`nsa alearg[,]n fuga calului s[u alb, un galant cavalier, duc`ndu-i v[lul pe care ea l-a uitat at`rnat de craca unui copac; tocmai]n fund, pe marginea p[durii, se z[resc, prin cea\la umedei Olande, c`inii urm[rind un cerb abia profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinioar[francezul Jean Goujon, sculptorul *Diane de Poitiers*, a privit v`n[toarea, nu ca Snyders, pasionatul iubitor al s[lbaticiei naturi, ci oglindit[prin razele mai line ale unui prism de elegant[curtenie.

Tot astfel,]nv[\turile m`ndrului amic al lui Rubens, trec`nd peste o genera`iune]n mintea unui alt pictor de v`n[toare, francezului Franois Desportes¹, au luat =i aci un caracter mai pu`in s[lbatic, mai potolit. Pornirile impetuoase ale lui Snyders se preschimbar[]n mi=care, sub penelul lui Desportes; furia ce

¹ *Franois Desportes* (1661—1742) — pictor francez, =colar al flaman-dului < Bernard > Nicasius < 1608—1678 >, care]nv[\ase pictura de la Snyders. Tabelurile lui de v`n[toare — portrete =i animale — sunt destul de numeroase (23)]n galeria Luvrului; apoi se mai g[sesc =i]n muzeele de la Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Vezi Clément de Ris, *Les musées de Province*. — Mai multe casteluri regale au fost decorate,]n parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon etc. (*n. a.*).

Întipări acela în chipurile de animale, se prefăcu, la acesta, într-o vioiciune tot așa de veridică, dar mai puțin întărită. Ce era foc și zor pe pânzele maestrului flamand, deveni gravie naturală și vioaie pe ale discipolului francez. Snyders zugrăvise, alături cu amicul său Rubens, vânturi la care se cerea o inimă de viteaz. Desportes reprezintă petrecerile vântorești ale Curții și ale domnilor ce o înconjurau. Cu toate acestea, în tablourile lui, caracterul vântoresc este cu mult mai bine marcat decât în ale lui Wouwerman; el nu se sfiește a umple un cadru întreg cu chipul zbârlit al unui lup, apărându-se crâncen în contra unei întregi droaie de câini, care îl înhață de gât, de urechi, de coamă, de pulpe, de pre unde-l pot apuca. Botu-i rănit le arată colți amenințători, și limba, de goană multă, îi iese uscată din gât.

Negre-ite, amice, că pe când te aflai =colar în Paris, vei fi rătit cit uneori duminică — când ploua afară sau mai ales când vântul fluiera în pungă — prin lungile săli ale Luvrului, căptușite cu tabeluri din =coala franceză. Nu se poate atunci ca tu, având fără îndoială de copil instinctul vântoriei, să nu te fi oprit căteodată dinaintea vreunei pânze pe care se vedea frumoși câini de vântoare, prepelicari, copoi și alte soiuri, stând cu îngrijare prin bălării un stol de potârniche, sau sculând repede o pereche de fazani cu penele aurii. Acela a fost un Desportes, dacă nu cumva va fi fost o operă a lui Oudry, căci amândoi acești pictori și-au împărit, în lunga lor viață, favoarele Curții Franciei, zugrăvind toate vânturile regale și portretând pe rând toți câinii cei mai aleși din haitele de la St.-Germain, de la Fontainebleau, de la Rambouillet și de la Compiègne. Se zice că Ludovic al XIV-lea, ba și strămoșul său, marele Ludovic al XIV-lea, se veseleau foarte când li se aduceau acele portrete, și le plăcea să recunoască și să aducă aminte

numele fiecăruia din cîinii lor de vînătoare: „Acestea sunt Bonne, Nonne și Ponne!“ — va fi zis cu gravitate Ludovic *cel Mare*, văzînd cele trei cățele negre și albe, zăgrăvite de Desportes. „Acestea sunt Mitte și Turlu!“ — va fi strigat răzînd Ludovic *Mult-iubitul*, recunoscînd copiii săi, portrețați de Oudry.

J.B. Oudry¹, care luă hotărîrea de a deveni pictor de vînătoare din momentul cînd într-o zi profesorul lui îi zise, văzînd cum schiăse un cîine: „Tu n-ai să fii altceva decît un zugrav de cîini!“, Oudry, care a ilustrat cu adevărat mult spirit și talent fabulele lui La Fontaine, Oudry fu contemporanul sau oarecum urmașul lui Desportes. Nu este tocmai lesne a deosebi unul de altul pe acești doi artiști; modul de a văna și întreprinderile vînătorii fiind, pe timpul lor, mai tot mereu aceleași, subiectele lor de tabeluri se repetă și încetat; apoi, amîndoi fuseseră mai la aceeași coală, adică învățase de la elevii ai mamei lor flamanzi. Cu toate acestea, observîndu-i bine, se văd și deosebiri în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicios și îmbelugătat; el vede, pricepe și imită natura mai mult cu o grație naivă decît cu tărie și precugetare. Din contra, Oudry este cu mult mai priceput, mai dibaci în meșteșugurile artei; el este, într-un cuvînt, mai academic. Dar prin aceasta chiar, inspirațiile sunt mai puțin vioaie și coloritul mai ofilit decît ale lui Desportes. Pentru dinșul natura e dominată de artă; tigrul, sub pensula lui, se îmbelzeste, pantera se înmoaie, leul se domesticește; dar cerbul își păstrează toată a lui eleganță, căprioara, toată gingăria ei, în genere, el este,

¹ *Jean Baptiste Oudry* (1686—1755) — ucenic al lui <Nicolas> Largillière <1656—1746>, a gravat însuși multe desene. Tabelurile lui sunt la Luvru, precum și în muzeele din Dijon, Toulouse, Montpollier, Nantes, Rouen, Caen etc. Vezi Clémence de Ris, *Les musées de Province* (n. a.).

s[aleag[minunat priveli=ti pl[cute pentru a grupa]ntr-]nsele scene de v`n[toare.

Am`ndoi ace=ti pictori au tr[it foarte b[tr`ni =i se poate zice c[ei au fost anali=tii plastici ai v`n[torilor din secolul de m[rire al regalit[\\ii franceze. Pe atunci pl[cerile cinegetice ale regilor costau Statului milioane pe fiecare an; slujitorii v`n[toriei, mari =i mici, formau o]ntreag[armat[; c`inii erau crescu\\i =i hr[ni\\i cu miile; p[durile erau p[zite cu]ngrijire ca s[fie mereu pline de cerbi, de c[prioare, de lupi =i de mistre\\i. Toate acestea se f[ceau cu lux, cu pomp[, cu o solemn[maiestate. A=a se c[dea marelui rege!

}n\\eleptul La Fontaine, pentru care Oudry a lucrat minunate gravuri, povestind despre brot[celul care

at`t s-a umflat
]nc`ta crapat,

a zis, sf`r=ind aceast[]alnic[, dar nefolositoare istorie:

Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages.
Tout bourgeois veut b`tir comme les grands seigneurs;
Tout petit prince a des ambassadeurs;
Tout marquis veut avoir des pages.¹

Potrivit cu aceast[sl[biciune a omenirii, prin\\i=orii =i margrafii nem\\e=ti, cei despre care, f[r[]ndoial[, fabulistul zice c[

¹ La Fontaine, *La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf*:

Lumea este plin[de oameni care sunt tot a=a de nebuni.
Fie=ce negustora=vrea s[cl[deasc[ca boierii cei mari;
Fie=ce prin\\i=or are ambasadori;
Fie=ce marchiz vrea s[aib[]pagi.

D<omnu>l G. Sion <1822—1892> a localizat aceast[fabul[]n *101 fabule*, Bucure=ti, 1869, p. 108, *Broscoiul =i boul (n. a.)*.

se umflau c`t puteau ca s[aib[ambadori =i pagi, voir[s[\in[=i ei haite luxoase de v`n[toare, ba =i un pictor ca s[-i ilustreze, ca Desportes =i Oudry pe regii de la Versalia.

Acesta se]nt`mpl[s[fie un om plin de talent]n naivitatea lui, precum se g[sesc adesea oameni printre nem\i. Johann Elias Ridinger¹, n[scut la Ulm, printre =vabi, lucr[neobosit mai mult de o jum[tate de secol, c`nd cu pensula pictorului, c`nd cu plumbul desenatorului, c`nd cu d[lti\ a gravorului, ca s[reprezinte cerbii v`n\i de nobilii lui patroni =i animale s[l-batice de prin menagerii, =i ilustra\iuni la fabule copil[re=ti compuse de d`nsul, =i figuri de c[l]rie =i de v`n[toare cu c`inii =i cu =oimii. C[l]torind din loc]n loc, el f[cea pretutindeni chipul animalelor ce]nt`lnea,]nsemn`nd cu scrupulozitate provenien\ a lor; astfel, nu uit[chiar a scrie pe portretul unei babi\ e gu=ate: „am]mpu=cat aceast[pas[re pe Dun[re,]ntre Peterwardin =i Belgrad“. P=aci, p=aci Ridinger era s[vie =i p`n[la noi!

Dar la nimic el nu fu mai me=ter dec`t la reprezentarea v`n[torilor de cerbi, pe care le-a]nf[\i=at cu o art[admirabil[]n toate peripe\iile lor variate. A trebuit ca]n secolul nostru s[

¹ *Johann Elias Ridinger* (1695—1767). Pe l`ng[tabelurile lui cu ulei, care sunt]n genere mici, el a f[cut multe desene; apoi a mai publicat,]n Augsburg, =i o mare c`time de albumuri =i de foi gravate, printre care vom]nsemna, ca mai remarcabile, pe cele urm[toare: — (Cine n-a v[zut, f[r[ca s[=tie, poate, d=ale lui Ridinger?) — *Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs*, 36 stamp<e>, 1729; *Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destinés à être chassés par les grads seigneurs*, 100 stamp<e>, 1768; *Abbildung der jagtbahrem Thieren*, 90 stamp<e>, 1740; *Entwurf einiger Thiere*, 90 stamp<e>, 1740; *Fables morales titrées du royaume des animaux*, 16 stamp<e>, 1744; *L`art de monter à cheval*, 22 stamp<e>, 1722; *Chasseurs au tir et au vol*, 11 stamp<e>. — Cele mai bune tabeluri ale lui Ridinger sunt la Londra, St.-Petersburg, Lipsca =i Augsburg (*n. a.*).

apar[pictorul englez Landseer¹, cu m[re\ele sale figuri de cerbi, domin`nd printr-o nespus[putere dramatic[peisajele neguroase ale mun\ilor Sco\iei, pentru ca tabelurile =i gravurile]n care Ridinger a scris epopeea cerbului s[aib[rivali vrednici de d`nsele.

Dar Ridinger, sub a c[rui m`n[de me=ter natura s[lbatic[a fiarelor s-a dest[inuit]ntr-un chip a=a de m[re\, a fost totdeodat[=i artistul care, cu o deplin[naivitate, a f[cut, cum am zice, =i catagrafia de r[posare a v`naturilor senioriale din continentul Europei; numai]n stampele =i]n albumurile lui se mai v[d]nc[ast[zi tipurile =i costumele acelor slujitori, pu=ca=i, h[itari, b[t[ia=i, =oimari, care compuneau personalul v`n[torilor din secolul trecut. C`nd r[sfoie=te cineva acele pagini, pe care stau figura\i numai oameni]n livrele galonate =i cu peruci pudrate, trubaci g[it[na\i, cu cornul de v`n[toare]ncol[cit sub umere, p[s[rari]n zorzona\i, cu =oimul pe m`n[, pare c[=i aude fanfarele c`ntate pe ton pi\ig[iat de corul v`n[torilor din oratoriul b[tr`nului Haydn.

]n timpul de acum, cu tot talentul artistului ce le-a gravat, acele imagini, a c[ror vreme a trecut, ne aduc aminte pe faimosul marchiz al lui Beranger, care,]n secolul nostru egalitar, viseaz[scutiri =i drepturi ce au fost de mult spulberate de suflarea limpezitoare a timpului.

Vivons donc en repos,
Mais l'on m'ose parler d'impôts!
A l'État, pour son bien,
Un gentilhomme ne doit rien!

¹ *Sir Edwin <Henry> Landseer* e n[scut]n Londra, la 1803. Pictor]nsemnat =i favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academiei la 1830 =i nobilit la 1850. Tabelurile lui de v`n[toare =i de c`ini, precum =i portretele i-au creat o reputa\iune meritat[]n toat[lumea (*n. a.*).

Vous, pages et varlets,
Guerre aux vilains, et rossez-les!
Et toi, peuple animal,
Porte encore le b` t féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons,
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas!¹

Dac[]n aceste pagini]nv[]m[=ite am f[cut o parte a=a de]nsemnat[b[tr` nului Ridinger, pe care cele mai multe cataloage de muzee =i pinacoteci]l trec]n t[cere, cauza a fost c[am g[sit]n capul biografiei lui, scris[de neobositul istoric al

¹ *Chansons de Beranger: Le marquis de Carabas:*

S[tr[im dar]n pace.
Dar ce! Vine s[-mi cear[mie biruri?
Afla\i c[pentru averea sa
Un nobil nu datore=te nimic Statului.

Voi, poslu=nici =i scutelnici,
Bate\i pe mojici =i-i pr[p[di\i!
Iar tu, popor dobitoc,
Vin' de te pleac[sub jugul boieresc.

Numai noi vom avea dreptul de a v`na,
Iar toate codanele voastre
Vor avea marea onoare

A ne pl[ti dreptul [fecioriei datorit] st[p`nului.

Jos c[ciula! Jos c[ciula!
Face\i cinste marchizului de Carabas!

(n. a.).

pictorilor din toate +coalele, de Charles Blanc¹, c`teva cuvinte care — cu g`ndul la tine — mi l-au semnalat]ntr-un mod cu totul particular.

Dar mai nainte de a copia dup[Charles Blanc, s[nu uit a m[rturisi un p[cat]n care am picat, z[u, numai din dorin\ a ce m-a p[truns ca s[m[supun,]n sf`r=it, =i eu pre\ioasei =i pu\in urmatei pove\ e a lui Ora\iu:

Semper ad eventum festina!²

+tii, frate, c-au ajuns b[ie\ii s[te dea de primejdie]n \ar[la noi! Nu po\i s[mai scrii un r`nd, f[r[ca s[te descoas[=i s[-\i ia socoteala c[adic[de unde ai furat cutare idee =i de unde ai tradus cutare pasaj? Ce pl[cere mai poate gusta atunci un biet rom`n care =i-ar fi pus bini=or numele s[u pe o carte sau pe o cuv`ntare, rumegate de altul =i scrise]n vreo limb[str[in[, scrieri pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumu=el pe rom`ne=te, curate =i luminate =i numai bune de deochi, ca apa ne-nceput[?

S-au deprins s[stea mereu la p`nd[, dr[co=ii, ca =i c`nd alt[treab[n-ar mai avea; caut[, miros, se furi=eaz[prin c[r\i =i di-buiesc, mai r[u dec`t copoiul c`nd adulmec[d`ra fiarei prin \[r`n[, =i bine n-apuci s[te bucuri de vreo nevinovat[haiducie ce te-ai ispitit a face prin codrii literaturii, c`nd, f[r[veste, te =i pomene=ti dovedit. Atunci se fac Dun[re de m`nie, d< om> nia-lor, pare c[i-ai fi jefuit chiar pe d`n=ii, de averea lor.

¹ Charles Blanc, *Histoire des peintres de toutes les Écoles* — oper[care se public[acum de vreo 25 de ani =i care a ajuns a avea peste 580 de fascicule (*n. a.*).

² Horatii *Ars poetica*, v. 148:

Mereu gr[be=te c[tre sf`r=it!
(*n. a.*)

La noi]n \ar[]ns[a dat Dumnezeu c[n-avem lege care s[ne propteasc[de a v`na pe mo=ia altuia, =i p`n[acum nu s-a]nt`mplat ca vreun proprietar s[fac[preten\iune c[l-ai despuiat de v`natul s[u. Dar neamul scriitorilor, totdeauna =i pretutindenii mai ar\gos, nu numai c[-=i ap[r[mor\i= toate ale sale, dar]nc[duce =i grija autorilor de peste =apte \[ri =i =apte m[ri. }ndat[ce te-a c[lcat focul ca s[te dovedeasc[vreun col\at din =coala nou[c[ai f[cut]n carte-\i oarecare]mprumuturi t[inuite, adic[, cum am zice, vreo ciupeal[, fericirea lui e s[te scoat[]n vileag. Se gr[be=te, p[g`nul, a da sfoar[]n \ar[c[te-a prins cu m`na]n sac; te a=terne prin gazete, cu frazele originale ale ho\ului de p[guba= de g`t; te batjocore=te cum]i vine la gur[=i la pan[; te pune la r`nd cu punga=ii, cu controbonzii, cu calpuzanii... Vai de lume!

V[d c[tu, =iretule, te-ai ferit de asemenea neajunsuri =i, judec`nd dup[vorba rom`nului, c[„paza bun[]ntrece primejdia rea“, ai]n=irat o list[de to\i autorii cinegetici pe care i-ai consultat pentru *Manualul* t[u. Ia s[vedem =i eu dac[se va g[si vreunul destul de priceput ca s[ghiceasc[cum c[am tradus, de pe Charles Blanc, r`nduri]ntregi din vie\ile lui Snyders, Wouwerman, Desportes =i Oudry? C`t despre Ridinger, iat[, m[dau singur prins =i]ncep a traduce de unde-\i spusei:

„Dac[e=ti v`n[tor, trebuie s[cuno=ti pe Ridinger, c[ci to\i v`n[torii-l cunosc, prea pu\in,]n adev[r, prin p`nzele sale, ce sunt rare, dar foarte mult prin numeroasele stampe ce s-au gravat de pe d`nsul sau pe care le-a gravat]nsu=i el, de pre desenele sale. Numai de le vei vedea, acele gravuri, te apuc[gustul v`n[toriei; c[ci]ntr-]nsele se simte miresmele r[coroase ale codrilor, =i, ca s[zic a=a, abureala p[trunz[toare a fiarelor s[lbaticice. Toate cuno=tin\ele v`n[torului stau cuprinse]n opera numeroas[=i variat[a lui Ridinger...“

Negre=it, c[tu, ca =i mine, vei fi v[zut adesea,]n treac[t, gravuri de ale lui Ridinger, precum ai v[zut, la Luvru, tabeluri v`n[tore=ti de Oudry =i de Desportes, ba chiar de Wouwerman =i de Snyders, precum]nc[nu este prin putin\[, ca s[nu fi v[zut =i s[nu fi admirat cerbi =i c`ini zugr[vi\i de Landseer. Acest artist eminent, r[sf[\at acum de o jum[tate de secol de toat[acea spum[a societ[\ii britanice care poart[numele de *high-life*, a avut meritul de a]nsinui gustul frumoaselor arte printre petrecerile *sportului* englez =i a creat astfel o]ntreag[=coal[de arti=ti contemporani, ce s-ar putea numi *fa=ionabili*, =i printre care s-a deosebit mai cu seam[, pe continent, francezul Alfred Dedreux, pictorul elegant al cavalcadelor =i al v`n[torilor *du beaumonde* parizian.

]n urma acestora, furnic[ast[zi prin capitalele Europei apusene o gloat[de zugravi, care, pe toat[ziua, a=tern, pe p`nz[=i pe carton, sau chipuri diafane de cai de alerg[toare, *race-horse*, =i de *jokey* pestr[i, expu=i la vederea amatorilor pe]nverzitul *turf*, unde ei se]ntrec la *steeple-chase*, sau portrete de dul[i, de c`ini =i de c[\ei din toate acele felurite rase, cu care englezii =i imitatorii lor petrec sau se serv spre a goni =i a prinde tot soiul de v`nat,]ncep`nd de la m`ndrul *foxhound*, care s-a\ine nemiluit pe urma fiarelor din codru, p`n[la ciuful de *pinch*, care suce=te g`tul chi\canilor, =i de la v`rtosul *bulldog*, cu botul c`rn =i turtit, p`n[la delicatul *king-Charles*, cu p[rul flocoas =i moale ca m[tasea.

Dar v`n[toarea, privit[din punctul de vedere artistic al pasiona\ilor *sportmen*,]=i are azi literatura ei, precum]=i are =i artele sale. A= repeta nume de autori cuprin=i]n lista]ntocmit[de tine, dac[m-a=]ncerca s[fac o analiz[critic[, demn[de a figura]n gazeta numit[*Sporting-Magazine*, =i apoi vi-

comtele Adolf d'Houdetot =i d< omnu>l Elzéar Blaze¹ au luat de mult asemenea sarcini, pe care =tii bine cu c`t[=tiin\[, talent =i spirit le-au]ndeplinit. D-a= fi mai v`n[tor, sau dac[noi to\i am avea materie =i mijloace, mai bine ar fi s[facem, pentru \ara noastr[, un album sau un *keepsake* luxos, ca ace-la pe care o companie de neme=i maghiari, av`nd]n fruntea lor pe comitele Em. Andrásy, omul politic de ast[zi, l-au publicat, sunt scum c`\iva ani, sub titlul: *V`n[toarea =i sportul]n Ungaria*².

IX

„LA CARPA | I MI-AM ADUS JALEA!“ — POEZIE PRELINS{
+I DICHISIT{. — PREPELICARUL]N GEANT{ +I BICA | INA]N V~NT.
— LITERATURA CINEGETIC{ A MUSCALILOR. — TIROLEZ{ F{ R{
ACOMPANIAMENT DE MUZIC{. — *STEEPLECHASE* SISTEMATIC D-A
CURMEZI+UL ARTELOR V~N{ TORE+TI. — UF! S{ R{ SUFL{M UN
MOMENT SUBT UMBRARUL LUI KYR IONI | { BUZDRUN{.

Dar la ce s[ne suim a=a de sus cu z[d[nciile? La ce s[c[lc[m orbe=te pragul seme\ al trufa=elor palate, unde o s[ne]nt`lnim poate numai cu neajunsuri =i cu umilin\e? Nu suntem noi oare str[nepo\i ai poetului care a pus mai presus de toate

¹ Vicomte Adolphe d'Houdetot, *Chasses exceptionnelles*, Paris, 1849.— Elzéar Blaze, *Le chasseur conteur ou Chronique de la chasse*, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'à nos jours, Paris, 1840 (*n. a.*).

² *Les chasses et le sport en Hongarie*, d'après l'original hongrois, par Mrs. les comtes Emmanuel Andrásy, M. Sándor, B. Festelitz et les barons Orczy, F. Podmaniczky, B. Wenckheim et G. Szolheck, trad< uction> par J.B. Durringer et A. Schwiedland, Pest, gr< and> fol< io>, cu 25 stampe colorate (*n. a.*).

*auream mediocritatem*¹, via\ a simpl[, modest[=i fericit[, pe care tot omul =i-o poate dob`ndi c`nd =tie s[-i m[rgineasc[trebuin\ele =i pl[cerile dup[a sa putin\?

Nu am]nv[at noi minte din zisele vechiului nostru *letopise*\, c`nd el ne vorbe=te despre de=[n\atele pofte =i r`vniri ale Domnilor celor lacomi =i necump[ta\i? „O, nes[\ioas[hirea omului, spre l[\ire =i avu\ie oarb[; pre c`t se mai adaoge, pre at`ta r`hne=te! Pohtele omului n-au hotar; av`nd mult, cum n-are avea nimica]i pare; pre c`t]i d[Dumnezeu nu se satur[; av`nd bun al s[u, =i al altuia bun a-l cuprinde casc[, =i a=a, l[comind la al altuia, sose=te de pierde =i al s[u!“²

=i apoi,]nc[, n-am fost noi to\i leg[na\i din pruncie cu acele strofe prim[v[roase,]n care ni s-a spus cum omul poate s[guste, sub poalele glorio=ilor no=tri Carpa\i, toate bun[t[\ile vie\ii tihnite? Obosit, dezgustat de de=ert[ciunile, de vicle=u-gurile, de zavistiile lume=ti, care l-au f[cut pentru un timp s[-i oropseasc[chiar =i *citera* favorit[, scumpa mo=tenire de la glorio=ii s[i p[rin\i, poetul rom`n]=i aduce cu drag aminte de dulcea via\[de la \ar[, de lini=titele priveli=ti ale c`mpului, de]nvietaorele pl[ceri ale v`n[toriei, =i atunci,]n versuri limpezi

¹ Horatii, *Carmin<a>*, II, 10, v. 5—8:

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.

— Cel ce se mul\ume=te cu pre\uita mediocritate, r[m`ne =i ferit de ru=inea unei locuin\ e tic[loase, =i ap[rat cu]n\elepciune de a r`vni la palate (*n. a.*).

² Aceste cuvinte, Miron Costin,]n *Letopisi\ul* s[u, le aplic[la Domni =i la]mp[ra\i. — *Cronicele Rom`niei*, a doua edi<iune> de M<ihail> Kog[lniceanu, Bucure=ti, 1872, vol. I, p. 304 (*n. a.*).

=i lin leg[nate, el ne descrie traiul pacinic =i fericit pe care noi,
nesocoti\ii,]l jertfim pe toat[ziua zgomotoaselor am[giri ale
vie\ii de ora=.

Ascult[-l =i acuma, amice, c`t de dulce =opte=te,]n vechea
sa limb[:

Se]ntinde o c`mpie
Pe sub poale de Carpa\i.
C`mp deschis de vitejie
La rom`nii l[uda\i.

Surp[turi sunt deoparte
D-un ora= ce a domnit;
O g`rli\[-ncoaci desparte
Un cr`ng foarte-nveselit.

Acolo am eu c[=cioar[
Pe un v`rf de deli=or,
Curge-n vale-i o ap=oar[
Murmur`nd]nceti=or.

]mpotriv[, sm[]luite,
Dealuri altele se v[d.
+i-n v`lcelele-nflorite
Mieii pasc, alerg =i =[d.

L[s`nd ale lumii mare
Cinsti, n[dejdi =i fumuri seci,
Am[giri cu-ncredin\are,
Vr[jma=i calzi, prieteni reci;

Acolo cu s[n[tatea,
Cu odihna]nso\it,
Toat-a vie\ii bun[tatea
Dob`ndeam eu]nmul\it.

C`nd la vie, la gr[din[,
C`nd la c`mp, de multe ori,
Cu o munc[prea pu\in[,
Pild[dam la muncitori;

C`nd cu mreji am[gitoare
 Vii prindeam p[s[ri]n zbor,
 C`nd prin `evi fulger[toare
 Cu plumb le-azv`rleam omor;
 C`nd cu c`inii prin p[dure,
 Vulpe, iepure fricos,
 Lupul n[r[vit s[fure
 }l r[neam mai cu prisos.¹

Astfel c`nta „citera]mp[cat[“ a poetului nostru, la]nceputul acestui secol, de pe malurile t`rgovi=tene ale D`mbovi`ei, c[t`nd =i el pl[cerea lui acolo unde o ar[vi ast[zi tu, acolo unde o aflase un alt amabil filozof =i gravios versificator francez, nobil marchiz, d-asupra c[ruia furtunoasa revolu`iune de la 1793 trecu ca prin minune, f[r[ca s[-l ating[. Saint-Lambert²,]n poema sa didactic[asupra *Timpurilor anului*, a descris,]n c`ntul al treilea, consacrat toamnei, v`n[toarea falnic[=i zgomotoas[de cerbi, cu tot alaiul ei de ogari, de v`n[tori c[l]ri =i de sun[tori de fanfare; dar el, ca iubitor al tainicelor =i lini=titelor pl[ceri, =i-a p[strat sie=i un rol]n v`n[toarea cea singuratic[cu prepelicarul, pe care o schi`eaz[]n urm[toarele c`teva versuri armonioase =i pl[cute:

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
 Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour;

¹ *Colec`ie din poeziile d<omnu>lui marelui logof[t I. V[c[rescu, Bucure=ti, 1848 <p. 3—21>: O zi =i o noapte de prim[var[la V[c[re=ti sau Prim[vara Amorusului, strofa 24 =i urm[toarele (n. a.).*

² *Marchizul de Saint Lambert*, n[scut]n Lorena, la 1717, a murit]n Paris, la 1803; el a fost membru al Academiei Franceze =i a tr[it]n tot timpul Revolu`iunii la Eaubonnes, l`ng[Montmorency; a compus mai multe scrieri poetice =i filozofice. Poema lui, *Les Saisons*, a <a>p[rut]n anul 1765 (n. a.).

Et tantot, parcourant les buissons des campagnes,
 Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes.
 Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
 L'oiseau dont les zéphyrus vont lui porter l'ordeau;
 Il l'approche, il le voit; transporté, mais docile,
 Il me regarde alors et demeure immobile;
 J'avance, l'oiseau part; le plomb que l'oeil conduit
 Le frappe dans les airs au moment qu'il s'enfuit;
 Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
 Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes.¹

Sper, amice, c[acum cel pu'in, dup[ce l[udai, poate cu ceva prisos, alexandrinele curat \es[late =i frumos dichisite ale unui poet om de treab[, =i astfel m[rostii chiar =i]n versuri copiate de la d`nsul, asupra pl[cerilor v`n[torii cu prepelicarul, acum, zic, sper c[-\i voi fi brodit gustul,]\i voi fi intrat cu totul]n plac =i c[deocamdat[m[pot r[sf[\a plutind pe deplin]n apele tale.

Dar aci trebuie s[m[rturisesc c[de c`nd sunt eu n-am avut c`ine de v`n[toare =i nici n-am v`nat cu vreun c`ine de]mprumut; astfel]nc`t, de la mine]nsumi, adic[din creierii =i din inima mea n-ai s[a=tep\i nimic]ntru lauda acestui fel de pl[cere. „At`ta pagub[!“ vei zice f[r[]ndoial[, =i vei avea dreptate, c[ci,]n a=a prilejire,]n loc de a spune de la mine,]n

¹ C`teodat[, la rev[rsatul zorilor, m[duc]n p[dure ca s[a=tept]ntoarcerea iepurelui sau a c[prioarei; =i, alte d[\i, str[b[t`nd b[l[riile de pre c`mpie, caut pot`rnichea pe care o cheam[so\iile ei. C`inele meu salt[, se d[]n l[turi, =i urm[re=te cu]nfocare pas[rea al c[rei miros i l-a adus v`ntul. El se apropie de d`nsa, o vede; aprins, dar ascult[tor, el atunci se uit[la mine =i st[nemi=cat. Eu]naintez, pas[rea se scoal[; plumbul,]ndreptat de ochiul meu, o love=te prin aer,]n momentul c`nd ea zboar[. Murind, ea se r[stoarn[pe aripile-i tremur`nde, =i iarba]ng[lbenit[se umple de penele ei s`ngerate (*n. a.*).

loc de a]mb[iera cu anevoin\ eu]nsumi descrieri r[u nime-rite =i cuget[ri prost]ndrugate, m[v[d silit a cere de la al\ii s[-mi arate =i mie cum se poate aprinde]nchipuirea omului din v`n[toarea ta favorit[, =i cum condeiu =i pensula au izbutit a ne dest[inui farmecul ei.

]n zadar]ns[caut]n domeniul artelor imagini de acest fel, care s[m[fi oprit]n loc de mirare =i s[-mi fi strecurat]n suflet acea pl[cere, acel fior de mul\umire ce resimte cugetul =i inima c`nd o idee sau o sim\ire ad`nc]ncercat[le este transmis[printr-o oper[de art[, conceput[cu putere =i realizat[cu talent. Nu t[g]duiesc c[asemenea opere trebuie s[existe prin mul\imea de picturi, reprezent`nd scene din v`n[toarea cu prepelicarul, care pe tot anul]navu\esc colec\iunile de tablouri =i albumele amatorilor din Europa]ntreag[; dar mintea mea pozna=[nu m[las[deocamdat[s[m[g`ndesc la altele dec`t la p[c]liturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daumier =i tot veselul taraf al spornicilor caricaturi=ti de la *Charivari*, de la *Journal pour rire*, de la *Monde illustré* =i de la alte at`tea foi glume\ve, ilustreaz[]n fiecare toamn[, la deschiderea v`n[torii, pe bie\ii burghezi parizieni, negustori cinsti\i ca =i Burt[-Verde, Gur[-Casc[, Ton-Patera¹ =i al\i nevinova\i *ipochimeni* de la noi.

Pare c[v[d colo, pe un biet v`n[tor, bondoc =i p`ntecos, b[l[cind ca vai de d`nsul, pe ploaie =i pe zloat[,]ntr-o lunc[noroioas[, cu p[m`nt clisos de o =chioap[pe]nc[\[minte =i trec`ndu-l mii de n[du=eli ca s[poarte]n geanta]mb[ierat[de g`tu-i ghebo=at, nu iepuri =i pot`rnichi ucise cu gr[mada,

¹ *Ton-patera* (gr.): tombater[— c[ciul[de mod[oriental[, purtat[]n \[rile rom`ne=ti,]n prima jum[tate a veacului trecut de boieri =i de negu\torii boga\i. Aici cu sens figurat: retrograd, om cu idei]napoiate.

ci chiar pe odorul s[u de prepelicar, c[ruia — ostenit, se vede, de at`tea umblete pe jos — ce i s-a p[rut? c[, dec`t a *sta* v`natul, mai bine i-ar veni s[*stea* s[se odihneasc[]n mijlocul mocirlei, pare c-ar fi chiar =i la vatra cuinii de acas[.

Apoi mai uite =i altul, slab =i costeliv ca un cal de brac, cu ochelarii pe nas, cu gura c[scat[, desc[rc`ndu=i pu=ca — mearg[unde o merge! —]n cocheta beca`in[ce se z[rea pe malul b[l`ii: „Aport!“ strig[el cu]ng`mfare prepelicarului, =i acesta se]ntoarce, cam pe dou[c[r]ri, cu o broasc[r[sc[c[rat[]n bot, pe c`nd pas[rea fuge, le=in`nd de r`s]n zboru-i capricios.

Tot fabula cea veche:

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.¹

Spune,]ntr-adev[r, dac[nu sunt mul`i v`n[tori, mari =i m[run`i, care ar putea cu tot dreptul s[ia aceast[poetic[antitez[ca deviz[*nemin`it[a vredniciei lor v`n[tore=ti?*

Din norocire, tu nici gros nu e=ti, nici ochelari nu por`i; prin urmare n-ai s[te zb`rle=ti, b[nuind c[]n vorbele mele joac[ursul prin vecini. Dar nu se =tie]n ce m`ini pot s[pice aceste foi zbur[toare — *habent sua fata libelli*² — =i, ca s[r[m`i]n bun[pace cu to`i v`n[torii, chiar =i cu aceia c[rora le place numai v`n[toarea singuratic[prin cr`nguri =i pe miri=ti, las[-m[s[-i aduc aminte despre o carte pe care am citit-o =i o recitesc adesea, eu, carele nu sunt v`n[tor, cu o nespus[pl[cere.

¹Horatii, *Ars poetica*, v. 139:

Mun`ii]n l[uzie nasc un =oricel de r`s.

(*n. a.*)

²Terentianus Maurus, *De litteris, syllabis, pedibus et metris*, poem[didactic[cuprins[]n *Grammaticae Latinae auctores antiqui*, edit. II, Putsch, Hanovrae, 1605, p. 2383 et sq. — Au =i c[r`ile soartea lor (*n. a.*).

Se vede c[ru=ii, de c`nd au]nceput a compune opere literare, au ar[tat un fel de predilec\iune pentru scrierile v`n[tor=ti, mai ales c`nd acestea le dau ocaziune de a desf[=ura sub pana lor priveli=tile naturii, pe care tot v`n[torul se]nva\ a o iubi.

Cunosc numai din spuse cartea lui Aksakov, care mi se pare c[, sub titlul de *Записки охотника*¹, *Scrisele unui v`n[tor*; a]mprosp[tat =i a dezvoltat, cu un talent admirabil =i de tot original]n s[lb[icia sa, acel tabel al stepei din Rusia meridional[, pe care l-a schi\at m`na de maestru a lui Gogol, =i pe care eu am]nceput, mai adineaori, s[-l jumulesc ca s[-mi dreg =i s[-mi]mpodobesc cu str[lucitoarele lui pene p[une=ti ceea ce spusese despre B[r]ganul nostru condeiu meu cel smead, molatic, searb[d =i sp[l]cit².

¹ Cite=te: *Zapiski ohotnika* (rus.).

² Am vorbit despre Aksakov dup[aprecierile dlui Hasdeu. Poate c[f[ceam mai bine a-l trece cu vederea, precum a= fi f[cut poate =i mai bine s[nu mai fi pomenit,]n aceast[epistol[, nici despre Gogol, nici despre orice alt scriitor rus. La noi, acum, c`nd vorbe=te cineva despre slavoni, fie]n materie de literatur[, de filologie, de istorie, =i mai ales de agricultur[, apoi]l ia lumea la ochi =i=i aprinde paie]n cap. Se g[sesc chiar unii mai radicali, mai puri=ti, mai rom`ni dec`t toat[„sentina romanesca“, dec`t toat[„terrina romanesca“, ba =i dec`t to\i „boi romanesci“, care-l izbesc =i cu c`te „una mostra de critica“ de-i r[sun[creierii. Sper]ns[c[eu unul am s[r[m`n nev[t]mat, de=i un amic, citind epistola mea]n manuscris, m-a amenin\at c[are s[se supere pe mine autorul comediei *Revizorul general*, care s-a jucat iarna trecut[la teatrul na\ional din Bucure=ti. Aceast[amenin\are eu]ns[am privit-o ca un ce cu totul imposibil, c[ci amabilul =i spirituosul autor =tie bine c`t am st[ruit eu pentru ca comedia d-sale s[se joace precum o scrisese, =i apoi oricine poate vedea]n f`=ioarele *Revistei contemporane* de estimp, unde aceast[comedie se tip[re=te, cum c[numele lui N. Gogol figureaz[]n fruntea imita\iunii rom`ne. Nu aci, dar, =i-ar avea locul vreo imputare de a se t[inui cumva numele autorului original. Dar s[]nchipuim c[ar ajunge pricina la adic[, oare atunci l-ar t[ia capul pe

Ca =i la Aksakov, Ivan Turgheniev a scris un =ir de istorioare sau povestiri v`n[tore=ti, *Рассказы охотника*¹, ale c[ror scene se petrec c`nd]n]ntr-una din acele b[tr`ne p[duri de mesteceni, de brazii =i de anini, ce cresc sub cerul]nnotat al Rusiei, pline de sitari, de coco=i s[lbatici =i de ierunci, c`nd]ntr-un sohat f[r[margini unde, printre copitele zglobiilor m`nji ce pasc]n herghelii, se strecoar[pitpalacul limb[re\, c`nd pe un hele=teu cu z[gaz de taraci, din trestiile stufoase ale c[ruia se]nal\]n aer plotoane col\urate de ra\e s[lbatice.

„Aidem la Lgov!“ —]i spune]ntr-o zi tovar[=ul s[u de v`n[toare, Iermalai, curat tip de \[ran — *крепостной*² — muscal, plin de frica]arului, a St[p`nului =i a lui Dumnezeu, dar priceput =i me=te=ugari\ la vreme de nevoie; — „Aidem la Lgov; acolo o s[]mpu=ti, *batiu=ka*, ra\e c`te vei binevoi s[-]i plac[; =i cu toate c[ra\ a s[lbatic[n-are nici un pre\]n ochii unui adev[rat v`n[tor...“³

Acum]n\eleg, amice, pentru ce tu n-ai vorbit]n cartea ta despre aceste zbur[toare, care]ns[din punctul de vedere al ornitologiei na\ionale nu sunt tot a=a vrednice de nesocotit, de vreme ce este un v`n[tor din cei de frunte de la noi pentru

d<omnu>l Petre Gr[di=teanu, d<um>nealui care de c`nd este n-a „manatu boi romanesci, injugati cu jugu romanescu, la aratru romanescu, cu stremurare romaneca etc., etc., etc.“, s-ar pricepe oare d<um>nealui ca s[ne toarne „una mostra?...“ *Non licet omnibus adire Corinthum!* (n. a.).

¹ Cite=te: *Raskaz] ohotnika* (rus.).

² Cite=te: *kreapostnoi* (rus.).

³ A=a]ncepe una din povestirile lui Turgheniev, care toate cuprind c`te o mic[scen[de obiceiuri ale c`mpenilor Rusiei, fie boierna=i de \ar[— *odnodvortz*], fie negu\[tori — *kup*], fie robi \[rani — *krepostn`i*, precum erau s[tenii p`n[acum vreo zece ani. Ru=ii,]n limba lor, foarte ceremonioas[=i dulceag[, dau numirea de „tat[, t[tuc[(*batiu=ka*)“ mai-marilor, de la]mp[rat p`n[la p`rc[lab (n. a.).

care Petrache, preparatorul de la muzeu, a]mp[iat peste trei-zeci soiuri felurite de ra\ e s[]lbatice,]mpu=cate toate pe b[]l\ile de la Greaca =i de la C[]ld[ru=ani, pe hele=teiele de la Obile=ti, de la Coconi =i prin alte locuri tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor specii de ra\ e, chiar dac[uneori ele nu ar \ine seama de bunacuvii\ a saloanelor; apoi ar trebui confruntate cu cele despre care vorbesc naturali=tii, sau cel pu\in cu cele zugr[vite]n cartea lui Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*: Iat[un supliment pentru a doua edi\iune a *Manualului t[u!*

Poate c[atunci, vorbind, cu osebit[laud[despre adaosele ce vei fi f[cut opereii tale, dup[ale mele pov[\uiri, voi sf` r=i eu istoria lui Iermalai, care p=aci, p=aci era s[se]nece]n balta de la Lgov,]mpu=c`nd ra\ e ca un p[c[tos; iar deocamdat[m[m[rginesc a spune,]n trei cuvinte, c[descrip\iunile lui Turghe-niev sunt curate tabeluri ie=ite dintr-un penel de me=ter:

Ut pictura poesis!¹

De c`te ori, citindu-le, mi s-a p[rut c[-mi trece pe dinaintea ochilor una din acele simple priveli=ti ale naturii,]n care pic-torul olandez Ruysdael a =tiut s[r[sp` ndeasc[o umbr[de melancolie care p[trunde a=a de ad`nc inima! Pe pov`rni=ul unei p[duri a c[rei verdea\]ncepe a se p[li de sufl[rile toam-nei, se deschde un drum nisipos ce se pierde]n zarea]ntune-cat[a dep[rt[rii, sub nori posomor`i; v`ntul bate =i apleac[cr[cile pe jum[tate goale; p[m`ntul e pres[rat cu frunze uscate, ce par a se rostogoli, f` =`ind d-a lungul c[]ii. Un biet drume\,

¹ Horatii, *Ars poetica*, v. 361:

Ca pictura =i poezia!
(n. a.).

cu o sarcin[de nuiele la spinare, suie cu greu dealul, urmat de trei c`ini. At`t, =i nimic mai mult!¹ Dar chiar =i]n umbletul ap[sat al c[l[torului se simte tainica]ntristare a firii; dintr-]nsul =i din toate se r[sfir[peste tot tabelul acel farmec duios]n care inima omeneasc[cu pl[cere se afund[, c`nd uneori fugim obosi\i de lume =i r[m`nem, singuratici =i netulbura\i,]n mijlocul nesim\itoarei s[lb[ticimi.

Fi-va, oare, =i aceasta una din sim\irile]n care]=i g[sesc a lor mul\umire v`n[torii izola\i? De este a=a, apoi a tr[i c`teva ore cel pu\in numai cu sine =i departe de ochii acelora care]n lume]\i urm[resc g`ndurile =i mi=c[rile, sau cu grij[sau cu ur[; a se sim\i singur, fiin\ cuget[toare,]n fa\ a unei firi]ntregi f[r[de sim\iri, =i a=i pune toate silin\ele spre a o supune la a sa voin\ — iat[negre=it o nobil[ispit[pentru m`ndria omeneasc[; =i dac[d`nsa ajunge a se]nsu=i]n trudele singuraticei v`n[tori, apoi neap[rat acea v`n[toare este o m`ndr[, o nobil[patim[.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
 Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
 Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!

 Ce n'est pas son métier de trainer le charrue;
 Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
 Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
 L' air du ciel! l'air de tous! vierge comm le feu!

¹ *Jacob Ruysdael* (1633—1681) — n[scut]n Harlem, a zugr[vit numai peisaje,]n care al\ii, =i mai cu seam[Wouwerman =i <Matthieu van der> Berghem <1616—1687> au ad[ogit uneori persoane =i animale. Tabelul de care vorbim se afl[la Luvru (*Le buisson*, nr. 471), unde l-am admirat adesea, precum =i altele, la Paris, la St.-Petersburg, la Dresda. Aci e =i peisajul lui Ruysdael care poart[numirea de *V`n[toarea*, cu figuri lucrate de <Adriaen> van der Velde <1635—1672> (*n. a.*).

.....
 Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
 Ni poètes, ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!
 Mais l'amour de ton coeur s'appelle d'un beau nom:
 La liberté.¹

A=a c`nt[poetul via\ a unui popor de v`n[tori, care,]n singur[t\ile muntoase ale Alpilor, tr[ie=te de secolu p`ndind vulturul =i c[pri\ a pe piscuri f[r] urme. Arta chiar l-a identificat cu ideea v`n[toriei, =i cine poate spune c[n-a v[zut adesea tabeluri]n care, pe o paji=te]nverzit[, cu brazi uria=i, trec tirolezi cu p[l]riile lor \uguiete =i]mpodobite cu pene de p[un, purt`nd pu=ca pe ai lor umeri, iar pe st`nci albicioase, ce se pierd]n v[zduh, s-arat[sfia\ capra-neagr[cu corni\ele-i crescute]n form[de c`rlig. Exist[, mai ales]n Germania meridional[,]n Bavaria =i]n Austria, printre =vabi =i stirieni, o =coal[]ntreag[de pictori care reproduc ne]ncetat asemenea scene; dar trebuie s[=i spunem c[magnetul lor pitoresc s-a cam trezit, chiar prin spornica lor]nmul\ire. Vorba francezului:

¹ Alfred de Musset, *La coupe et les lèvres. Invocation*:

A iubi, a bea =i a v`na, iat[via\ a omului
 La fiii Tirolului! — popor eroic =i m`ndru!
 Munteni ca acvila =i liberi ca aerul!

Nu e treaba lui de a m`na plugul;
 El doarme pe z[pad[, m[n`nc[dac[ucide;
 El tr[ie=te]n aerul cerului, care e numai al lui D<umne>zeu.
 Aerul cerului! aerul tuturor! feciorelnic ca =i focul!

Tu, Tirol, tu n-ai nimic, nici temple, nici avu\ii,
 Nici poe\i, nici zei! — tu n-ai nimic, \ar[de v`n[tori!
 Dar amorul inimii tale poart[un falnic nume:
 Libertatea!

(n. a.)

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut!¹

sau, ca s[fim mai clasici =i s[aplic[m artelor axiome de o natur[mai filozofic[, mai poetic[, mai estetic[, s[amintim regula pe care s-a]ntemeiat mult cump[ata cultur[a poporului elen =i pe care Pindar, printre al[i mul[i poe[i =i prozatori greci, a exprimat-o]ntr-astfel:

Χρὴ δὲ ἑαυτὸν ἑπιπαντὸς ὄραν μῦθον ².

Ce bine ar fi fost — nu este a=a, amice? — s[-mi fi adus eu mai demult aminte de o a=a]n\`eleapt[]nv[\[tur[! Ai fi sc[pat mai ieftin =i \i-a= fi cru[at multe din r[t[cirile netrebnice, din c[r[rile]nfundate, din cotiturile zadarnice, din urmele pierdute, din *minciunile* vrednice de cel mai]nd[r[tnic vulpoi, prin care te m`n f[r[de mil[, de c`nd ai avut p[catul s[iei aceste foi]n m`n[.

S[voi eu]nsumi a rezuma acuma c`te am spus p`n[aci, z[u, nu =tiu de a= putea. M[car]n privin[a artelor v`n[tore=ti s-ar cuveni]ns[s[-mi adun]n m[nunchi noti\`ele risipite aci ca a=chiile =i ca surcelele ce se]mpr[=tie f[r[folos c`nd, cu o tesl[r[u m`nuit[, o calf[de dulgher st`ngaci ciop`rte=te b`rna care ie=ise m`ndr[=i temeinic[din p[durile unde, sub paza Domnului, ea a crescut]n largul ei.

Dar cum? S[mai vorbesc iar[=i despre plastica v`n[toreasc[a anticilor, cu idealul lor]ntrapat]n statua Dianeii v`n[tori\`e, cu expresivele lor basoreliefuri cinegetice de pe Arcul lui Constantin, cu picturile lor curioase din morm`ntul Nasonilor? S[

¹Bun e =i Tirolul; dar iar, prea mult nu trebuie! (*n. a.*)

²Pindari, *Pythia*, II, v. 34:

Trebuie ca]n toate =i]ntotdeauna omul s[caute dreapta m[sur[.
(*n. a.*)

ne mai întoarcem la vânturile concertante ale sasanizilor din muntele Bisutun? +apoi d-acolo să răsrim tocmai în fundul Europei, ca să scotocim în peșterile Dordonei siluete de fiare antediluviane zgâriate de samoiezii Franciei? +i aci să-mi găsec beleaua cu galii, vânturile cei vestiți, pe care eu am uitat să-i pomenesc, și pe dăni, și pe cîinii lor a-a mult lăudați de toată antichitatea, și mai ales pe zeul lor *Cernunos*, a cărui câpân, frumos împodobit cu o minunată pereche de năprasnice coarne de cerb, s-a descoperit, la 1771, chiar în temeliiile catedralei din Paris, și =ade acum în rînd cu zeii pe un altar pînă nesc, expus la privirile și la rîzgîndirile tuturor onetilor consorți parizieni care se preumblă curioși prin instructiva grădina a Muzeului de la ospelul Cluny?¹

Să trecem, să trecem înainte, uitînd miniaturile scîmbate și ticluite de prin cărțile didactice ale secolului de mijloc; să nu ne oprim nici la gravorul Albert Dürer, nici la sculptorul Jean Goujon, care fiecare a creat în treacăt cîte o splendidă emblemă a vînturiei, unul în spiritul mistic al Germaniei, celălalt după ideile elegante și răsulate ale francezilor.

¹ *Catalogul Muzeului*, nr. 3: „Un altar cu patru fețe, sculptate cu cîte un bust de zeităte fiecare”. Acestă figură este gravată în P. Lacroix, *Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance*, Paris, 1869, p. 353. Dacă galo-romanii aveau pe zeul cornorat „Cernunos”, daco-romanii au avut și ei un „Joe Cerneanu” (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într-una din tablele cerate, descoperite la 1790 în Abrudul Transilvaniei și publicate mai întîi de Massmann, *Libellus aurar<i>us*, Lipsca, 1840, și, mai de curînd, de R.P. Timotei și Filipariu în *Archivul pentru filologie și istorie*, Blaj, 1867, p. 72 et sq. Nu putem săi dacă Joele dacic avea și el coarne ca cel galic, dar e probabil că numele lui provenea de la colonia Zernes sau Cerneții de pe malul Dunării (Massmann, *op. cit.*, p. 116—119) (*n. a.*).

Ajun=î la timpul Rena=terii, s[mai salut[m]nc[o dat[, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugr[vit dramatice lupte]ntre fiare =î oameni, iar nu v`n[tori dup[cum le cerem noi. Amicul s[u]ns[, Snyders,]ndat[ne va]mp[ca prezent`ndu-ne pe dobitoacele codrilor turbate =î]ngrozite de goana v`n[torilor. Wouwerman ne va abate un moment de la trudele v`n[toriei spre a ne desf[ta cu pl[cerile ei c`mpene=ti =î galante. Dar apoi pictorii francezi din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes =î Oudry, arti=ti p[trunz[tori =î dibaci]n studiul naturii,]ns[cump[ta`i]n pornirile ei, ca tot aparatul pompos al rege=tilor petreceri, ne vor str[muta din nou]n p[durile cu v`nat =î]n mijlocul haitelor de c`ini. La d`n=ii mai]nt`i]ncol\=te sub penel figura corect[=î de=teapt[a prepelicarului.

Neam\ul Ridinger, p[str`nd =î inventori`nd, pe de o parte, tradi\iunile oficiale ale artei din secolii trecu`i, se al[tur[, pe de alta, =î mai mult,]n naivitatea sa germanic[, de s[lb[ticia naturii.

Cu secolul nostru apar Sir Landseer =î Horace Vernet. }nzestra`i am`ndoi cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al v`n[torilor de cerbi din mun`ii neguro=i ai Sco`iei, cel[lalt recheam[, cu mai mult instinct v`n[toresc dec`t Rubens, priveli=tea animat[a periculoaselor v`n[tori din pustiile prigorite ale Africii.

Operele acestuia dau na=tere la o =coal[de pictori moderni, care]=î aleg subiectele de tabeluri]n v`n[torile de prin tot felul de \[ri str[ine =î dep[rtate de continentul nostru. Acea =coal[noi am numit-o *+coala de pictur[v`n[toreasc[exotic[*.

Dup[Landseer, care pe l`ng[cerbi a mai zugr[vit =î c`ini, cai, *lorzi* =î *ladies* engleze — imitat,]n Franca, de Alfred Dreux — a r[s[rit o *+coala[de pictur[v`n[toreasc[a sportului*.

Apoi, pe o treapt[mai modest[a societ[\ii,]n Englitera,]n Franca =î chiar]n Germania, s-au ivit pictori care au reprezen-

tat serios v`n[toarea cea mic[, cea cu prepelicarul, =i au creat astfel,]n l[turi de to\i caricaturi=tii din acelea=i \[ri, ce ne]ncetat se leag[de biat[breasla v`n[torilor m[run\i, ceea ce am putea numi +coala de pictur[v`n[toreasc[burghez[.

]n fine, Elve\ia =i Tirolul, piscurile =i c[prile, au inspirat pe numero=i arti=ti care constituie romantica odrasl[a +colii de pictur[v`n[toreasc[alpestr[.

Dup[aceast[nomenclatur[substan\ial[=i dup[aceast[clasificaiune sistematic[a artelor v`n[tore=ti, cel ce va cuteza s[zic[c[eu n-am cuno=tin\le speciale]n arte, nici metod]n scrierile mele,]l rog s[poftesc[domnia-lui la]ntrecere cu mine =i s[-mi spun[, drept prob[, c[rei =coli de pictur[v`n[toreasc[atribuie d< umnea> lui tabla zugr[vit[de sub umbrarul c`rciumii lui kyr Ioni\ Buzdrun[, de la morile Ciurelului, unde trec nem\ii la v`n[toare,]n care tabl[figureaz[, pe un fund portocaliu, un v`n[tor albastru tr[g`nd cu pu=ca]ntr-un iepure ro=u, care \ine vesel]n labe o plosc[cu vin, =i toate acestea]nconjugate cu urm[toarea deviz[, plin[de dulci =i iscusite ademeniri pentru orice v`n[tor:

Дѣка те дѣчи ла в`нат,
Бин'о'нкоа съ зичи виват!
Дѣкъ вrei съ]мпути тун,
Ia похтеце ла гhinу вун! (Sic!)¹

Amice autorule, mi-a= lua acum ziua-bun[de la tine =i m-a=]nchina \ie cu plec[ciune, mul\umindu-\i pentru momentele pl[cute ce m-ai f[cut s[petrec, mai]nt`i citindu-\i cartea =i

¹ (Grafie chirilic) Cite=te:

Dac[te duci la v`nat,
Vino'ncoa s[zici vivat!
Dac[vrei s[]mpu=ti tun,
Ia pohte=te la ghinu bun!

apoi g`ndindu-m[la d`nsa, ca s[]ndrug toate aceste nevoia=e glume — *difficiles nugae*¹. Dar =i aci mi-e team[c[o s[te superi, socotind c[am vrut s[te las singur-singurel, tocmai sub umbrarul lui kyr Ioni\].

S[c[ut[m, dar, pentru acest *ite, missa est*² al tov[r[=iei noastre v`n[tore=ti, un aer mai curat, mai]mviator,]n care vechea noastr[prietenie s[se simt[mai la locul ei, unde s[putem repe\i]mpreun[versurile lui Musset pe care ni le ziceam =i acum vreo cincisprezece ani:

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, [?]
.....
D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
Et... si jeunes encore [!?!], d'être de vieux amis.³

¹ Martialis, *Epigram< mata>*, II, 86:

Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.
Prost lucru este c`nd se \ine omul de glume nevoia=e,
+i nerozeasc[treab[sunt fleacurile.
(n. a.)

² *Ite, missa est!* (lat.) — nu *Ite, missum est!*, cum st[scris]n edi\iile originale ale *Fal=ului tractat de v`n[torie* — este o formul[liturgic[,]n ritualul Bisericii catolice, care precede binecuv`ntarea final[a preotului;]n rom`ne=te: Pleac[, s-a terminat!

³ Alfred de Musset, *Poésies nouvelles, Sonnet à Alf. T.*, 1838:

Da! Via\a e un bine, =i veselia e o be\ie.
E dulce lucru de a se bucura de d`nsa f[r[temere =i f[r[grij[,
E dulce lucru de a serba to\i zeii din tinere\e [?],
.....
De-a fi tr[it treizeci de ani dup[cum a voit Dumnezeu
+i...]nc[a=a de tineri [!?!], a fi prieteni vechi.

Prieteni, da; dar tineri...?! nu prea tocmai. Ce zici? Sau, vorba rom`nului: „Vrabia pui!“

(n. a.)

Dar ca s[c[ut[m =i s[g[sim acel loc dorit, trebuie, amice, s[te mai]ngrije=ti despre un mertic de r[bdare, trebuie s[faci din nou inim[viteaz[. Haidi!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra!¹

De a te duce drept la stele nu prea am speran\[; dar vino cu mine p`n[colea,]n mun\ii Buz[ului, =i poate c[vei petrece pe acolo =i tu c`teva minute pl[cute, cum am petrecut eu, sunt acum c`iva ani, r[t[cind cu ochii pe plaiurile]nc`nt[toare, iar cu auzul =i cu g`ndul prin fantasticele regiuni ale basmelor v`n[tor=ti.

X

}]NC{ UN HOP! — SUS PE PLAIUL BUZ{ ULUI. — STUDIU ANTROPOLOGIC, LEXICOGRAFIC +I MORAL ASUPRA LOCUTORILOR DIN COMUNA BISOCA. — BASMUL CU FATA DIN PIATR{ +I CU FECIORUL DE }MP{ RAT, CEL CU NOROC LA V~NAT. — VULTUR, DIHOR +I R~S, SAU ZAMFIR, SMARAND +I RUBIN. — C~TE SE POT }NT~MPLA UNUI NEAM|, DAC{ NU PRICEPE ROM~NE+TE.

Pe o frumoas[zi de var[, m[odihnisem c`teva ore la schitul G[vanul — o minunat[]n fund[tur[c[lug[treasc[din mun\i, c`teva colibe =i o bisericu\[de b`rne, sem[nate printr-o paji=te sm[\uit[cu flori, pe care o]ncinge un semicerc de nalte st`nci pestrive, ce poart[numirea foarte nimerit[de Curcubeata. De acolo plecai c[lare, ca s[merg la Bisoca, sat]n dou[chipuri interesante: mai]nt`i, fiindc[de sub dealul pe care el =ade,

¹ Virgilii, *Aeneid*<a>, IX, v. 640:

De=teapt[]n tine o nou[v`rtute, b[iete: astfel vom ajunge p`n[la stele.
(n. a.)

izvor[=te Peceneaga, un p`r`u cu nume p`vios pentru etnografii \[rii; al doilea, pentru c[]ntr-]nsul tr[iesc =i se pr[sesc, din neam]n neam, cei mai frumo=i b[rba\i din tot plaiul]mprejmuitor. Ca prob[despre aceast[din urm[particularitate a satului Bisoca — particularitate pe care am putut mai t`rziu s[o constat]n toat[]ntinderea ei — aveau cu mine, drept c[l]uz[de la G[vanul p`n[acolo, un voinic bisocean, un fel de oache= Apolon muntenesc, carele cuno=tea ca]n palm[toate cotiturile mun\ilor =i se mai pricepea =i la multe altele, c[ci era =i v`n[tor, =i cioban, =i cosa=, =i c`nt[re\ la biseric[, =i c`nt[re\ cu cavatul — Doamne iart[! pare-mi-se c[mai me=ter era la fluier dec`t]n stran[— ba]nc[=tia s[spun[=i basme de-\i era drag s[-l ascul\i.

C`t a \inut calea, vreo =ase ore, guri\ a nu i-a t[cut. D-apoi nici eu nu-i dam vreme s[r[sufle: „B[di\[, ce livede e asta?“]l]ntrebam, trec`nd prin ni=te gu=i de v[i care m[]mb[tau cu dulcele lor miros de f`n proasp[t cosit. „Cum se cheam[ierbile celea care par]mpletite =i la v`rf g[it[nite?“ +i el]mi spunea numirile tuturor florilor, ierbilor =i buruienilor, ar[t`ndu-mi chiar =i pe acelea care sunt bune de leac: „Ceea este doabri=or =i cealalt[ghizdei; asta e laptele-st`ncii =i ast[lalt[, z`rn[-mi\oas[; ici iat[br`ndu=e =i coala dedi\ei; apoi lobod[=i drob, v`zdroag[=i siminoc, iarba-ciutei =i piperig, pojarni\ [=i sefterea“ =i altele multe... Dar cine le mai \ine minte! D-a= fi stat s[le]nsemnez pe toate, poate c[]mi da =i mie Societatea Academic[s[lucrez, nu, vai de mine, la *Dic\ionariulu* cel cu vorbe numai plivite, alese =i mai cu seam[croite de pe curata l[tinie, ci la p[guba=ul de *Glossariu*, unde pricopsi\ii no=tri lexicografi =i scornitori de grai nou =i pocit azv`rle, ca borhot, mai bine de jum[tate biat[frumoasa noastr[limb[rom`neasc[¹.

¹Vezi supra, p. 184, nota 3.

Din norocire, bisoceanul meu nu știa nimic despre chipul cum ne batem noi joc în orașe de ce avem mai scump râmăș de la părinți, și el, în limba sa pe care aș da ani din viață-mi ca să-o pot scrie întocmai după cum el o rostea, în acea limbă spornică, vârtosă și limpede a voranilor noștri, îmi povestea părțile și plăcerile oamenilor de la munte.

Când ajunserăm pe muchea plaiului ce desparte văile despre Buzău de cele despre Râmnic, priveliștea, din veselie și plăcută ce era, se făcu deodată mărșă.

În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munților din Buzău, și pe sub dânsul se rânduiau, ca trepte ale unei scări de uriaș, plaiul Răboiului, munții Neharnița, ambele Mureș, Macieșul, Brezeul, Piatra Penei, Carâmbul și multe altele mai așezate; dar drept în fața noastră, adăpostite sub picurile semeșe ale Furului și ale Șteicului, se înălțau, ca niște pereți suri și măcinăți de-a lungul unei perdele de brădet, stâncile Năculelor; la poalele cărora se așternea, întocmai ca un lăptos verde și înflorat, o poiană largă și desfășurată.

Într-adevăr ai fi zis, ca balada păstorească, că acel picior de plai este întocmai o gură de rai.

Stam și mă uitam cu acea uimire produsă adesea în noi de priveliștile neașteptate ce ne izbesc vederile pe unele culmi despărțitoare de văi. Călugărul meu, care, cum am spus, avea să-mă năvălească mult de vorbă, mă deșteptă din acea mirare mută: „Așă-i, domnule, că-s măndre *Pietrele Fetei* de la Năcule? Văd că-ai râmăș cu ochii la ele; darmită când ai ști și povestea lor!” — Apoi ce mai stai, voinice? Ji răspunsei cu grabă; spune-o, dacă o știi. O știi-mă în de urât pe drum. Și bisoceanul meu, care atâta aștepta, începu a-mi spune următorul basm, povestindu-l în al său grai poetic și armonios, pe care în deert mă voi sili eu a-l rechemă în amintirile mele:

„Basmul meu, boieri domnia-voastr[(aveam cu mine pe un neam\ care nu]n\elegea rom`ne=te), basmul meu e cam copil[ros; dar pare-mi-se c[nu e tocmai f[r[de folos!“

A=a fu precuv`ntarea lui =i, precum zice b[tr`nul Omer:

Dup[a lui limb[dec`t mierea mai dulce curgea viersul¹.

„]n vremea de demult, pe c`nd oamenii de pe lumea asta =tiau =i puteau mai mult dec`t ce pot =i =tiu cei de acum, pe c`nd pruncul de trei zile]ni num[ra numai]ntr-o clip[toate stelele de pre cer, =i vedea cu ochi=orii cum cre=te iarba c`mpului =i auzea cu urechile cum sf`r`ie fusele c`nd toarce p[ianjenul... pe vremea de atunci tr[ia,]n plaiurile Buz[ului, o]mp[r[teas[tare =i mare, pe care o chema Doamna Neaga². Ea]=i avea palatele tocmai colo,]n codrii Cisl[ului, unde se v[d =i ast[zi, pe o m[gur[mare, ocolit[cu p`raie, temeliile de zid ale cet[\\ii ei, iar gr[dinile =i livezile,]n care ea se preumbla c`nd i se f[cea ur`t acas[, =i le avea pe colnicele Lapo=ului, unde st[=i acum pu\\ul ei cu colac de piatr[, s[pat cu slove, pe

¹ Homeri, *Iliad*< a>, I, v. 249:

Τὸ ὄντι πρὸ γλώσσης μῆτρος γλυκὺ πένουδι

(*n. a.*)

² Poate c[tu sau altul]mi ve\\i spune c[Doamna Neaga, cea de la Cisl[u, de la Lapo= =i de la Tis[u, n-a fost tocmai pe c`nd cu Por-]mp[rat, de vreme ce d`nsa tr[ia]n al XVI-lea secol =i a d[ruit chiar m[n]stirii Bratskii din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecat[care s-a =i reproduș]n publica\\iunea ruseasc[*Воскресное Чтение*, anul < al> IV-lea, (1840), p. 436 et sq. Acestea le =tiu =i eu, ba am =i acas[o c[r]mid[luat[din ruinele cet[\\ii Doamnei Neag[i, din p[durea Cisl[ului, care, desigur, nu denot[o mai mare vechime. Dar de unde s[a=tep\\i de la un biet muntean din Bisoca at`ta erudi\\iune]n istorie =i arheologie? — Not[*ad laudes gratesque B.P. Hasdeo*, c[ruia datorez cuno=tin\\a =i desenul crucii de la Kiev a Doamnei Neag[i (*n. a.*)

care, z[u, nici cei mai c[rturari din ziua de ast[zi nu le mai pot ghici.

Din to[ci copiii c`i Dumnezeu [i dase =i-i luase [napoi la sine, Doamna Neaga r[m[sese [n v[duvie numai cu un fecior pe care-l iubea ca lumina ochilor. Era =i dr[g[la=, bat[-l fericea! puil de [mp[rat! M`ndru ca str[lucitul soarelui la amiazi, bl`nd ca razele line =i m`ng`ioase ale lunii, sprinten ca luceaf[rul sclipitor al dimine[ii =i [n`elept ca =i [ntreaga t[ria cerurilor. Nu =tia maic[-sa, nici lumea toat[, cu ce s[-l mai dezmierde, at`t era tuturor de drag =i de pl[cut.

De micu\ [l dase Doamna la carte, =i, c`nd abia [ncepuse tulleiele b[rbii s[-i umbreasc[piel[va copil[reasc[, el vorbea pe de rost toate limbile de pe lume, ba [nc[[n`elegea =i graiurile t[inuite ale p[s[rilor =i ale fiarelor.

Atunci Doamna, cu inima [ng`nat[[ntre dor =i bucurie, [i vorbi a=a: „F[tul meu, cartea, c`t[a fost, ai [nv[at-o toat[, din scoar\[p`n[-n scoar\[; acum ca s[te faci om pe deplin =i voinic cu temei, precum se cade unui b[rbat =i, mai ales, unui fecior de [mp[rat, to[i de toate p[r`ile [mi spun c[trebuie s[te duci lumea s[o colinzi, ca s[[ncerci =i s[ispite=ti via[a prin tine [nsu[i, =i s[afli multe =i m[runte ale lumii, care se vede c[[n carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meu; mergi de vezi =i de [nva\[; dar cat[a nu te prea dep[rta de pe aci; adu-[i aminte, voinicelul meu, c[pre c`t[vreme nu te va sim[i mama colea, [n preajma ei, grija, chinul =i m`hnirea din s`nu-i nu vor lipsi.“

A doua zi, din-zi-de-diminea\[, feciorul de [mp[rat, mai mult vesel dec`t duios, [i lu[ziua-bun[de la Doamna maic[-sa, care se silea, s[rmana, pe c`t putea, ca s[-i st[p`neasc[pl`nsul =i obida ce o-necau. Era vesel voinicelul fiindc[[n cur[ile palatului [l a=teptau ca s[-l [nso\easc[[n cale o sum[de

boieri mari ai o=tilor,
 puterea domniilor
 =i groaza du=manilor,
 to\i c[l[ri =i]narma\i
 cu s[ge\i, cu buzdugane,
 =i la br`ie cu arcane;
 gat-a merge dup[soare,
 s[]nceap[-o v`n[toare
 dup[ur=i =i c[prioare,
 dup[p[s[ri g[lbioare,
 ce sunt bune la m`ncare
 =i pl[cute la c`ntare.

Apucar[]nspre miaz[noapte =i, trec`nd pe Sc[ri=oar[, unde-i lesne cui coboar[, luar[apa Buz[ului]n sus, tot c`nt`nd =i veselind. R[sunau dealurile =i v[ile =i apele r`ului pe unde trecea m`ndra ceat[de voinici. Dar c`nd sosir[la]nfurcatura B`scei, acolo unde se a=terne o poieni\ verde umbrit[de plopi, de stejari =i de fagi, feciorul de]mp[rat deodat[]=i opri arm[sarul]n loc, =i]n gura mare strig[a=a c[tre so\ii s[i: „M[i fra\i! vede\i colo drept]n sus muchea nalt[=i ple=uv[a Pen-teleului; acolo am s[m[duc, tot]n fuga calului. Cine poate, \ie-se dup[mine!“ +i d`nd pinteni sprintenului s[u fugar, ca un fulger se repezi prin valea]ngust[a p`r`ului. Sub copita pintenogului, pietrele sc[p[rau, apele colcoteau, pulberea]n sus se]n[l\,a, cu norii s-amesteca, =-apoi]n jos iar c[dea, v`lceaua]nnegura, =i pe voinic mi-l ascundea cu totul din vederile boierilor, care r[m[sese departe, departe]n urma lui.

Trecu el ca]n zbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rosilor, pe sub muchea Paltinului, pe la gura Teghii; s[ri ca un zmeu pe d-asupra Curselor de Piatr[;]=i z[ri ca prin vis chipul oglindit]n apele c[tr[nite ale Ghenunei Dracului, =i printre brazi, printre molifzi, printre afini =i ienuperi, sui mlaca Cernatului

p`n[]n v`rful muntelui. Zbura calul nebun, cu coama =i cu nara]n v`nt; iar c[l]re\ul, cu min\ile r[]p[ite de mul\umire, sorbind cu desf[tare]n piept mirosul r[]coros al brazilor =i al florilor, dor' c[se sim\ea dus ca v`ntul =i ca g`ndul, peste st`nci, peste verdea\[, peste gol =i iarb[crea\].

C`nd fu la amiazul-mare, fugarul st[tu locului, =i feciorul de]mp[rat se trezi singur-singurel chiar d-asupra Penteleului. Jur-]mprejur, c`t cuprindea ochiul, z[ri numai creste de mun\i, care mai mari, care mai m[run\i. Dar mai presus de to\i se ridica cre=tetul gol, de pe care el privea =i vedea, jos p[m`ntul cu verde\ile, cufund`ndu-se]n toate p[r\ile, iar sus, cerul limpede =i senin, sc[l]dat numai]n raze de lumin[. Soarele dogorea drept d-asupra, =i,]n ar=i\va amiazului, pare c[]ntr-o adiere; nici o suflare nu se sim\ea, nici un sunet, nici o mi=care.

Sta m[rmurit voinicul; — nici c[]ntr-o pomenire el a=a t[]cere, a=a pustiu, a=a m`ndre\! — c`nd, deodat[, pe sub roata aurit[]a soarelui, se ivi o pas[]re m[]rea\[, un vultur negru cu aripile falnic]ntinse. Degrab' puse voinicul m`na pe arc,]l]ncord[=i gata era s[]repead[]s[]geata, c`nd, pe sus, auzi vulturul cronc[]nind]n limba sa cea p[]s[]reasc[]:

„]mp[]rate lunate,
nu-mi lua zilele toate;
ia-mi-le pe jum[]tate;
c[]-vi voi da eu nestemate,
chiar piatra zamfirului,
limpezimea cerului!“

Feciorul de]mp[rat destrun[]rcul, minunat de a=a cuvinte; iar pas[]rea, drept mul\umit[] c[]o iertase cu via\[, l[]s[]s[]-i pice din cioc pe obl`ncul =elei voinicelului o piatr[] de zamfir mare =i frumoas[, limpede =i albastr[]]ntocmai ca seninul cerului.

Din ceasul c`nd c[p[t] această nestemat[=i o puse]n s`n, nu mai r[mase pas[re pe cer care s[nu fie robit[la voin`a lui. Pentru d`nsul, toate zbur[toarele: m`ndri p[una=i, s[lb[tico=i cocori, bufni\`e cobitoare, =oimi d`rji, g[inu=e mo\`ate, dumbr[-vence cu aripi verzi, pupeze cu creste b[l\`ate, grauri pestri\`i, sitari, dropii =i ierunci, toate picau ca fermecate c`nd ie=ea el la v`n[toare; iar de se preumbla numai prin codri =i prin livezi, mierlele =i privighetorile, pitulicele =i sticle\`ii, presurele =i sfranciocii, pietro=eii =i sfredelu=ii, botgro=ii =i scatii, \`oii, \`intezoi =i pi\`igoii, to\`i]l]nt`mpinau peste tot locul cu dulcile lor c`nt[ri; cucul]i vestea la tot ceasul mul\`i ani cu noroc, =i prigorii cu pene albastre]l]nso\`eau pretutindenii, chiuind =i zbur`nd vesel d-asupra capului s[u.

Trecu o zi, trecur[dou[, ba mai trecur[=i alte nou[, =i voinicelul nu se]ndura ca s[se]nstr[ineze de la m`ndrele plaiuri ale Buz[ului,]n care el domnea acum cu voie bun[peste toat[firea zbur[toare c`t[f`lf`ie sub soare. Noaptea pe la c`nt[tori, p`n[a nu se rev[rsa bine de zori, el era purces la v`n[toare, =i mai adesea seara]l apuca prin p[duri, ucig`nd =i st`rpind alde p[s[ri cobitoare ce se arat[numai prin]ntuneric.

R[t[cea]ntr-o zi pe culmea p[duroas[a Istri\`ei, tocmai colo jos, la curm[tura dealurilor, sub care]ncep a se a=terne c`mpiile, c`nd, deodat[, f[r[veste, pe la sfin\`itul soarelui, se ridic[din vale un v`nt mare =i turbat, care]ndoia fagii, fr`ngea plopii, smulgea ulmii =i cl[tina cu urlet tot codrul =i tot muntele. }ntr-o clip[norii de pretutindenii la un loc se adunar[, negurile se]ndesar[, =i preste tot cerul se destinse un pod]ntunecat de fier =i de aram[, peste care trecea =i se]nv`rtea sf`ntul Ilie,]ncur`ndu=ii arm[sarii cu tunete =i cu plesnete, =i sc[-p[r`nd numai fulgere =i tr[snete de sub roatele carului s[u. Apoi, dintr-o n[prasnic[detun[tur[, se sparse deodat[podul,

br[zdat de mii de s[ge\i luminoase, =i]ncepu a curge pre
p[m`nt o ploaie groaznic[,

ploaie cu =iroaie,
de f[cea p`raie;
ploaie cu b[=ici,
de strica potici;
ploaie spumegat[
'neca lumea toat[;
ploaie de potop
f[cea lumea snop.

C`nd se mai potoli furtuna, feciorul de]mp[rat c[t[a se
urni din scorbura unde st[tuse pitulat; dar el nu mai =tia]ncotro
s-apuce, a=a de tare era,]n codru, =i frunza deas[, =i noaptea
]ntunecoas[, =i calea pietroas[; pe unde c[ta urma umblat[,
urma era =tears[; pe sub at`tea tulpini surpate =i]n lapovi\]
]necate, pe sub at`tea frunzare c[zute, toate c[r[rile se f[cuse
nev[zute. Nu vedea, nu auzea, nici]n greul p[m`ntului, nici
]n u=urelul v`ntului; numai c`nd tr[gea bine cu urechea,]i ve-
nea din dep[rtare la auz, chiotul ghionoaiei, ce=] ascu\ea noap-
tea ciocul de coaja copacilor; =i miorl[itul cucuv[ilor care se
chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznei; apoi, uneori]i
trecea repede pe dinaintea ochilor =i c`te o umbr[neagr[de
l[stun r[t[ciat, care c[dea din v[zduh, cu lungile-i aripi]n-
greuiate de ploaie.

Toat[noaptea ar fi umblat el f[r[spor; dar noroc c[avea
cu sine pe coteiul lui cel mai b[rbat, cel mai priceput, cel mai
credincios,

Micl[u=, c`ine-nv[\at;
=tia seama la v`nat;
el apuc[spre colnic,
u=or, sprinten =i voinic;
tot spre vale se l[sa

=i c[rarea c[uta,
 botul prin iarb[v`r`nd,
 urmele tot mirosind.
 Urma-i ici, urma-i colea!
 Micl[u= n-o mai pierdea,
 prin 'tunic o sim\ea,
 Noaptea-ntocmai ca ziua.

Astfel, cu c`inele c[l[uz[bun[, voinicul apuc[, d-a lungul]n jos, valea Orgoaiei. Prin volbura apelor ei se rostogoleau acum cu vuiet r[d[cinile de copaci =i bolovanii de piatr[, surpa\i de la munte. +i c`inele =i st[p`nul umblau]ncet =i cu sfial[pe costi=ul lunecos; dar c`nd ajunser[tocmai d-asupra priporului de unde se v[d,]n poal[, urmele unei cet[\i de Uria=i =i brazda vladnic[a Troianului, Micl[u= st[tu]n loc, m`r`ind ca]n preajm[de v`nat. Voinicelul sticli ochii. Fl[c[raie alburii ie=eau pe acolo din p[m`nt =i zburau d-asupra taini\ei unde st[tur[ascunse, at`ta mare de vreme, comorile de la Pietroasa, clo=ca cea vestit[cu puii ei de aur; dar la lumina sclipitoare a v[paielor, v`n[torul z[ri, printre ierburi =i pietroaie, c[p[\`na lung[rea\ a unui dihor care, cu ochii r[zle\i, c[ta drept la d`nsul. Trupul =i coada, dobitocul =i le]ncol[cise, le f[cuse ghem]n fa\`a coteiului, cum fac dihorii c`nd n-au loc de sc[pare]n vizuinile lor de sub p[m`nt. Voinicul nostru era gata s[azv`rle]ntr-]nsul ghioaga lui cu \inte poleite, ca s[-l pr[p[-deasc[, c`nd dihorul]ncepu a chi\i]n limba lui de lighioan[=i a zice:

„]mp[rate luminate,
 nu-mi lua zilele toate;
 ia-mi-le pe jum[tate;
 c[\i voi da eu nestemate,
 chiar piatra smarandului,
 verdea\`a p[m`ntului!“

Feciorul de]mp[rat, aduc`ndu=-i aminte c`t de bun augur]i fusese asemenea vorbe din graiul vulturului, l[s[ghioaga jos =i goni c`inele]n l[turi; iar lighioana, bucuroas[de a se sim\i sc[pat[,]ncepu s[r`c`ie \[r`na cu labele =i scoase dinaintea voinicului o piatr[de smarand, mare =i frumoas[, de str[lucea verde =i r[murat[ca spicul crud al gr`ului, ca rodul p[m`ntului.

At`ta fu voinicului, p`n[ce ridic[de jos smarandul ferme-cat =i-l b[g[]n s`n; =-apoi de atunci]nainte toate jivinile c`te se t`r[sc prin \[r`n[=i c`te se ascund pe sub p[m`nt, toate]l cunosc[pe d`nsul de st[p`n. Viezurii cu perii suri, lungi =i drep\i ca \epele, =i bursucii somnoro=i, care ies numai noaptea din vizuini; jderii p[dure\i cu blana ruginie, deas[, moale =i frumos netezit[, =i vidrele col\ate de pe malul b[l\ilor; nev[s-tuicile cu trup prelung =i ml[dios =i cu gu=e albe, care se furi=eaz[printre r[zoare, v`n`nd cuiburi de p[s[rele, =i veveri\ele =ugube\ele, cu coada v`lvoi, care sar zglobii pe cr[cile copacilor ron\ind alune, ghind[=i scoru=e; pin\ele cu labe scurticele la piept, iar la spate cu picioaroange, care c`nd umbl[se salt[ca locustele, =i c[\eii-p[m`ntului, de le zice =i =ui\ele, care scot capul la amiazi din g[uri, ca s[latre la soare; apoi mi=unii cei cu gropanele pline de gr`ne, =i =obolanii din sm`rcuri; toate lighioanele, p`n[=i c`rti\ele orbe\ele =i aricii ghimpo=i, ba chiar =erpii, gu=terii =i =op`rlele, toate i se ar[tau lui]n cale, sau ca s[-l slujeasc[la vreo trebuin\[, sau ca s[piar[de m`na lui, c`nd avea pl[cere de v`nat. Cu d`nsul vulpile]=i cheltuiau de pomani[=i viclenia min\ii =i iu\ea la piciorului, c[ci, de fiecare minciun[a vulpii, el afla prea lesne mijloace o mie ca s[-i vin[de hac. Apoi =i cu ursul cel mai s[lbatic el]=i f[cea juc[rie; f[r[secure, f[r[cu\it el intra seme\]n vizuina lui, se lua cu d`nsul la lupt[dreapt[=i]ntotdeauna ursul c[dea mort la p[m`nt.

Astfel prin v[zduh, astfel pe sub p[m`nt, el era mai tare, el era mai mare; de aceea =i traiul lui era acum =i mai mult pornit pe v`n[toare.

C`nd feciorul de]mp[rat trecea pe dealul Balaurului, d-a st`nga Sl[nicului, lighioana cea]nfrico=at[, cu o falc[]n cer =i cu alta]n p[m`nt,

+erpoaica cu solzii verzi,
— s[n-o vezi, s[n-o visezi! —

degrab[se zv`rcolea, se pitula =i se afunda p`n[la gurile iadului, ca s[nu o vad[viteazul v`n[tor, s[nu-i reteze cu palo=ul =apte capete =i s[nu-i sting[=apte suflete. Oric`t de mult se silea d`nsul c[s[-i apuce]nainte, iazma iadului prididea cu fuga, =i voinicul r[m`nea mereu s[-i scoat[necazul pe p[s]-rile cerului =i pe lighioanele p[m`ntului. Da zi peste zi =i nu putea nimeri.

A=a mai p[]ntr-o noapte; =i a doua zi, de ciud[=i de m`nie, se porni de pe dealul Balaurului]n jos, c`nd abia se miji de ziu[, =i ajunse deodat[cu zorile, c`nd se deschideau florile, la valea stearp[=i pustie a P`clelor de Glod.

Dac[nu =ti`i =i n-a`i v[zut, s[v[spun eu c[acolo =i-a a=ezat Necuratul cazanele cu catran =i cu smoal[colcotit[; pe sub p[m`nt g`lg`ie =i fierbe glodul noroios, mai rece dec`t ghea`a, mai negru dec`t cea`a; apoi, pe guri c[scate prin tot ocolul acelei v[i f[r[de scursoare, ``=ne=te tina]n sus, c`nd de o =chiop[, c`nd de o palm[, c`nd de un st`njen =i mai mult; la fiecare gur[]mprejur s-a durat mu=uroi, =i balele c[tr[nite, pe care Ucig[-l-toaca le scuipe din v[g[uni, se scurg n[cl[ite d-a lungul movili`elor, se adun[]n n[mol, se usuc[de v`nt, se crap[de soare =i a=tern tot fundul v[ii cu o hum[sur[=i jilav[, pe care nu se prinde, Doamne fere=te! nici troscot, nici ciulini.

C`nd, de pe culmea vecin[, feciorul de]mp[rat f[cu ochii roat[d-asupra v[ii urgisite, el v[zu o biat[c[prioar[r[t[cit[, c[lc`nd cu sfial[prin n[molul ur`cios al mocirlei; mai departe o fiar[s[lbatic[, un r`s sta st`rcit la p`nd[; p[rul de pe d`nsul, lung =i sub`ire, alb =i cu pete negre, se zb`rlise]n sus; urechile-i \uguiete cu p[m[tufuri de peri negri la v`rf se ridicase drepte, =i ochii lui, vii =i p[trunz[tori ca ochii de femeie, sc[p[rau sc`ntei. Numai]n dou[-trei s[rituri de pisic[, el ajunsese c[prioara, se ac[\ cu ghearele de pieptul ei,]-i]nfipse din\ii]n beregat[=i se g[tea s[-i sug[cu desf[tare s`ngele din vine, c`nd voinicelul]nv`rti repede pra=tia ca s[o izbeasc[]n fiar[. Dar ochii r`sului, care v[d =i]n miezul pietrelor; z[rir[ce i se g[tea; el se smulse de la pieptul c[prioarei =i]ncepu s[latre]n limba lui de fiar[:

„]mp[rate luminate,
nu-mi lua zilele toate;
ia-mi-le pe jum[tate;
c[-vi voi da eu nestemate,
chiar piatra rubinului,
colcotirea s`ngelui!“

+acum, pentru a treia oar[, feciorul de]mp[rat iert[via\ar`sului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului; el str`nse pra=tia pe m`n[, iar fiara, vesel[=i mul\umitoare c[sc[pase cu zile, sc[p[r[din ochii ei o piatr[de rubin, mare =i frumoas[, ro=ie =i vie, mai ro=ie dec`t fraga muntelui, mai vie dec`t para focului =i]ntocmai ca s`ngele voinicului.

C`nd o lu[voinicul]n m`n[=i o b[g[]n s`n, pare c[]i mai crescuse de o =chioap[inima]ntr-]nsul. De aci]nainte toat[firea cu suflare era prada lui. Toate fiarele pre care iu\eala s`ngelui le]mpinge,]n fuga lor, a se a=terne p[m`ntului ca iarba

c`mpului, la suflarea v`ntului, toate cele care tr[iesc din v[rsarea s`ngelui, toate c`te din s`nge]=i iau puterea =i prin s`nge o =i pierd, toate se supuser[=i ele la voin\ele voinicului, ca p[s[rile cerului, cu lighioanele p[m`ntului.

Dinaintea unui a=a minunat v`n[tor,

cerbii de la munte
plecau a lor frunte,
mistre\ii col\ai
c[deau]mpro=ca\i,
capra s[lt[rea\
nu sc[pa cu via\
lupii din p[dure
picau sub secure,
iepurii frico=i...

Cam pre aici ajunsese cu povestea bisoceanul meu, c`nd deodat[auzir[m, la spatele nostru, o detun[tur[de pu=c[urmat[de un *Donner-Wetter-Saperment!*¹ exprimat cu o energie de adev[rat granadir chesaro-cr[iesc. Ne]ntorser[m iute ochii]nd[r[t; dar nu mai era nimeni; tovar[=ul meu neam\ul se f[cuse nev[zut.

— S[r[cu\ de maica mea! strig[din b[ierile inimii bisoceanul, s-a r[pus domnul *Ininger*. (Acest fel g[sise el cu cale ca s[localizeze titlul de inginer al tovar[=ului meu.)

Alergar[m degrab[la locul de unde venise zgomotul =i, sub o tuf[, g[sir[m pe neam\ r[sturnat pe spate, d`nd din m`ini =i din picioare ca s[se scoale; al[turi era pu=ca lui din a c[rei \eav[ie=ea]nc[fum; pu\in mai departe se t[v[lea o p[s[ric[printre fulgii ei risipi\i pe iarb[. Calul, de pe care c[zuse in-

¹ *Donner Wetter Saperment!* corect: *Donner Wetter Sakrament!*, germ. Fulgere =i tunete! imprecãie popular[german[.

ginerul, se z[rea departe]n vale; cu =eaua pe d`nsul, el apu-case, vesel =i]n goana mare, drumul casei, l[s`nd c[l]re\ului libera facultate, sau de a r[m`ne unde c[zuse, sau de a-=i urma calea cu orice alt mijloc de locom\iune.

— Bine, prietene, zisei]n sf`r=it eu p[\itului, dup[ce constatar[m c[nu se afl[]n nici o primejdie, f[-m[s[]n\eleg, mai]nt`i, cum ai c[zut de pe cal?... Apoi, pentru ce ai tras cu pu=ca?... }n sf`r=it, pentru ce te-ai dep[rtat de noi?

La toate aceste]ntreb[ri, el nu avea alt r[spuns dec`t:

— Asta, z[u, nu =tiu!

C[l]uzul nostru nu era mai pu\in curios dec`t mine ca s[afle cum se petrecuse lucrurile, dar el cel pu\in g[sea]nsu=i, pentru toate, c`te un cuv`nt de r[spuns =i de m`ng`iere.

— Las[, domnule; nu e nimica, c[ai c[zut pe spate =i te-ai rezemat]n coate. R[u era dac[c[deai pe br`nci, c[puteai nasul s[\i-l fr`ngi.

C[ut`nd apoi prin iarb[, el dete peste p[s[rica r[nit[=i jumulit[, care, s[rmana, se zv`rcolea ca vai de ea; era o biat[cioc`rlie. Bisoceanul, lu`nd-o]n m`n[, cunoscu]ndat[c[era ucis[nu de alice, ci de ciocul gai\ei.

— Cu bun[seam[, domnule, dumneata ai vrut s[tragi]n pas[rea r[pitoare, =i nu vei fi nemerit-o; dar las[, c[nu e nici o pagub[; v`natul cel bun tot al domniei-tale a r[mas. Vorba rom`nului: „Nu e pentru cine se g[te=te, ci pentru cine se nimere=te“.

Dar neam\ul se ap[r[c[el n-a tras defel cu pu=ca, c[pu=ca s-a tras singur[=i c[, din aceea, calul, speriindu-se, a s[rit =i l-a tr`ntit jos, unde l-a =i l[sat f[r[ru=ine, nici p[cat.

— Las[, domnule, c[=i a=a e bine! zicea bisoceanul. Dumneata tot nu r[m`i p[guba=, c[, =i dac[n-ai dat]n v`nat, v`natul \i-a picat din cer, jumulit gata. +-apoi, despre c[z[tur[,

s[n-aibi vreo m`hniciune, c[p[m`ntul nostru rom`nesc e bun de obr`nteal[:

Cine cade pe el jos,
Se scoal[mai s[n[tos.

+i,]ntr-adev[r, domnul *Ininger* se ridicase teaf[r =i f[r] v[t[mare. Se vede c[somnul]l podidise pe c`nd bisoceanul]mi povestea basmul, pe care el nu putea pricepe, =i astfel, pe nesim\ite, r[m[sese]n urm[de noi. Pe c`nd dar neam\ul mo\]ia c[lare =i calul =i urma calea]n tihn[, o vesel[cioc`rlie se leg[na prin aer, ciripind la soare,]ntocmai ca =i cioc`rlia cea din gra\ioasele strofe ale *glumei* vechiului poet francez Ronsard, cel de vi\ rom`neasc[¹:

¹ „Vechiul poet francez Ronsard, cel de vi\ rom`neasc[“ =i „urma=ul banului M[r]cine“ sunt dou[aluzii u=or mali\ioase viz`nd legenda despre originea valah[a poetului francez, legend[pe care,]n 1857,]n toiul propagandei pentru unirea][rii Rom`ne=ti cu Moldova, o popularizase Vasile Alecsandri,]ncerc`nd s[dea =i o justificare cultural[sentimentelor de simpatie pentru Fran\,a, nutrite de tinerii moldo-valahi ce studiaser[,]n anii 1830—1850, la Paris. Legenda va fi p[rut, unora — mai cu seam[celor lipsi\i de umor =i celor]nclina\i s[confunde legendele cu adev[rul istoric — lesne de acreditat, nu numai la noi, ci chiar =i]n Fran\,a, de vreme ce]nsu=i Ronsard,]ntr-o *Elegie dedicat[lui Remy Belleau, ne]ntrecut poet francez (Élegie a Remy Belleau, excellent poet François)*, scrisese c[str[bunul s[u se tr[gea din p[r]ile „unde]nghe\atul Danubiu se-nvecineaz[cu Tracia“, =i scornise, probabil pentru a sa pre\uire la Curtea regal[a Fran\,ei, o poveste despre ascenden\,a lui nobiliar[, ale c[rei ob`r=ii se pierdeau]n ce\urile misteriosului =i frigurosului Orient tracic. Dup[aceast[poveste, str[bunul poetului francez, „un boier numit marchizul de Ronsard, plin de aur =i st[p`n peste mul\i oameni, multe oar=e =i multe p[m`nturi“, undeva „mai jos de Ungaria,]ntr-un \inut al frigului“, ar fi avut un fiu comandant de o=ti, viteaz ce-ndr[gi se toiu luptelor, care, la un moment dat, p[r]sindu-=i \ara, plec[spre vestul Europei,]n c[utare de r[zboaie. Trec`nd prin „Ungaria, Germania-de-Jos, Burgonia =i \inutul Champagne“,

Hei! Doamne, mult]mi sunt dragi
 pl[cerile dulci tale vie\i,
 cioc`rlie, care despre amor
 c`n\i din-zi-de-diminea\[,
 scutur`nd]n aer roua
 cu care e stropit[pana ta!
 Mai nainte ca soarele s[r[sar[,
 tu]nal\i trupu-\i sp[lat
 spre a-l =terge de nori,
 cl[tin`ndu-\i aripile m[runte
 =i s[lt`ndu-te]n mici s[rituri.
 Tu spui]n aer a=a dulci c`nt[ri
]n a ta vesel[ciripire,
]nc`t orice amant ar dori,

ajunse la Paris =i]=i puse spada]n slijba seme\ului rege Filip de Valois, care se r[zboia pe-atunci (1346—1347) cu englezii regelui Eduard al III-lea (1327— 1377). Disting`ndu-se pe c`mpurile de lupt[, regele Fran\ei]i d[rui „]ndestul[toare averi pe malurile Loarei“. „Uit`ndu-=i fra\ii, p[rin\ii =i \ara“ =i c[s[torindu-se dup[legea francez[, acest viteaz cavaler, ne-ncredin\ez[poetul Ronsard,]n]ncheierea legendei despre originea stirpei sale, „n[scu str[mo=ii din care se trage tat[l ce m[f[cu pe mine s[v[d pentru prima oar[frumoasa lumin[a zilei“.

Plec`nd de la acest fantezist certificat de noble\e, =i g[sind]n numele poetului francez o „urm[“ rom`neasc[l[sat[de str[bunul de pe t[r`murile Traciei — *ronce* (fr.) = m[r[cine, — Alecsandri a scris (]n „replic[“) balada *Banului M[r[cine*, care se]ncheie cu urm[torul distih rostit de regele Filip de Valois: „]ine spada mea]n dar, / Brav marchize de Ronsard“ — actul poetic de]nnobilare =i indigenare a banului M[r[cine. Vr`nd parc[s[dea un lustru de autenticitate istoric[scornelii poetice, Alecsandri a ag[\at de balad[o not[subliniar[: „]n timpul regelui Fran\ei *Philippe de Valois*, str[mo=ul poetului francez Ronsar<d> s-a dus din Rom`nia la Paris ca s-ajute regelui]n lupta sa cu englezii. R[m`ind apoi]n Fran\ a =i rudindu-se cu cele mai nobile familii, el =i-a schimbat numele de M[r[cin[]n Ronsar<d>, de la cuv`ntul francez *ronce*, care]nsemneaz[m[r[cin[.“

c`nd te aude c`nt`nd prim[vara,
ca tine s[fie p[s[ric].¹

S-a]nt`mplat]ns[ca,]n loc de poetici aman`i, cioc`rlia noas-
tr[s[fie auzit[numai de o gai` fl[m`nd[=i,]n cazul de fa`,
urma=ul banului M[r[cine se vede silit s[treac[lira]n m`na
str[mo=ului s[u Virgiliu, ca s[sf`r=easc[aceast[istorioar[.

Pas[rea vr[jma=[se repezi, zbier`nd prin aer, ca s[prind[
pe c`nt[rea\, =i aceasta, mititica,]n zadar cerc[s[-i scape
prin fug[. „Pretutindeni unde d`nsa, fugind u=uric[, t[ia
v[zduhul cu aripile ei, iat[=i du=mana, cruda gai` o urm[rea
cu chiote mari prin aer“.²

¹ P< ierre> de Ronsard, l'Aloüette, printre poeziile numite *Gaités ou Gaillardises*:

Hé! Dieu, que je porte d'envie
Aux plaisirs de ta douce vie!
Aloüette, qui de l'amour
Degoizes dès le point du jour
Secoüant eu l'air la rosée
Dont ta plume est toute arrousée!
Devant que Phoebus soit levé,
Tu enlèves ton corps lavé,
Pour l'essuyer près de la nûe,
Tremoussant d'une aile menue;
Et te sourdant à petit bons,
Tu dis en l'air de si doux sons
Composez de ta tirelire,
Qu'il n'est amant qui ne désire
T'oyant chanter au Renouveau
Comme toy devenir oyseau.

(n. a.)

² Virgillii, *Georgic< a>*, I, 405—408:

Quacumque illa levem fugiens secat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus.

(n. a.)

La \ipetele de bucurie ale gai\ei, la v[iet[rile s[rmanei cioc`rlui, somnorosul, plecat pe obl`ncul =eii, tres[ri =i,]n mi=carea-i z[p[ci[,]i c[zu pu=ca de pe umeri; coco=ul se lovi de scar[; umplutura se desc[rc[cu zgomot; gai\ =i calul se speriar[am`ndoi deodat[; una l[s[prada s[-i pice din cioc; cel[lalt tr`nti jos pe c[l[re\, =i astfel v`n[torul f[r[voie =i v`natul nea=teptat se]nt`lnir[al[turi, pe iarba verde a plaiului.

Dar calul, ca =i gai\,]=i v[zu de calea sa, =i tovar[=ul meu r[mase pe jos. De aceea =i bisoceanul, care era cam atins]n amorul s[u propriu de povestitor, prin somnul inginerului,]i spunea drept m`ng`iere:

— Vezi, domnule *Ininger*, dac[dumneata =tiai rom`ne=te =i ascultai la basmul meu, nu erai s[pa\i at`tea nevoi! Dar fie! C`nd este vorba de v`n[toare, apoi po\i s[mi te lauzi c[e=ti n[scut cu tichia]n cap, =i,

V`n[torul norocos
umbl[bucuros
pe jos.

Astfel ne urmar[m calea spre Bisoca.

XI

LA COTUL MUN|ILOR. — TOT BASMUL CEL CU FATA DIN PIATR{
 +I C<ELE>L<ALTE>. — PORUMBI|A +I M{RG{RITARUL. — CE AU
 SPUS DESPRE MUN|II N{CULELE, DE LA OB~R+IA R~MNICULUI,
 CAIU VALERIU CATUL, FRANÇOIS VILLON, AUTORUL ANONIM AL
 ROMANCERULUI DEL CID CAMPEADOR +I MUL|I AL|II. — IEPURII DIN
 CODICELE CIVIL +I CEI DIN DICTIONNARIULU ACADEMICU. —
 NE LU{M ZIUA-BUN{ }N TINDA D<OMNU>LUI STERIE, ARENDA+UL
 DE LA BISOCA. — *POST-SCRIPTUM* UNDE SE SPUNE CEEA
 CE N-A +TIUT S{ SPUN{ R{ POSATUL C. NEGRUZZI }N STATISTICA
 CE A F{CUT LUPILOR DIN MOLDOVA.

Eram acum tocmai pe culmea dealurilor sub care se ad[po-
 te=te, ca]ntr-o copaie, satul Bisoca. Gata a c`rmi la dreapta ca
 s[cobor`m]n sat, arunca]mprejurul meu o lung[=i mul'u-
 mitoare privire, voind s[-mi iau astfel ziua-bun[de la]ntin-
 sele priveli=ti ale plaiului, mai nainte de a le pierde cu totul
 din vedere.

Soarele apunea drept dinaintea noastr[; cercul lui ro=iatic
 sc[p[tase p`n[pe zarea orizontului, =i razele-i, calde =i senine,
 pare c[se a=ternuse preste tot =esul r[s[ritean al \[rii, care ni
 se destindea acum sub ochi. De pe acest t[p=an culminant, de
 unde mun\ii S[cuieni cotesc spre |ara Vrancei, tot B[r[ganul,
 tot c`mpul Br[ilei, tot =esul Gala'ilor, cu matca R`mnicului,
 cu valea Buz[ului, cu lunca Siretului, toat[acea lat[=i oabl[
 c`mpie se ar[ta sc[ladat[]ntr-o lumin[g[lbuie =i lucioas[, ca
 fa\ a unei uria=e sinii de aur; printr-]nsa, liniile =erpuite ale
 r`urilor se desprindeau ca fire cre\ de beteal[argintie, iar
 suprafa\ a neted[a apelor s[rate din Balta Alb[=i din Balta
 Amar[oglindeau ca ni=te ochiuri de sticl[, ferecate]n mijlo-
 cul dauritei table.]n dep[rtarea cea mai afundat[, dealurile
 dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dun[rii,]ncingeau, ca

un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect devenea cu totul fantastic, prin neobicinuite și metalice reflexe.

Mai aproape de noi însuși, sub forme =u cu culori mai reale, se vedeau, pe vârful Bisociei și pe al Ulmu-orului, mari pietroaie sure și murgi, unele grămădite la un loc, ca turme de vite adunate la repaos, altele risipite prin livezi, ca vacile când pasc pribege. Apoi, sub aceste muchii, la stângă, pământul se lăsa la vale în coste și pripoare gradate, pământul se cufunda în jgeaburile mult umbrite ale Râmnicului și Râmicelului; tot pe acolo, la locul ce se zice între Râmnice, se zăreau încă poienile fragede și verzi ale Năculelor, adăpostite sub stâncile rocate, care se numesc Pietrele Fetei; și, în fund de tot, în lăndu-se în alb streala înnegurată a cerului, se pierdeau culmile pârâurilor ale Steicului, învelite în umbre viorii, civite și negre.

Preumblându-mi ochii, când peste =esul cu străluciri și scântee, când prin munții cu tainice și răcoroase raze, mă așezasem pe un bolovan de piatră și, așteptând să dispară cu totul soarele, nu mă puteam sătura de asemenea priveliți, ce nouă, orăenilor, ne este dat arareori a le vedea; dar călăuzul nostru =tia că noaptea are să vină iute și că scoborâșul pământului la sat ne va cere, prin întineric, poate o oră și mai bine; de aceea el ne îndemnă să ne pornim îndată, și, drept mângâiere, îmi spuse că are tocmai vreme ca să isprăvească și basmul cel cu Feciorul de împărat, norocos la vânat, pământul vom sosi devale.

— Bine zici, bătășii, îți răspunsei; negre-ite că trebuie să mi-l spui tot, dacă mai este. Dar stă! Unde rămasese-i?... Pare că începuse și a îndruga o ăiretenie de lighioane ca cea din hora dezgovelei:

Ursul cu cercei
 umblă după miei.
 Lupul cu cimpoi

umbl[dup[oi.
 Vulpea]n papuci,
 umbl[dup[curci.
 +-un iepure =chiop,
]ntr-un v`rf de plop,
 treier[la bob.

A=a este?

— Cam a=a, dar iar nu prea,]mi r[spunse munteanul, pierz`ndu=-i oarecum s[rita,]n urma glumei mele de care m[=i c[iam, =i sc[rpin`ndu-se la ceaf[ca omul care st[la]ndoial[. Pesemne, boierule, ad[ogi el, \i s-a f[cut ur`t unde am tot spus anume toate soiurile de p[s[ri =i de jivine care tr[iesc pe la noi la munte. Dar de! ce s[-i fac eu, dac[a=a e basmul? Va s[-l spui =i eu dup[cum este =artul =i datina lui. D-acum]nainte]ns[nu mai avem nimic a face cu lighioanele cele cu patru picioare, nici cu cele multe zbur[toare; destul numai s[v[fie]n =tire c[Feciorul de]mp[rat nu avea seam[nul s[u pe lume la ale v`n[torii. C`nd d-abia da cu g`ndul s[fac[vreo izb`nd[la v`nat, voin`a pe dat[i se]mplinea; d-aceea =i lumea]ntreag[, c`nd pomenea despre d`nsul, nu-i zicea]ntr-altfel pe nume, ca: Feciorul de]mp[rat, cel cu noroc la v`nat.

De va fi stat o lun[, sau un an sau doi, petrec`ndu=-i via\`a f[r[alte nevoi dec`t numai cu pl[cerea =i cu m`ng`ierea de a prinde =i de a ucide fiare p[dure\`e =i p[s[ri c`nt[re\`e, cine va =ti, spun[-o. Pe noi ce=tia, pl[ia=i =i v`n[tori de munte, at`ta ne taie capul, c[omul la v`n[toare, fie pe ger =i ninsoare, fie pe n[duf de soare, nici nu prinde veste ca ce timp mai este, nici nu vrea s[=tie cum are s[-i fie, nici nu bag[-n seam[la munc[de-l cheam[, nici c[ia <a> minte de orice cuvinte, ci vesel omoar[vremea care zboar[, f[r[griji tr[ie=te, pe p[m`nt domne=te, =i e la v`nat ca =i]mp[rat.

Acum da\i =i d<umnea> voastr[cu socoteala, dac[chiar nou[— ni=te bie\i p[c]to=i plini de trude =i de nevoi — v`n[-toarea ne o\ele=te sufletele =i ne r[pe=te min\ile, apoi ce]nc`ntec de fal[=i de vitejie trebuie s[fi fost pe voinicul fecior al Doamnei Neag[i! Vesel =i voios la inim[, ager =i v`rtos la trup, el z`mbind ie=ea diminea\a din palatele p[r]inte=ti, z`mbind se]nturna seara la maic[-sa]napoi. A=a via\[, lin[=i netulburat[, dor`c[]n rai poate s[mai fi gustat cineva.

Dar grijile =i m`hniciunea l[sat-au vreodat[mult[vreme pe om f[r[ca s[se lege de capul lui? Firea omeneasc[a=a este ea de la Dumnezeu os`ndit[, ca s[nu pluteasc[ne]ncetat u=or ca fulgul pe ap[=i s[nu calce mereu tot pe c[i desf[tate. C[ci, acolo unde este poiana mai]nflorit[=i cu frunzari acoperit[, acolo e =i cursa priponit[. Dai]ntr-]nsa f[r[ca s-o vezi; te apuc[, te glode=te =i uneori chiar de rea nu vrei s[o crezi.

Ia s[vede\i acum]n cel fel p[sul avea s[-l ajung[pe voinicelul nostru =i cu ce ginga=e am[giri avea s[-i sece puterile =i s[-i sting[fericirile.

]ntr-o sear[ca cea de ast[zi, pe la apus de soare ca acum, el =ezuse s[se odihneasc[pe unul din pietroaiele m[cinat de pe dealul Ulmu=orului, tocmai d-asupra g`rliciului de piatr[, c[ruia]i zicem noi Grajdul Zmeilor, fiindc[acolo se ad[posteau odinioar[,]n vremea de demult, fiarele cele aripate. +edea el =i privea]n jos cum negurile]ntunecau treptat v[ile =i culmile, c`nd v[zu trec`nd]ncetinel, pe d-asupra capului s[u, o porumbi\[, u=oar[=i alb[ca spuma laptelui la mulsoare, ca florile crinului la raza de soare. I se f[cu dor de acea p[sric[=i, ca s-o prind[de vie, puse m`na]n s`n, la zamfirul cel fermecat; dar ea, uit`ndu-se la d`nsul cu ochi dulci, fermecat[tori, gun-guni gale=]n limba ei cea p[s]reasc[=i-i zise:

„Ah, voinice, voinicele,
 nu opri c[ile mele;
 ci te ia dup[-al meu zbor;
 c[ci, cu s`nul plin de dor,
 te cheam[s[-i fac[dar
 un scump, alb m[rg[ritar
 m`ndra Fat[-a Pietrelor,
 din valea N[culelor.“

Aceste cuvinte, a=a dulce =optite, de=teptar[]n inima voinicului un fream[t necunoscut;]n s`nul lui se aprinser[dorin\ea nedeslu=ite, pe care p`n[]n ceasul acela nici]n vis nu le]ncercase. F[r[de a mai sta s[cugete, el se ridic[iute]n picioare; s`ngele i se]ncinsese ca focul prin vine; pieptul]i zv`cnea;]n tot trupul sim\ea un av`nt ne]nstrunat ce-l pornea s[mearg[supus =i ascult[tor la chemarea porumbi\ei. Urm[rind cu piciorul pe uscat zborul ei lin, cump[tat, el cobora v[i, suia dealuri, str[b[tea p[duri, trecea lunci =i p`raie, =i de ce umbra, pare c[mai u=or p[=ea. C`nd raza cea mai t`rzie a soarelui se prelunga sfia\ pe foi\ele ierbii]nflorite din poiana de sub st`ncile N[culelor, p[s[rica se opri pe o r[sur[]mbobocit[, =i, cu grai dulce c`nt[tor, strig[a=a:

„Tu, ce pl`ngi]n st`nc[,
 la umbr[ad`nc[,
 ie=i acum din piatr[,
 alb[, dalb[fat[,
 vie =i frumoas[,
 bl`nd[, r[coroas[,
 cu chip luminos,
 cu trup ml[dios,
 cu p[r aurit,
 pe umeri leit;
 ie=i, Fat[din Piatr[,

s[te vaz[-o dat[
scumpul t[u ursit;
c[ci iat[-l sosit!“

Ca un vis, ca o p[rere, se cobor] de pe st`nc[m`ndra alb[fat[, nalt[ml[dioas[ca o trestioar[, cu p[rul de aur, cu ochi de balaur, rupt[din soare,]ntocmai ca Ileana Cos`nzeana. De frumoas[ce era, de alb[ce s-ar[ta, la soare puteai c[ta, iar la d`nsa ba! Cine-i vedea mersul, cine-i z[rea chipul, cine-i auzea glasul, nu putea s[o priveasc[=i s[nu o]ndr[geasc[, nu putea s[o aud[=i s[nu i se]ncread[.

Cu z`mbet ginga= pe guri\[, cu ochii gale=i =i p[trunz[tori, venea m`ndra cam descins[, p[=ind u=or =i leg[nat prin iarba moale =i deas[a paji=tii. Ea se opri dinaintea voinicului =i, ar[t`ndu-i]ntre dege\ele, un bob m[run\el de m[rg[ritar alb, curat =i luminat ca laptele la mulsoare, ca floarea crinului la soare, ca dragostele de fat[mare, ea, cu viers dulce femeiesc, care mai lesne dec`t s[geata str[punge inima voinicului,]i gr[i, r`z`nd, a=a:

„Da-\i-l-a= =i nu l-a= da,
c[m[tem]l vei uita
c`nd la v`nat te tot plimbi!
Ba l-a= da, de vrei s[-l schimbi
cu piatra zamfirului,
limpezimea cerului,
cu piatra zmarandului,
verdea\va p[m`ntului,
cu piatra rubinului,
colcotirea s`ngelui.“

Feciorul de]mp[rat r[m[sese uimit ca dinaintea unei n[luciri]nc`nt[toare. Nu =tia bine dac[este de=tept sau dac[viseaz[. Nu-i venea s[dea crez[m`nt nici vederilor, nici auzului; =i cu toate acestea, z`na ce-i sta]n fa\]l privea cu ochi

fermec[tori, arunc`nd prin tot trupu-i, c`nd aburi fierbin\i, c`nd fiori de ghea\; vorba ei]i r[suna p`n[]n suflet, dulce =i]nduplec[toare. Pe c`nd ea c[ta la d`nsul =i z`mbea, lui i se n[lucea pare c[c`mpul]nflorise =i cerul se luminase, iar c`nd ea deschise gura ca s[-i vorbeasc[, pentru d`nsul mun\ii r[sunar[, apele se tulburar[, brazii se scuturar[, codrii se trezir[, frunzele =optir[, stelele sclipir[=i]n loc se oprir[. Atunci via\,a, s[i-o fi cerut d`nsa, gata =i bucuros era el s[i-o dea, numai ca mereu s[poat[privi la ea, numai ca]n veci s[o poat[auzi.

Degrab[scoase din s`n c`te=itrele nestematele fermecate, care p`n[atunci fusese =i toat[puterea =i toat[bucuria lui, =i, f[r[s[se mai g`ndeasc[, f[r[s[se]ndoiasc[, le arunc[cu mul\umire]n poala dr[g]la=ei copile. Buzele ei fragede =i rumeoare se r[sfoir[]ntr-un r`s de nebunatic[bucurie =i, apuc`nd m[rg[-ritarul]ntre din\ii ei albi =i m[run\i ca =i bobul nestemat,]l puse bini=or pe buzele voinicului,]ntr-un dulce =i lung s[rutat.

Atunci umbrele c[lduroase =i b[ls[mate ale nop\ii de var[ascuser[]n negur[=i]n t[cere pe ferici\ii miri; singur[porumbi\,a cea alb[]i dezmierda prin]ntuneric, c`nd cu ve-sele c`nt[ri, c`nd cu bl`nde v[iet[ri; dar c`nd r[s[rir[zorile, deodat[cu florile, porumbi\,a am[g]itoare =i la dragosti]ndem-n[toare, peste \[ri =i peste m[ri zburase, prin v[zduh se dep[rtase, fugind ca s[nu mai vie, =i lu`nd cu sine,]n vecie, scumpul, feciorescul dar, bobul alb de m[rg[ritar.

Zile =i nop\i, luni =i s[pt[m`ni trecur[. Feciorul de]mp[rat =i Fata din Piatr[tr[iau]nstr[ina\i de lume, singuri-singurei, el numai cu d`nsa, ea numai cu el, =i alt[grij[nu purtau, alt[pl[cere nu gustau dec`t ale dragostelor lor. Cercuind lume]ntreag[]n poieni\,a]nflorit[=i cu frunzari acoperit[de sub Pietrele Fetei, voinicul n[pustise codrii, ur`se izb`nzile sale de

mai nainte. V`n[toarea era uitat[; inima lui se sc[lda acum toat[]n dezmierd[ri noi =i necump[tate. Pas[ri, fiare =i lighioane tr[iau de el oropsite; toate se]nstr[inase =i se lep[dase de al lor zburdalnic st[p`n; nici una nu-l mai cuno=tea, nici una nu-l mai asculta; dar nici lui, nesocotitul, de ele nu-i mai p[sa. Arcul =i s[ge`vile, ghioaga =i pra=tia stau aruncate la p[m`nt; rugina =i putregaiul se lipise de ele =i le rodeau puterea. A=a, Feciorul de]mp[rat, uit`nd vitejia v`n[toreasc[, uit`nd =i casa p[rinteasc[, =eeda ziua =i noaptea lungit moale pe covoare =i cu capul]n poala copilei, se uita cu ochii]n ochii ei,]i sorbea r[suflarea dup[guri\`[=i-i cerea mereu s[-l dezmierde cu c`ntecele ei.

„C`nt[-\`i, m`ndro, c`ntecul,
c[mi-e drag ca sufletul.
C`nt[, scumpul meu odor!
Ici cu tine a= vrea s[mor!“

Dar muierea tot muiera! D[-i ce-\`i cere, c[o s[te certe de ce i l-ai dat. Cu]ncetul, cu]ncetul,]ncepu fata a lua seama c[sufletul voinicului se]nmuiase de dogoreala dragostelor femeie=ti; acum]i p[rea r[u =i-i venea ciud[c[iubitul ei nu mai era ca mai nainte, vitejelul plaiurilor, c[ruia lumea]i zicea cu laud[: Feciorul de]mp[rat, cel cu noroc la v`nat! }n zadar]i c`nta ea, cu viers dulce femeiesc, m`ndru c`ntec haiducesc;]n zadar]l ruga s[se trezeasc[din traiul l`nced =i tr`ndav]n care]l cufundase via\`a de iubire;]n zadar]l tot]ndemna ca s[ias[cu d`nsa din pustietate, ca s-o duc[s[vad[lumea. El]n bra\`e o str`ngea, dulce mi =i-o dezmierde, =i a=a]i tot vorbea:

„Fac[lumea ce va face,
noi tr[im aci]n pace,
cum ni-e drag =i cum ne place!
Zic[lumea ce va zice;

fericirea de aice
 tot nu poate s[ne-o strice!
 Spun[lumea ce-o voi,
 noi aci c`t vom tr[i
 f[r[griji ne vom iubi.“

Dar ur`tul, ur`tul cel pocit, boala cea f[r[de crez[m`nt,
 care din pl[ceri trezite]ncol\e=te, sufletul]l am[r[=te, cu doruri
 se hr[ne=te =i la noi pl[ceri r`vne=te, ur`tul cel urgisit, care
 usuc[=i tope=te, mereu =i necurmat]n inima copilei se prefira
 =i pe fiecare zi mai ad`nc o p[trundea,]n ea zilnic se-ncuiba,
 mai amarnic o rodea. Feciorul de]mp[rat vedea =i sim\ea toate;
 dar leac sie=i nu-=i =tia g[si. Fata umbla mai adesea razna prin
 p[duri =i prin livezi, cu fruntea]nnorat[, cu fa\`a l[crimat[, =i
 c`nd se]ntorcea la so\ul ei =i-l g[sea v[it`ndu-=i tri=tea, lungit
 sub tulpina brazilor, ea]i zicea pl`ng`nd =i suspin`nd:

„Scoal[, drag[, scoal[, frate!
 nu mai pot z[cea pe spate,
 c[mi-am ur`t zilele,
 mut`nd c[p[t`iele,
 c`nd la cap, c`nd la picioare,
 c`nd la umbr[, c`nd la soare.“

„Of! drag[, iubita mea!
 nu pot, nu pot, chiar d-a= vrea;
 boala mea nici c[s-o duce
 p`n-ce tu nu mi-i aduce
 mur[-albastr[=i amar[,
 sloi de ghea\[-n miez de var[.“

„Of! drag[, iubitul meu!
 ajuta-vi-ar Dumnezeu!
 eu to\i mun\ii i-am c[lcat,
 mur[-albastr[n-am aflat,
 sloi de ghea\[-n-am g[sit,
 c[p[m`ntu-i]nc[lzit.“

„Feti=oar[din Buz[u!
 mur[-albastr[-i ochiul t[u,
 care m[ucide r[u;
 sloi de ghea\[netopit[
 e chiar inima-\i r[cit[
 =i de mine dezlipit[.“

C`nd ajunge inima s[fie sleit[de dragoste, apoi cur`nd piere =i mila. Fata din Piatr[, s[tul[=i de pustiul mun\ilor =i de iubirea singuratic[, visa acum noaptea =i se g`ndea ziuli\la]ntreag[la locuri desf[tate =i pline de lume, la ora=e cu zgomot, cu petreceri =i cu veselii, la cet[\i unde to\i s[cate la d`nsa cu dor =i cu drag, =i d`nsa cu m`ndrie la to\i s[se arate frumoas[=i]mpodobit[]n haine trufa=e =i]n pietre nestemate. Destul, destul]=i]nchisese ea tinere\ile]n dep[rt[ri, de lume]nstr[inat[; destul gustase pl[cerea iubirilor t[inuite. Acum inima-i zbură ca fluturele, dup[lumin[; sufletul ei cerea zgomotul veseliiilor, str[lucirea averilor, v`lva tru\ilor. Astfel de dorin\e]i fr[m`ntau mereu min\ile, =i =tim cu to\ii ce se na=te]n cap de muiere,]ntr-]nsul neistovit nu piere.

]ntr-o diminea\[, c`nd Feciorul de]mp[rat se trezi din somn,]ngreuiat de l`ngoare =i de inim[-rea, Fata din Piatr[pierise de l`ng[d`nsul. O a=tept[s[vie la amiazi, o a=tept[s[vie seara; dar umbra molifzilor se a=ternu]ncetinel d-a lungul paji=tii, sc[zu =i crescú iar[=i, dovedind scurgerea vremii, =i nimeni, nimeni nu veni...

Atunci pricepu d`nsul c[copila a fugit =i]n p[duri l-a n[pustit; atunci v[zu bine c[puica a zburat, s-a dus, =i pe d`nsul l-a r[pus. Atunci]nl[untru lui se f[cu ad`nc]ntuneric;]n piept inima-i zdrobit[se]ncol[cea ca cr`mpeie trunchiate de =arpe veninos. Ziua, la soare, el se fr[m`nta]n durere; noaptea, la stele, din ochi]i picura izvor de pl`nsoare, =i la tot ceasul, noaptea ca =i ziua, ziua ca =i noaptea, glasul lui duios r[suna

prin codri: „Doamn[a inimii mele, st[p`n[a acestor locuri!
de ce m-ai p[r[sit? Unde te-ai dus? Ah, unde?...“¹

}=i aducea aminte d-ale ei dalbe frumuse\i, d-ale ei dulci
c`nt[ri, de zilele fericite pe c`nd glasul mun\ilor =i al apelor
r[spundea cu veselul susur la glasul copilei, pe c`nd ea umbla
leg[n`ndu-se, ginga=[=i u=oar[, pe verdea\la livezilor, pe c`nd
ea, tremur`nd, scutura de pe cosi\ele-i b[laie z[pada mai pu\in
alb[dec`t pieli\la ei. Atunci inima lui, cu suspine,]ntreba]n
zadar pe codri =i pe st`nci: „Unde =i]n ce \ar[va mai fi acea
m`ndr[floare, acea dr[g[stoas[rom`nc[, cu fa\la alb[ca
crinul, cu glas]nc`nt[tor de z`n[?... Numai r`ul acuma, nu-
mai apele, c`nd se cl[tesc, r[spund cu vuiet la gemetele
mele!... Ah! unde mai sunt, st[p`na mea dorit[, ah, unde mai
sunt chiar =i viscoale de odinioar[!“²

¹ *Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles*, recogidos y ordenados por d. Eugenio de Ochoa, Paris, 1838, p. 137: *Romances del Cid Campador*:

Rey de mi alma, y desta tierra conde
Porque me dejas? dónde vas? adónde?

(n. a.)

Iat[traducerea literal[a versurilor de mai sus, a=a cum se cite=te]n prima edi\ie a *Falsului tractat de v`n[torie* (Ψευδο-κυνηγετικὸς), Bucure=ti, Tipografia Statului, p. 247):

Rege al sufletului meu =i al acestei \[ri Domn,
De ce m[la=i? Unde te duci? Ah unde?

² François Villon (1431), *Ballades des dames du temps jadis*:

Dictes moy, où, n'en quel pays
Est Flora, la belle Romaine,
La royne blanche, comme ung lys,
Qui chantoit à voix de sereine?
Echo, parlant, quant bruyt on maine
Dessus rivière ou sus estan:

Dar toat[jalea lui era]n de=ert; ce a fost verde s-a uscat, ce a-nflorit s-a scuturat. }ntr-acele plaiuri,]n care el g[sise mai]nt`i mul\umirea, v`n`nd =i prinz`nd cu nep[sare p[s[ri de pre cer =i fiare de pre p[m`nt,]n acele dumbr[vi unde apoi]=i aflase fericirea la s`nul dr[g[la=ei fecioare, acum totul era ve=ted, totul era ofilit, totul se]mbr[case]ntr-un giulgiu de ger =i de]ntristare. El cerc[s[ridice de la p[m`nt arcul =i s[ge`vile, ghioaga =i pra=tia; dar armele erau ruginite, puterile-i erau sl[bite, ochiul vedea tulbure la \int[, bra\u-i nu mai =tia s[nimereasc[\elul. Deodat[cu nestematele pierduse =i farmecul lor puternic; Fata din Piatr[le luase cu d`ns[ca s[fac[cu ele cercei =i ghiordane; iar el, s[rmanul, el]=i aducea atunci aminte, cu dor =i cu jale, despre locul unde <se> n[scuse, despre c[minul unde crescuse, despre m[icu\`a dulce care pe s`nul

Où sont ilz, vierge souveraine?
Mais où sont les neiges d'antan?

(n. a.)

Pentru c[,]n textul adnotat, strofa de mai sus, alc[tuit[de Odobescu prin al[turare de versuri luate de ici =i de colo, din vestita *Balada doamnelor din vremea de-odinioar[*, a]nc[=i mai vestitului]n lume poet francez François Villon — n[scut]n anul 1431, din oameni „de vi\ proast[, f[r[vaz[“, mort nu se =tie nici c`nd =i nici unde — se cite=te]ntr-o prea liber[t`lm[cire rom`neasc[, reproducem aci, dup[prima edi\ie a *Falsului tractat de v`n[torie* (p. 248), traducerea ei literal[:

Spune\i-mi unde =i]n ce \ar[
Este acum Flora, frumoasa roman[,
Regina alb[ca un crin,
Care c`nta cu glas de siren[?
Echo r[spunde, c`nd se face vreun zgomot
Pe d-asupra r`urilor sau peste lac:
Unde mai sunt, o, fecioar[st[p`n[?
Dar unde mai sunt z[pezile de an\r[?

ei]l leg[nase, despre toate bunurile, toate averile =i toate mul\umirile pe care le pierduse. El se]ngrozea v[z`ndu-se ajuns a r[t[ci ca un suflet c[l[tor =i f[r[t[rie, prin loca=ele s[lbatice ale fiarelor, a cerca prin codri =i prin pustii n[luca fericilor; =i inima-i s`ngera risipit[]n t`rzii =i zadarnice c[in\e.¹

¹ C.V. Catulli, *Carmen* LXIII, *De Aty*, v. 50—73:

Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
 Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugae
 Famuli solent, ad Idae tetuli nemora pedem,
 Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
 Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
 Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, reor?
 Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
 Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
 Egone a mea remota haec ferar in nemora domo?
 Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
 Abero fero, palaestra, stadio et gymnasiis?
 Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
 Quod enim genus figurae est, ego non quod obierim?
 Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
 Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.

 Ego vitam agam sub altis Phrygiae columinibus,
 Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
 Jam jam dolet, quod egi, jam jamque poenitet!
 (n. a.)

Aceste versuri ale poetului latin *Caius Valerius Catullus* (87—154)]e.n.), care]n text se citesc]ntr-o versiune adaptat[peisajului („Ce au spus despre mun\ii N[culele, de la ob`ria R`mnicului, Caiu Valeriu Catul...“), sunt astfel traduse de Odobescu]n prima edi\ie a *Falsului tractat de v`n[torie* (p. 250—251):

O, patrie care m-ai f[cut, o patrie care m-ai n[scut, pe care eu, nemernicul, p[r[sind-o cum fac robii fugari c`nd fug de la st[p`nul lor, mi-am purtat pa=ii]n codrii de pe muntele Ida, ca s[viu prin z[pezi =i prin loca=ele]nghe\ate ale fiarelor, =i ca s[alerg, ca o Furie r[t[citoare, prin

C`i al`ii pe lume]=i v[d, ca d`nsul, virtutea =i norocul spulberate prin nesocotin`a lor! C`nd e omul t`n[r, el nu =tie, biet, s[pre\uiasc[bunurile cu care pronia cereasc[, mum[darnic[=i iubitoare, l-a]nzestrat. Se]mbat[de veselia june\ii, de farmecul frumuse\ilor, de pl[ceri trec[toare, de zburd[ri am[gitoare, =i, dac[]ntr-acea be\ie]=i pierde sau]=i risipe=te nestematele cu care]l]mp[rt[=ise soarta, cur`nd, cur`nd]n urm[,]l ajunge =i ceasul amaric al c[in\ei; =-apoi, dup[d`nsul, se casc[,]ntunecos =i rece, t[cutul, pustiul morm`nt!

„A=a! v[ve=tezi\i voi toate, pl[p`nde flori ale vie\ii, tinere\i, iubire, pl[ceri, trec[toare frumuse\i, — frumuse\e, dar din cer pe care cerul pizma=]ndat[ni-l r[pe=te, —]n grab[v[ofili\i =i pieri\i toate, dac[printre voi doar[nu se prefir[vreun fulger cu arsur[, vreun fior de nemurire!

Cat[cu un ochi de mil[la cea tinerime de r`nd care,]n toiul frumuse\ilor tr[ie=te]n dezmierd[ri =i-n desf[t[ri se]mbat[... C`nd va goli p`n[la fund paharul cu-nc`nt[rile, ce o s[se mai aleag[dintr-]nsa? Cine o s[mai =tie de ea?... Groa-

ad[posturile lor; unde e=ti,]n ce parte de loc te vei mai fi afl`nd a=ezat[, o, patria mea? Vederea mea dore=te a=i]ndrepta urma c[tre tine,]n scurtele momente c`nd sufletul meu nu se afl[st[p`nit de s[lbatica-i turbare. Oare eu sunt acela care de la casa mea am venit p`n[la aceste p[duri dep[rtate? Sunt eu cu adev[rat departe de patria, de bunurile, de amicii, de p[rin\ii mei? Sunt eu departe de for, de palestr[, de stadiu, de gimnazii? Nenorocitul, ah, nenorocitul de mine! Pl`ngi, suflete, pl`ngi mereu! Ce groaznice sunt schimb[rile ce s-au f[cut]n firea mea! Eu eram copilandru, eu june, eu voinic, eu b[iat, eu eram floarea gimnaziilor, eu eram podoaba luptelor... Tr[i-voi acum via\ a mea sub naltele piscuri ale Frigiei, unde tr[iesc ciuta p[durea\]=i mistre\ul r[t[citor? Mult, ah, mult m[c[iesc de ceea ce am f[cut; mult, ah, mult m[simt pedepsit!

pa, care o a=teapt[, o va-nghi\i]ntreag[. T[cerea de veci o s[sting[de pe lume, cu a ei fiin\[, =-ale ei sterpe iubiri.“¹

.....
 Lacrimile de c[in\[=i duioasele cuget[ri ale Feciorului de]mp[rat, cel ce fusese odinioar[norocos la v`nat, m[pornise =i pe mine pe triste g`nduri;]mi veneau acum unul dup[altul aminte at`tea falnice visuri ale june`ii mele, care,]mpreun[

¹ Lamartine, *Méditations poétiques. À Elvire*:

Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie!
 Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
 Beauté, present d'un jour que le ciel nous envie,
 Ainsi vous tomberez, si la main du genie
 Ne vous rend l'immortalité.
 Vois d'un oeil de pitié la vulgaire jeunesse,
 Brillante de beauté, s'enivrant de plaisir;
 Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
 Que restera-t-il d'elle? A peine un souvenir;
 Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
 Un silence éternel succède à ses amours...

(n. a.)

În prima ediție a *Falsului tractat de v`n[torie* (p. 252), aceste versuri sunt astfel traduse de Alexandru Odobescu:

Ve\i trece, voi, toate, pl[p`nde flori ale vie\ii!
 Tinere\e, amor, pl[cere, trec[toare frumuse\e,
 Frumuse\e pe care cerul ne-o d[ruie=te pentru o zi.
 Ve\i trece toate, dac[m`na geniului
 Nu v[va da nemurirea.
 Cat[cu un ochi de mil[la junimea de r`nd,
 Str[lucitoare de frumuse\e,]mb[t`ndu-se de pl[ceri;
 C`nd ea va goli paharul cu]nc`nt[rile,
 Ce va mai r[m`nea oare dintr-]nsa? Abia o amintire.
 Morm`ntul ce o a=teapt[o va]nghi\i]ntreag[,
 O etern[t[cere se va]ntinde peste ale ei amoruri.

cu anii cei repezi, s-au nimicit]n zadarnicul de=ert... c[ci repezi, vai! repezi se strecoar[anii!...

Eheu, fugaces, Postume, Postume
Labuntur anni¹

Dar era noapte]n toat[puterea c`nd]ncepur[s[ne salute l[tr[torii din satul Bisoca. }n b[t[tura casei arend[=e=ti ardea un foc mare; desc[lecai la fl[c[raia trosnitoare a brazilor, =i domnul Sterie arenda=ul ne ie=i cu plin]nainte. }ntr-o m`n[]inea o bot[cu p[st[rvii vii, proaspe`i =i zglobii, pescui`i]n p[r`ul spumegos de sub poala umbrit[a Pietrelor Fetei;]n cealalt[purta o cu=c[cu iepura=i de cas[, plocoane trimise de stari`ul unui schit vecin, care hr[ne=te =i pr[se=te]n curtea m[n]stirii d-alde a=a arzoi =i spornic v`nat, rar]n `ar[la noi =i botezat]n Codicele civil, art. 468, cu numele pozna= de *Lapinii*]nu`i pe l`ng[cas[, iar]n *Dictionariulu limbei romane, elaboratu ca proiectu dupo insarcinarea data de Societatea Academica Romana*, pagina 991, cu aceea, tot a=a deocheat[=i pu`in rom`neasc[, de „*Cunicule* sau *cunicle*, specia de animal, d`in genulu *iepurelui*, forte assemine cu *iepurele*, si de acea-a numitu pre a locurea si *iepure de casa*, francesce *lapin*“.²

A= dori s[aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se neo=rom`ne=te, se mai zice =i altfel, bun[oar[, — cinel, cinel, pusai degetul pe el? — *cuniclu* =i *lapin*.

D-a=a l[tinie dobitoceasc[,
d-a=a p[c]litoare fran`uzeasc[
unul Domnul s[fereasc[
limba noastr[p[r]inteasc[!

¹ Horatii, *Carmin<a>*, I, XIV (*n. a.*).

² Vezi supra, p. 184, nota 3.

Dar domnul Sterie, din tind[, ne poftete la m`ncare. Drumul, basmul =i g`ndurile melancolice m-au secat la stomac; m[gr[besc dar a intra]n cas[, unde ne a=teapt[masa, care de mult st[]ntins[.

Fiindc[tu]ns[n-ai fost poftit]mpreun[cu mine, te las afar[=i, drept m`ng`iere,]i trimit de departe, ca hran[intelectual[, bun[de rumegat, aceast[poveste]ncurcat[,]nso\ind-o cu o prieteneasc[salutare... cam slab[=i searb[d[m`ncare!...

Dar s[fie cu iertare,
C[ci suntem la v`n[toare!

Post-scriptum. — Nu m[iart[con=tiin\ca ca s[nu]ndreptez o eroare ce s-a strecurat]n paginile de mai sus. Am zis c[la noi guvernul nu s-a ocupat niciodat[de a regula v`n[toarea. M-am]n=elat. R[posatul C. Negruzzi, care nu a fost numai un scriitor plin de talent, de spirit =i de inim[, ci a mai fost =i director al Oficiului de Statistic[din Moldova, ne d[]n scrierile sale urm[toarea not[plin[de interes =i sprijinit[de calcule nediscutabile:

„De la 26 ianuarie 1841 p`n[la sf`r=itul lui decembrie 1845 s-au ucis, dup[cataloagele Vistieriei, ace=ti lupi:

]n anul	1841	113	lupi mari
”	”	198	idem
”	”	318	idem 59 pui
”	”	340	idem 11 idem
”	”	261	idem 101 idem
			<u>1 230</u>	<u>271</u> lupi mari, pui
			Total	1 501,

=i s-a pl[tit din Vistierie 18 450 lei pentru 1 230 lupi mari =i 2 032 ¹/₂ lei pentru 271 pui. }n total 20 482 ¹/₂ lei.

S[vedem acum folosul acesti legiuiri.

S[]nchipuim c[fiecare lup era s[m[n`nce pe an c`te 12 oi. Pare-mi-se c[sunt destul de moderat. Care e lupul ce s-ar mul\umi cu o oaie pe lun[?]n cinci ani vine de lup 60 de oi, care pentru 1 501 lupi face 90 060 oi. Socotind acum oaia c`te 20 lei, face 1 801 200 lei, din care, sc[z`nd 20 482 ¹/₂ lei, pre\ul capetelor a 1 501 lupi, r[m`ne folos 1 780 717 ¹/₂ lei.“

Tot cu aceast[ocaziune, autorul *P[catelor tinere\ilor* mai poveste=te =i o istorioar[pe care am socotit c[nu va strica s[o transcriu aci, c[ci ea va fi ca p[h[ru=ul de *Fine Champagne*, dup[un pr`nz]ndesat =i anevoie de mistuit — *rudis indigestaque moles!*¹

Iat[ce scria Negruzzi]n luna februarie 1846:

„Viu de la v`n[toare, prietene, unde am]mpu=cat un lup. D[-mi voie deci s[-]i vorbesc despre el.

Toat[lumea cunoa=te lupul, fiara asta carnivor[=i nes[\ioas[, du=manul p[storilor =i groaza oilor. Din vremea regelui Edgard, la anul 966, lupii n-au mai v[zut p[m`ntul Engliterei; =i c`nd, din toate staturile Europei, erau proscri=i, numai]n Moldova — sunt acum cinci ani — vie\uiiau ca]n s`nul unei republici,]nc`t era o *blagoslovenie* cum lupii =i jidanii cre=teau =i se]nmul\eau! }ns[la 1841, Ministerul Treburilor Din[untru f[cu o legiuire prin care se puse pre\ capului de lup. |[rarii]ncepur[a-i ucide, p[storii a fi mai lini=ti\i, =i oile a dormi mai f[r[grij[.

¹ *Rudis indigestaque moles!* (lat.): }ntreg f[r[form[=i p[r\i r`nduite=ntre ele! cuvinte folosite de Ovidiu]n *Metamorfoze* (I, 7) pentru a sugera masa moale, inform[, neorganizat[a haosului primar. Asociind expresia lui Ovidiu unui „pr`nz]ndesat =i anevoie de mistuit“, cu care]=i compar[eseul, Odobescu glume=te, de bun[seam[, voal`nd cu inimitabila-i gra\ie erudi\ia care]mp`nze=te paginile *Falsului tractat de v`n[torie*.

Spun, nu =tiu de e a=a, c[lupii, v[z`nd os`nda ce li se preg[te=te, au ales o deputa\ie dintre ei, care, viind]n capital[, =i-a tocmit un vechil ca s[le apere dreptul ce=i]nchipuiau c[au. Acesta le-a f[cut o jalb[lung[=i lat[,]n care dovedea tetragonice=te c[, de la desc[lecarea lui Drago= lupii au tr[it]n bun[pace]n \ar[, c[n-a mai f[cut numeni *sprafc[* ca s[vad[c`te oi s-au m`ncat; c[de vreme ce lupii sunt l[sa\i ca s[m[n`nce oi, =i oile ca s[fie m`ncate de lupi, apoi, dup[toate formele, legile =i obiceiul p[m`ntului, lupii se cuvine a fi volnici s[m[n`nce oi =.c.l., =.c.l.

Ministrul Lupu Bal= le]ntoarse jalba cu *nadpis* zic`nd c[obiceiul p[m`ntului poate sluji de lege, c`nd nu este v[t[m[tor legii, =i numai atunci li se va lua]n b[gare de seam[reclama\ia, c`nd vor da]nscris =i chez[=ie c[nu vor mai m`nca carne, ci vor pa=te troscot, ca ni=te dobitoace ce sunt.

Deputa\ii ie=ir[cu coada]ntre vine, g`ndind la nedrept[\ile oamenilor. Viind la gazd[=i sim\ind apetit, se puser[la mas[. Osp[tarul le dete bor= cu miel, cotlete de miel =i friptur[de miel.

— E, bine! strig[unul din ei, mai zi-mi c[este dreptate]n lumea asta. Oamenii m[n`nc[oi, =i noi s[nu m`nc[m?

— Ba s[m`nca\i, domnii mei, le zise un june supleant de profesor, omul =i lupul sunt l[sa\i ca s[m[n`nce carne; din\ii lor cei c`ine=ti o dovedesc. Eu, c`nd nu m[n`nc carne, nu pot pronun\ a nici cel dint`i vers din *Eneida*:

Arma virumque cano¹ etc.

Din vorb[]n la vorb[, lupii spuser[viitorului filozof scopul soliei lor =i neisprava cu care au ie=it de la ministru.

— Avocatul care l-a\i avut era un ignorant, le zise acesta. Sunt sigur c[nici rudimentele limbii latine, ale limbii mume,

¹ *Arma virumque cano* (lat.): C`nt pe b[rbat<ul viteaz, pe Eneea> =i faptele sale de arme (Vergiliu, *Eneida*, Cartea I, v. 5).

nu le cuno=tea. Sunt sigur c[peti\ia ce v-a f[cut era plin[de barbarisme =i de solecisme, =i scris[cu slove ciriliane. S[v[fac eu o suplic[cu litere latine, =i ve\i vedea cum voi face capot pre ministrul cu tot departamentul s[u.

}ndat[le scrise o jalb[cu litere latine, care se m`ntuia prin acest calambur:

Lup te cheam[=i lup e=ti,
Lupii dar ce prigone=ti?

Omonimul lor ministru le rupse jalba, zic`nd c[nu-i plac poe\ii =i c[, cu toat[cuscrenia ce ei arat[c[ar avea cu d`nsul, nu poate c[lca datoria postului s[u; prin urmare, porunci unui comisar de poli\ie s[-i]ntireasc[din ora=.

Ajung`nd la barier[, nenorocitele fiare]=i scuturar[praful de pe copite, =i, l[crim`nd, tins[er[labela spre cer, cuv`nt`nd acest blestem.

„Aci autorul]=i precurm[povestea, necunosc`nd, dup[cum se vede, cuprinsul blestemului bietelor fiare nedrept[\ite. Dac[pe l`ng[tot spiritul =i talentul ce el avea, r[posatul C. Negruzzi ar fi posedat =i darul proorociei, el negre=it ar fi pus]n gura lupilor un blestem de felul acesta:

„F[, Doamne, ca to=i aceia care au g`nduri rele asupra noastr[s[fie os`ndi\i, spre pedeapsa lor, a citi dintr-un cap[t p`n[-ntr-altul toat[*Precuv`ntarea la Manualul v`n[torului* rom`nesc; dar totdeodat[opre=te-i, Doamne, de a se folosi c`tu=i de pu\in de]nv[\turile cuprinse chiar]n corpul *Manualului*, c[ci f[r[de aceast[a ta p[rinteasc[ocrotire, va fi de acum]nainte vai =i amar de neamul lupesc,]n \ara binecuv`ntat[a rom`nilor, unde, de la desc[lec[toare, blajina *localnic* st[p`nire ne-a]ng[duit s[tr[im ca]n s`nul lui Avram, f[r[de a ne mai *sastisi* cu statistice iscodiri!

Amin!“

XII

CAPITOLUL CEL MAI PL{ CUT PENTRU CITITOR

.....

S F ~ R + I T

<1874>

APRECIERI

Odobescu... se l[sa] a=a de mult str[b]tut de muza popular[,]nc` t]n prezentarea capricioas[, me=ter]nv`rtit[, rupt[, reluat[, a lui *Pseudokineticos*... amestec[la l[muriri de istorie, la frumoase descrieri de natur[, la scene de c[l]torie, la dialoguri vii, basme trecute prin mintea inventiv[=i mai ales prin comoara de mijloace literare, plin[de rafin[ri stilistice =i de surprinderi de limb[ale acestui aristocrat]n toate privin\ele, care de la biroul diplomatului, de la catedra profesorului =i din salonul omului de lume vede totu=i a=a de ad`nc]n sufletul mul\imilor neamului s[u].

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii rom`ne-ti contemporane*. Partea]nt`i. Crearea formei (1867—1890), Editura Minerva, Bucure=ti, 1986, p. 232.

Episoadele istorice ale lui Odobescu au ca model, cu bun[=tiin\[, nuvela lui C. Negruzzi.]ns[Odobescu e „anticar“, istoric, arheolog =i ca atare aten\ia lui merge]n direc\iunea reconstruc\iei.]n\eleg`nd spiritul de partid al cronicelor muntene =i cruzimea r[zbun[rilor politice, nuvelistul a =tiut s[sublinieze elementul fac\ionar, evit`nd s[str`ng[ac\iunea]n jurul eroului central. Imagina\ia lui, f[r] aripi, e \inut[totu=i]n loc de tipicul romantic =i punctul coagulant al totului]l formeaz[mereu personajul „damnat“... Fiul arma=ului, Mihnea, urmeaz[]n scaun. Acesta]ncepe,]n virtutea demonului interior =i f[r] nici o ra\iune de stat, s[ucide pe boieri. Apoi e izgonit din scaun, fuge la Sibiu =i aci cade omor`t de Iac=[g. Toate acestea sunt narate cronologic =i abstract, f[r] nici o]ncercare de crea\ie,]nc`t propriu-zis n-avem de-a face cu o nuvel[, ci cu o cronic[u=or roman\at[. Pl[cerea cititorului este de ordin stilistic =i]ntr-adev[r c[scriitorul]nsu=i a avut de g`nd s[foloseasc[o limb[„care

era]nc[]ntrebuin\at[pe vremea copil[riei“ lui. Arhaismele sunt pu\ine (n[pustit — p[r[sit), toat[tehnica e de sugestie. Un cuv`nt aruncat la vreme preg[te=te ochiul pentru un tablou...

Doamna Chiajna e, desigur, o nara\iune superioar[. Aci =i lexicul are mai mult[culoare. Chiajna e „mujere cape=[=i d[unoas[“, oamenii sunt „z[bavnici“ =i plini de „z[c[=ie“. Dar arheologia primeaz[. Descrierea palatului domnesc nu-i un simplu tablou pentru pl[cerea ochilor, ci un studiu de arhitectur[istoric[, o]nt`ie]ncercare, verbal[, de a determina stilul rom`nesc...

George C{ LINESCU, *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[]n prezent*. Edi\ia a II-a, rev[zut[=i ad[ugit[, Editura Minerva, Bucure=ti, 1986, p. 355, 356.

Este probabil c[fama de stilist a lui Odobescu se datore=te mai cu seam[bog[\iei bine st[p`nite a perioadelor sale, pe care de la B[lcescu nimeni nu =tiuse a le dezvolta cu un suflu mai larg, cu un mai armonios sim\ muzical,]n]ntreguri sintactice mai bine articulate. De la B[lcescu, nimeni mai bine ca Odobescu nu reprezentase]n proza noastr[ceea ce retorica clasic[numea „caden\“ =i „num[rul“. Dar pe c`nd la B[lcescu num[rul =i caden\“a sunt mijloace]n serviciul elanului =i al]nfl[c[r]rii sale =i sunt adaptate la acestea printr-un fel de constr`ngere intern[, ele sunt la Odobescu procedee preexistente ale unui scriitor savant, ale unui amator de art[, istorie =i folclor, care le aplic[materiei sale prin conven\ie stilistic[academizant[.

Tudor VIANU, *Arta prozatorilor rom`ni*, Chi=in[u, Casa de editur[Litera, 1997, p. 132.

De-o parte nuvelele lui istorice, cu limba aceea de o]mbinare at`t de fericit[a elementelor arhaice =i moderne. De alta expresiile lui literare a=a de variate. +i,]n sf`r=it, seninele pagini de arheologie. E firesc s[te]ntrebi: unde-l a=ezi pe acest scriitor? Po\i s[-l]n=iri printre nuveli=ti, c`nd proza lui adeseori e istorie curat[? Po\i s[-l nume=ti istoric, c`nd cercet[rile lui pe acest teren au o culoare at`t de literar[? Este arheolog]n]n\elesul

str`ns al cuv`ntului acela care]n c[l]toria la Snagov e cel mai delicios impresionist? Sau critic s[-]l chemi pe cel ce refuz[a=-i str`nge g`ndurile]ntr-un sistem =i se pierde]n abaterile cele mai fantastice?... Poate nici una, nici alta, poate de toate. Dovedit r[m`ne]ns[c[]n toate din aceste direc\iuni a fost estetic =i g`nditor, c[]n toate ne-a l[sat c`te un cr`mpei de adev[r sau vreo sim\ire cald[, c[spiritul lui str[luce=te pretutindenii.

Ilarie CHENDI, *Pagini de critic[*, Bucure=ti, Editura pentru literatur[, 1969, p. 366.

Pseudo-Kinegeticos, cuprinz`nd st[ri lirice =i intelectuale, descrieri literare =i arheologice, critic[de art[, critic[muzical[=i literar[, preocup[ri de istoria artelor =i folclor rom`nesc, literatur[=i =tiin\ [propriu-zis[, este o oper[compozitiv[, care]n jurul unui motiv v`n[toresc suscit[starea de reverie a inteligen\ei. Genul acestei scrieri, v[zut[ca „o monografie filozofic[, istoric[, literar[=i estetic[a v`n[toriei“, Odobescu singur =i-l define=te cu a=teptarea „momentului de inspira\iune =i talentului de critic[“, ce i-ar fi necesar ca s-o scrie.

Vladimir STREINU, *Clasicii no=tri*, Bucure=ti, Editura tineretului, 1969, p. 22.

De=i *Pseudo-kynegeticos* este o epistol[, ca ale at`tora, valoarea principal[trebuie c[utat[]n stilul ei clasic impecabil. Odobescu st[p`ne=te cu m[iestrie perioada ampl[=i muzical[, bazat[pe repeti\ii =i simetrii, =i pe un ritm lent, dar izbitor prin artificialitatea lui subtil[. Spre deosebire de Russo ori de Ghica, Odobescu, fie =i povestind lucruri tr[ite de el =i foarte obi=nuite, le ridic[pe un pedestal care pune]ntre povestitor =i ele aceea=i distan\ [istoric[pe care o]nt`lnim]n operele de proz[ale scriitorilor vechi.

Nicolae MANOLESCU, *Istoria critic[a literaturii rom`ne*, vol. 1, Editura Minerva, Bucure=ti, 1990, p. 281.

Exist[...]n proza din *Doamna Chiajna* sau *Pseudo-Kinegeticos*,]n *C`teva ore la Snagov* sau *Istoria arheologiei* numeroase fericite expresii,

„=nite prin trama aproape pedant cuviincioas[a scriiturii odobesciene, dintre care nu pu\ine str[lucesc premonitoriu de aura levantin autohton[a stilului matein, constituindu-se, la cel mai ridicat pre\ al acelei „culori locale“, pe care antecesorul o visa mereu, =i-o programa =i o urm[rea cu minu\ia de orfevru a unui Benvenuto Cellini: „se hr[nesc cu o nepregetat[ciud[, c-o ad`nc[z[c[-ie“, „\ine mintea vegheat[“, „mai z[bavnici poate]n agerimea duhului, sunt de tineri cuprin=i de-o tainic[melancolie, de-o]ndoioas[sfial[“, „mujere cape=[=i d[unoas[“...

I. NEGOI | ESCU, *Istoria literaturii rom`ne*, Editura Minerva, Bucure=ti, 1991, p. 101.

Mihnea Vod[cel R[u este o „]ncercare de restituire a vechilor datini str[mo=e=ti“. Ca =i Negruzzi, Odobescu]nf[\i=eaz[pe eroul s[u, un tiran feudal,]n patru capitole, care]ns[la el nu sunt momentele unei drame, ci patru tablouri de atmosfer[. Se vede dintr-o dat[c[autorul este interesat]n primul r`nd de reconstituirea istoric[a epocii, de a=a-numita culoare local[. Nici eroul principal =i nici celelalte personaje nu sunt suficient desf[urate spre a c[p[ta contur. Ac\iunea e schematic[, gesturile pu\ine =i nu]ndeajuns de semnificative, analiza psihologic[lipse=te,]n schimb epoca, evocat[pictural prin c`teva panouri decorative, luptele dintre familiile boiere=ti pentru tron, silniciile boierilor, conspira\ia taberelor adverse sunt tot at`tea elemente vii ale reconstituirii...

Meritul esen\ial al nuvelei *Doamna Chiajna* nu st[]n naturale\e sau]n crea\ia de tipuri, ci tot]n evocare...

Oper[de excursie livresc[, clasic[, *Pseudo-kynegheticos* este un eseu erudit =i rafinat, un savuros exerci\iu intelectual exprimat]ntr-o form[atr[gtoare, impecabil[.

AI. PIRU, *Istoria literaturii rom`ne*, Editura „Grai =i suflet — Cultura Na\ional[“, Bucure=ti, 1994, p.73—74, 76.

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	3
SCENE ISTORICE DIN CRONICELE ROM~NE+TI	
< Prefa\ a edi\iei din 1860 >	10
< Prefa\ a edi\iei din 1886 >	11
<i>Mihnea Vod\ cel R\ u — 1508—1510</i>	
I M[ne=ti	13
II Curtea de Arge=	17
III Cotmeana	30
IV Sibii	36
<i>Doamna Chiajna — 1560 —1568</i>	
I Morm`ntul	43
II Nunta	52
III Fuga	67
IV Pustnica	82
ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΌΣ	
Domnului C.C. Cornescu	96
I S[m[]ncurc oare =i eu]n calea v`n[torilor? — Cartea ta =i precu- v`ntarea mea. — <i>Utile dulci</i> sau Sosii =i d<omnu> I Socec. — Ce zice Nimrod despre podagra mea. — Arcadia pe c`mpul B[r]ganului. De la mo= Doru, drept]n pustii. — La conac! — Vai de bietul Gogol, ce era s[pa\!	99
II]igani] de zestre. — Grives en caisse. — Diserta\iune filologic[,]mb`csit[cu erudi\iune. — 1 000 galbeni venit pe an. — Graurii =tiu fran\uze=te mai bine dec`t d<omnu> I Littré! Din fabulele lui la Fontaine p`n[]n p[du]rile Rusiei. — „Am[r`ta turturea, of! S[r]mana, vai de ea!	110
III Pentru ce poetul Lucre\iu =tie mai bine seama c`rmuirii dec`t st[p`- nirea noastr[. — Chiau! Chiau! prin p[du]re. — Unde ne ac[\m de coada c`inelui. — Bra=oaave =i palavre v`n[tore=ti. — De ce vulpea are coada lung[, =i ursul n-are deloc	126

- IV D-a=-ti =i eu carte c` t[=tia r[posatul Lessing! — Ditiramb[]n onoarea Artemidei. — Bine tr[ia Diana la curtea lui Henric de Valois! — Cuvioas[gravur[nem\easc[. KYNHΓETIKÒΣ, salat[elenolatineasc[. — Sf` r=im tot la coad[.....136
- V Iat[-ne acum =i]n Roma! — Mai mare ru=ine pentru cotgogeamite]mp[rat[— Sculptura istoric[pe Arcul de Triumf al lui Traian. — Platon =i Xenofon ne poftesc la v`n[toare. — Tren de pl[cere prin epoca glaciari[. — Faraoni v`n[tori. P[cat c[Guilom Tell vorbea nem\e=te! De la capra-neagr[la iubit[=i viceversa. — Poem[c`mpulungean[.....152
- VI Cum se pricepeau s[c`nte la v`n[toare Rossini =i Haydn, Méhul =i Weber. — Tonton, tonton, tontaine, tonton!! — Du=m[nia literar[, sau efecte intuitive =i anachronistice ale hambertinului de la „Café-Anglais“ asupra poeziei rom`ne. — Trecem dincolo de Bagdad. Concert simfonic pe ap[=i pe uscat, dat mistre\ilor =i cerbilor de =ahul Persiei, Kho=ru Anu=irvan.173
- VII ΖΩΓΡΑΦΪΑ privit[din punctul de vedere al teoriilor lui Darwin. — Amor =i v`n[toare! — Cum se]ngropau la Roma urma=ii bietului Ovid, r[posat, ca vai de d`nsul, cam pe la Kiustengè. — Pustia de oglind[, multe rele face! — Rubens n-a fost v`n[tor, dar Horace Vernet, f[r[]ndoial[. — Filosofia absolut[a esteticei v`n[tore=ti. — Italia ne-a cam dat de ru=ine.188
- VIII Bibliografie cinegetic[a secolului de mijloc. — }n=ir[te m[rg[rite artistic =i v`n[toresc. — Mistre\ul de Snyders. — Wouwerman =i calul b[lan. — V[zut-ai la Luvru pe *Bonne, Nonne* =i *Ponne*, sau pe Mitte =i Turlu, adic[pe Desportes =i pe Oudry? — Prin\i=orii nem\i de mult visau a Versalia. — Ridinger =i babi`a. — Tot Ridinger =i marchizul de Carabas. — Tot Ridinger =i Sir Edwin Landseer. — Cum te dau de gol b[ie\ii de la noi. — Cum umblu eu s[te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.202
- IX „La Carpa\i mi-am adus jalea!“ — Poezie prelins[=i dichisit[. — Prepelicarul]n geant[=i bica\ina]n v`nt. — Literatura cinegetic[a muscalilor. — Tirolez[f[r[acompaniament de muzic[. — *Steeple-chase* sistematic d-a curmezi=ul artelor v`n[tore=ti. — Uf! S[r[sufl[m un moment subt umbrarul lui Kyr Ioni\ Buzdrun[.....217
- X }nc[un hop! — Sus pe plaiul Buz[ului. — Studiu antropologic, lexico grafic =i moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca. — Basmul cu Fata din Piatr[=i cu Feciorul de]mp[rat, cel cu noroc la v`nat. — Vultur, dihor =i r`s, sau zamfir, smarand =i rubin. — C`te se pot]nt`mpla unui neam\, daca nu pricepe rom`ne=te234

XI La cotul mun\ilor. — Tot basmul cel cu Fata din Piatr[=i c<ele>-l<alte>. — Porumbi\ia =i m[rg[ritarul. — Ce au spus despre mun\ii N[culele, de la ob`r=ia R`mnicului, Caiu Valeriu Catul, Francois Vil-lon, autorul anonim al <i>Romancerului del Cid Campeador</i> =i mul\i al\ii. — Iepurii din <i>Codicele civil</i> =i cel din <i>Dictionariulu Academicu</i> . — Ne lu[m ziua-bun[]n tinda d<omnu> lui Sterie, arenda-ul de la Bisoca. <i>Post-scriptum</i> unde se spune ceea ce n-a =tiut s[spun[r[posatul C. Negruzzi]n statistica ce a f[cut lupilor din Moldova.....	253
XII Capitolul cel mai pl[cut pentru cititor.....	273
<i>Aprecieri</i>	274

Alexandru Odobescu

DOAMNA CHIAJNA +I ALTE PROZE

Ap[rut: 1998. Format: 70x108^{1/32}.

Coli tipar: 12,25. Coli editoriale: 13,10.

Casa de editur[«LITERA»

str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova

Editor: *Anatol Vidra-cu*

Redactor: *Ion Ciocanu*; Corector: *Nadina Marciuc*;

Tehnoredactor: *Tatiana Covali*; Operator: *Silvia Mocanu*

Tiparul executat sub comanda nr. .

Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, nr. 35,

Chi=in[u, MD 2004, Republica Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i